Değerli Arkadaşlar,

Ülkemizde yapılan sınavlar içinde önemli bir yeri olan KPSS, memur adaylarının iş yaşamında belirleyici bir rol oynamaktadır. Sınava giren aday sayısı, ihtiyacın üzerinde olduğu için maalesef kendimizi zorlu bir maraton içinde buluyoruz.

Devlet kadrolarında yer almak amacıyla başladığınız zorlu ve sabır gerektiren bu süreci yürütmek sizin elinizde. Unutmayın,

"Başarı kuvvetli olana gülümser." BENİM HOCAM ekibi olarak bu süreçte video dersler, video ders notları, konu anlatımı, deneme sınavları ve soru bankası gibi kaynaklarla sizlerin yanında olacağız. Sizin başarınıza hizmet etmek en büyük temennimizdir.

Kitabın hazırlanmasında emeği geçen tüm Benim Hocam ekibine teşekkürü bir borç bilirim.

Emeklerinizin karşılığını almanız ve istediğiniz başarıya ulaşmanız dileğiyle...

Erdal KESEKLER

Vatandaşlık Bilgisi Öğretmeni

1. BÖLÜM: HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI

Toplumsal Yaşam ve Toplumsal Düzen 9
Sosyal Düzen Kuralları 9
Hukuk Kurallarının Özellikleri 10
Hukuk Kurallarının Yaptırımları 12
Hukukun Çeşitli Anlamları 18
Hukuk Kurallarının Sınıflandırılması 19
Hukukun Kaynakları 20
Hukukta Boşluk Türleri 22
Hukukun Dalları 25
• Kamu Hukuku Dalları 25
• Özel Hukuk Dalları 32
Hak Kavramı ve Hakkın Türleri 55

2. BÖLÜM: ANAYASA HUKUKUNA GİRİŞ

Anayasa Kavramı ve Tarihçesi 67
İktidar Tipleri 68
Anayasa Türleri 69
Devlet ve Hükûmet Sistemleri 70
Demokrasi Kavramı 75
Osmanlı - Türk Anayasal Gelişmeleri 76
Anayasalar 77

3. BÖLÜM: 1982 ANAYASASI GENEL ESASLARI

1982 Anayasası Genel Esasları ve Devletin Nitelikleri 89
• Başlangıç Metni 89
• 1982 Anayasası Genel Esaslar 90
• Cumhuriyet'in Nitelikleri 92
Seçim Kanunları 95

4. BÖLÜM: TEMEL HAK VE HÜRRİYETLER

Temel Hak ve Ödevlerin Sınırlanması 101
Temel Hak ve Ödevlerin Durdurulması 101
Yabancıların Durumu 102
Temel Hak ve Ödevlerin Sınıflandırılması 102

5. BÖLÜM: YASAMA

Devletin Temel Organları 109
Yasama Organının Kuruluşu 110
TBMM Seçimleri ve Seçim Dönemi 110
TBMM Üyelerinin Seçimi 113
TBMM Üyelerinin Hukuki Statüsü 115
Türkiye Büyük Millet Meclisinin Görev ve Yetkileri 118
TBMM'nin Bilgi Edinme ve Denetim Yolları 132

6. BÖLÜM: YÜRÜTME

Yürütme 135
Cumhurbaşkanı 135
Cumhurbaşkanı Yardımcıları 140
Bakanlar 140
Devlet Denetleme Kurulu 141
İdarenin Düzenleyici İşlemleri 142
Cumhurbaşkanı Kararnameleri 142
Yönetmelik 143
Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı 144
Millî Güvenlik Kurulu 146
Olağanüstü Hâl Yönetimi 147

7. BÖLÜM: YARGI

Yargı 151
Genel Hükümler 151
Yargı Sistemi 152
Yüksek Mahkemeler 153
• Anayasa Mahkemesi 154
• Yargıtay 162
• Danıştay 163
• Uyuşmazlık Mahkemesi 164
Hâkimler ve Savcılar Kurulu (HSK) 164
Sayıştay 166

8. BÖLÜM: İDARE HUKUKU

İdare Hukuku 169
İdari Fonksiyon 169
İdare Hukukunun Kaynakları 169
Türkiye Cumhuriyeti'nin İdari Yapısı 176
• Merkezî İdare 176
• Yerinden Yönetim 184
İdarenin Mal Edinme Yetkileri 195
Kamu Görevlileri 196
Memurun Hakları 200

9. BÖLÜM: İNSAN HAKLARI

İnsan Hakları 207
İnsan Haklarının Nitelikleri 207
İnsan Hak ve Özgürlüklerinin Sınıflandırılması 207
İnsan Haklarının Tarihsel Gelişimi 209
XX. Yüzyılda İnsan Hakları 210
İnsan Haklarının Ulusal Boyutta Korunması 212

10. BÖLÜM: ULUSAL VE ULUSLARARASI KURULUŞLAR

Ulusal Kuruluşlar 216
Uluslararası Kuruluşlar 217

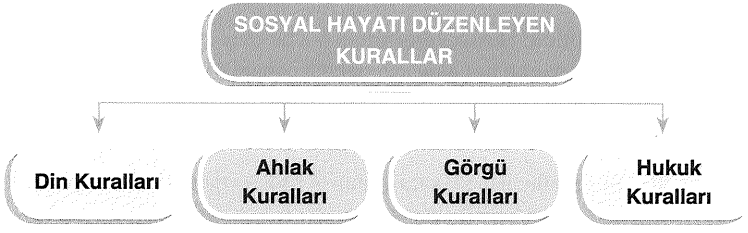
BENİM HOCAM

HUKUKUN TEMEL KAVRAMLARI

TOPLUMSAL YAŞAM VE TOPLUMSAL DÜZEN

İnsan, yaradılış gereği toplum içinde yaşayan bir varlık olması sebebiyle yaşamı boyunca, toplumun diğer bireyleriyle ilişkiler içindedir. Toplum içinde yaşayan insanlar hayatlarını en iyi şekilde sürdürebilmek için sahip oldukları güçleri kullanırlar. Bu güçler başıboş bırakıldığında ise insan toplum içinde varlığını sürdüremez ve bu tip davranışlar toplumun kendi varlığını sürdürmesini tehlikeye düşürür. Bu sebeple toplumlarda düzenin sağlanabilmesi için, güçlerin dengelenmesi ve birtakım kuralların öngörülmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır.

SOSYAL DÜZEN KURALLARI

I. **Din Kuralları:** Allah tarafından konulan ve peygamberlere/insanlara kutsal kitaplar aracılığıyla ulaştırılmış emir ve yasaklardır.

ÖRNEK

Namaz kılmak, oruç tutmak, zekât vermek, kurban kesmek

- Din kuralları **manevi** yaptırımlıdır.

II. **Ahlak Kuralları:** İnsanların kendilerine ve başkalarına karşı davranışları hakkında toplumda yerleşmiş iyi – kötü, doğru – yanlış biçiminde değer yargılarıdır.

a) **Sübjektif Ahlak Kuralları:** İnsanın kendisine karşı ödevlerini içeren ahlak kurallarıdır. Kendine iyilik veya kötülük yapmak gibi.

ÖRNEK

Namuslu olmak, dürüst olmak, kalbini temiz tutmak gibi.

b) **Objektif Ahlak Kuralları:** İnsanın topluma karşı ödevlerini içeren ahlak kurallarıdır. Başkasına iyilik veya kötülük yapmak gibi.

ÖRNEK

Başkalarının namus ve şerefine saygılı olmak, yoksullara yardım etmek, otobüste yaşlılara yer vermek gibi.

- Ahlak kuralları **manevi** yaptırımlıdır.

III. **Görgü Kuralları:** İnsanların günlük yaşantılarında veya belirli olay ve günlerde nasıl davranmaları gerektiğini gösteren kurallardır.

ÖRNEK

Yeme – içme, oturup – kalkma, hasta ziyaretinde bulunma, belirli zamanlarda hediye verme gibi.

- Görgü kuralları **manevi** yaptırımlıdır.

IV. Hukuk Kuralları: İnsanların birbirleriyle ve toplumla ilişkilerini düzenleyen uyulması zorunlu olan emir ve yasaklardır.

ÖRNEK

Bir insanı kasten öldüren kişi, müebbet hapis cezası ile cezalandırılır. (TCK Madde/81)

Hukuk kurallarına uymayanlar **iptal, ceza, tazminat, cebri icra, hükümsüzlük ve tazminat** gibi maddi yaptırımlar ile muhatap olurlar.

NOT

Hukuk kurallarını diğer sosyal düzen kurallarından ayıran temel fark **maddi yaptırımlı** olmasıdır. Maddi yaptırım devletin kişiye güç / zor kullanmasıdır. Bu kurallara uymazsan karşında polis, savcı, hâkim veya icra müdürünü görebilirsin.

HUKUK KURALLARININ ÖZELLİKLERİ

HUKUK KURALLARININ ÖZELLİKLERİ

Hukuk kuralları mahiyetleri bakımından genel, soyut, sürekli ve kişilik dışı kurallardır.

I. Genellik: Hukuk kurallarının aynı durumda bulunan ve şartları aynı olan herkese uygulanması demektir.

II. Soyutluk: Hukuk kurallarının tek bir olay için değil aynı özelliği gösteren her olay için geçerli olması demektir.

III. Süreklilik: Hukuk kurallarının yürürlüğe girdiği tarihten yürürlükten kaldırıldığı zamana kadar gerek duyulduğuna muhataplarına uygulanması demektir.

IV. Kişilik Dışı Olma: Hukuk kuralarının kişi ismi verilmeden ona muhatap olanlara uygulanmasıdır.

HUKUK KURALLARININ AMAÇLARI

- Toplumsal Düzeni ve Barış Sağlama
- Güvenlik Sağlama
- Özgürlük Sağlama
- Toplumsal İhtiyaçları Karşılama
- Eşitlik Sağlama
- Adaleti Sağlama

Hukukun esas amacı adaleti sağlamaktır. İki tür adalet vardır:

a) Denkleştirici Adalet

İnsanların kişisel ve özel durumlarına bakılmaksızın aynı muameleye tabi tutulmasıdır. Burada **mutlak, aritmetik bir eşitlik** vardır.

Örnek: Devletin herkesten eşit oranda vergi alması

b) Dağıtıcı (Paylaştırıcı) Adalet

Kişilerin özel durumları dikkate alınarak işleme tabi tutulmasıdır. Burada **nispi bir eşitlik** vardır.

Örnek: Verginin herkesin mali gücüne göre artan oranlı alınması

HUKUK KURALLARININ YAPTIRIMLARI

Hukukun kişileri emirlerine uymaya zorlamak için kullandığı araçlara yaptırım **(müeyyide)** denir. Öyleyse kişiler hukuk kurallarına ya uyarlar ya da müeyyideye maruz kalırlar.

Bu yaptırımlar:

- İPTAL: İdarenin diğer bir deyişle kamu tüzel kişilerinin hukuka aykırı olan bir idari işleminin idari yargı mahkemeleri tarafından tespit ve ilan edilmesidir. İdari yargı mahkemeleri **Danıştay, bölge idare mahkemeleri, idare mahkemeleri ve vergi mahkemeleridir.**

NOT

İptal yaptırımı sadece devletin/ kamu idarelerinin vermiş olduğu hukuka aykırı kararların idare mahkemelerince ortadan kaldırılmasıdır. İptal yaptırımı sadece idari işlemlere karşı uygulanır. İdari işlemler hukuka uygunluk karinesinden yararlanır. Hukuka aykırı idari işleme karşı idare mahkemelerinde süresi içinde dava açılmazsa işlem hukuka uygun kabul edilir.

ÖRNEK

Bir memura kanuna aykırı şekilde disiplin cezası verilmesi, memurun yönetmeliğe aykırı olarak görev yerinin değiştirilmesi, memurun atama işleminin haksız yere iptal edilmesi, üniversite öğrencisinin haksız yere okuldan uzaklaştırılması, belediyenin hukuka aykırı bir şekilde bir kahvehaneyi mühürlemesi, idari işlemin iptalini gerektirecek durumlara örnek verilebilir.

- CEZA: Suç adı verilen hukuka aykırılıklar için öngörülmüş bir yaptırımdır. Ceza hukuku alanındaki yaptırımlar kişi için ağır sonuçlar doğurduğu için ceza ancak kanun denilen hukuk kurallarıyla belirlenir. Buna evrensel bir hukuk ilkesi olarak "suçta ve cezada kanunilik ilkesi" denilir. Türk Ceza Kanunu'nda yer almayan cezalar birer idari yaptırımlardır. Bu cezalar mahkeme kararı olmadan verilen cezalardır.

<table>
<tr><th colspan="2">ADLİ CEZALAR
(TCK'de Yer Alan – Hâkim Kararı İle Verilen)</th><th>İDARİ CEZALAR
(657 veya Kabahatler Kanunu gibi diğer kanunlarda yer alan)</th></tr>
<tr><th>Hapis Cezaları</th><th>Adli Para Cezaları</th><th>Disiplin Cezaları</th></tr>
<tr><td>Ağırlaştırılmış Müebbet Hapis Cezası:
Hükümlünün hayatı boyunca kanunda belirtilen sıkı güvenlik rejimine göre gerçekleştirilir. En az 30 yılın geçmesiyle şartlı salıverilebilir.</td><td rowspan="3">5 günden az, kanunda aksi belirtilmeyen hâllerde 730 günden fazla olamaz.

Para cezasının miktarı kişinin ekonomik ve diğer şahsi durumları dikkate alınarak hâkim tarafından takdir edilir.

Bir gün karşılığı en az 20 en çok 100 lira olarak belirlenir.</td><td rowspan="2">Uyarma
Kınama
Aylıktan kesme
Kademe ilerlemesinin durdurulması
Memurluktan çıkarma</td></tr>
<tr><td>Müebbet Hapis Cezası: Hükümlünün hayatı boyunca devam eder. En az 24 yılın geçmesiyle şartı salıverilebilir.</td></tr>
<tr><td>Süreli Hapis Cezası:
1 aydan az 20 yıldan fazla verilemez. Eğer hüküm 1 yıl ve daha az bir ceza ise buna da kısa süreli hapis cezası denilmektedir.</td><td>Diğer İdari Cezalar

Trafik para cezaları
Sigara içme para cezaları
Sosyal Güvenlik Kurumu idari para cezaları gibi
Yıkım kararı
Meslekten men etme kararı</td></tr>
</table>

NOT

İdarenin, hâkim / mahkeme kararına gerek kalmadan idare hukuku kurallarına göre verdiği cezalara **idari yaptırım** denir.

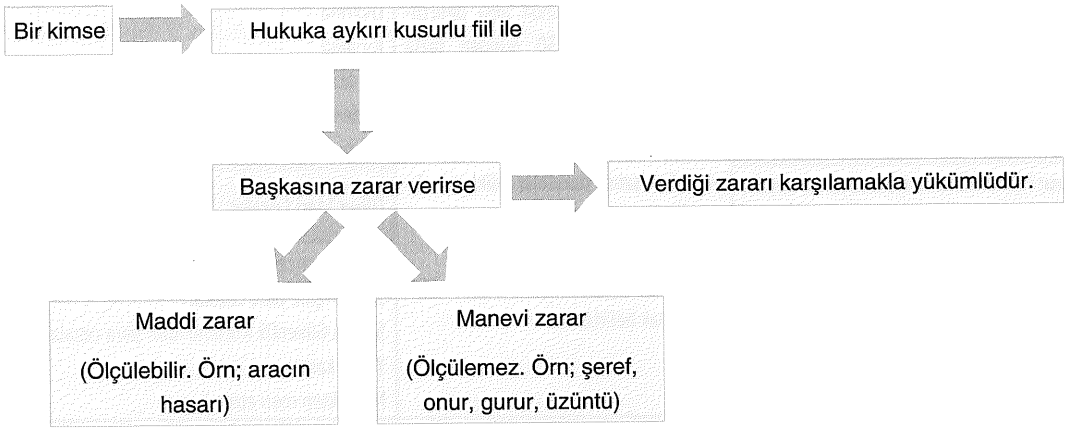
NOT

Anayasa'ya göre, "ölüm cezası (idam) ve genel müsadere (suçlunun bütün mallarına el konulması) cezası verilemez".

TAZMİNAT: Bir kimsenin hukuka aykırı kusurlu davranışı yüzünden ortaya çıkan zararı ödeme yükümlülüğüdür.

- **Maddi Tazminat:** Zarar gören kimsenin mal varlığında meydana gelen eksilmenin zarar veren tarafından giderilmesidir.
- **Manevi Tazminat:** Zarar görenin kişilik değerlerinde meydana gelen eksilme sebebiyle çekilen manevi üzüntülerin (acı, elem, keder, ruh sağlığının bozulması, onurun kırılması) telafisi için ödenir.

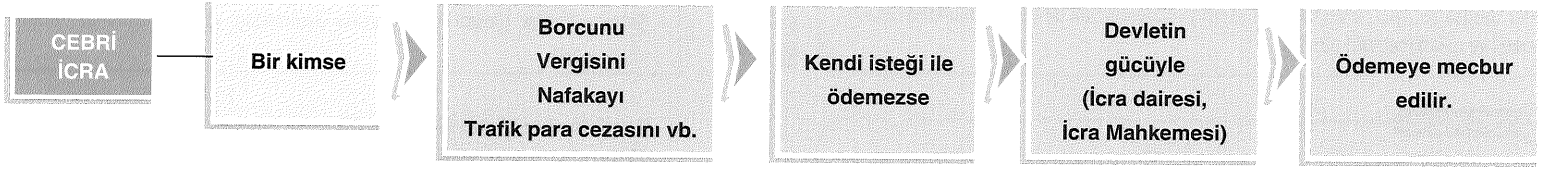
ÖRNEK

(A) eşi (B) ile yaşadığı sözlü münakaşa sırasında silah sayılabilecek bir aletle eşine saldırmıştır. Bu saldırı sonucunda (B)'nin yüzünde sabit bir iz kalmış ve bir gözü de işlevini yitirmiştir. (B) tedavi giderleri, kazanç kaybı ve ekonomik geleceğinin sarsılmasından dolayı eşi (A)'ya maddi tazminat davası açmıştır. Ayrıca yaşananlar nedeniyle psikolojisi de bozulmuştur. Bu nedenle psikolojik tedavi görmek istemektedir. (B) bu gerekçelerle eşine ayrıca manevi tazminat davası da açmıştır.

NOT

Bir kimsenin fiili hem suç hem de haksız fiil teşkil edebilir. Suç işleyen kişiye ceza (hapis veya adli para) verilirken, haksız fiile bir başkasına zarar veren de tazminata mahkûm edilir. Tazminat zarar gören kişiye ödenmesine karşılık, adli para cezaları ise hazineye (Devlete) ödenir. O nedenle tazminat bir ceza değildir.

- CEBRİ İCRA: Borç doğuran ilişkilerde yükümlülüklerini yerine getirmeyen kişilere karşı devletin yetkili kıldığı organ ve kişiler tarafından uygulanan ve borcun yerine getirilmesini sağlayan tedbirlerdir. Bu tedbirler çok çeşitli olabilir. Buna göre, her türlü zorla yerine getirmeler cebri icraya konu olur. (Askere kendi isteği ile gitmemek, vergisini ödememek, nafaka borcunu ödememek gibi)

ÖRNEK

(B), (A)'ya olan on bin lira borcunu ödememiştir. Bunun üzerine (A) icra dairesine başvurarak alacağının ödenmediğini söyleyerek takip başlatmıştır. İcra dairesi bu talebin üzerine (B)'nin (A)'ya olan borcunu karşılamaya yetecek kadar mal varlığına haciz koyarak satmış ve (A)'nın alacağını ödemiştir.

ÖRNEK

Çocuğunun velayetini elinde bulunduran anne, hafta sonları görüşme hakkını babanın elinden almış ise baba cebri icra yoluyla çocuğunu görebilir.

- HÜKÜMSÜZLÜK: Bir hukuki işlemin kanunun öngördüğü şekilde yapılmaması durumunda sonuç ve hüküm doğurmamasıdır.
  - **Yokluk:** Bir hukuksal işlemin **kurucu unsurlarından**, olmazsa olmaz koşullarından birinin veya birkaçının bulunmamasıdır. Böyle bir işlem hukuken hiç doğmamış, hukuk dünyasında hiç ortaya çıkmamış kabul edilir.

ÖRNEK

Evlilik sözleşmesinin kurucu unsurlarından biri nikâh memurudur. Evlilik sözleşmesinin nikâh memuru yerine imam veya mahalle muhtarı tarafından yapılması evlilik sözleşmesini yoklukla malûl hâle getirir. Bu kimseler birlikte yaşasalar veya çocukları dahi olsa aralarında resmi nikâh kıyılmadıkça bu evlilik geçerli değildir.

ÖRNEK

Her nasılsa iki aynı cinsten kişinin yapmış olduğu evlilik de yok hükmündedir.(Kadın, erkek ve nikâh memuru olmalı)

ÖRNEK

Bir sözleşmenin kurulması için gerekli iki irade açıklamasından ilkine öneri (icap), ikincisine de kabul denir. Öneri var kabul yoksa sözleşme de yoktur.

- **Mutlak Butlan (Kesin Hükümsüzlük):** Sözleşme, kurucu unsurları olduğu için hukuk dünyasında doğmuştur ancak kanunun emredici hükümlerine aykırı olduğu için geçersizdir. Kesin hükümsüzlük, sözleşmenin yapıldığı andan itibaren kendiliğinden geçersiz olması olarak tanımlanmaktadır. Mutlak butlan sebebiyle geçersiz olan sözleşmeler hukuken doğmuştur ancak yine de geçersizdir ve sonradan geçerli hâle getirilemezler.

Bir Sözleşmenin Kesin Hükümsüzlüğünü Gerektiren Hâller
Tam ehliyetsizlikler (Ayırt etme gücü olmayanların yaptığı sözleşmeler)
Kanunun emredici hükümlerine aykırılık (Amca, dayı, teyze, hala ve yeğen arasında yapılan evlilik sözleşmesi)
Ahlaka ve adaba aykırılık (Randevu evi olarak işletilmek üzere kira sözleşmesi yapmak)
Kamu düzenine aykırılık (Uyuşturucu satımı için sözleşme yapmak)
Kişilik haklarına aykırılık (Organ satımı için sözleşme yapmak)
Konusu imkânsız olan sözleşmeler (Teslimi taahhüt edilen yarış atı sözleşme yapılmadan önce ölmüşse)
Muvazaa (Evin bağışlanması konusunda tarafların anlaşmasına rağmen çevrenin tepkisinden çekindikleri için bunu tapuda satım olarak göstermeleri)
Şekle aykırılık (Resmî şekil şartına uyulmadan yapılan taşınmaz satım sözleşmesi)

- **Nispî Butlan (İptal Edilebilirlik):** Bir sözleşmede irade sakatlığı hâlleri olan **hata, hile, korkutma** veya **aşırı yararlanma (gabin)** adını verdiğimiz durumlar söz konusuysa bu durumlardan biri kendisinde gerçekleşen kişi sözleşmeyi iptal etme hakkı elde eder.
  - **Hata/yanılma:** (A'yı avukat tutmak isterken, isim benzerliği nedeniyle B ile sözleşme yapılmışsa)
  - **Hile/aldatma:** (A'nın bileziğin altın olduğunu söyleyerek bileziği B'ye satması)

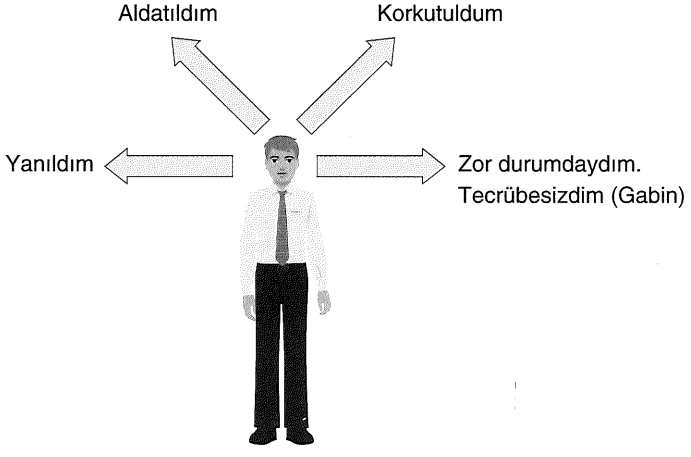
/benimhocam

- **Korku/ikrah:** (Yalnız yaşayan yaşlı adamın evine geceleyin giren kişinin sözleşmeyi imzalamazsa evini yakacağını söylemesi)
- **Gabin/aşırı yararlanma:** (Acele paraya ihtiyacı olan birinin zor durumundan yararlanarak kıymetli tablosu çok düşük fiyata satın alınırsa)

Böyle durumlarda sözleşme kendiliğinden geçersiz olmayıp, sahibince kanunda gösterilen sürelerde iptal edilince geçersiz olur.

NOT

Ayırt etme gücünden geçici süreyle yoksunluk nedeniyle yapılan sözleşmeler de nispî butlan ile geçersizdir. Örneğin evlilik sırasında eşlerden birinin ayırt etme gücünü sarhoşluk vb nedenlerden geçici olarak kaybetmesi nispî butlan sebebidir.

- **Tek Taraflı Bağlamazlık:** Hukuki işlemin gerçekleşmesinin bir onaya bağlı olduğu hâlde bu onayın alınmamasıdır. Ayırt etme gücüne sahip çocuklar ile haklarında kısıtlılık kararı alınmış ergin kimselerin (sınırlı ehliyetsizler) veli ve vasilerinin onayını almadan yaptığı işlemler veli veya vasi onay verene kadar askıdadır.

ÖRNEK

On altı yaşındaki bir küçüğün yapmış olduğu bir satım sözleşmesinin geçerliliği velisinin (anne ve baba) onayına bağlıdır. Velisinin onay vermemesi durumunda yapılan alım – satım sözleşmesi küçüğü bağlamaz sadece satıcıyı bağlar ve bu nedenle sözleşme geçersiz olur.

KESİN HÜKÜMSÜZLÜK İLE İPTAL EDİLEBİRLİK YAPTIRIMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Kesin Hükümsüzlük	İptal Edilebilirlik
Her zaman ileri sürülebilir. Zamanaşımı süresi yoktur.	Belirli sürelerde ileri sürülebilir. Hak düşürücü süreler geçerse ileri sürülemez.
Herkes tarafından ileri sürülebilir.	Sadece menfaati zedelenenler ileri sürebilir.
Hâkim bizzat dikkate alır.	İlgilerin mahkemeden talep etmesi gerekir.
Kamu düzenini, genel ahlakı, güçsüzleri yani toplumun genelinin koruması amaçlanır.	Genel olarak bireylerin çıkarı ön plandadır.
İşlem daha sonra da geçerli hâle getirilemez.	Taraflar, sakat doğan hukuksal işlemi dilerlerse geçerli hâle getirebilirler.
İşlem mahkeme kararı ile baştan itibaren geçersiz sayılır.	Mahkemenin vereceği iptal kararından itibaren geçersiz olur.

HUKUKUN ÇEŞİTLİ ANLAMLARI

I. **Pozitif Hukuk (Yürürlükteki – Olan):** Belirli bir ülkede, belirli bir dönemde yürürlükte bulunan, yazılı ve yazısız bütün hukuk kurallarını ifade eder. Diğer bir deyişle pozitif hukuk, yürürlükteki hukuk veya olan hukuktur. Pozitif hukuk mevzu hukuk ve örf ve âdet hukuku olmak üzere ikiye ayrılır.

II. **Mevzu Hukuk (Mevzuat):** Bir ülkede belli bir dönem yürürlükte bulunan hukuk kurallarının sadece yazılı olanlarıdır. **Yetkili makamlar tarafından konulan bütün hukuk** kurallarıdır. Mevzu hukuk pozitif hukukun sadece yazılı olan yani yetkili makamlarca konulmuş kısmını ifade eder.

Türk Hukuk Mevzuatı
1982 Anayasası
Kanunlar
Milletlerarası antlaşmalar
Cumhurbaşkanı kararnameleri
Yönetmelikler
Adsız düzenleyici işlemler (genelge, tebliğ, yönerge, sirküler)

III. **Tarihî Hukuk:** Yürürlükten kalkmış hukuktur. Bu hukuk kuralları artık yürürlükte değildir. İdam cezası veya 1921 Anayasası.

IV. **Doğal (Tabiî) Hukuk:** Yürürlükte olan hukuku değil, olması gereken hukuku ifade eder. Yürürlükteki hukukun eleştirilmesidir. Pozitif hukuk olan hukuk iken tabii hukuk olması gereken hukuku ifade eder.

/benimhocam

HUKUK KURALLARININ SINIFLANDIRILMASI

A) EMREDİCİ HUKUK KURALLARI	Emredici hukuk kuralları, tarafların aksini kararlaştırmayacakları kurallardır. Bu tür hukuk kuralları genel olarak **kamu düzenini, genel ahlakı, kişiliği, güçsüzleri korumak** amacıyla konulurlar. Emredici hukuk kurallarını genellikle yazılışından anlamak mümkündür. Bir kural, **"mükelleftir", "evlenemez", "yapamaz", "edemez", "olamaz", "hükümsüzdür", "yasaktır"** gibi emir kip ve ifadeleri içeriyorsa emredicidir. **Örnek:** Medeni Kanun, m.124: "Erkek ve kadın on yedi yaşını doldurmadıkça evlenemez" emredici bir hükümdür.
B) TANIMLAYICI HUKUK KURALLARI	Bir hukuksal kavramın veya kurumun zorunlu yasal unsurlarını ve şartlarını belirten kurallardır. "Nedir" sorusuna cevap veren hukuk kurallarıdır. Tanım cümlesi olan hukuk kurallarıdır. **Örnek:** Medeni Kanun, m.19: "Yerleşim yeri, bir kimsenin sürekli kalma niyetiyle oturduğu yerdir". **Örnek:** Ticaret Kanunu, m.14/1: "Bir ticari işletmeyi kısmen dahi olsa kendi adına işleten kimse tacir sayılır".
C) YEDEK HUKUK KURALLARI	Uygulanması tarafların iradesine bırakılan ve aynı şekilde tarafların iradeleriyle aksini serbestçe kararlaştırabildikleri hukuk kurallarıdır. Yedek hukuk kuralları **"tamamlayıcı" ve "yorumlayıcı"** hukuk kuralları olmak üzere ikiye ayrılır: **Tamamlayıcı Hukuk Kuralları:** Kişilerin yaptıkları sözleşmelerde eksik bıraktıkları, serbest iradeleri ile düzenlemedikleri hususları tamamlayan kurallardır. Tamamlayıcı hukuk kurallarında çoğu zaman **"aksi kararlaştırılmadıkça", "aksine hüküm bulunmadıkça", "aksi yönde bir düzenleme yapılmamışsa"** gibi ibarelere yer verilir. **Örnek:** İş Kanunu, m.63: "Genel bakımdan çalışma süresi haftada en çok kırk beş saattir. **Aksi kararlaştırılmamışsa** bu süre, iş yerlerinde haftanın çalışılan günlerine eşit ölçüde bölünerek uygulanır." **Örnek:** Taraflar faiz oranını sözleşme ile kararlaştırmamış ise yasal faiz oranında ödeme yapılır. **Yorumlayıcı Hukuk Kuralları:** Birden fazla anlama gelebilen bir açıklama veya fiilin, uyuşmazlık durumunda, hangi anlama geldiğini belirleyen düzenlemelerdir. Örneğin taraflar arasında yapılan bir sözleşmede **"ayın başı" veya "ayın ortası" ya da "ayın sonu"** terimleri kullanılmışsa bunlardan ne anlaşılmalıdır. **Örnek:** Borçlar Kanunu, m.91: "Borcun ifası için bir ayın başlangıcı veya sonu belirlenmemişse bunda ayın birinci ve sonuncu günü; ayın ortası belirlenmişse bundan da ayın on beşinci günü anlaşılır. Borcun ifası için gün belirtilmeksizin sadece ay belirlenmişse, bundan ayın son günü anlaşılır."

Hâkim kanunu sözüyle ve özüyle değindiği konulara uygular.

HUKUKUN KAYNAKLARI

ASLİ KAYNAKLAR

YAZILI KAYNAKLAR

- Anayasa
- Kanun
- Milletlerarası anlaşmalar
- Cumhurbaşkanı Kararnamesi
- Yönetmelik
- Adsız düzenleyici işlemler

YAZISIZ KAYNAKLAR

- Örf ve âdet hukuku

Kanunda uygulanabilir hüküm bulamazsa örf ve âdet hukukuna bakar, örf ve âdet hukukunda da hüküm bulamazsa hukuk yaratır.

YARDIMCI KAYNAKLAR

YARDIMCI KAYNAKLAR

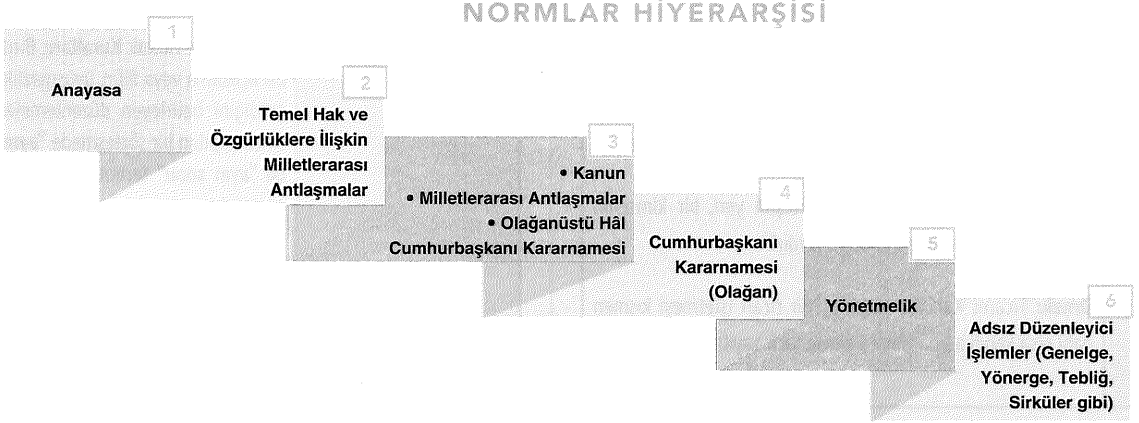
- Doktrin (Bilimsel Görüşler)
- İçtihat (Mahkeme kararları)

Hâkim karar verirken bilimsel görüşlerden ve yargısal kararlardan yararlanır.

I. Yazılı Kaynaklar

Devletin yetkili organlarınca konulmuş kurallardır. Bunlara kısaca mevzuat denir. Bu kurallar arasında bir altlık üstlük/hiyerarşi vardır. Buna normlar/kurallar hiyerarşisi denir. Normlar hiyerarşisinde, alt basamakta yer alan norm geçerliliğini üst basamakta yer alan normdan alır ve ona uygun olmak zorundadır.

NORMLAR HİYERARŞİSİ

II. Yazısız Kaynaklar

Hukukun yazılı olmayan kaynaklarına örf ve âdet hukuku denilmektedir. Mevcut hukuk düzenimize göre bu kaynağa yazılı kaynaklarda bir hüküm bulunmaması durumunda başvurulabilir. Bir davranış biçiminin örf ve âdet kuralı hâline gelebilmesi için "süreklilik", "genel inanç" ve "devlet desteği" olmak üzere üç unsurun bir arada bulunması gerekir.

Süreklilik	Genel İnanç	Devlet Desteği
Maddi Unsur	**Manevi Unsur**	**Hukuki Unsur**
Bir davranış kuralının örf ve âdet kuralı hâline gelebilmesi için, kural uzun süre tekrarlanmalı ve ne zaman uygulanmaya başladığı bilinmemelidir.	Sürekli tekrarlanan bu davranışa uyulması hususunda toplumda genel bir inanç oluşmalıdır.	Örf ve âdet kuralının hukuk kuralı hâline gelebilmesi için hukuki yaptırımın olması, diğer bir deyişle yaptırımla desteklenmesi gerekir.

NOT

Ceza ve vergi hukukunda kanunilik ilkesinin bir sonucu ve gereği olarak bu hukuk dallarında örf ve âdet kuralları kaynak olamaz. Örf ve âdet hukuku özel hukukta (medeni, borçlar, ticaret hukuku) hâkimi bağlayıcıdır.

III. Yardımcı Kaynaklar

Yardımcı kaynaklar, mahkeme kararlarıyla (içtihat), bilimsel çalışmalardır (öğreti/doktrin).

a) **Bilimsel Görüşler (Doktrin):** Hâkimler hukuki açıdan derinlemesine bir inceleme gerektiren uyuşmazlıklarda çoğunlukla zaman yokluğu nedeniyle olayın çözümüyle ilgili hususlarda çalışmalar yapmış bilim adamlarının eserlerinden yararlanarak karar verirler.

b) **Mahkeme Kararları (İçtihat):** Hâkimler, daha önce verdikleri bir kararı benzer durumda tekrar edebilir veya yeni bir olayla karşılaştıklarında benzer olaylarla karşılaşmış başka mahkemelerin kararlarını kendilerine örnek alabilirler.

NOT

Yardımcı kaynakların (içtihat – doktrin) ayırt edici özelliği, bunların hâkimler için bağlayıcılığının olmamasıdır.

NOT

Yargıtay ve Danıştayın İçtihadı Birleştirme Kararları ile **Anayasa Mahkemesi Kararları** ilk derece mahkemelerini, yüksek mahkemelerin diğer daire ve kararlarını bağlar ve hukukun asli kaynaklarıdır.

/benimhocam

HUKUKTA BOŞLUK TÜRLERİ

Kanun boşluğu ve hukuk boşluğu olmak üzere iki tür boşluk bulunaktadır. **Kanunda boşluk**, kanunda (yazılı hukukta) bir hüküm olmaması iken, **hukukta boşluğu** ise, hem kanunda ve hem de örf - âdet hukukunda bir kural olmamasıdır.

<table>
<tr><th colspan="3">KANUN BOŞLUĞU</th></tr>
<tr><th>KURAL İÇİ BOŞLUK (BİLİNÇLİ BIRAKILAN)</th><th colspan="2">KURAL DIŞI BOŞLUK (BİLMEDEN BIRAKILAN)</th></tr>
<tr><td rowspan="2">Kanun koyucu bir mesele hakkında kural koymuş ancak kuralın içeriğini/detaylarını doldurmayı bilerek/isteyerek hâkime bırakmıştır.

Kanunda yer alan "hakkaniyete göre", "haklı sebepler", "uygun miktarda tazminat" "uygun tedbirler", gibi kavramların yer alması kural içi boşluğun varlığını gösterir.

Örnek: Medeni Kanun, m.27: Adın değiştirilmesi, ancak haklı sebeplere dayanılarak hâkimden istenebilir. Bu hükümdeki haklı sebeplerin ne olduğu belirlenmeyip, bunun takdiri hâkime bırakılmıştır.

Nasıl Doldurulur? Kural içi boşluklar hâkime takdir yetkisi tanıyan boşluklardır.</td><td>Açık (Gerçek) Boşluk</td><td>Örtülü Boşluk</td></tr>
<tr><td>Kanunda düzenlenmesi gereken bir konuda hiçbir hükmün bulunmamasıdır.

Nasıl Doldurulur? Örf ve âdet hukuku kuralı varsa o uygulanır, yoksa hâkim kendisi hukuk yaratır.</td><td>Kanunda somut olaya ilişkin bir hüküm var ama hüküm çok geniş tutulmuş, istisnalar belirtilmemişse örtülü boşluk vardır.

Medeni Kanun, m. 15: "Ayırt etme gücü olmayanların hukuki işlemleri geçersizdir" demektedir. Bu hükümde temyiz gücü olmayanların yararına/faydasına işlemler de hükümsüz sayılacaktır ki bu çözüm adil değildir.

Nasıl Doldurulur? Bu tür boşluklar hâkimin somut olayı amaca uygun şekilde daraltarak yorumlaması ile doldurulur.

Yukarıdaki örnekte hâkim, tam ehliyetsizlerin yararına işlemleri geçerli, zararına işlemleri geçersiz kılarsa kuralı daraltıp adaleti sağlayabilir.</td></tr>
</table>

HUKUK BOŞLUĞU

Bir hukuki uyuşmazlığın çözümlenmesinde **yazılı ve yazısız kaynaklarda** hüküm bulunmaması durumunda karşılaşılan boşluk türüne **"hukuk boşluğu"** adı verilir. Diğer bir deyişle **pozitif hukukta veya hukukun asli kaynaklarında** uyuşmazlığa ilişkin hüküm bulunmamasıdır.

Hukuk boşluğu olması durumunda hâkimin **hukuk yaratma yetkisi** Medeni Kanun'un 1. maddesinde gösterilmiştir. Buna göre, hâkim önüne gelen olaya ilişkin bir yazılı kuralı varsa onu uygulayacaktır. Herhangi bir yazılı düzenleme yoksa örf ve âdet hukukunu araştıracak ve ona göre karar verecektir. Uyuşmazlığa uygulanabilecek bir örf ve âdet kuralı da yoksa hâkim kendini kanun koyucu yerine koyup yeni bir kural koyacak ve uyuşmazlığı bu kurala göre çözecektir.

Hukuk Yaratma Yetkisinin Özellikleri:

Hukuki ilişkiye uygulanabilecek kanun ve örf ve âdet hukuk kuralının bulunmaması gerekir.

Hâkim hukuk yaratırken önce kıyas yoluna başvurmalıdır.

Hâkim hukuk yaratırken mevcut hukuk düzeni ile bağdaşacak bir kural koymalıdır.

Hâkimin hukuk yaratarak koyduğu kural kanun hükmünde değildir.

Hâkimin hukuk yaratma yetkisi kuvvetler ayrılığı yetkisi ile çelişmez.

Hâkimin hukuk yaratarak koyduğu kural üst derece yargı **(istinaf – temyiz)** denetimine tabidir.

Hâkimin hukuk yaratarak koyduğu kural bağlayıcı değildir. **(Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararları bu kuralın istisnasıdır.)**

HUKUKTA BOŞLUK TÜRLERİ

KANUNDA Bilerek / İsteyerek boşluk bırakılmışsa

→ **Kural İçi Boşluk vardır.**

→ Kanun koyucu kural koymuş ama kavramların içini bilerek doldurmamıştır.
Örneğin: "Haklı sebepler; Uygun miktarda tazminat"

Nasıl doldurulur?
Hâkim takdir yetkisini kullanarak doldurur.

KANUNDA Bilmeden / istemeden boşluk bırakılmışsa

→ **Kural Dışı Boşluk vardır.**

→ **a) Gerçek / Açık Boşluk:**
Kanunda düzenlenmesi gereken bir konuda hiçbir hüküm yoktur.

Nasıl doldurulur?
Hâkim örf ve âdet hukukuna bakar yoksa kendisini kanun koyucu yerine koyarak hukuk yaratır.

→ **b) Örtülü Boşluk:**
Kanunda bir hüküm var ancak hüküm çok genel tutulmuş, istisnalara değinilmemiştir.

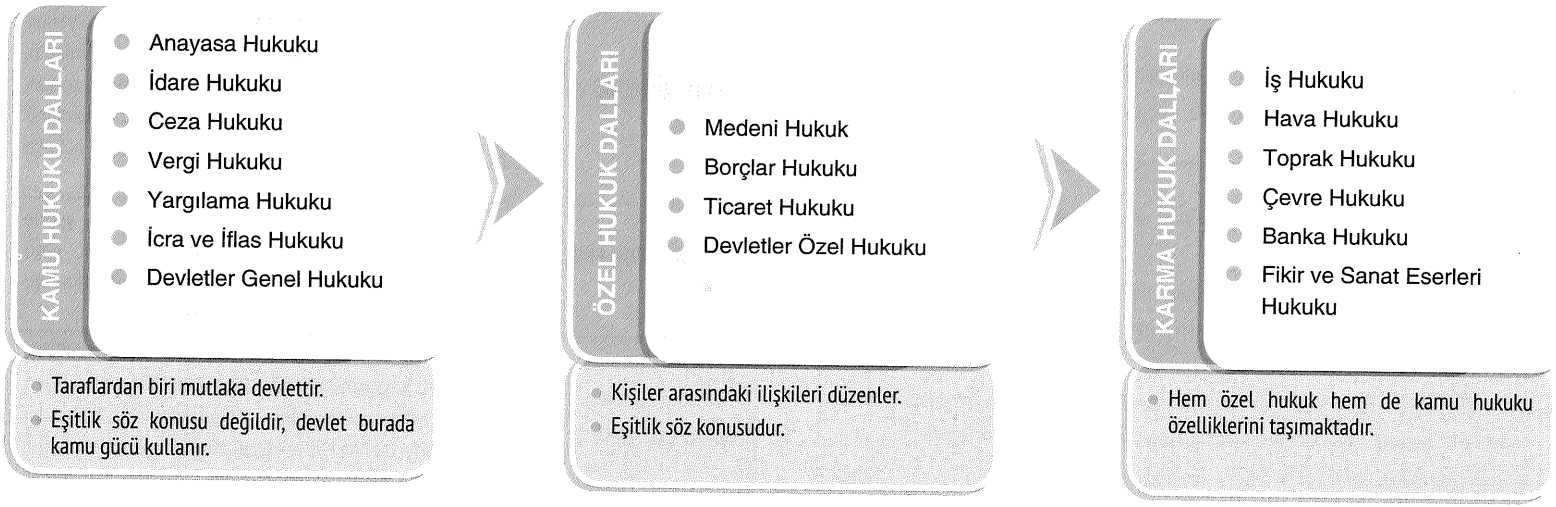
Nasıl doldurulur?
Hâkim istisna durumla karşılaşırsa kuralı amacına uygun olarak daraltır ve adaleti sağlar.

KANUNDA ve ÖRF - ÂDET HUKUKUNDA HÜKÜM YOKSA (Yazılı ve Yazısız)

→ **Hukuk Boşluğu vardır.**

Nasıl doldurulur?
Hâkim kendisini kanun koyucu yerine koyarak hukuk yaratır.

HUKUKUN DALLARI

1. KAMU HUKUKU DALLARI

a. Anayasa Hukuku

Devletin şeklini yasama, yürütme ve yargı gibi devletin temel organlarının kuruluşunu, işleyişini ve bu organlar arasındaki karşılıklı ilişkileri ve devlet karşısında vatandaşların temel hak ve hürriyetlerini düzenleyen hukuk kurallarını inceleyen bir hukuk dalıdır.

b. İdare Hukuku

İdare hukuku, kamu idaresinin teşkilat ve işleyişine ilişkin esasları, kişilerin idare ile olan ilişkilerini ve kamu hizmetinin görülmesini inceleyen hukuk dalı olarak tanımlanabilir.

c. Ceza Hukuku

Türk Ceza Kanunu'nun suç sayılan fiilleri ve bu fiilleri işleyenlere uygulanacak cezai yaptırımları düzenleyen hukuk kurallarını inceleyen hukuk dalıdır.

SUÇUN UNSURLARI
KANUNİLİK (TİPİKLİK) Bir fiilin suç oluşturabilmesi için o fiil işlenmeden önce bir ceza yasasında suç olarak tanımlanmış olmalı, kanunda belirtilen tarife, tipe uygun düşmeli, kanunda tarif edildiği üzere işlenmelidir.
MADDİ UNSUR Suçun maddi unsurunu; **hareket, netice** (sonuç) ve **nedensellik bağı** başlıkları altında inceleyebiliriz. • **Hareket:** Fiil insan kaynaklı, iradi ve dış dünyada değişiklik meydana getirebilecek bir fiil olmalıdır. Hareket ya yapma ya da yapmama biçiminde ortaya çıkar. Birinci hâlde hareket ikinci hâlde ihmal söz konusudur. • **Netice (Sonuç):** Netice, hareketten doğan bir sonuçtur. Dış dünyada meydana gelen ve nedensellik bağıyla insan davranışına bağlı olan suç kalıbına uygun değişikliktir. • **Nedensellik Bağı:** Hareket ile netice arasında bulunması gereken neden – sonuç ilişkisidir.
MANEVİ UNSUR Failin cezalandırılabilmesi için, hukuka aykırı tipik fiili **kusurlu davranışıyla** gerçekleştirmiş olması gerekir. Failin gerçekleştirmiş olduğu fiil, faile **kast** veya **taksirle** bağlanabilmelidir. • **Kast:** Suçun kanuni tanımındaki unsurlarının bilinerek ve istenerek işlenmesidir. • **Taksir:** Dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla, bir davranışın suçun kanuni tanımında belirtilen neticesi öngörülmeyerek gerçekleştirilmesidir.
HUKUKA AYKIRILIK Hukuka aykırılık, kanunda suç olarak belirtilmiş bir davranışın gerçekleştirilmesidir. Meşru savunma, yetkili merciin emrini yerine getirme gibi birtakım durumları kanun, sorumluluğu kaldıran nedenler olarak düzenlemiştir.

HUKUKA UYGUNLUK SEBEPLERİ

KANUN HÜKMÜNÜ YERİNE GETİRME	Kanun, 24 / 1. maddede, " Kanun hükmünü yerine getiren kimseye ceza verilmez", demektedir. Örneğin, zanlıyı yakalayan, tutan veya kanunun emrine uyarak silah kullanan kolluk görevlisi kanunun hükmünü yerine getirmektedir, dolayısıyla fiilleri hukuka uygundur, öyleyse bir suç oluşturmamaktadırlar.
HUKUKA UYGUN EMRİ YERİNE GETİRME	Kanun, 24/2'de "Yetkili bir merciden verilip, yerine getirilmesi görev gereği zorunlu olan bir emri uygulayan sorumlu olmaz" diyerek, memur lehine bir hukuka uygunluk nedeni yaratmıştır.
MEŞRU SAVUNMA	TCK 25/1'de şöyle düzenlenmiştir: "Gerek kendisine gerek başkasına ait bir hakka yönelmiş, gerçekleşen, gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak olan haksız bir saldırıyı o anda hâl ve koşullara göre saldırı ile orantılı biçimde defetmek zorunluluğu ile işlenen fiillerden dolayı faile ceza verilmez."
HAKKIN KULLANILMASI	TCK'nin 26/1.maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir: "Hakkını kullanan kimseye ceza verilmez". Örneğin çocuklar üzerinde terbiye hakkını kullanan kimseler, eğitim amacıyla, kural olarak suç oluşturan hareketleri gerçekleştirebilirler.
İLGİLİNİN RIZASI	TCK'de "Kişinin üzerinde mutlak surette tasarruf edebileceği bir hakkına ilişkin olmak üzere, açıkladığı rızası çerçevesinde işlenen fiilden dolayı kimseye ceza verilemez." şeklinde ifade edilmiştir. Örneğin al şu telefonumu kır ve çöpe at diyen bir kişi karşı tarafı mala zarar vermekten dolayı suçlayamaz.

KUSURLULUĞU ETKİLEYEN BAZI HÂLLER

Kusurluluğu etkileyen hâllerin varlığı hâlinde kişi suç teşkil eden eylemden ya hiç sorumlu tutulmamakta ya da sorumluluğu azalmaktadır.

- **Akıl Hastalığı:** Akıl hastalığı nedeniyle, işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli derecede azalmış olan kişiye ceza verilmez. Ancak, bu kişiler hakkında güvenlik tedbirine hükmolunur.
- **Yaş Küçüklüğü:** Kanun, yaşın isnat yeteneğine etkisini üç döneme ayırmıştır. On iki yaşına kadar olanlar, on iki ile on beş yaş arasında olanlar, on beş yaşını bitirmiş ancak on sekiz yaşını bitirmemiş olanlar.

12 yaşından küçükler

12 yaşından küçük çocukların cezai ehliyeti ve sorumluluğu **mutlak surette yoktur.** Bu kişiler hakkında, ceza kovuşturması yapılamaz; ancak, **çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir.**

12 -15 yaş

12 yaşını tamamlamış olup da 15 yaşını tamamlamamış çocukların cezai ehliyeti olup olmadığı araştırma yapılarak tespit edilir. Bu yaş grubundaki çocukların cezai ehliyeti iki ayrı kısımda incelenmelidir:

- 12-15 yaş grubunda olup da işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya davranışlarını yönlendirme yeteneği yeterince gelişmeyen çocukların da cezai sorumluluğu yoktur. Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir.
- 12-15 yaş grubunda olup da işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını "algılama" veya davranışlarını "yönlendirme" yeteneği gelişmiş çocukların cezai sorumluluğu vardır ve ceza verilmesine hükmolunmuşsa indirimli ceza verilir.

15 - 18 yaş

15-18 yaş grubundaki çocukların cezai ehliyeti tam olmakla birlikte belirlenen ceza üzerinden yaş küçüklüğü nedeniyle belli miktarda ceza indirimi yapılmalıdır.

- **Sağır ve Dilsizlik:** TCK hükümlerine göre bu kanunun, fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmamış olan çocuklara ilişkin hükümleri, 15 yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında; 12 yaşını doldurmuş olup da 18 yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında; 15 yaşını doldurmuş olup da 18 yaşını doldurmamış olanlara ilişkin hükümleri, 18 yaşını doldurmuş olup da 21 yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında da uygulanır.

- **Geçici Nedenler, Alkol ve Uyuşturucu Madde Etkisinde Olma:** Geçici bir nedenle ya da **irade dışı alınan** alkol veya uyuşturucu madde etkisiyle, işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli derecede azalmış olan kişiye ceza verilmez.

/benimhocam

SUÇ VE CEZALARA İLİŞKİN ANAYASAL ESASLAR

- Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılamaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.
- Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak **kanunla** konulur.
- Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz (Masumiyet Karinesi).
- Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.
- Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez.
- Ceza sorumluluğu şahsidir.
- Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz.
- Ölüm cezası ve genel müsadere cezası verilemez.
- İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir.
- Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez.

CEZA YARGILAMASI SÜRECİ

SORUŞTURMA
Ceza davası açılmadan önceki süreçtir.

Suç şüphelisinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen süreye denir.

Kişi "şüpheli" durumundadır.

KOVUŞTURMA
Ceza davasının açıldığı yargılamanın yapıldığı aşamadır.

İddianamenin kabulüyle hükmün kesinleşmesine kadar geçen süreye denir.

İlk derece → Hüküm

İstinaf

Temyiz → Kesin hüküm

(Olağan kanun yolları)

Kişi "sanık" durumundadır.

İNFAZ
Yargılama sürecinin sona erip cezanın kesinleşmesinden sonra suçlunun belli şekillerde cezalandırılması demektir.

Kişi "hükümlü" durumundadır.

Kamu Davası:	Cumhuriyet Savcısı tarafından açılan davadır.
Müdafi:	Şüpheli veya sanığın ceza muhakemesinde savunmasını yapan avukattır.
Vekil:	Suçtan zarar gören kişiyi yargılamada temsil eden avukattır.

d) Vergi Hukuku

Kişilerle devlet arasında vatandaşlık ilişkisinden doğan vergi ödevinin niteliğine, vergi borcunun doğması ve ortadan kalkmasına ilişkin hukuk kuralları bütünüdür.

- **Vergi:** Kişilerin devlete yaptıkları karşılıksız ve zorunlu ödemelerdir. Vergiyi devletin diğer gelir kaynaklarından ayıran temel fark karşılıksız bir parasal transfer olmasıdır.

Vergiye Hâkim Olan İlkeler		
Genellik İlkesi	**Kanunilik İlkesi**	**Adalet İlkesi**
• Herkes vergi ödemekle yükümlüdür.	• Vergi ve benzeri yükümlülükler ancak kanunla konulup kaldırılabilir.	• Verginin mali güce göre alınması, dengeli dağıtılmasıdır. **(paylaştırıcı adalet)**

Vergi Türleri		
Doğrudan Vergiler		**Dolaylı Vergiler**
Gelir Üzerinden Alınan Vergiler	**Servet Üzerinden Alınan Vergiler**	**Gider Üzerinden Alınan Vergiler**
• Gelir Vergisi (gerçek kişilerin gelirleri) • Kurumlar Vergisi (tüzel kişilerin gelirleri)	• Emlak Vergisi • Motorlu Taşıt Vergisi • Veraset ve İntikal Vergisi	• Katma Değer Vergisi • Özel Tüketim Vergisi • Özel İletişim Vergisi • Şans Oyunları Vergisi • Banka ve Sigorta Muamele Vergisi

Vergilendirme süresi **4T** ile gerçekleşir.

Tarh: Verginin kanunda gösterilen oranlar üzerinden miktarının hesaplanmasıdır.

Tebliğ: Verginin mükellefe bildirilmesidir.

Tahakkuk: Verginin ödenebilir aşamaya gelmesidir.

Tahsil: Verginin mükelleften alınmasıdır.

e) Yargılama Hukuku

Mahkemelerin yargı görevini yerine getirirken uyguladıkları yol ve yöntemleri gösteren hukuk dalıdır.

YARGI KOLLARI

Türk Hukukunda, Anayasa'da yer alan yüksek mahkemelerden hareketle dört temel yargı kolunun varlığından söz edilir. Bunlar anayasa yargısı, adli yargı, idari yargı ve uyuşmazlık yargısıdır.

I. Anayasa yargısı	Anayasa Mahkemesi (Yüksek mahkeme)
II. Adli (genel) yargı	Yargıtay (Yüksek mahkeme)
III. İdari yargı	Danıştay (Yüksek mahkeme)
IV. Uyuşmazlık yargısı	Uyuşmazlık Mahkemesi (Yüksek mahkeme)

f) İcra İflas Hukuku

İcra hukukunun konusunu icra takibi oluşturur. İcra takibi, bir veya birkaç alacaklının, **borçlunun mal varlığından alacağa yetecek miktarına** haciz koydurup sattırmak suretiyle alacağına kavuştuğu takip yoludur. İflas hukukunun konusu ise iflas yoluyla takiptir. İflasta **borçlunun bütün malları** iflas masasını oluşturur ve bu malların paraya çevrilmesiyle elde edilen para, belirli bir sıra dâhilinde müflisin (iflas etmiş kişi) borçlarının ödenmesine tahsis edilir. İcra takibine **her borçlu konu olabilirken**, iflas takibine sadece **tacir sıfatına sahip borçlular** konu olur.

g) Devletler Umumi (Genel) Hukuku

Devletlerin birbiriyle, devletlerin uluslararası örgütlerle ve uluslararası örgütlerin birbiriyle olan ilişkileri düzenler. En önemli kaynağı milletlerarası antlaşmalardır.

2. ÖZEL HUKUK DALLARI

Özel hukuk, kişiler arası ilişkileri düzenleyen hukuktur. Bu hukuk dalında, kişilerin kendi aralarındaki ilişkileri düzenleyen kurallar yer alır. İlke olarak bu ilişkilerde eşitlik geçerlidir.

MEDENİ HUKUK: Medeni hukuk, toplum hâlinde yaşayan insanların kişisel durumlarını, aile ilişkilerini, malvarlıklarının ölümlerinden sonraki akıbetini, eşyalar üzerindeki sahiplik ve egemenlik ilişkilerini düzenleyen özel hukuk dalıdır. Medeni hukuk özel hukukun en geniş alanıdır.

Kişiler Hukuku
- Kişilik kavramı
- Gerçek kişiler
- Dernek ve vakıflar
- Hısımlık
- İkametgâh
- Ad kavramı

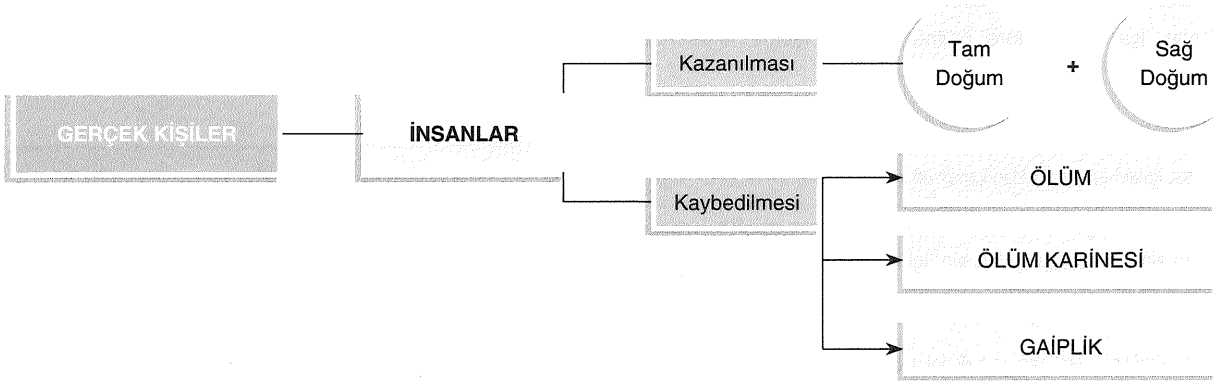
Aile Hukuku
- Aile ilişkileri
- Nişanlanma
- Evlenme
- Boşanma
- Velayet
- Vesayet

Miras Hukuku
- Muris
- Mirasçı
- Tereke
- Yasal mirasçı
- Atanmış mirasçı
- Vasiyetname

Eşya Hukuku
- Eşya
- Mülkiyet
- Sınırlı ayni haklar
- Zilyetlik
- Tapu sicili

KİŞİLER HUKUKU

Hukukta **kişi** terimi, **haklara ve borçlara sahip olabilen** varlıkları ifade eder. Hukuk sisteminde kişiler **gerçek kişiler ve tüzel kişiler** olmak üzere ikiye ayrılır.

- Gerçek Kişiler

  Gerçek kişiler **insanlar**dır.

Kişiliğin Başlangıcı

- Türk Medeni Kanunu'na göre, gerçek kişilik çocuğun tam ve sağ olarak doğduğu anda başlar.
- Çocuğun **tamamen doğmuş** olması, onun ana rahminden tamamen ayrılarak bağımsız bir varlık hâline gelmiş olmasıdır.
- Çocuğun **sağ doğması** ise, ana rahminden ayrıldıktan sonra bir saniye dahi olsa yaşaması demektir.

NOT

Doğum olayı kişisel durum sicili ile ispatlanır. Doğum olayı 1 ay içinde nüfus memuruna bildirilir **(Doğum Kütüğü).**

Kişiliğin Sona Ermesi

1) Ölüm: Ölüm gerçek kişiliği sona erdiren hukuki bir olaydır. Ölüm ile kişilik sona erer, o kişinin kişilik hakları ve kişiye bağlı hakları ortadan kalkar. Mal varlığı hakları ise bir bütün (haklar ve borçlar) hâlinde mirasçılarına geçer.

   Nüfus Hizmetleri Kanunu'na göre; ölümün, 10 gün içinde nüfus müdürlüğüne bildirilmesi gerekir (**Ölüm kütüğü).**

2) Ölüm Karineleri

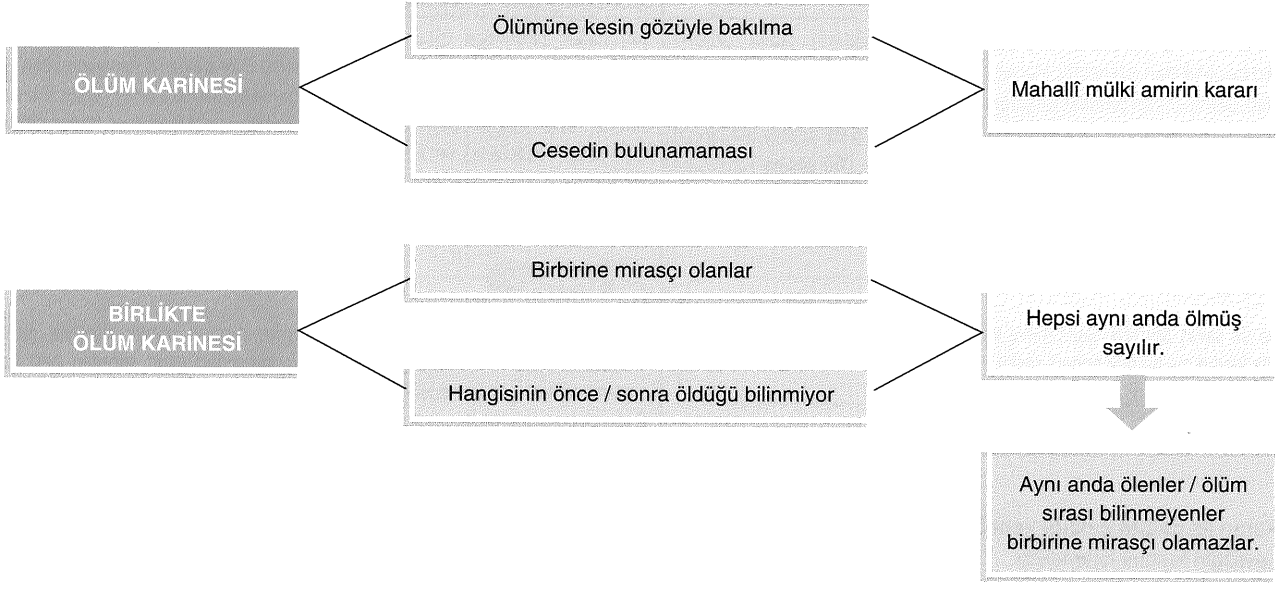
Ölüm konusunda ispat kolaylığı bakımından kanun iki karine (varsayım) kabul etmiştir. Bunlar ölüm karinesi ve birlikte ölüm karinesidir.	
Ölüm Karinesi: Ölümüne **kesin gözle bakılacak bir hâlde kaybolan ve cesedi bulunamayan kişi** ölmüş sayılır. Bu kimsenin nüfus kütüğünün ilgili yerine **mahallin en büyük mülki amirinin emriyle** ölüm kaydı düşürülebilir. **Örnek:** Elli kişinin yer aldığı bir gemi batmış, kırk dokuzunun cesedi bulunabilmiş, ancak bir kişinin cesedi bulunamamıştır. Yaşam deneyimlerine göre, bu kişinin de sağ kurtulamayacağı varsayılarak kanun tarafından bu kişi için ölüm karinesi getirilmiştir.	**Birlikte Ölüm Karinesi:** Biri diğerine mirasçı olan birden fazla kişiden hangisinin önce veya sonra öldüğü ispat edilemezse hepsi aynı anda ölmüş sayılır. Bu kişiler birbirlerinin mirasçısı olamazlar. Birlikte ölüm karinesinde ölüm sırası belli değildir. **Örnek:** Aynı otomobilde seyahat eden anne, baba ve çocuk geçirdikleri trafik kazasında ölmüştür. Bu durumda hangisinin önce hangisinin sonra öldüğü tespit edilemediği için bu kişilerin aynı anda öldüğü kabul edilecek ve birbirlerine mirasçı olamayacaklardır.

NOT

Karine, bilinen bir olaydan bilinmeyen bir olayın gerçekleştiği sonucunun çıkarılmasına denilir.

NOT

Ölüm ve birlikte ölüm karineleri adi karinelerdendir, bunların aksi her türlü delille ispatlanabilir.

ÖLÜM KARİNESİ
Ölümüne kesin gözüyle bakılma
Cesedin bulunamaması
Mahallî mülki amirin kararı
BİRLİKTE ÖLÜM KARİNESİ
Birbirine mirasçı olanlar
Hangisinin önce / sonra öldüğü bilinmiyor
Hepsi aynı anda ölmüş sayılır.
Aynı anda ölenler / ölüm sırası bilinmeyenler birbirine mirasçı olamazlar.

3) **Gaiplik:** Gaiplik, bir kimsenin tıbben değil daha çok hukuken ölmüş gibi değerlendirilmesidir. Bir kimsenin gaipliğine iki hâlde karar verilebilir. Ancak her iki durumda da belirli bir sürenin geçmesi gerekmektedir. Bunlar, "ölüm tehlikesi içinde kaybolma" ve "uzun zamandan beri haber alınamama"dır.

a) Ölüm tehlikesi içinde kaybolma	b) Uzun zamandan beridir haber alınamama
Ölüm tehlikesinden itibaren **1 yıl** geçtikten sonra ilgililerin talebi üzerine mahkemeden gaiplik kararı istenebilir. Mahkeme 6 ay arayla iki ilan yapmadan gaiplik kararı veremez. Gaibin mirası teminat karşılığında mirasçılara teslim edilir. Söz konusu teminat; ölümüne olası gözle bakılacak hâlde kaybolma için **5 yıl** (tereke mallarının tesliminden itibaren hesaplanır) ve her hâlde en çok gaibin **100 yaşına** varmasına kadar gösterilir.	Son haber tarihinden itibaren **5 yıl** geçtikten sonra ilgililerin talebi üzerine mahkemeden gaiplik kararı istenebilir. Mahkeme 6 ay arayla iki ilan yapmadan gaiplik kararı veremez. Gaibin mirası teminat karşılığında mirasçılara teslim edilir. Söz konusu teminat; uzun süreden beri haber alınamama hâli için **15 yıl** (son haber tarihinden başlayarak hesaplanır) ve her hâlde en çok gaibin **100 yaşına** varmasına kadar gösterilir.
ÖRNEK Savaş ya da savaş benzeri hareketlere katılma ve tehlikeli alanda bulunma nedeniyle kaybolma gaiplik nedeni teşkil eder.	**ÖRNEK** Yabancı ülkeye doktora yapmaya giden ve düzenli olarak ailesiyle internet üzerinden görüntülü olarak konuşan bir kimseden uzun süreden beri haber alınamaması gaiplik nedeni teşkil eder.

- Gaiplik kararı ile **gaibin evliliği kendiliğinden sona ermez**. Gaibin eşi yeniden evlenmek istiyorsa ya gaiplik davasıyla birlikte veya ayrıca açacağı bir dava ile evliliğin feshini istemelidir.

NOT

Gaiplik kararının verilmesi çekişmesiz yargı işi olduğundan görevli mahkeme **sulh hukuk mahkemesi**dir.

GERÇEK KİŞİNİN EHLİYETLERİ

Hak ve Fiil Ehliyetleri	
Hak Ehliyeti	**Fiil Ehliyeti**
Haklara ve borçlara ehil olmak demektir.	Kişinin kendi fiilleriyle haklar kazanabilme, borç altına girebilmesi demektir.
Sağ ve tam doğmak koşuluyla ana rahmine düşüldüğü an kazanılır.	Ergin, ayırt etme gücüne sahip olan ve kısıtlı olmayan kişiler sahiptir.
Kişi hiçbir çaba sarf etmeden haklara ve borçlara sahip olduğu için pasif bir ehliyettir.	Kişi kendi çabası/fiiliyle haklar ve borçlar oluşturduğu için aktif bir ehliyettir.

NOT

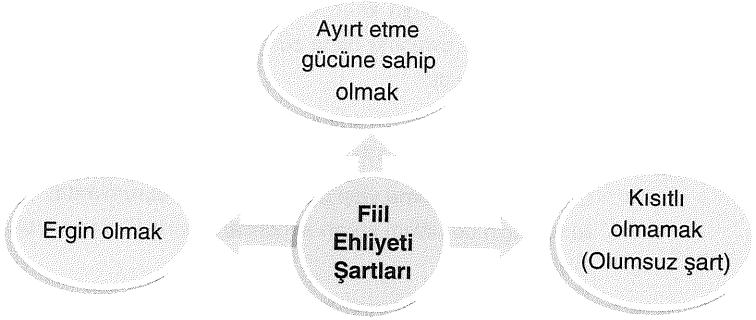
Hak sahibi olmak ve kişi olmak aynı anlama gelmektedir (Haklara ve borçlara sahip olmak). Ancak kişilik tam ve sağ doğmak ile başlarken, hak ehliyeti cenin tam ve sağ doğmak koşuluyla ana rahmine düşünce başlar.

A) Hak Ehliyeti: Bir kimsenin hak ve borç sahibi olabilmesidir. Hak ehliyeti cenin sağ ve tam doğmak şartıyla ana rahmine düşünce kazanılır. Örneğin babasının ölümünden önce ana rahmine düşen çocuk, tam ve sağ doğarsa babasının mirasçısı olur. Ancak bunun için çocuğun bir an için dahi olsa yaşamış olması gerekir.

Hak Ehliyetinin İlkeleri	**Genellik İlkesi:** Her insanın hak ehliyeti vardır.
	Eşitlik İlkesi: Bütün insanlar hukuk düzeninin sınırları içinde (eşit şartlarda olanlara eşit işlem) haklara ve borçlara sahip olmakta eşittirler.

B) Fiil Ehliyeti: Bir kişinin kendi fiil ve işlemleri ile lehine haklar, aleyhine ise borçlar oluşturabilme yeteneğidir.

- Fiil ehliyeti, kişinin kendi çabasıyla, aktif bir biçimde lehine haklar ya da aleyhine borçlar kurabilme gücüdür.
- "Ayırt etme gücüne sahip ve kısıtlı kısıtlı olmayan her ergin" fiil ehliyeti vardır.

- **Temyiz Kudretine (Ayırtım Gücüne) Sahip Olma:** Temyiz kudreti; bir kişinin fiil ve işlemlerinin sebeplerini, neticelerini, etkilerini ayırt edebilme ve bunlara uygun olarak hareket edebilme yeteneğidir.

/benimhocam

Reşit Olmak (Ergin Olmak)

- Erginlik **kanunun aradığı yaşı (18) doldurmaktır**. Buna "normal - kanuni erginlik" denir. Ancak 18 yaşın doldurulmasından önce de kişi iki hâlde ergin olabilmektedir. Buna da "erken erginlik" denir. Erken erginlik hâli de, iki şekilde ortaya çıkabilir: "Evlilik erginliği" ve "Yargısal erginlik".
- Evlenme kişiyi ergin kılar. Evlenme ile kazanılan erginlik kesindir, yani evlenme daha sonra ortadan kalksa bile erginlik devam eder.
- Olağan evlenme yaşı erkek ve kadında yasal temsilcinin izni alındıktan sonra 17 yaşın doldurulmasıdır.
- Olağanüstü evlenme yaşı ise (gebelik gibi durumlarda) her iki cins için de hâkim kararı alındıktan sonra 16 yaşın doldurulmasıdır.
- 15 yaşını dolduran çocuk, kendi isteği ve velisinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabilir. Yargısal erginlik kararı kesindir, geri alınamaz. Bir kimse reşit olmakla yaşça büyütülmüş de olmaz. Örneğin küçük yaştan beri babasının dükkânında çalışan ve babasının ölümü üzerine; kendisinin babasına ait işletmeyi yürütebilecek bir olgunlukta olması, annesinin uygun görmesi ve hâkimin de bu durumu onun menfaatine bulması durumunda erginlik kararı verebilir.

ERGİNLİK	
Normal Erginlik	• "Yaş erginliği" de denilen normal erginlik, "*18 yaşın doldurulmasıyla*" (kendiliğinden) kazanılır.
Evlenme Erginliği	• **Olağan Evlenme:** Kadın ve erkekte "*17 yaşın doldurulması ve yasal temsilcinin izniyle*" **mümkündür.** • **Olağanüstü Evlenme:** Kadın ve erkekte "*16 yaşın doldurulması ve hâkim kararı ile*" **mümkündür.**
Mahkeme Kararı İle Erginlik (Kaza – i Rüşt)	• **15 yaşını dolduran** çocuk, **kendi isteği** ve **velisinin rızasıyla** bir **menfaatini ileri sürerek, mahkemece ergin** sayılabilir. Küçüğün mahkeme kararı ile ergin kılınabilmesinin bazı şartları vardır. Bunlar: ▪ 15 yaşın doldurulmuş olması ▪ Küçüğün istemde bulunması ▪ Küçüğün menfaatinin olması ▪ Küçük velayet altında ise velisinin onayı, vesayet altında ise vesayet dairelerinin izni ▪ Yetkili mahkemenin ergin kılma kararı vermiş olması

NOT

Evlilik yoluyla veya mahkeme kararı iler ergin olanlar kanunun, belirli bir işlem için özel bir yaş öngörüldüğü hâllerde, bu yaş tamamlanmadıkça o hakka sahip olamaz ve onu kullanamaz. Örneğin ehliyet almak, oy kullanmak gibi. Diğer bir deyişle erken erginlikler yaş erginliği değil, medeni hakları kullanma erginlikleridir.

- **Kısıtlı Olmamak (Mahcur Olmamak)**
  - Kısıtlanma, kanunda belirtilen sebeplerden birinin varlığı durumunda, **ergin** bir kişinin fiil ehliyetinin mahkeme kararı ile sınırlandırılması veya kaldırılmasıdır.
  - Kısıtlama kararının en önemli sonucu, kısıtlanan kimsenin ayırt etme gücüne sahip olması koşuluyla, **sınırlı ehliyetsiz** hâle gelmesidir.
  - Kısıtlanan kimse vesayet altına konur ve kendisine bir vasi atanır.
  - Kısıtlanan ergin çocuklar kural olarak vesayet altına alınmayıp velâyet altında bırakılır.
  - Küçükler kural olarak velayet altında bulundukları için **yalnızca ergin kişiler kısıtlanabilir.**
  - Velisi bulunmayan küçüğe kısıtlanmasına gerek olmaksızın sulh hukuk mahkemesince vasi atanır.

KISITLILIK SEBEPLERİ	• Akıl hastalığı • Akıl zayıflığı } Sağlık raporu gereklidir. • Savurganlık • Alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığı • Kötü yönetim • Kötü yaşam } Kendisini ve ailesini darlık ve yoksulluğa düşürme • 1 yıl ve daha üzeri bir özgürlüğü bağlayıcı cezaya mahkûm olma } Mutlak kısıtlama nedenidir. • Yaşlılık, sakatlık, deneyimsizlik ve ağır hastalığı sebebiyle işlerini gerektiği gibi yönetemeyen bir kişinin istekte bulunması (kendi isteği ile kısıtlılık)

FİİL EHLİYETİNE GÖRE GERÇEK KİŞİLERİN SINIFLANDIRILMASI

Tam Ehliyetliler	Tam Ehliyetsizler	Sınırlı Ehliyetliler	Sınırlı Ehliyetsizler
Ergin, ayırt etme gücüne sahip ve kısıtlı olmayan kişilerdir.	**Ayırt etme gücü olmayan** kişilerdir. Ergin olup olmamaları önem arz etmez.	Ergin, ayırt etme gücüne sahip kısıtlı olmayan ancak kendilerine **yasal danışman** atanan kimselerdir.	**Ayırt etme gücüne sahip ergin olmayan çocuklar** ile ayırt etme gücüne sahip ergin ama **kısıtlı** olan kişilerdir.

TAM EHLİYETLİ

- Ayırt etme gücüne sahip, ergin ve kısıtlanmamış kişiler tam fiil ehliyetine sahipler, yani tam ehliyetlidir.
- Fiil ehliyetine sahip olan kimse, kendi fiilleriyle hak edinebilir ve borç altına girebilir.
- Tam ehliyetliler, ayırt etme gücüne sahip olduklarından haksız fiillerinden sorumlulukları tamdır.

TAM EHLİYETSİZ

- Ayırt etme gücü olmayan kimselerdir. Ergin olup olmamalarının bir önemi yoktur. Küçük çocuklar, akıl hastalığı, akıl zayıflığı gibi nedenlerden dolayı akla uygun bir şekilde davranamayan erginlerdir.
  - Bu kişilerin fiil ehliyeti yoktur.
  - Tam ehliyetsiz kişi küçükse ve ebeveyni hayattaysa velayet altındadır; erginse ve ebeveyni yoksa kendisine vasi tayin edilir.
  - Bu kişiler adına yapılacak hukuki işlemler yasal temsilcileri (veli/vasi) aracılığıyla yapılır.
  - Bu kişilerin haksız fiil sorumlulukları yoktur. Ancak, kusursuz sorumluluk hallerinde, sebepsiz zenginleşme denen durumlarda tam ehliyetsizlerin de sorumlu tutulması mümkündür. Bu durumda tam ehliyetsizler hakkaniyet gereği haksız fiillerinden sorumlu tutulabilmektedir. Örneğin zengin bir akıl hastası başkasına verdiği zarardan hakkaniyet gereği sorumlu tutulabilir.

SINIRLI EHLİYETLİ

- Ayırt etme gücüne sahip, ergin olup, kısıtlı değillerdir ancak korunmaları bakımından fiil ehliyetinin sınırlanması gerekli görülen ergin kişilerdir. Bu amaçla bu kişilere **mahkeme tarafından "yasal danışman"** atanır. Kendisine yasal danışman atanmış tam ehliyetliler sınırlı ehliyetlilerdir diyebiliriz. Örneğin; köyde çobanlık yapan A'ya mirasla holding kaldığını düşünelim. A, ergin, ayırt etme gücüne sahip ve kısıtlı da değildir. Ancak holdingi yönetme konusunda tecrübesizdir. Bu nedenle kendisine talebi ile bir yasal danışman atanması uygundur.
- Bu kişiler Türk Medeni Kanunu'nun 429. maddesinde 9 bent hâlinde sayılan işlemleri ancak yasal danışmanlarının olumlu rızasını almak suretiyle yapabilirler. Bu işlemler:
  - Dava açma ve sulh olma,
  - Taşınmazların alımı, satımı, rehnedilmesi ve bunlar üzerinde başka bir aynî hak kurulması,
  - Kıymetli evrakın alımı, satımı ve rehnedilmesi,
  - Olağan yönetim sınırları dışında kalan yapı işleri,
  - Ödünç verme ve alma,
  - Anaparayı alma,
  - Bağışlama,
  - Kambiyo taahhüdü altına girme,
  - Kefil olmadır.
- Kendilerine yasal danışman atanan kişiler, kanunda belirtilmiş olan işlemler dışında kalan işlemler bakımından tam fiil ehliyetlerine sahiptirler.
- Sınırlı ehliyetliler, ayırt etme gücüne sahip olduklarından haksız fiillerinden sorumlulukları tamdır.

SINIRLI EHLİYETSİZ

- Ayırt etme gücüne sahip küçükler ve ayırt etme gücüne sahip kısıtlılar dır. Örneğin, aklı başında 17 yaşında bir çocuk sınırlı ehliyetsizdir. Aynı şekilde, aklı başında ama kötü yaşam nedeniyle hakkında kısıtlama kararı verilmiş 40 yaşındaki bir kişi sınırlı ehliyetsizdir. Ayırt etme gücüne sahip olduklarından haksız fiillerinden sorumludurlar.

Tek Başına Yapabilecekleri İşlemler

- Karşılıksız kazanmalar (bağışı kabul etmek gibi)
- 15 yaşını doldurmak kaydıyla vasiyetname yapmak
- Yönetimi meslek, sanat ve eğitim sebebiyle kendilerine bırakılmış işler (Ailesinin şehir dışına okumak için gönderdiği 17 yaşındaki bir çocuk yurt kiralama, defter kitap alma gibi işlemleri tek başına yapabilir)
- Nişanı bozma, boşanma, babalık davası açma gibi kişiye sık sıkıya bağlı hakları tek başına kullanabilirler(bozucu haklar).

Yasal Temsilci (veli/vasi) Onayı İle Yapabilecekleri İşlemler

- Borçlandırıcı işlemler (alım-satım, kira)
- Evlenme, nişanlanma, ad değiştirme, evlilik dışı doğan çocuğu tanıma (kurucu haklar)

Hiç Yapamayacakları Yasak İşlemler

- Önemli bağışlamalar yapma,
- Vakıf kurma,
- Kefil olma,
- Rekabet yasağı sözleşmesi yapma gibi sınırlı ehliyetsizlere **yasaklanmış işlemleri** yasal temsilcileri izin verse bile yapamazlar.

NOT

Sınırlı ehliyetsizler için; cebime sadece para giriyorsa ve karşılığında bir şey vermiyorsam (karşılıksız kazanmalar) bu işlemi tek başıma yapabilirim. Cebime para giriyor ve karşılığında para çıkıyorsa (satım sözleşmesi) ancak onay ile yapabilirim. Cebimden sadece para çıkıyor ve karşılığında hiçbir şey almıyorsam (kefil olmak, bağış yapmak gibi) bunlar bana yasak işlemlerdir.

HISIMLIK KAVRAMI VE TÜRLERİ

- Hısımlık veya akrabalık sadece **gerçek kişiler** arasındaki yakınlık bağını ifade eden hukuksal bir terimdir. Hısımlık ve akrabalık **kan hısımlığı, kayın hısımlığı ve yapay hısımlık** (evlatlık ilişkisi) olarak üç şekilde kurulur.

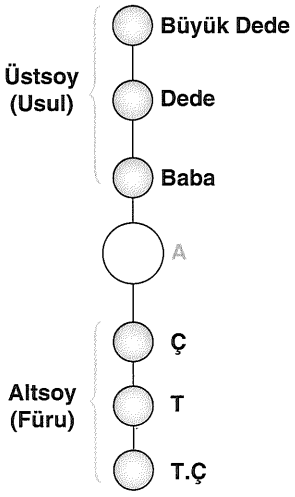
1. KAN HISIMLIĞI

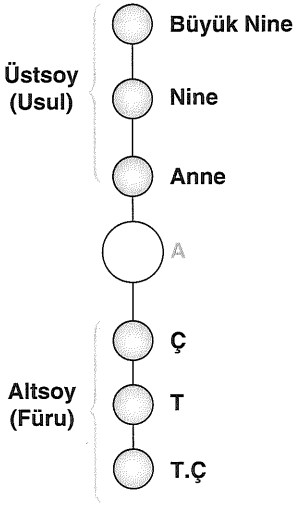
- Kan hısımlığı, **birbirinin soyundan** veya **ortak bir soydan** gelen kişiler arasındaki hısımlıktır. Kan hısımlığı ikiye ayırır:
  - Biri diğerinden gelen kişiler arasında **üst soy alt soy hısımlığı** vardır.
  - Biri diğerinden gelmeyip de, ortak bir soydan gelen kişiler arasında **yansoy hısımlığı** vardır.

Üstsoy-Altsoy Kan Hısımlığı (Düz Çizgi Hısımlığı)

- Biri diğerinden üreyen kişiler arasındaki hısımlıktır. Bu hısımlık düz bir çizgi üzerinde gösterilir. Kişinin ürediği yer üst soyu, kişiden üreyenler ise altsoyudur. Bu durum hem anne hem de baba yönünden söz konusudur.

benimhocam

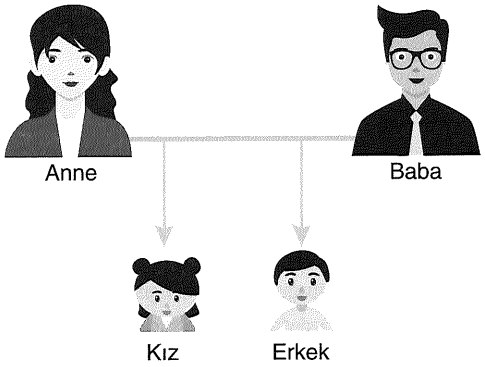

Yansoy hısımlığı (Yan çizgi hısımlığı)

- Birbirinden değil, ortak bir soydan gelen kişilerin hısımlığına denir. O hâlde, iki kimsenin birbirlerinin yansoy hısmı olabilmeleri için, her ikisinin de ortak bir kökten gelmeleri gerekir. Kardeşler arasındaki hısımlık veya amca, hala, dayı ve teyze ile yeğen arasındaki hısımlık böyledir.

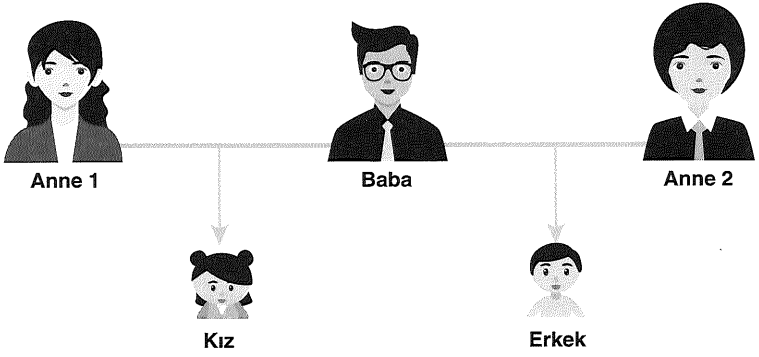
Tam kan yansoy hısımlığı

- Aynı ortak kökten gelen kişiler arasındaki hısımlık, tam kan yansoy hısımlığıdır. Ana ve babaları bir olan kardeşler arasında tam kan yansoy hısımlığı vardır.

Yarım kan yansoy hısımlığı

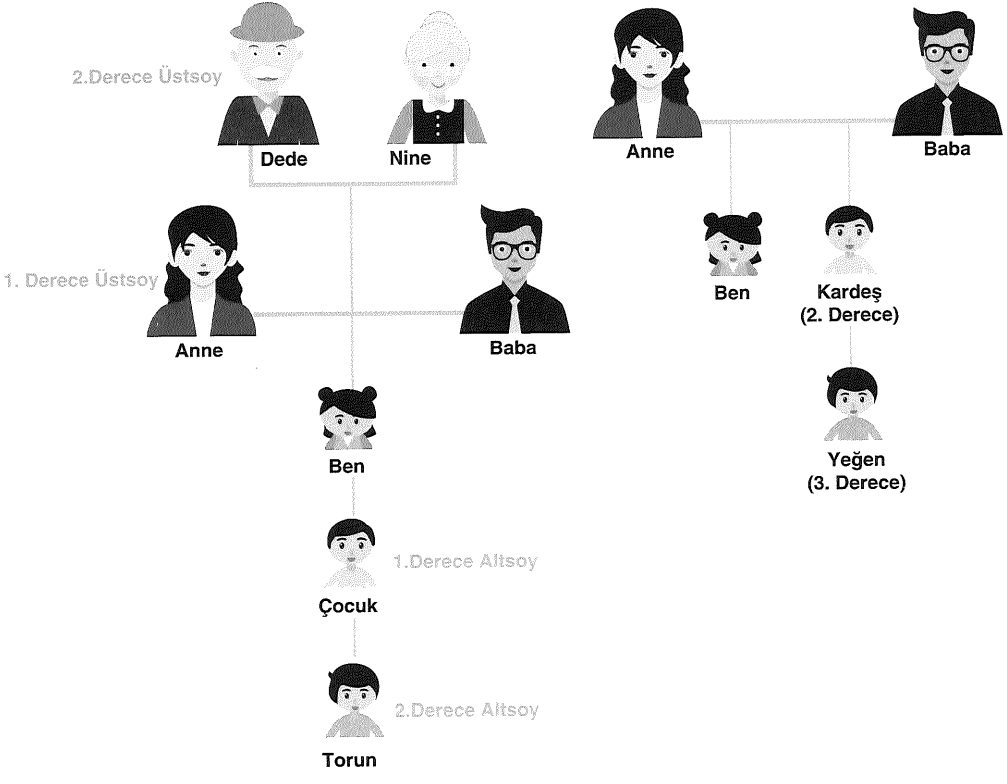
- Sadece bir tek kökün ortak olduğu yansoy hısımlığı, **yarım kan yansoy hısımlığı** olarak isimlendirilir. Anaları bir babaları ayrı veya babaları bir anaları ayrı kardeşler arasında durum böyledir.

Hısımlıkta Dereceler

Hısımlıkta dereceler doğum sayısına göre belirlenir. Örneğin ben doğdum bir, kardeşim doğdu iki, kardeşimin çocuğu doğdu üç gibi.

- **Birinci derece kan hısımları;** anne, baba ve çocuklardır.
- **İkinci derecede kan hısımları;** kardeşler, torunlar, dede ve ninedir(babaanne, anneanne)
- **Üçüncü derece kan hısımları;** kardeş çocukları yani yeğenler, amca, hala, dayı, teyzedir, 3. derece hısımların çocukları 4 derece hısımlar olur.

NOT

Medeni Kanun'a göre; "Üstsoy ile altsoy arasında; kardeşler arasında; bir kimse ile amca, dayı, hala ve teyze arasında evlenme yasaktır."

2. KAYIN HISIMLIĞI

- Eşlerden biri ile diğer eşin kan hısımları, aynı tür ve dereceden kayın hısımları olurlar.
- Kayın hısımlığı, eşlerden biri ile diğer eşin kan hısımları arasındaki hısımlıktır.
- Evlenme ile iki eş arasında herhangi bir hısımlık bağı oluşmaz. Aynı şekilde, evlenme ile eşlerin kan hısımları da birbirleriyle hısım hâline gelmezler. Hem eşler, hem de her iki eşin kan hısımları arasında hiçbir hısımlık yoktur.
- Kayın hısımlığının derecesi, kan hısımlığındaki derecenin aynısıdır. Eşin anası, babası, kardeşleri, kuzenleri diğer eşin aynı tür ve dereceden kayın hısımlarıdır. Örneğin eşin anası ve babası, birinci derece üstsoy kayın hısımı, kardeşi ikinci derece yansoy kayın hısımıdır.

NOT

Kayın hısımlığının en önemli sonuçlarından biri ölüm, boşanma gibi nedenlerle evlilik sona erse de, doğmuş olan kayın hısımlığının ortadan kalkmamasıdır. Evlilik sona ermiş bulunsa da eski eşler birbirlerinin üstsoy-altsoy kan hısımları ile evlenemezler.

3. EVLAT EDİNMEDEN DOĞAN HISIMLIK (YAPAY HISIMLIK)

- Evlat edinen ile evlatlık ve onun altsoyu arasında doğan suni (yapay) hısımlıktır. Bu hısımlığın kaynağı, evlat edinme işlemine yönelik mahkeme kararıdır.
- Evlat edinmeden doğan hısımlık, sadece evlat edinenle evlatlık ve evlatlığın altsoyu arasındadır. Evlat edinenin hısımları ile evlatlık arasında hiçbir hısımlık doğmaz.
- Evlatlık, evlat edinene çocukları gibi birinci derece alt soyu, evlatlığın çocuğu ise torun gibi ikinci dereceden alt soyu olur.

Kanun hükümlerine göre evlat edinmenin koşulları şunlardır:

- Evlat edinen bekâr ise 30 yaşın doldurulmuş olması gerekir.
- Evliler için de 30 yaşın doldurulması ve en az 5 yıldan beri evli olmak gerekir.
- Evlat edinenler ile evlatlık arasında en az 18 yaş fark bulunması gerekir.
- Eşler tarafından en az 1 yıldan bu yana çocuğa bakılmış ve eğitilmiş olması gerekmektedir.

YERLEŞİM YERİ (İKAMETGÂH)

- Yerleşim yeri, kişinin hukuki adresidir. Yani yerleşim yeri, kişinin hukuken bağlı olduğu hukukça tanınan adresidir.
  - Medeni Kanun'da yerleşim yeri, ***bir kimsenin sürekli kalma niyeti ile oturduğu yer olarak*** tanımlanmıştır.
  - Sürekli kalma niyeti olmaksızın oturulan yere ise **konut** denir.
  - Bir öğretim kurumuna devam etmek için bir yerde bulunma veya **eğitim, sağlık, bakım veya ceza kurumuna konulma**, yeni ikametgâh edinme sonucunu doğurmaz.

Kanuni yerleşim yeri

- Yerleşim yeri kanunla belirlenmiş olan kimseler şunlardır:
  - **Velayet altındaki çocuklar**
  - **Vesayet altındaki kimseler**

Yerleşim Yerinin Tabi Olduğu İlkeler

Zorunluluk İlkesi:

- Yeni bir yerleşim yeri edinilmeden eski yerleşim yeri terk edilemez. Dava açma, oy kullanma gibi işlemlerde gereklidir.

Teklik İlkesi:

- Herkes ancak bir tek yerleşim yeri sahip olabilir. Kişinin Ankara veya İstanbul'da evi olabilir. Ancak bunlardan sadece biri kişinin yerleşim yeri olabilir.
- Fakat bu kural sınai ve ticari kuruluşlar hakkında uygulanmaz. Zira ticari işletmelerde birden fazla şube bulunabilir ve bu şubeler mahkemelerde davacı veya davalı olabilirler.

TÜZEL KİŞİLER

- Belirli ve sürekli bir amacı gerçekleştirmek üzere kurulan, bağımsız bir varlık hâlinde örgütlenmiş kişi ve mal topluluklarıdır.

ÖZEL HUKUK TÜZEL KİŞİLERİ		KAMU HUKUKU TÜZEL KİŞİLERİ	
Kişi Topluluğu	**Mal Topluluğu**	**Kamu İdaresi / Kişi Topluluğu**	**Kamu Kurumu / Mal Topluluğu**
• Dernek • Şirket • Sendika • Siyasi parti • Kooperatif	• Vakıf	• Devlet • İl özel idaresi • Belediye • Köy	• YÖK • SGK • TRT • TCDD • RTÜK • TÜBİTAK • ÜNİVERSİTE • ODALAR • BAROLAR

Dernekler

- Gerçek veya tüzel en az 7 kişinin kazanç paylaşma dışında belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere bilgi ve çalışmalarını birleştirmeleriyle oluşan kişi topluluklarıdır.
- Dernekler tek bir amaç için kurulabilir.
- Dernekler, kuruluş bildirimini, dernek tüzüğünü ve gerekli belgeleri yerleşim yerinin bulunduğu yerin en büyük mülkî amirine verdikleri anda tüzel kişilik kazanırlar.
- Derneğin zorunlu organları, **genel kurul, yönetim kurulu ve denetim kurulu**dur.
- Kuruluş amacı aynı olan 5 dernek bir federasyonu, en az 3 federasyon da bir araya gelerek bir konfederasyonu oluşturur.

Vakıflar

- Vakıflar derneklerden farklı olarak mal topluluğudur.
- Gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal topluluklarıdır.
- Ölüme bağlı tasarruf (vasiyetname) ile vakıf kurulabilir.
- Vakıf birden fazla amaç için kurulabilir.
- Vakıf, yerleşim yeri **asliye hukuk mahkemesi** nezdinde tutulan sicile tescille tüzel kişilik kazanır.
- Vakıfların tek zorunlu organı **yönetim organıdır**.

Şirketler

- Ticaret şirketleri tüzel kişiliğe haizdir. Türk Medeni Kanunu'nun 48'inci maddesi çerçevesinde bütün haklardan yararlanabilir ve borçları üstlenebilirler.

NOT

Dernek ve vakıflar Medeni Kanun'da düzenlenmiş özel hukuk tüzel kişileridir. Ticaret şirketleri ise Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenmiştir.

NOT

Dernekler ve vakıflar kazanç amacı gütmeyen, **şirketler ve kooperatifler** ise kazanç amacı güden özel hukuk tüzel kişileridir.

NOT

Tüzel kişiler hak ehliyetlerini tabi olduğu kuruluş sistemine uygun olarak kuruldukları andan itibaren kişilik kazanırlar. Fiil ehliyetlerini ise zorunlu organlarını (genel kurulu, yönetim kurulu, denetim kurulu gibi) oluşturdukları an kazanırlar.

AİLE HUKUKU

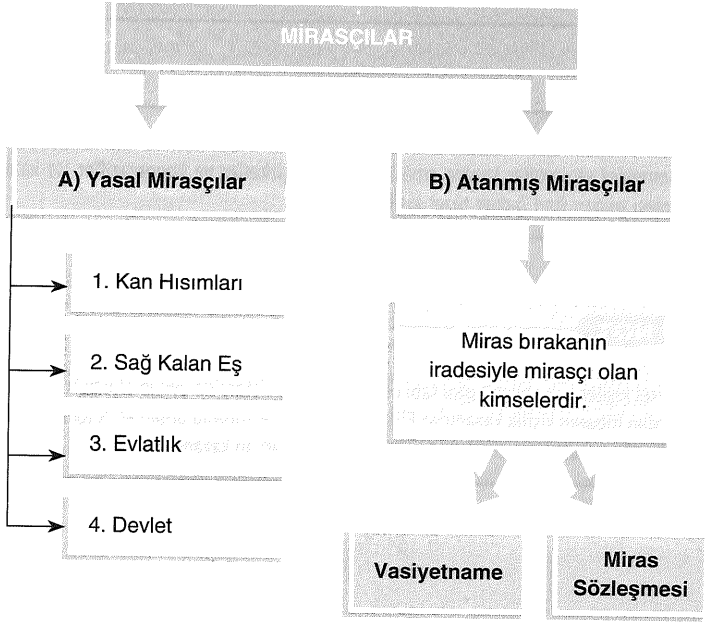
"Aile", evlilik ile birbirlerine bağlanan eşler ve bunlara soy bağı ile bağlanan kişilerdir. Aile hukuku, medeni hukukun, kişilerin aile çevresindeki ilişkilerini düzenleyen kısmıdır. Aile kavramı altında aile üç farklı şekilde düzenlenmiştir:

- Dar anlamda aile, eşlerden meydana gelen topluluktur.
- Geniş anlamda aile, eşler ve çocuklardan meydana gelen topluluktur.
- En geniş anlamda aile, ev reisinin otoritesine tabi olarak aynı çatı altında yaşayan kimselerden meydana gelmiş topluluktur.

- **Nişanlılık:** Nişanlanma bir evlenme vaadidir. Nişanlanma akdinin tek bir muhtevası olabilir o da tarafların birbirine evlenme vaadinde bulunmalarıdır. Kurucu unsurları; karşılıklı evlenme vaadi ve nişanlanacak kişilerin ayrı cinsten olmalarıdır.
- **Evlenme:** Evlilik, ayrı cinse mensup kişilerin tam ve sürekli hayat ortaklığı kurmak üzere hukukun aradığı koşullara uygun olarak birleşmesidir.
  - Erkek veya kadın, 17 yaşını doldurmadıkça evlenemez.
  - 17 yaşını doldurmuş küçükler, yasal temsilcinin izniyle evlenebilirler.
  - Ancak, hâkim olağanüstü durumlarda 16 yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir.

MİRAS HUKUKU

- **Miras:** Bir kimsenin ölümü üzerine veya ölümle aynı sonuçları doğuran olayla (gaiplik, ölüm karinesi) mirasçılara geçen özel hukuk ilişkilerinin tümüne miras denir.
- **Tereke:** Ölenin miras yoluyla intikal edebilen mal varlığının bütününe verilen addır. Kişinin sağlığında elde ettiği hak ve borçlardan oluşan mal varlığı ölümünde tereke adını alır.
- **Muris:** Ölümü nedeniyle, kendisine ait özel hukuk ilişkilerinin hukuki sonucu (akıbeti) düzenlenen kişidir. Miras bırakan sıfatı **sadece gerçek kişiler** için söz konusu olabilir.
- **Mirasçı:** Miras bırakanın ölümü ile tereke üzerinde külli hâlef sıfatıyla hak sahibi olan kimsedir. Mirasçı sıfatı gerçek veya tüzel kişiler için söz konusu olabilir.
- **Yasal Mirasçılar:** Mirasçılıkları kanuna dayanan ve kanunda belirtilen koşulların oluşmasıyla kendiliğinden mirasçı olabilen kişiler yasal mirasçılardır. Ölenin **kan hısımları**, **sağ kalan eşi,** varsa **evlatlığı** ve bunlar yoksa **devlettir.**
- **Atanmış Mirasçı:** Miras bırakanın sağlığında yaptığı vasiyetname veya miras sözleşmesi gereği (miras bırakanın iradesiyle) mirasçı olan kimselerdir. Atanmış mirasçılık çoğu zaman yasal mirasçı olmayan kimseler için söz konusu olur.
- **Ölüme Bağlı Tasarruf:** Murisin ölümünden sonra yerine getirilmesini istediği arzularını içeren kavramdır. Vasiyetname ve miras sözleşmesi olmak üzere iki türlüdür.
- **Vasiyetname:** Murisin, ölümünden sonra geçerli olmak üzere tek taraflı irade beyanı ile yaptığı tasarruftur. Vasiyetname düzenleyebilmek için ayırt etme gücüne sahip olmak ve 15 yaşını doldurmuş olmak gerekir. Bu iki şartın vasiyetnamenin yapıldığı sırada mevcut ve bir arada bulunması şarttır.
- **Miras Sözleşmesi:** İki taraflı olarak yapılan ölüme bağlı bir tasarruftur. Miras sözleşmesi yapabilmek için ayırt etme gücüne sahip olmak ve ergin olmak gerekir.

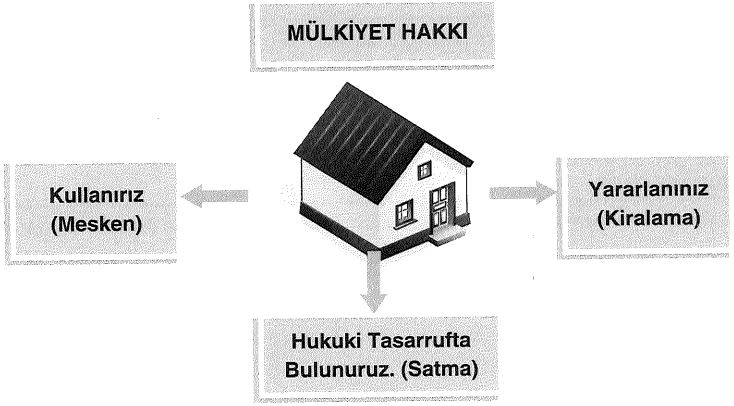

EŞYA HUKUKU

EŞYANIN ÖZELLİKLERİ				
Maddi (Cismani) olma Elle tutulur, gözle görülür olma anlamına gelir.	**Sınırlanabilir olma** Derede akan su şişelenirse eşya olur.	**Hukuki hâkimiyete elverişli olma** Mars'taki toprak parçası eşya olmaya müsait değildir.	**Kişisel olmama** İnsan vücudu eşya değildir.	**Ekonomik değer taşımalı** Parasal değeri olmalıdır.

Eşya hukukun temel konusunu **ayni haklar** oluşturur. Eşya üzerinde doğrudan hâkimiyet sağlayan ve herkese karşı ileri sürülebilen haklara, **ayni hak** adı verilir. Ayni hakların bir kısmı sahibine tam ve geniş yetkiler verdiği hâlde (mülkiyet gibi) bazıları sınırlı haklar tanır.

- **Mülkiyet hakkı:** Sahibine (malike), hakkın konusu olan eşyayı kullanma, ondan yararlanma ve onunla ilgili her türlü tasarrufta bulunma yetkilerini birlikte veren sınırsız ve tam bir ayni haktır. Eğer eşyaya bir kişi malik ise buna tek mülkiyet; birden fazla kişi malikse birlikte mülkiyet adı verilir.

- **Sınırlı ayni haklar:** Mülkiyet hakkının verdiği yetkilerden birisini veya ikisini içerir. Bu haklar sahibine, mülkiyet hakkı gibi tam ve geniş değil, sınırlı yetkiler veren ayni haklardır. Bu haklar, **irtifak hakkı, rehin hakkı, taşınmaz yükü** (gayrimenkul mükellefiyeti)'dür.

- **Zilyetlik:** Eşya üzerinde fiili egemenlik kurmak, eşyayı elinde bulundurmak demektir. Mülkiyet eşya üzerindeki bir hak iken zilyetlik ise eşyayı elinde bulundurmaktır. Malik eşyanın gerçek sahibi iken zilyet ise mal üzerinde kullanma hakkına sahip olan kişidir.

ÖRNEK

Bir kimsenin arabasını şoföre vermesi durumunda şoför, tamirciye vermesi durumunda tamirci, yıkamaya vermesi durumunda yıkamacı, otoparka bırakması durumunda da otopark çalışanı zilyet olur.

BORÇLAR HUKUKU

Borçlar hukuku bireyle diğer bireyler arasındaki ilişkileri düzenleyen bir hukuk dalı olması nedeniyle "özel hukuk" türlerinden biridir.

Borçlar Hukukuna Hâkim Olan Temel İlkeler

SÖZLEŞME ÖZGÜRLÜĞÜ İLKESİ	Kişilerin hukuk düzeninin çizdiği sınırlar içerisinde dilediği sözleşmeyi, dilediği kişiyle, dilediği içerikte, dilediği şekilde kurabilmesi, değiştirebilmesi ve dilediğinde sona erdirebilmesi demektir. **Sınırları:** Kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı veya konusu imkânsız olan sözleşmeler kesin olarak hükümsüzdür.
EŞİTLİK İLKESİ	Borç ilişkisinin tarafları olan alacaklı ve borçlu eşittir. Tarafların hiçbiri diğerine karşı üstün değildir.
ŞEKİL SERBESTİSİ İLKESİ	Sözleşmenin geçerliliği, kanunda açıklık olmadıkça hiçbir şekle bağlı değildir. Bu sebeple taraflar sözleşmeyi ister adi sözlü, ister adi yazılı veya resmi yazılı şekilde yapabilirler.
NİSPİLİK İLKESİ	Borç ilişkisi sadece tarafları arasında bağlılık yaratır. Alacaklı dava ve talep hakkını yalnızca borçluya karşı ileri sürebilir.
DÜRÜSTLÜK İLKESİ	Bir kimsenin haklarını kullanırken ve borcunu yerine getirirken dürüst (ortalama – makul) biçimde hareket etmesi gereğini anlatır. Örneğin bozuk para ile kira ödemek dürüstlüğe uygun değildir.
KUSURLU SORUMLULUK İLKESİ	Kusursuz sorumluluk hâlleri dışında bir kişi, başkasının uğradığı zarardan ancak kusuru varsa sorumlu tutulabilir.
İVAZLILIK (KARŞILIKLILIK) İLKESİ	Sözleşmeler kural olarak, karşılıklı borç doğururlar. Örneğin satıcı malı teslim eder, alıcı da mala karşılık ücret öder.
ÜÇÜNCÜ KİŞİ ALEYHİNE BORÇ KURULAMAMASI İLKESİ	Kimse irade dışında borç altına sokulamayacağı için taraflar bir araya gelip üçüncü kişiyi borçlu olarak seçemezler. Örneğin A, B'ye benim borcumu C ödeyecek derse ve C buna onay vermezse borç ilişkisi kurulmuş olmaz.
BORÇLUNUN YERLEŞİM YERİNDE BORCUN İFASI İLKESİ	Aksine bir hüküm yoksa borç, doğduğu sırada borçlunun yerleşim yeri neredeyse orada ifa edilmelidir. Para ve parça borçları dışındaki borçlar bu kural gereği borçlunun yerleşim yerinde ifa edilmelidir.

Borç İlişkisinin Unsurları

Borç ilişkisinin unsurları borcun tarafları (alacaklı ve borçlu) ve borcun konusudur (edim).

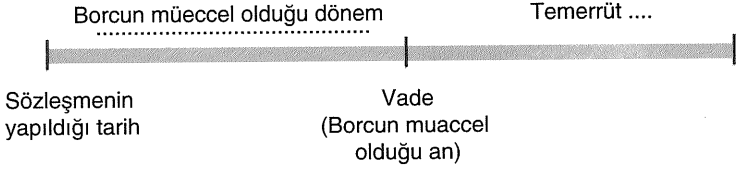
ALACAKLI	BORÇLU	EDİM
Borç ilişkisinin aktif tarafıdır. Bir borç ilişkisinde, borç konusunun ifa edilmesini talep etme hakkına sahip olan kişidir.	Borç ilişkisinin pasif tarafıdır. Aralarındaki borç ilişkisinden dolayı karşısındaki alacaklıya bir edimde bulunma yükümlülüğü altına girmiş olan taraftır.	Bir borç ilişkisinde alacaklının isteyebileceği, borçlunun da yerine getirmekle yükümlü olduğu davranış biçimidir. Edim **borcun konusu**dur. Edimin konusu, **bir şey vermek, bir şey yapmak veya bir şey yapmamak** şeklinde ortaya çıkar. Edim ahlaka, adaba, kanuna (hukuka) uygun olmalı ve edimin konusu imkânsız olmamalıdır.

BORCUN KAYNAKLARI

SÖZLEŞMELER	HAKSIZ FİLLER	SEBEPSİZ ZENGİNLEŞMELER
İki tarafın karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanıyla yaptığı sözleşmeler borç doğururlar. Sözleşmelerden **"ifa borcu"** doğar. Satım veya kira sözleşmesi gibi. **Unsurları:** • Öneri (İcap) • Kabul beyanı	Hukuka aykırı ve kusurlu bir fiille bir başkasına zarar veren kişi bunu gidermelidir. Haksız fiillerde zarar veren zarar verilene karşı **"tazminat borcu"** altına girmektedir. **Unsurları** • Hukuka aykırılık • Kusur • Zarar • İlliyet bağı	Bir kimse mal varlığında haklı bir sebep olmaksızın diğer bir kimsenin mal varlığı aleyhine zenginleşirse **"iade borcu"** altına girer. **Unsurları** • Zenginleşme • Fakirleşme • İlliyet bağı • Haklı bir nedenin bulunmaması

İfaya İlişkin Temel Kavramlar

- **Müecceliyet:** Vadesi gelmemiş borç / Talep edilemeyen borç
- **Muacceliyet:** Vadesi gelmiş borç / Talep edilebilen borç
- **Temerrüt:** Borçlunun borcunu ifa etmemesi

BORÇ İLİŞKİSİNDE SORUMLULUK

Borç ne ile yerine getirilecektir?

Mal Varlığı ile Sorumluluk	Şahıs ile Sorumluluk
Borçlar hukukunda borçlu borçtan sadece mal varlığı ile sorumludur. Mal ile sorumluluk olma ise kendi içinde sınırlı ve sınırsız sorumluluk olarak ikiye ayrılmaktadır. Sınırlı sorumluluk ya belli bir mal ile sınırlılık ya da belli bir miktar ile sınırlı sorumlu olma şeklinde ortaya çıkmaktadır.	Şahıs ile sorumluluk borcunu ödemeyen borçlunun belli bir süre özgürlüğünden alıkonulmasıdır (hapsedilmesidir). Anayasa'nın 38. maddesi borçlunun hapis cezası ile cezalandırılmasını yasaklamıştır. Parası olmayan kişinin canını alamazsınız.

BORCU SONA ERDİREN HÂLLER

İfa	Borcun konusu olan edimin borç ilişkisine uygun olarak yerine getirilmesidir.
İbra	Alacaklının, borçluyla yaptığı bir sözleşmeyle alacağından vazgeçerek, borçluyu borçtan kurtarmasıdır.
Yenileme (Tecdit)	Mevcut bir borcun, yeni bir borç meydana getirilerek sona erdirilmesidir.
Birleşme	Alacaklı ve borçlu sıfatının aynı kişide birleşmesi ile borç sona erer.
Takas	İki kişi arasındaki aynı cinsten karşılıklı muaccel(vadesi gelmiş) borçların, taraflardan birinin tek taraflı beyanı ile sona erdirmesidir.
Kusursuz İmkânsızlık (İfa İmkansızlığı)	Sözleşmenin kurulmasından sonra borçlunun sorumlu tutulamayacağı sebeplerle borcu ifa imkânının tamamen ya da kısmen ortadan kalkmasıdır.

Zamanaşımı: Belli bir süre içinde hakkını talep etmemiş olan alacaklının, alacağını dava yolu talep etme imkânını kaybetmiş olmasını ifade eder. Borcu eksik borç hâline getirir. Eksik borçlar, borçlu tarafından kendi isteği ile yerine getirilmediği takdirde alacaklı tarafından dava ve cebri icra yoluyla takip edilemeyen borçlardır.

Eksik borçlar

- Zamanaşımına uğramış borçlar
- Kumar borçları
- Evlenme tellalığından doğan borçlar
- Ahlaki ödevden doğan borçlar

NOT

Kanunda farklı bir zamanaşımı süresi öngören hüküm bulunmadıkça her alacak on (10) yıllık zamanaşımı süresine tabidir.

NOT

Zamanaşımı veya borçlunun ölümü borcu sona erdirmez. Zamanaşımı borcu eksik borç hâline getirir. Borçlunun ölümünde de borç mirasçılara geçer.

TİCARET HUKUKU

Ticaret hukuku, ticari iş ve işletmelere uygulanan bütün işlem fiilleri düzenleyen hukuk dalıdır.

Ticaret Hukukunun Alt Dalları

Ticari İşletme Hukuku	**Esnaf,** ister gezici olsun ister, bir dükkânda veya bir sokağın belli yerlerinde sabit bulunsun, iktisadi faaliyeti, sermayesinden fazla bedeni çalışmasına dayanan ve geliri Cumhurbaşkanınca çıkarılacak kararnamede gösterilen sınırı aşmayan sanat ya da ticaretle uğraşan kimsedir. **Ticari işletme** "esnaf işletmesi için öngörülen sınırı aşan düzeyde gelir sağlamayı hedef tutan faaliyetlerin devamlı ve bağımsız şekilde yürütüldüğü işletmedir." Ticari işletmeler kural olarak tacir tarafından işletilir. Türk Ticaret Kanunu'na göre tacir "Bir ticari işletmeyi, kısmen de olsa kendi adına işleten kişiye **tacir** denir." Tacir gerçek kişi olabileceği gibi tüzel kişi (şirketler) de olabilir.
Şirketler Hukuku	**Şirket Türleri** **Limited şirket,** 1 veya daha fazla gerçek ya da tüzel kişi tarafından bir ticaret unvanı altında kurulan şirkettir. **Anonim şirket,** sermayesi belirli ve paylara bölünmüş olan, borçlarından dolayı yalnız mal varlığıyla sorumlu olan şirkettir. En az 1 kişi ile kurulur. **Kollektif şirket,** ticari bir işletmeyi bir ticaret unvanı altında işletmek amacıyla gerçek kişiler arasında kurulan ve ortakların sorumluluğu şirket alacaklarına karşı sınırlanmamış olan şirkettir. En az 2 kişi ile kurulur. **Komandit şirket,** ticari bir işletmeyi bir ticaret unvanı altında işletmek amacıyla kurulan, şirket alacaklılarına karşı ortaklardan en az birinin sorumluluğu sınırlandırılmamış olan ve diğer ortak veya ortakların sorumluluğu belirli bir sermayeyle sınırlandırılmış olan şirkettir. En az 2 kişi ile kurulur.
Kıymetli Evrak Hukuku	**Poliçe,** senedi düzenleyen (keşideci) tarafından senedi ödeyecek kişiye (muhatap) hitaben yazılan ve senedi tahsil edecek olana (lehtar) verilen, emre yazılı senettir. **Bono,** senedi düzenleyen kişi (keşideci) senedin alacaklısına (lehtara) karşı belirli bir miktar parayı ödemeyi taahhüt eder. Bonoya borç senedi de denir. **Çek,** düzenleyenin (keşideci) muhataba, çek bedelini tahsil edecek kişiye (lehtar) belirli bir miktar para ödemesi konusunda yazılı talimatıdır. Çeki ödeyecek olan muhatap bankadır.
Deniz Ticaret Hukuku	Deniz ticaret hukuku ticaret gemileriyle denizde yük ve yolcu taşıma işlerini düzenler.
Sigorta Hukuku	**Sigorta sözleşmesi,** sigortacının bir prim karşılığında, kişinin parayla ölçülebilir bir menfaatini zarara uğratan tehlikenin, rizikonun meydana gelmesi hâlinde bunu tazmin etmeyi yükümlendiği sözleşmedir. **Sigorta primi,** sigorta ettirenin sigortacıya ödeyeceği primdir. **Sigorta tazminatı,** sigorta edilen risk gerçekleştiğinde, sigortacının ödemekle yükümlü olduğu tazminattır.
Taşıma Hukuku	Taşıyıcı, taşıma sözleşmesiyle eşya veya yolcu taşıma işini veya ikisini birlikte üstlenen kişidir.

NOT

Adi şirketler Ticaret Kanunu'nda değil Borçlar Kanunu'nda düzenlenmiştir. Adi şirketlerin tüzel kişiliği yoktur ve en az iki kişi ile kurulur.

DEVLETLER ÖZEL HUKUKU

Farklı devletlerin uyruğu olan kişiler arasındaki özel hukuk ilişkilerinde hangi devletin kanunun uygulanacağını belirleyen kurallar bütünüdür. Devletler özel hukukunun üç alt dalı vardır.

Vatandaşlık Hukuku	Kişileri ve eşyaları devlete bağlayan hukuki ve siyasi bağa **uyrukluk** denir. Bir devlete uyrukluk bağı ile bağlanan gerçek kişilere **vatandaş** denir.
Yabancılar Hukuku	Yabancıların yararlanabileceği hakları düzenler. Örneğin memur olmak gibi kamu haklardan yararlanamazlar. Ancak özel hakların tamamından yararlanırlar.
Kanunlar İhtilafı	Farklı devletlerin vatandaşları arasındaki özel hukuk ilişkilerinden doğan uyuşmazlıklarda hangi devletin yargı organlarının yetkili olduğu ve hangi devletin kanunlarının uygulanacağını düzenler.

TÜRK VATANDAŞLIĞI

- Türk Devleti'ne vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür.
- Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türk'tür.
- Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hâllerde kaybedilir.
- Hiçbir Türk, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz.
- Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı **yargı yolu kapatılamaz.**

Vatandaşlık **doğumla** veya **sonradan** kazanılır.

- **Doğumla Kazanılan:** Türk ananın veya Türk babanın (anne veya babadan birinin Türk vatandaşı olması yeterlidir) çocuğu Türk'tür.
- **Sonradan Kazanılan:** Vatandaşlık yetkili makamın kararı, evlenme, evlat edinme veya göçmenlik gibi durumlarda sonradan kazanılır.

NOT

Türk vatandaşlığı kazanmak isteyen yabancılar Türkiye'de 5 yıl ikamet etmelidir. Evlenme yolu ile Türk vatandaşlığı kazanmak isteyen yabancılar en az 3 yıl evli kalmalıdır.

Vatandaşlık; vatandaşın kendi isteğiyle, vatandaşlığa sonradan alınmışsa bu kararın iptal edilmesiyle veya **Cumhurbaşkanı'nın kaybettirme kararı ile** son bulur.

Aşağıda belirtilen eylemlerde bulundukları resmi makamlarca tespit edilen kişilerin Türk vatandaşlığı **Cumhurbaşkanı kararı** ile kaybettirilebilir.

a) Yabancı bir devletin, Türkiye'nin menfaatlerine uymayan herhangi bir hizmetinde bulunup da bu görevi bırakmaları kendilerine yurt dışında dış temsilcilikler, yurt içinde ise mülki idare amirleri tarafından bildirilmesine rağmen, üç aydan az olmamak üzere verilecek uygun bir süre içerisinde kendi istekleri ile bu görevi bırakmayanlar.

b) Türkiye ile savaş hâlinde bulunan bir devletin her türlü hizmetinde Cumhurbaşkanı'nın izni olmaksızın kendi istekleriyle çalışmaya devam edenler.

c) İzin almaksızın yabancı bir devlet hizmetinde gönüllü olarak askerlik yapanlar.

NOT

Vatandaşlıktan çıkarma işlemlerine karşı yargı yolu açıktır (Danıştay yetkilidir).

HAK KAVRAMI VE HAKKIN TÜRLERİ

Hak, kişilerin hukuk düzeni tarafından tanınan ve korunan menfaatleridir. Hak kavramı sahip oldukları niteliklerine göre, kamu hakları ve özel haklar olarak ikiye ayrılır.

- Kamu hakları, kamu hukukundan doğar ve çoğunlukla bireylerin Devlete karşı ileri sürebileceği haklardır.
- Özel haklar, özel hukuktan doğar ve çoğunlukla bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerini düzenler.

I. KAMU HAKLARI

Kamu hakları, Anayasa'da yer alan haklardır. Bu haklar "Temel Hak ve Ödevler" başlığı altında, **"kişi hak ve hürriyetleri", "sosyal ve ekonomik haklar" ve "siyasi haklar"** olmak üzere üç temel grubu ayrılır.

KİŞİNİN HAKLARI (NEGATİF STATÜ HAKLARI)	SOSYAL VE EKONOMİK HAKLAR (POZİTİF STATÜ HAKLARI)	SİYASİ HAKLAR (AKTİF STATÜ HAKLARI)
Kişiyi devlet ve topluma karşı koruyucu nitelik taşıdıklarından koruyucu haklar, devletin müdahale etmemesi gereken haklardır. Bu haklarda devlet hareketsiz kalmalıdır.	Sosyal devlet olmanın gereği olarak devletten yardım, hizmet ve destek talep/isteme haklarıdır. Bu haklarda devlet para harcamalıdır.	Bireylerin devlet yönetimine katılmalarını sağlayan katılma haklarıdır. Bu haklarda devlet seçim sandığı kurmalıdır.
Örnek: Kişi güvenliği hakkı, konut dokunulmazlığı hakkı, din ve vicdan özgürlüğü, düşünce özgürlüğü, basın özgürlüğü, yerleşme ve seyahat özgürlüğü, dernek kurma gibi.	**Örnek:** Ailenin korunması, çevre hakkı, konut hakkı, sosyal güvenlik hakkı, sendika kurma, sporun geliştirilmesi, sağlık hakkı, eğitim hakkı gibi.	**Örnek:** Seçme seçilme hakkı, parti kurma hakkı, kamu hizmetine girme hakkı, dilekçe hakkı, vatandaşlık hakkı, vergi ödevi, vatan hizmeti, bilgi edinme hakkı gibi.

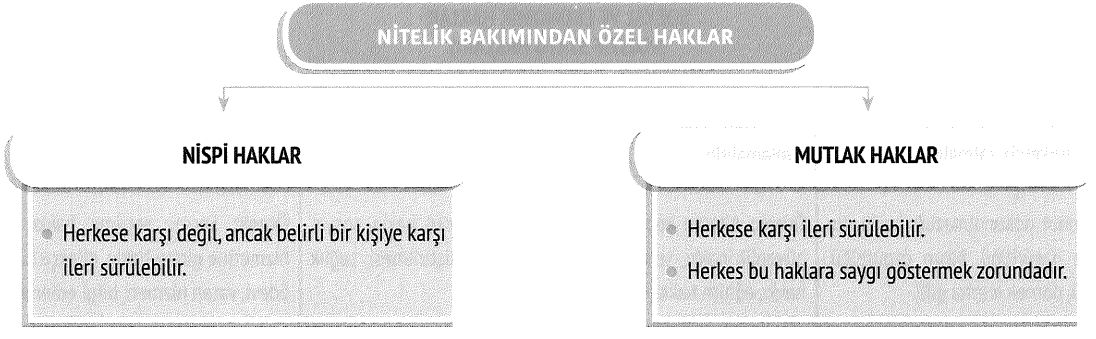
II. ÖZEL HAKLAR

Kişilerin birbirleriyle ilişkilerini düzenleyen genellikle özel hukuktan doğan haklardır.

Nitelikleri Bakımından Özel Haklar	Konuları Bakımından Özel Haklar	Devredilebilmeleri Bakımından Özel Haklar	Hukuksal Sonuç ve Etkileri Bakımından Özel Haklar
Mutlak Haklar	Mal Varlığı Hakları	Devredilebilen Haklar	Yenilik Doğurmayan (Alelade) Haklar
Nispi Haklar	Kişilik Hakları	Devredilemeyen Haklar	Yenilik Doğuran (İnşai) Haklar

1. NİTELİKLERİ BAKIMINDAN ÖZEL HAKLAR

Hak sahibinin hakkını **ileri sürebileceği kişiler (çevre) yönünden** mutlak ve nispi haklar olarak ikiye ayrılır. Böylelikle herkese karşı ileri sürülebilen haklar ifade etmek üzere "mutlak haklar" ve herkese karşı ileri sürülemeyen hakları ifade etmek üzere "nispi haklar" ayrımı yapılmıştır.

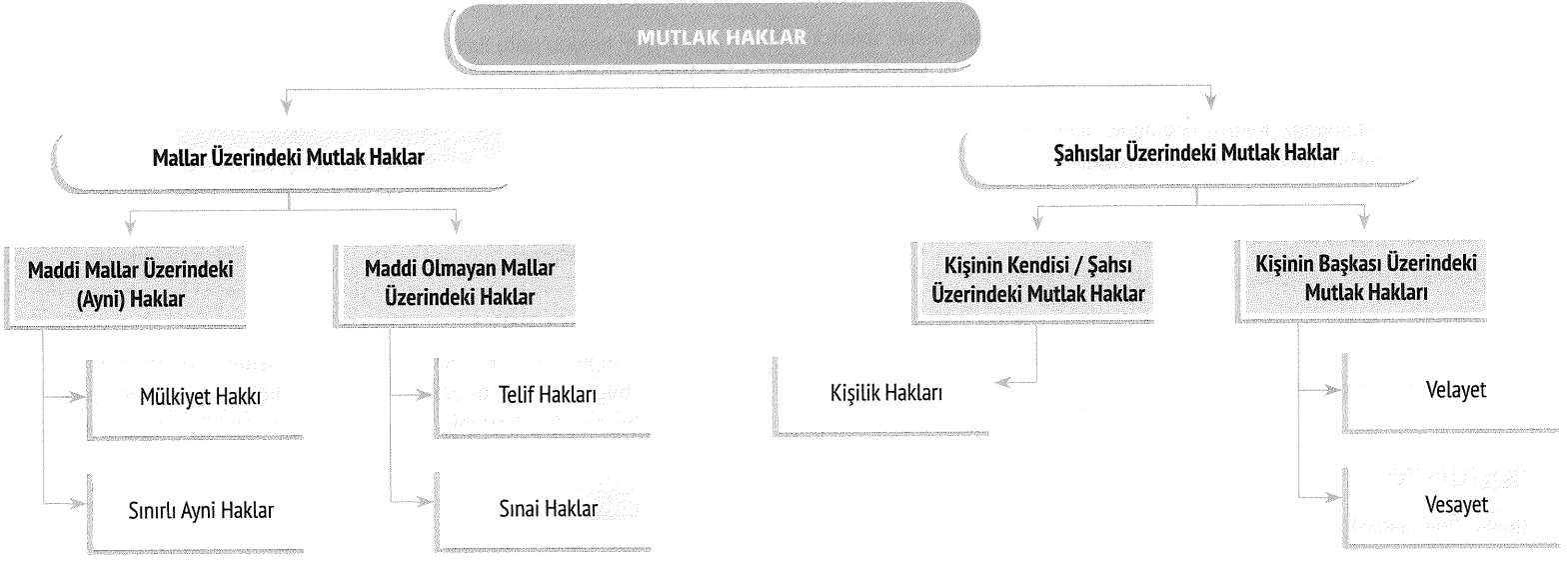

A. NİSPİ HAKLAR

Mutlak haklardan farklı olarak herkese karşı değil yalnızca belirli bir hukuki ilişkinin tarafları arasında ileri sürülebilen haklardır. Bu haklar yalnızca ilişkinin tarafları arasında hüküm ve sonuç doğururlar. Nispi haklar genellikle borç ilişkisinden doğan haklardır. Borç ilişkisinin taraflarından birisine "alacaklı" diğerine "borçlu" adı verilir. **"Alacak hakkı"** herkese karşı değil yalnızca borçluya karşı ileri sürülmektedir.

B. MUTLAK HAKLAR

Sahibine maddi ve maddi olmayan mallar ile kişiler üzerinde en geniş yetkiler tanıyan herkese karşı ileri sürülebilen haklardır. Sahibi olduğumuz mutlak haklara herkes uymak ve saygı göstermek zorundadır. Mutlak haklar mallar üzerinde olabileceği gibi kişiler üzerinde de olabilir.

a. Mallar Üzerindeki Mutlak Haklar

Hukuki anlamda "mal" kavramı para ile ölçülebilen ve başkalarına devri mümkün olan haklardır. Mallar maddi mallar (eşya) ve maddi olmayan mallar (zihinsel çaba ürünü) olmak üzere ikiye ayrılır.

- **Maddi Mallar (Eşya) Üzerindeki Mutlak Haklar**

  Maddi mal, elle tutulabilen, gözle görülebilen kişi dışı varlıklardır. Örneğin ev, tarla, otomobil maddi maldır. Maddi mallara hukukta **"eşya"** denir. Eşya üzerindeki mutlak haklara da **"ayni haklar"** denir.

- **Maddi Olmayan Mallar Üzerindeki Mutlak Haklar**

  Maddi olmayan mallar, somut bir varlığı olmayan, insan aklının ürünü olan, ekonomik değere sahip mallardır. Fikir ve sanat eserleri (müzik bestesi, şiir, roman, hikâye) üzerindeki hakka **"telif hakları"**, markalar, ticaret unvanları, icat, buluş, patent gibi haklara da **"sınai haklar"** adı verilmektedir.

b. Kişiler Üzerindeki Mutlak Haklar

- **Kişinin Kendi Şahsı Üzerindeki Mutlak Haklar**

  İnsanın bedensel ve manevi bütünlüğüne yönelik haklardır. Bu haklara, **"kişilik hakları"** denir. Bu haklar parayla ölçülemez, başkalarına devredilemez.

ÖRNEK

Kişinin vücut bütünlüğü, sesi, ismi, görüntüsü, sırları, aile itibarı, özel hayatı, şerefi, haysiyeti gibi değerler.

- **Kişinin Başkasının Şahsı Üzerindeki Mutlak Hakları**

  Ergin olmayan çocuklar (18 yaşını doldurmamış) ile kısıtlı ergin kimseler üzerindeki haklardır.

  - **Velayet:** Anne ve babanın ergin olmayan çocukları veya ergin ama kısıtlı çocukları üzerinde sahip olduğu veli olmaktan kaynaklanan bakım, gözetim ve mallarını yönetme yetkisidir.
  - **Vesayet:** Velayet altında olmayan çocuklar ile ergin ama kısıtlı kimseler üzerinde vasi olmaktan kaynaklanan kişinin korunması, mallarının yönetilmesi yetkisidir.

2. KONULARI BAKIMINDAN ÖZEL HAKLAR

Bu ayrım hakkın para ile ölçülüp ölçülememesini esas almaktadır. Para ile ölçülebilen haklar mal varlığı, para ile ölçülemeyen haklar şahıs varlığı haklarıdır.

A. Mal Varlığı Hakları

Parasal değeri bulunan hak ve borçların oluşturduğu haklardır. Kişinin hak ve alacakları "aktif' mal varlığı" hakları, borçları ise kişinin "pasif mal varlığı" haklarıdır. Kural olarak başkalarına devredilebilen ve kişinin ölümü ile de mirasçılarına geçebilen haklardır.

ÖRNEK

Mülkiyet hakkı, alacak hakkı, telif hakları, sınaî haklar.

B. Şahıs (Kişi) Varlığı Hakları

Kişilik hakları, para ile ölçülemeyen, başkalarına devredilemeyen, miras yolu ile de mirasçılara geçmeyen, ölümle sona eren, kişiye ve onun kişilik değerlerine ait olan haklardır.

ÖRNEK

Kişinin yaşam, isim, şeref, haysiyet, nişanlanma, evlenme, nişanı bozma, soy bağının reddi, evlilik dışı doğan çocuğu tanıma hakkı gibi.

3. DEVREDİLEBİLMELERİ BAKIMINDAN ÖZEL HAKLAR

Hakkın başkasına devredilip devredilememesi, mirasa konu olup olmaması bakımından haklar "devredilebilen haklar" ve "devredilemeyen haklar" olarak ayrılmaktadır.

a. Devredilebilen Haklar

Miras yolu ile veya sözleşme gibi hukuki bir işlemle başkasına devredilebilen kişiye bağlı olmayan haklardır. Mal varlığı hakları böyledir.

ÖRNEK

Mülkiyet hakkı, alacak hakkı, rehin hakkı, telif hakları, sınai haklar.

NOT

Nafaka hakkı, sükna (oturma) hakkı ve intifa hakkı mal varlığı olmalarına karşın bir başkasına devredilemez.

b. Devredilemeyen Haklar

Miras yolu ile veya sözleşme gibi hukuki bir işlemler başkasına devredilemeyen kişiye bağlı olan haklardır. Bu hakların bazıları yalnızca hak sahibi tarafından kullanılır. Temsilci vasıtasıyla kullanılamaz. Bunlara "kişiye sıkı sıkıya bağlı haklar" denir.

ÖRNEK

Nişanlanma, evlenme, nişanı bozma, ad değiştirme, vasiyet hakkı.

4. HUKUKSAL SONUÇ VE ETKİLERİ BAKIMINDAN ÖZEL HAKLAR

Hakların bir kısmı kullanıldıklarında yeni bir hukuksal durum yaratırken bir kısmının kullanılması yeni bir hukuksal durum ortaya çıkarmaz. Haklar, kullanımlarına göre, "yenilik doğuran haklar" ve "yenilik doğurmayan haklar" olmak üzere ayrılır.

A. YENİLİK DOĞURMAYAN (ALELADE) HAKLAR

Kullanılmalarıyla yeni bir hukuksal durum yaratmayan haklardır.

ÖRNEK

Anne ve babanın velayet hakkını kullanıp çocuklarına öğüt vermesi veya bir kimsenin mülkiyetinde olan bir eşyayı kullanması yeni bir hukuksal durum yaratmaz, hukuksal durumu değiştirmez veya sona erdirmez.

B. YENİLİK DOĞURAN HAKLAR

Hak sahibine tek taraflı irade beyanı ile yeni bir hukuksal ilişki yaratmak, var olan hukuki ilişkiyi sona erdirmek veya hukuki ilişkiyi değiştirmek yetkisi veren haklardır.

- **Kurucu Yenilik Doğuran Haklar**

  Hak sahibinin tek taraflı irade açıklamasıyla hukuki ilişki oluşturan haklardır.

ÖRNEK

Alım hakkı, gerialım hakkı, önalım hakkı, kabul beyan, evlilik dışı doğan çocuğu tanıma, evlenme hakkı.

- **Bozucu Yenilik Doğuran Haklar**

  Hak sahibinin tek taraflı irade açıklamasıyla var olan mevcut hukuki ilişkiyi sonlandıran haklardır.

ÖRNEK

İşverenin hizmet sözleşmesini feshetmesi, bir kimsenin vekili azletmesi, kira sözleşmesinin feshinin bildirilmesi, boşanma hakkının mahkemeden istenmesi, vasiyetnamenin iptalinin mahkemeden istenmesi.

- **Değiştirici Yenilik Doğuran Haklar**

  Hak sahibine tek taraflı irade beyanı ile var olan hukuki ilişki üzerinde değişiklik yapma yetkisi veren haklardır.

ÖRNEK

Satın aldığı malın ayıplı çıkması durumunda, ayıplı malı yenisi ile değiştirme veya iade etmeyerek satış bedelinde indirim talep etme var olan hukuksal durumdan kaynaklı kişiye tanınan tercih haklarıdır.

NOT

Değiştirici yenilik doğuran hakların asıl amacı var olan hukuki ilişkinin devamını sağlamaktır.

HAKLARI MEYDANA GETİREN/SONLANDIRAN DURUMLAR

Hukuki Olay	Hukuki Fiil	Hukuki İşlem
Hukukun gerek insan iradesi dışında (doğa olayları) gerek insan iradesi ile (hukuki fiil ve hukuki işlem) olsun sonuç bağladığı tüm değişikliklerdir. **Doğa Olayları:** Doğmak (kazandım), ölmek (kaybettim)	Hukukun sonuç bağladığı insan iradesi ile olan davranışlardır. Hukuka uygun veya aykırı olabilir. **Hukuka Uygun:** Yerleşim yeri bir kimsenin sürekli kalma niyetiyle oturduğu yerdir. **Hukuka Aykırı:** Hırsızlık yapmak, birini dövmek **Örnek:** Çöpten oyuncak bebek buldum (kazandım), oyuncak bebeği çöpe attım (kaybettim).	Bir veya birden fazla kişinin hukuksal sonuç doğurmaya yönelik irade açıklamalarıdır. Tek taraflı veya çok taraflı olabilir. **Tek Taraflı:** Vasiyetname, mirasın reddi. **İki Taraflı:** Sözleşmeler **Çok Taraflı:** Kararlar **Örnek:** Otomobilimi sattım (ben kaybettim/karşı taraf kazandı)

HAKLARIN KAZANILMASI YOLLARI

Hakkın bir kimseye bağlanmasına "hakkın kazanılması" denir. Haklar aslen, devren, tesisen (kurma) ve zamanaşımı yoluyla kazanılır. Burada hakların aslen ve devren kazanılması üzerinde duracağız.

Aslen Kazanma	Devren Kazanma
Daha önce bir kimseye ait olmayan veya sahibi bilinmeyen bir hakkın ilk olarak bir kimsece elde edilmesidir. Kazanılan mal taşınırsa **"sahiplenme"** taşınmazsa **"işgal"** adını alır. Ayrıca bir şairin şiiri üzerindeki **telif hakkı**, anne ve babanın çocuğu üzerindeki **velayet hakkı** da böyledir. **Sahiplenme:** A'nın ormanda tavşan yakalaması veya çöpe atılmış ceketi alması. **İşgal:** Tapuda kayıtlı olmayan veya sahibi anlaşılamayan bir gayrimenkulü yirmi yıl aralıksız, çekişmesiz bir şekilde mal sahibi gibi kullanan kimse, mahkemeden bu gayrimenkulün tapuda kendi adına tescil edilmesini isteyebilir.	Önceden başka birine ait olan hakkın yeni sahibine herhangi bir işlemle geçmesidir. Kazanılan mal taşınırsa **"zilyetliğin devri ya da taşınırın teslimi"** ile taşınmazsa **"tapuya tescil"** ile devri kazanılır. **Taşınırlarda:** Satıcı A'nın beyaz eşyayı alıcı B'ye teslim etmesi. **Taşınmazlarda:** Satıcı A'nın dairesini tapuda B adına tescil ettirmesi.

HAKLARIN KAZANILMASINDA GEÇERLİ İLKE (İYİ NİYET)

Hakkın kazanılmasında **iyi niyet (subjektif iyi niyet)** ilkesi geçerlidir. İyi niyet "bir hakkın kazanılmasındaki engeli bilmemek" anlamına gelir. Diğer bir deyişle iyi niyet, bir hakkın kazanılması veya bir hukuki sonucun doğması yönünden mevcut bir engeli, bir eksikliği veya benzeri bir olguyu bilmemek ve bilecek durumda olmamaktır.

İyi niyet kimde aranır?

Bir hukuki işlemde hakkı **kazanacak olan kişide** aranır.

ÖRNEK

A emaneten bilgisayarını kullanması için B'ye bırakmıştır. C de B'den bilgisayarı satın almıştır. Eğer burada B iyiniyetliyse bilgisayarın mülkiyetini kazanır. A, C'den malın kendisine ait olduğunu ileri sürerek iadesini isteyemez. Burada problem A ve B arasında gerçekleşmiştir.

HAKLARIN KULLANILMASINDA GEÇERLİ İLKE (DÜRÜSTLÜK)

Hakların kullanılmasında ve borçların yerine getirilmesinde **dürüstlük (objektif iyi niyet)** ilkesi geçerlidir. Dürüstlük "hakların kullanılmasında ve borçların yerine getirilmesinde normal, makul, aklı başında biri gibi davranmak" anlamına gelir.

NOT

Dürüstlük yasaların bize verdiği hakları kullanmak/dürüstlüğe aykırı davranmak ise yasaların bize vermediği hakları kullanmaktır. Kullandığımız hak başkasına da zarar veriyorsa buna hakkın kötüye kullanılması denir. Hakkın kötüye kullanılmasını kanun korumaz.

ÖRNEK

Borçlunun meblağı büyük olan borcunu, haklı bir neden olmaksızın madenî para ile ödemesi dürüstlük kuralı ile bağdaşmaz.

Dürüst Davranma Kuralına Aşağıda Sayılan Durumlarda Başvurulur

- Hakların kullanılması
- Borçların yerine getirilmesi
- Kanunların ve sözleşmelerin yorumlanması
- Sözleşmelerin kurulmasında ve tamamlanması
- Sözleşmelerdeki boşlukların doldurulması
- Sözleşmelerin yeni koşullara uyarlanması

NOT

Hakların kazanılmasında ve bir hukuksal sonucun doğmasında **"iyi niyet"** ilkesi, hakların kullanılması ve borçların yerine getirilmesinde ise **"dürüstlük ilkesi"** geçerlidir.

HAKLARIN KORUNMASI

DEVLET TARAFINDAN KORUNMA	HAK SAHİBİ TARAFINDAN KORUNMA
• Talep Hakkı • Dava Hakkı	• Meşru Müdafaa (Haklı Savunma) • Iztırar (Zaruret – Zorunluluk) Hâli • Kendi Gücüyle Koruma (Kuvvet Kullanma)

Devlet Tarafından Korunma

a. Talep Hakkı

Talep, kişinin hakkını elde etmek veya hakkına saygı gösterilmesin sağlamak için borçluya ya da hakka saldırıda bulunana karşı kullandığı bir yetkidir. Bu talep sözlü, yazılı veya noter (ihtarname) aracılığıyla olabilir. Kişi iyi niyetli ise bu talebe olumlu karşılık vererek başvuran kişinin hakkını yerine getirir, verdiği zararı tazmin eder.

b. Dava Hakkı

Başkasının hakkını ihlal eden kişi kötü niyetli ise hakkı ihlal edilen kişinin talep hakkını yerine getirmez. Bu durumda kişinin hakkını ihlal edenlere karşı devletin resmî makamlarına başvurması, mahkemelere dava açması gerekir.

Hak Sahibi Tarafından Korunma

a. Meşru Müdafaa (Haklı Savunma)

Bir kimsenin kendisinin veya bir başkasının canını veya malını hâlen devam eden haksız bir saldırıdan korumak amacıyla saldırı ile dengeli bir savunma ile saldırıyı bertaraf etmesidir.

ÖRNEK

Bir kadını döven kişiyi etkisiz kılmak amacıyla kişinin saldırganla mücadele etmesi ve saldırganın bileğini kırması durumunda kişi Borçlar Kanunu'na göre, verdiği zarardan dolayı sorumlu tutulmayacak ve Ceza Kanunu'na göre kendisine ceza verilmeyecektir.

b. Iztırar Hâli (Zorunluluk – Zaruret Hâli)

Bir kimse, kendisini veya başkasını açık ya da yakın bir zarar tehlikesinden korumak amacıyla saldırı ile ilgilisi bulunmayan bir şahsın mallarına zarar vermişse bundan ancak hakkaniyet (tazminat) ölçüsünde sorumludur.

ÖRNEK

Depremden kurtulmak amacıyla pencereden aşağıda park hâlindeki arabanın üzerine atlayıp zarar verilmesinde Borçlar Kanunu'na göre, kişi verdiği zarardan hakkaniyet ölçüsünde sorumludur ancak ceza kanununa göre, cezai sorumluluğa tabi tutulmayacaktır.

c. Kendi Gücüyle Koruma (Kuvvet Kullanma)

Bir kimsenin bir hakkını korumak için devlet güçlerinden yararlanacak durumu yok ise ya da devlet gücünün harekete geçmesine kadar hakkın kaybı söz konusu ise kendi gücüyle hakkını koruyabilir.

NOT

Kuvvet kullanmada kişi yalnızca kendi hakkını korumak için bu yola başvurabilir, haklı savunma ve ıztırar hâlinden farklı olarak, üçüncü kişinin hakkını korumak için kuvvet kullanılamaz.

ÖRNEK

Dağ başında bir otel işletmecisi, konaklama parası ödemeden gitmekte olan müşterisinin görevlilere bıraktığı otomobil anahtarını alıkoyabilir veya otomobilinin lastiğini patlatabilir.

BENİM HOCAM

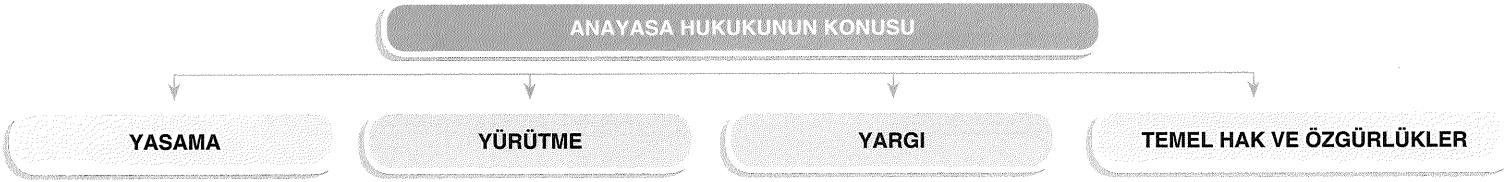
ANAYASA HUKUKUNA GİRİŞ

I. ANAYASA HUKUKUNA GİRİŞ

A. Anayasa Kavramı ve Tarihçesi

1. Tanım

Anayasa; yasama, yürütme ve yargı gibi devletin temel organlarının kuruluşunu, işleyişini ve bu organlar arasındaki karşılıklı ilişkileri ve devlet karşısında vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini düzenleyen, bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla siyasi iktidarın sınırlanması ve bölünmesine yönelik hukuki ve siyasi yöntemler bütünü olarak tanımlanabilir.

2. Tarihçe

Anayasa tarihçileri tarafından kabul edilen ilk anayasal belge 1215 tarihinde İngiltere'de yayınlanan **Magna Charta Libertatum** (Büyük Özgürlük Fermanı)'dır.

Dünyanın ilk yazılı anayasası, **1787'de kabul edilen 7 maddeden oluşan Amerika Birleşik Devletleri Anayasası'dır**. İkinci anayasa 1791'de kabul edilen Fransız Anayasası'dır.

B. İktidar Tipleri

KURUCU İKTİDAR
Anayasayı yapma veya değiştirme iktidarıdır.

ASLİ KURUCU İKTİDAR

Anayasayı yeniden / baştan yapma iktidarıdır.
(Devrim, savaş, bağımsızlık)

TALİ KURUCU İKTİDAR

Anayasayı, anayasaya göre değiştirme iktidarıdır.
(Normal dönemlerde yapılır.)

NOT

Kurucu iktidar ile kurulmuş iktidar birbirine karıştırılmamalıdır. Kurucu iktidar, bir devletin anayasasını yapan ya da değiştiren iktidardır. Kurulmuş iktidar, kurucu iktidar tarafından yapılan anayasa ile kurulan devlet organlarını ifade eder ve bunlar da başlıca devlet organları olan yasama, yürütme ve yargıdan oluşur. 1982 Anayasası'nda düzenlenmiş olan TBMM, Cumhurbaşkanı ve bağımsız mahkemeler kurulmuş iktidar olarak nitelendirilir.

C. Anayasa Türleri

1. Yazılı - Yazısız Anayasa

- **Yazılı Anayasa:** Yetkili organlarca yapılmış ve bir anayasada bulunması gereken kuralları yazılı metne dökülmüş sistematik belgeler hâlinde düzenleyen belgelerdir.
- **Yazısız Anayasa:** Devletin temel organlarından kuruluşu ve işleyişi alanındaki örf ve âdet hukuku kurallarından ibaret olan, yazılı bir metne sahip olmayan anayasayı ifade etmektedir. İngiltere anayasası böyledir.

2. Çerçeve Anayasa - Ayrıntılı (Kazuistik) Anayasa

- **Çerçeve Anayasa:** Çok fazla ayrıntıya inmeyen, sadece genel bir çerçeve çizen detayları kanunlara bırakan anayasalardır.
- **Ayrıntılı (Kazuistik) Anayasa:** Bu tür anayasalar mümkün olan her ayrıntıya yer veren çok maddeli uzun ve ayrıntılı anayasalardır.

NOT

23 madde ve bir ek toplam 24 maddeden oluşan 1921 Anayasası, tek çerçeve anayasamızdır.

3. Yumuşak Anayasa - Katı (Sert) Anayasa

- **Yumuşak Anayasa:** Değiştirilmesi sıradan yasalar ile aynı şartlara tabi olan, değiştirilmesi için özel çoğunluk ya da usuller öngörülmeyen anayasalardır.
- **Katı Anayasa:** Değiştirilmesi için diğer yasalara göre daha nitelikli çoğunluk ve yöntemler öngören anayasadır.

NOT

1921 Anayasası Türk anayasalarındaki tek yumuşak anayasadır.

NOT

Bir anayasayı katı yapan bazı özellikler şunlardır:

- Anayasada değiştirilemez maddelerin varlığı
- Değiştirilemez maddeler dışındaki maddelerin değiştirilmesinin teklif ve kabul sayılarında özel nitelikli çoğunlukların aranması
- Anayasanın yapılmasından sonra belli bir süre veya dönem boyunca değiştirilmesinin yasaklanması
- Anayasa değişikliği için halk oylaması usulünün aranması

ANAYASA TÜRLERİ			
Yumuşak Anayasa	**Sert (Katı) Anayasa**	**Kazuistik (Ayrıntılı) Anayasa**	**Çerçeve Anayasa**
• 1921 Anayasası	• 1924 Anayasası • 1961 Anayasası • 1982 Anayasası	• 1924 Anayasası • 1961 Anayasası • 1982 Anayasası	• 1921 Anayasası

benimhocam

II. DEVLET VE HÜKÛMET SİSTEMLERİ

Devletin Temel Unsurları			Devletin Temel Organları		
Ülke (Toprak)	Millet (Ulus)	Egemenlik (Bağımsızlık)	Yasama	Yürütme	Yargı

Devlet yasama, yürütme ve yargı organları ile iradesini ortaya koyan egemenliği kullanma gücüne sahip, belli bir toprak parçası üzerinde örgütlenmiş politik örgütlenmedir.

A. Devlet Şekilleri

Egemenlik Kaynağına Göre Devlet		Hukuki Yapısına Göre Devlet	
Monarşi	Cumhuriyet	Üniter	Federal

1. Egemenlik Kaynağına Göre Devlet Şekilleri

a. Monarşi

Bir hükümdarın - kralın devlet başkanı olduğu yönetim biçimidir. Yönetimin soya dayandığı devlet şeklidir. Devlet başkanı veraset yoluyla başa gelmektedir. Monarşiler, sadece kralın egemen olduğu "mutlak monarşi" ya da kralın yanında meclisin de egemenliği paylaştığı "meşruti monarşi" olmak üzere ikiye ayrılır.

Monarşiler	
Mutlak Monarşi: Sadece kral egemendir.	**Meşruti Monarşi:** Kralın yanında meclis de egemenliği paylaşır.

NOT

Osmanlı İmparatorluğu I. ve II. Meşrutiyet dönemlerinde "Meşruti Monarşi" ile yönetilmiştir.

b. Cumhuriyet

Devlet başkanının veraset dışı bir yolla yani seçimle göreve geldiği devlet şeklidir. Milletin, egemenliği kendi elinde tuttuğu ve bunu belirli süreler için seçtiği temsilcileri aracılığıyla kullandığı yönetim biçimidir.

2. Hukuki Yapısına Göre Devlet Şekilleri

a. Tek Yapılı Devletler

Üniter (Tekçi) Devlet
Ülkenin tamamında aynı hukuk kurallarının hâkim olmasıdır. Ülkede yasamada birlik olması, yürütme kuvvetinin tek olması ve tek bir yargılama sisteminin bulunmasıdır.

ÖRNEK

Türkiye, Yunanistan, Fransa.

b. Birleşik Yapılı Devletler

Federal Devlet
Federasyon, uluslararası kişiliğe sahip bir merkezî devlet (federal devlet) ile uluslararası kişiliğe sahip olmayan bölgesel devletlerin (federe devletlerin) aralarında ortak yazılı bir anayasa ile yetki paylaşımı yaparak oluşturdukları devlet topluluğuna denir.

Federal devlet sisteminin temel özellikleri şunlardır:

- Federal devlet ile federe devletler arasında yapılan yetki paylaşımının yazılı bir anayasa ile yapılması zorunludur.
- Federasyonda federal devlet ve federe devlet olmak üzere iki tür devlet vardır.
- Federe devletler, iç işlerinde serbest dış işlerinde federal devlete bağlıdırlar.
- Federal devletin uluslararası tüzel kişiliği varken federe devletin yoktur.
- Federe devletler arasında yasa birliği yoktur.
- Federe ve federal olmak üzere iki ayrı vatandaşlık vardır.
- Federal devletlerde yetki uyuşmazlıklarının çözümünü sağlayacak bir yüksek mahkemenin varlığı zorunludur.
- Federal devletin yasama organının çift meclisli olması zorunludur.
- Federe devletlerin federal devletten ayrılma hakkı yoktur.

ÖRNEK

ABD, Almanya, Rusya, Kanada, İsviçre, Avusturya, Avustralya

B. Hükûmet Sistemleri

Devletin özellikle **yasama ve yürütme şeklindeki kuvvetlerinin** ne tür bir denge gözetilerek dağıtılacağı esasından yola çıkılarak anayasal demokrasilerde ve demokratik olmayan rejimlerde uygulanan kural ve kurumlara hükûmet sistemi denir.

Kuvvetler Birliği		Kuvvetler Ayrılığı		
Meclis Hükûmeti Sistemi (Yasamada Birleşme)	Mutlak Monarşi (Yürütmede Birleşme)	Başkanlık Sistemi (Sert Ayrılık)	Parlamenter Sistem (Yumuşak Ayrılık)	Yarı Başkanlık Sistemi (Yumuşak Ayrılık)

1. Kuvvetler Birliği

a. Mutlak Monarşi

Yasama, yürütme ve yargı yetkisinin bir kişide (kral veya padişah) birleşmesidir.

b. Meclis Hükûmeti Sistemi

Yasama ve yürütme yetkileri yasamada toplanır. **1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'yla bir dönem Türk tarihinde de uygulanan** bir hükûmet modelidir. Bu sistemde, yasama ve yürütme güçleri mecliste toplanır ve düzenleme yetkisini elinde tutan meclis, çıkardığı kanunların uygulanmasını kendi üyeleri arasından seçtiği hükûmet (bakanlar) eliyle yerine getirir.

Özellikleri

- Güçlerin mecliste toplandığı, meclisin üstünlüğüne dayanan hükûmet sistemidir.
- Bakanlar tek tek meclis içinden ve meclis tarafından seçilir.
- Meclis Başkanı hem yasamanın hem de hükûmetin başkanıdır.
- Devlet Başkanlığı makamı yoktur.
- Bakanlar kurul hâlinde çalışmadıklarından yasama organına karşı bireysel olarak sorumludur. Bu sebeple yasama, yürütmeyi yani bakanları görevden alabilir.
- Yasama, yürütme ve yargı mecliste toplanmıştır.
- Meclis tek olmak zorundadır.
- Meclisin devamlı olması gerekir.

ÖRNEK

1921 Anayasası'nda Meclis Hükûmeti Sistemi uygulanmıştır.

2. Kuvvetler Ayrılığı

Kuvvetler ayrılığı, yasama, yürütme ve yargı organlarının farklı yerlerde olması ve kuvvetin kuvveti denetlemesidir. Kuvvetler ayrılığı teorisinin kurucusu **Montesquieu**'dur.

a. Başkanlık Sistemi

Bu sistem, kuvvetlerin sert ayrılığına dayanan, yürütmenin tek kanatlı olduğu yani devlet başkanında toplandığı, devlet başkanının halk tarafından seçildiği bir sistemdir. Başkanlık sisteminin en tipik örneği **ABD**'dir.

Özellikleri

- Kuvvetler birbirinden sert bir şekilde ayrılmıştır.
- Yürütme organı tek yapılıdır ve devlet başkanından oluşur.
- Devlet başkanını halk seçer.
- Devlet başkanı yasama organına karşı siyasal açıdan sorumlu değildir.
- Bakanlar sekreter konumundadır ve bakanları devlet başkanı seçer.
- Bakanlar devlet başkanına karşı sorumludur.
- Bir kimse hem yasamada hem de yürütmede görev alamaz.
- Yasama yürütmenin, yürütme de yasamanın görevine son veremez.

ÖRNEK

ABD, Arjantin, Brezilya, Kolombiya, Venezuela, Kazakistan, Ermenistan.

NOT

Başkanlık sisteminden farklı olarak Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi'nde Cumhurbaşkanı dilediği zaman erken seçime karar verip hem Meclisi hem de kendi seçimini yenileyebilir. Yine TBMM'de üye tam sayısının beşte üç (360) çoğunluğu ile erken seçim kararı verip hem TBMM hem de Cumhurbaşkanı seçimini yenileyebilir.

b. Parlamenter Sistem

Parlamenter sistem; kuvvetler ayrılığına dayanan ancak kuvvetlerin ayrılmaktan öte iç içe geçtiği ve yasama ile yürütme organının karşılıklı birbirlerinin varlığını sona erdirebildikleri yumuşak kuvvetler ayrılığının olduğu hükûmet sistemidir.

NOT

1982 Anayasası'nda 16 Nisan 2017 yılında yapılan referanduma kadar parlamenter sistem uygulanmış ancak anayasa değişikliği 24 Haziran 2018 seçimlerinin ardından tümü ile yürürlüğe girmiş ve Türkiye, **Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi'ne** geçmiştir.

Özellikleri

- Kuvvetler birbirinden yumuşak bir biçimde ayrılmıştır.
- Yürütme çift yapılı olarak düzenlenmiştir. (devlet başkanı ve bakanlar kurulu)
- Devlet başkanı (Cumhurbaşkanı veya kral) sembolik yetkilere sahiptir.
- Bakanlar Kurulu yasama organı içerisinden doğar ve kural olarak yasama organına karşı sorumludur.
- Başbakanın milletvekili olma zorunluluğu vardır.
- Bakanların milletvekili olma zorunluluğu yoktur. Meclis dışından da bakan atanabilir.
- Bakanlar meclise karşı hem bireysel hem de kolektif olarak sorumludur.
- Bakanlar Kurulu yasama organının güveni ile göreve devam eder.
- Yasama organı, yürütme organının (hükûmetin) görevine son verebilir.

ÖRNEK

İngiltere, Almanya, Yunanistan, İspanya, İsrail, Japonya.

c. Yarı Başkanlık Sistemi

Yarı başkanlık sistemi, başkanlık sistemi ile parlamenter sistemin bazı özelliklerinin birleştiği bir hükûmet sistemidir. En tipik örneği Fransa'dır.

- Bu sistemde Cumhurbaşkanı doğrudan doğruya halk tarafından seçilir. Cumhurbaşkanı, başbakan ve ilgili bakanların karşı-imzaları olmaksızın tek başına kullanabileceği önemli yasal yetkilere sahiptir. Bu özelliklerden Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesi ve geniş anayasal yetkilere sahip olması başkanlık sisteminin özelliklerindir.
- Parlamentoya karşı sorumlu Başbakan ve Bakanlar Kurulu vardır. Parlamentonun güvenine tabi Başbakan ve Bakanlar Kurulunun olması da parlamenter sistemin özelliklerindendir.

ÖRNEK

Fransa, Finlandiya, Portekiz, Avusturya

TÜRKİYE'DE HÜKÛMET SİSTEMLERİ

1876 KANUNUESASİ	1921 ANAYASASI	1924 ANAYASASI	1961 ANAYASASI	1982 ANAYASASI
Meşruti Monarşi	Meclis Hükûmeti Sistemi	Karma Hükûmet Sistemi	Parlamenter Hükûmet Sistemi	Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi

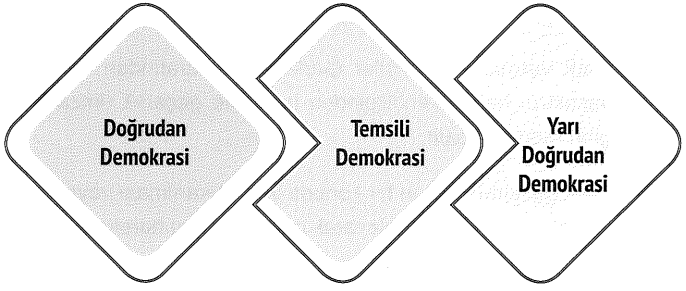
III. DEMOKRASİ KAVRAMI

Demokrasi, halkın egemenliği temeline dayanan, halkın iktidar olmasını savunan bir anlayıştır.

A. Demokrasinin Temel Unsurları

- **Millî Egemenlik:** Ülkeyi yönetme yetkisinin halka ait olmasıdır.
- **Özgürlük:** Bireylerin başkalarına zarar vermeden davranışlarda özgür olmasını ifade eden ve insanların doğuştan sahip olduğu bir haktır.
- **Çoğulculuk:** Farklı fikir ve görüşlere saygı duyulması, toplumda çok sesliliğin olmasını ifade eder. Çoğulculuğun olabilmesi için insanların siyasi partiler kurarak görüşlerini ifade edebilmesi gerekir.
- **Eşitlik:** Herkesin yasalar önünde eşit olmasını ifade eder.
- **Hukuk devleti:** Otoriteyi sınırlayan kurallar olmalıdır.
- **Temel hak ve hürriyetler güvence altına alınmalı:** Herkesin doğuştan sahip olduğu temel hak ve hürriyetlerin yasaların güvencesi altına alınmasıdır.

B. Demokrasinin Uygulanma Biçimleri

- **Doğrudan demokrasi:** Temsilci olmadan, halkın kendisini yönetmesidir. Devlete ilişkin tüm kararlar aracısız olarak insanların oyuyla alınır. İdeal demokrasi şeklidir ancak uygulaması zordur.
- **Temsili demokrasi:** Egemenlik hakkının temsilciler vasıtasıyla kullanıldığı demokrasi türüdür. Türkiye ve dünyanın büyük bölümünde uygulanan demokrasi türüdür.
- **Yarı doğrudan demokrasi:** Halkın hem kendisi hem de temsilcileri ile kendini yönetmesidir. Temsili ile doğrudan demokrasilerin birleşimidir. İktidarın kullanımı temsilcilerdedir. Ancak halkın talebine göre halkoyu yapılabilir.

/benimhocam

Araçları

- **Halkoyu (referandum):** Parlamentoda kabul edilen yasaların halkın oylarına sunulmasıdır.
- **Halk vetosu:** Temsilciler (parlamento) tarafından kabul edilen yasaların halkın kendiliğinden harekete geçerek (imza toplama gibi) reddetmesidir.
- **Halk girişimi:** Halkın bir konuda yasa çıkarılması veya değişiklik yapılması için imza toplayarak parlamentoyu harekete geçirmesidir.
- **Temsilcilerin azledilmesi:** Halkın görevinden memnun olunmayan temsilcileri görevden alabilmesidir.

NOT

Türkiye'de referandum ilk kez 1961 Anayasası ile uygulama bulmuştur. Ancak referandum düzenli ve sistematik olarak hukukumuza girmesi yani bir anayasal kural olması ilk kez 1982 Anayasası ile olmuştur.

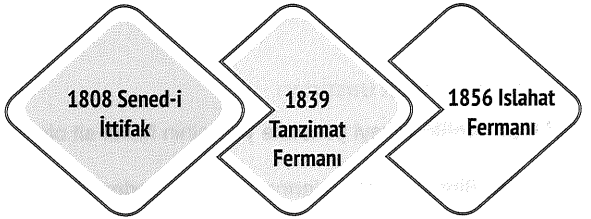
NOT

Türkiye'de bugüne kadar toplam 7 kez referandum yapılmıştır.

benimhocam

OSMANLI - TÜRK ANAYASAL GELİŞMELERİ

I. OSMANLI DÖNEMİ ANAYASAL GELİŞMELER

Modern çağın bir ürünü olarak ortaya çıkan anayasa kavramı, devlet iktidarının kurallarla sınırlanması ile siyasi iktidarın keyfi yönetiminin önlenebileceği düşüncesinden doğmuştur. Bu bakımdan başta anayasalar olmak üzere, iktidarın sınırlanmasıyla ilgili herhangi bir belge veya metin anayasal gelişme olarak kabul edilmektedir.

Osmanlı Türk tarihinde anayasal anlamda ilk gelişme olarak **1808 tarihli Sened-i İttifak** gösterilmektedir.

A. Sened-i İttifak (1808)

Senedi İttifak, 7 Ekim 1808 yılında Sadrazam Alemdar Mustafa Paşa'nın girişimiyle Padişah II. Mahmut ile Âyanlar arasında imzalanmış giriş, yedi madde ve bir ekten oluşan ilk anayasal belgedir.

Özellikleri

- Misak niteliğindedir.
- Padişahın yetkilerini kendi isteği dışında sınırlayan ilk belgedir.
- Padişah II. Mahmut ile Âyanlar arasında imzalanmıştır.
- Bu sözleşme ile padişah Âyanların varlığını tanımıştır.
- İngiltere'de ortaya çıkan ve kralın yetkilerini sınırlandıran ilk belge olan Magna Carta Libertatuma benzer.

B. Tanzimat Fermanı (1839)

Hariciye Nazırı Mustafa Reşit Paşa tarafından kaleme alınan Gülhane Hatt-ı Hümayunu, 3 Kasım 1839'da, sarayın bahçesinde, yabancı devlet temsilcileriyle halkın önünde Padişah Abdülmecid adına okunarak ilan olunmuştur. Ferman, tarihimizde ilk **"Haklar Bildirgesi"** olarak kabul edilmektedir.

Özellikleri

- Osmanlıda ilk kez "Kanun Üstünlüğü" getirilmiştir.
- Bu belge bir anayasa değildir, padişahın fermanıdır.
- Padişahın yetkileri ilk kez kendi isteğiyle sınırlandırılmıştır.
- Belge; askere almada adalet, vergide adalet getirmiştir.
- Genel müsadere yasaklamış ve mülkiyet hakkını getirmiştir.
- Kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesi ve mahkemelerin aleniliği bu fermanla gelmiştir.

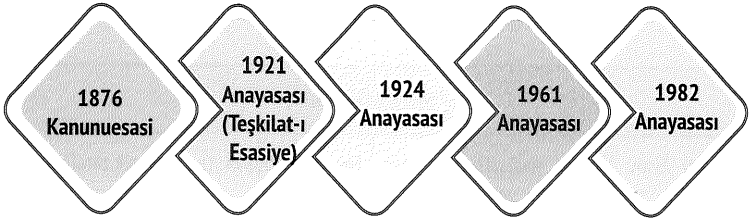
C. Islahat Fermanı (1856)

Islahat Fermanı'nın esasları Kırım Savaşı sonrası Hariciye Nazırı Ali Paşa ile İngiltere, Fransa ve Avusturya elçileri arasında kararlaştırılmıştır. Ferman, Sultan Abdülmecid tarafından ilan edilmiştir.

Özellikleri

- Gayrimüslimlere yönetim ve eğitim - öğretim alanında eşitlik tanınmıştır.
- Gayrimüslimler memur olabilecek ve bedelli askerlik yapabileceklerdir.
- Gayrimüslimler yerel meclislere katılabileceklerdir.
- Gayrımüslimler mahkemelerde tanıklık yapabilecektir.
- İşkence ve kötü muamale kaldırılacaktır.

ANAYASALAR

A. I. MEŞRUTİYET (KANUNUESASİ) (1876)

- İlk Osmanlı Anayasası olan Kanunuesasi, 24 Aralık 1876 tarihinde Padişah II. Abdülhamid tarafından bir Hatt-ı Hümayun ile ilan edilmiştir.
- Kanunuesasi, bütün üyeleri padişahça atanan Meclis-i Mahsusa adındaki 28 üyeli bir kurul tarafından Belçika, Prusya gibi ülkelerin anayasalarından yararlanılarak hazırlanmıştır.
- Kanunuesasi ile **mutlak monarşiden meşruti monarşiye geçiş** sağlanmıştır.
- Anayasaya göre Osmanlı Devleti;
  - Üniter bir devlettir. Başkenti İstanbul'dur. Dini İslam'dır. Dili Türkçedir.
  - Devlet başkanlığı babadan oğula geçer ve padişah aynı zamanda halifedir.
  - Temel hak ve hürriyetler ilk kez anayasada düzenlenmiştir.
  - Yürütme gücü padişaha aittir. Sadrazamı ve bakanları atamak, görevden almak padişahın yetkisindedir.
  - Padişahın Meclis-i Umumîinin toplantıya çağrılması, tatil edilmesi ve Heyet-i Mebusânı fesih yetkisi bulunmaktadır.

benimhocam

- Yasama yetkisi, Heyet-i Âyan ve Heyet-i Mebusan'dan oluşan **Meclis-i Umumî** adı verilen çift meclisli bir parlamentoya aittir.

Meclisi Umumi	
Heyeti Âyan: Üyeleri padişah tarafından atanır ve ömür boyu görev yapar.	**Heyeti Mebusan:** Üyeleri halk tarafından 4 yıl için seçilir.

- Kanunların din kurallarına ve Kanunuesasiye uygunluğunu denetleme görevi ikinci meclis olan Heyet-i Âyan'a aittir.
- Padişah meclisi feshedebildiği hâlde meclisin böyle bir yetkisi yoktur.
- Meclis padişaha bağlılık yemini ediyordu.
- Padişahın kanunlar üzerinde mutlak veto yetkisi vardır.
- Padişahın muhalifleri sürgün, basını sansür etme gibi yetkileri vardır.
- Örgütlenme yasağı vardır.

NOT

24 Nisan 1877'de "Ruslar 93 Harbi" olarak bilinen 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşını başlattılar. Meclis-i Umumî hükûmete sert eleştiriler yöneltip buna padişahı da katınca, Sultan Abdülhamid 28 Haziran 1877'de ikinci meclisi dağıttı. Savaşı bahane ederek Meclisi tatile sokmuş ve 30 yılı aşkın bir süre toplamamıştır. Daha sonra Kanunuesasi'de, 1909 tarihli olanı başta olmak üzere çeşitli tarihlerde değişiklik yapılmıştır.

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin baskısıyla II. Abdülhamid 23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyeti ilan ederek Kanunuesasi'yi tekrar uygulamaya koymuştur. Kanunuesasi'de, II. Meşrutiyet'in ilanından bir yıl sonra, Meşrutiyete yönelik 31 Mart Ayaklanmasının bastırılması ve Padişah II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesinden sonra 1909 yılında önemli değişiklikler yapılmıştır.

1909 Değişiklikleri

- Padişah'ın doğrudan kullandığı yetkileri azaltılmış, Meclisi Mebusanın yetkileri arttırılmıştır.
- Padişahın meclisi kapatma yetkisi Ayan Meclisinin onayına ve 3 ay içinde seçim yapılmasına bağlanmıştır.
- Temel hak ve özgürlükler genişletilmiştir.
- Sansür, sürgün, örgütlenme yasağı kaldırılmıştır.
- Kanun teklifi için Heyet-i Mebusanın Padişah'tan izin alması kaldırılmıştır.
- Padişah'ın mutlak veto yetkisi geciktirici vetoya dönüştürülmüştür.
- Bakanlar Kurulu "Meclise Karşı" sorumlu hâle getirilmiştir.

B. 1921 TEŞKİLAT-I ESASİYE KANUNU

I. İnönü Savaşı'ndan sonra I. TBMM tarafından, 20 Ocak 1921'de kabul ve ilan edilmiştir.

Genel Özellikleri

- 1921 Anayasası, 1876 tarihli Kanunuesasi'yi resmî olarak yürürlükten kaldırmamıştır. İkili anayasal dönem 1924 Anayasası'nın ilanına kadar devam etmiştir.

NOT

Kendisinden önceki anayasayı yürürlükten kaldırmayan tek anayasadır.

- 23 temel madde ve bir de ek madde olmak üzere toplam 24 maddeden oluşan kısa bir anayasadır.
- 1921 Anayasası tek çerçeve ve tek yumuşak anayasadır.
- Seçimler 2 yılda bir yapılır.
- Hükûmet sistemi olarak **MECLİS HÜKÛMETİ SİSTEMİNİ** benimsemiştir. Kuvvetler birliği ve meclis üstünlüğü esastır.
- Anayasanın 1. Maddesi'ne göre **"EGEMENLİK KAYITSIZ VE ŞARTSIZ MİLLETİNDİR."**

NOT

Millî egemenlik ilkesinin kabul edildiği ilk anayasadır.

NOT

1921 ve 1924 anayasaları egemenliği kullanma yetkilerini meclise vermiştir. Egemenliğin yetkili organlar eliyle kullanılması, diğer adıyla kuvvetler ayrılığı (yasama, yürütme ve yargı) ilk kez 1961 Anayasası ile gelmiştir.

- İktisadi ve coğrafi açıdan ülke vilayetlere, vilayetler kazalara, kazalar da nahiyelere ayrılmıştır. Yerinden yönetim ilkesi benimsenmiştir.
- Temek hak ve özgürlüklere yer vermeyen, yargıdan hiç söz etmeyen tek anayasadır (Bu konularda Kanunuesasi geçerlidir).

NOT

1921 Anayasası, anayasa hukukunun konusu olan yasama ve yürütmeden bahsetmiş ancak yargı ile temel hak ve özgürlüklerden bahsetmemiştir. Bu konularda 1876 tarihli Kanunuesasi geçerlidir.

Meclis, 1 Nisan 1923'te seçimlerin yenilenmesine karar vermiştir. II. TBMM Dönemi'nde, 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilanı ile Teşkilatı-ı Esasiye Kanunu'nda değişiklikler yapmıştır.

1923 Anayasa Değişiklikleri

- Türkiye Devletinin **hükûmet şekli** Cumhuriyet'tir.
- Devletin dinî İslam'dır ibaresi anayasaya eklenmiştir.
- Devletin dili Türkçedir ibaresi anayasa eklenmiştir.
- Cumhurbaşkanı'nın TBMM içinden ve TBMM üyeleri tarafından bir seçim dönemi için seçilir. Cumhurbaşkanı ihtiyaç duyarsa Bakanlar Kuruluna ve meclise başkanlık eder. Devletin başkanı Cumhurbaşkanı'dır.
- Başbakan, meclis üyeleri içinden Cumhurbaşkanı tarafından atanacaktır. Diğer bakanlar ise Başbakan tarafından yine meclis üyeleri arasından seçilir.

NOT

I. TBMM Dönemi'nde 1 - 2 Kasım 1922'de Saltanat makamı kaldırılmış, II. TBMM Dönemi'nde ise 13 Ağustos 1923'te Lozan Antlaşması imzalanmış ve 3 Mart 1924'te de halifelik makamı kaldırılmıştır.

C. 1924 ANAYASASI (TEŞKİLAT-I ESASİYE KANUNU)

1924 Anayasası II. TBMM Dönemi'nde 20 Nisan 1924 tarihinde kabul edilmiştir. 1924 Anayasası, Kanunuesasi ve 1921 Anayasalarını yürürlükten kaldırarak ikili anayasa dönemine son vermiştir.

Genel Özellikleri

- Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra ilan edilen ilk anayasadır.
- 1924 Anayasası katı bir anayasadır. 1924 Anayasasının 1. maddesine göre, "Türkiye Devleti bir Cumhuriyet'tir". Devlet şeklinin Cumhuriyet olduğu hükmünün değiştirilmesi 102. maddeyle yasaklanmıştır.
- Anayasanın 2. Maddesinde başkentin Ankara ili olduğu ilk kez düzenlenmiştir.
- Genel seçimlerin 4 yılda bir yapılacağını hükme bağlamıştır. Seçmen yaşı 18 olarak düzenlenmiştir.
- Bir karma hükûmet sistemi benimsemiştir ki buna **"kuvvetler birliği ve görevler ayrılığı sistemi"** ismi verilmektedir. Anayasası, meclis hükûmeti ile parlamenter sistem arasında **karma bir hükûmet sistemi** kurmuştur.
- Temel hakları "Türklerin Kamu Hakları" başlığı altında düzenlemiştir. Ancak **sosyal ve ekonomik haklara yer vermemiştir.**
- Çoğunlukçu demokrasi anlayışına sahiptir. Egemenlik yetkisinin yalnızca Meclis tarafından kullanılması mecliste sayısal çoğunluğu elinde tutan partilerin mutlak yönetimine sebep olmuştur.
- **Anayasanın üstünlüğü ilkesi** 1924 Anayasası'nın 103. maddesinde ilk kez ilan edilmiştir. Ancak bu dönemde kanunların anayasası uygunluğunu denetleyecek bir **Anayasa Mahkemesi yoktur.**
- 1924 Anayasası, kanunların yorumlanması yetkisini mahkemelere değil, yasama organına vermiştir. Buna yasama yorumu denir. Yasama yorumu **sadece 1924 Anayasası'nda vardır**.

Çoğunlukçu demokrasi, sayı ve parmak üstünlüğüdür. Mutlak demokrasi de denilen bu rejimde, farklı görüş ve eğilimlere yönetimde söz hakkı tanınmaz. Çoğunluğun aldığı kararlar, sınırsızdır, mutlaktır ve tartışılmaz. **Örnek:** 1924 Anayasası	Çoğulcu demokraside ise, çoğunluğun mutlak egemenliği reddedilir. Azınlıkta kalanların, siyasal ve kültürel haklarının kabul edilmesi gerektiğini ve azınlığın da bir gün çoğunluk olabilme hakkının verilmesini savunan demokrasi, çoğulcu demokrasidir. **Örnek:** 1961 Anayasası

benimhocam

1924 Anayasası Değişiklikleri

1928 Anayasa değişiklikleri;

- **Devletin dinî İslam'dır** ibaresi Anayasadan çıkarılmıştır.
- Milletvekili yemininindeki "vallahi" ibaresi yerine, " namusum üzerine söz veririm" ibaresi gelmiştir.
- TBMM'nin görevleri arasından, dinsel hükümlerin yerine getirilmesi çıkarılmıştır.

1934 Anayasa değişiklikleri;

- Kadınlara, milletvekili seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı verilmiş, **GENEL OY** ilkesi tam olarak uygulanmıştır.
- Seçmen yaşı 18'den 22'ye çıkarılmıştır.

1937 Anayasa değişiklikleri;

- Cumhuriyet Halk Partisinin 6 ilkesi **ALTI OK** Anayasaya girmiştir. Buna göre; "Türkiye Devleti laik, halkçı, milliyetçi, cumhuriyetçi, devletçi ve inkılapçıdır."

1945 yılında

- Anayasanın içeriği değiştirilmeden dili Türkçeleştirilmiştir, 1952 tarihinde tekrar orijinal hâline geri döndürülmüştür.

1924 Anayasası Dönemindeki Gelişmeler

- Kadınlara 1930 yılında belediye seçimlerinde seçme seçilme, 1933 yılında muhtar ve ihtiyar heyeti seçme seçilme hakkı tanınmıştır.
- **1946'da Çok Partili Yaşama Geçiş:** İlk kez birden çok partinin seçimlere katıldığı seçimler 1946 seçimleridir.
- **1946'da Tek Dereceli Seçim:** 1946 seçimleri, tek dereceli seçim sistemine dayanan ilk seçimlerdir.
- **1950'de Gizli Oy - Açık Sayım ve Döküm:** 1950 seçimleri, gizli oy açık sayım ve döküme dayalı ilk seçimlerdir.
- **1950'de Yüksek Seçim Kurulu kuruldu:** 1950 seçimleri, yargı denetimi altında yapılan ilk seçimlerdir.

NOT

Türk siyasal hayatında kadınlar seçimlere BMV ile katılmışlardır. Belediye(1930), Muhtarlık (1933) ve Vekillik (1934)

D. 1961 ANAYASASI

1961 Anayasası, 27 Mayıs Darbesi sonucunda oluşturulan **Millî Birlik Komitesi** (askerî kanat) ve **Temsilciler Meclisinden** (sivil kanat) oluşan Asli Kurucu Meclis tarafından hazırlanmıştır. Daha sonra Anayasa tasarısı 9 Temmuz 1961'de halk oylamasına sunulmuş ve %61,5 evet oyu alarak kabul edilmiştir. Türk tarihinde yapılan ilk referandumdur.

Genel Özellikleri

- Referandum ile kabul edilen ilk anayasadır.
- 1924 Anayasası gibi sert ve kazuistik bir anayasadır.
- Yasa yapma yetkisi TBMM'ye, yargı yetkisi bağımsız mahkemelere ve yürütme yetkisi Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kuruluna verilerek parlamenter sisteme geçilip tam anlamıyla kuvvetler ayrılığı ilk kez benimsenmiş oldu.
- TBMM, **Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi** olmak üzere iki meclisten oluşturulmuştur.

NOT

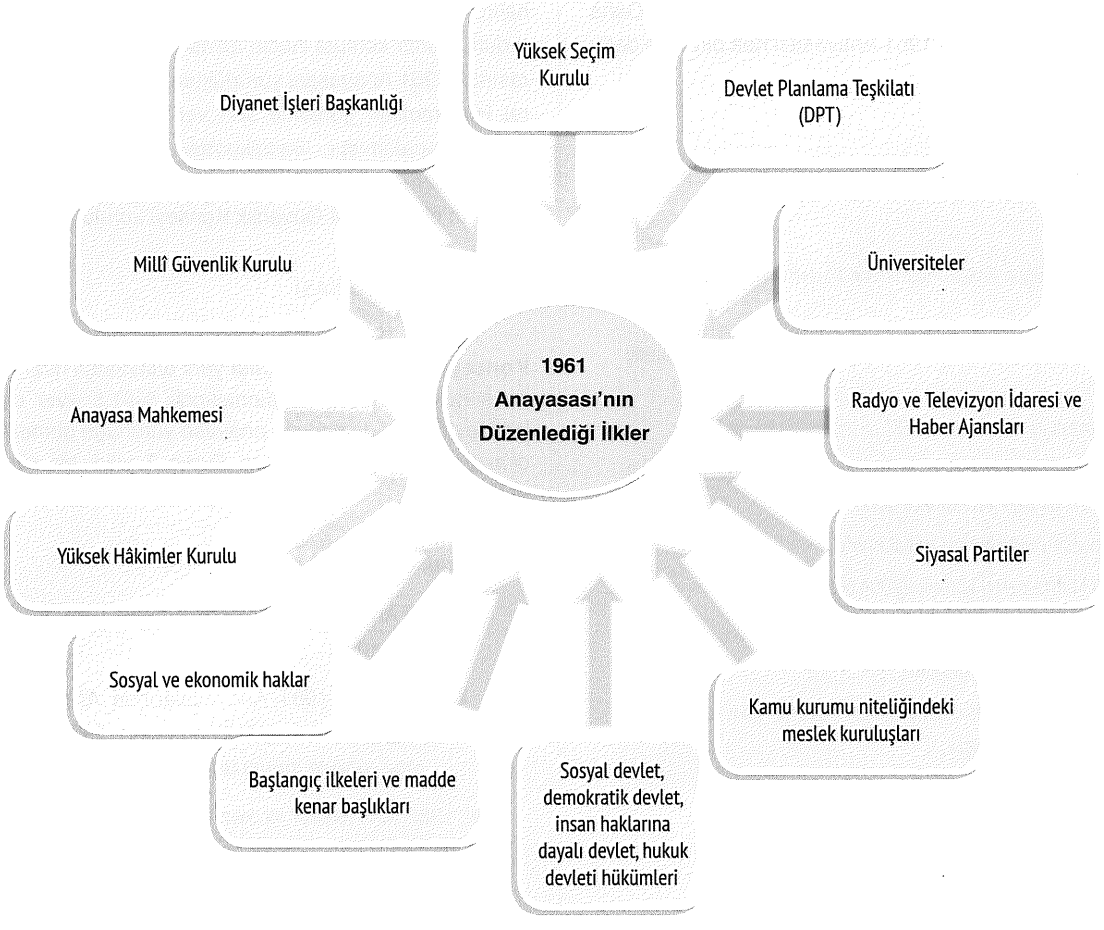
Türk Anayasa tarihinde çift meclisli anayasalar, 1876 Kanunuesasi ve 1961 Anayasası'dır. Kanunuesasi'de Meclis-i Umumi iki bölümden oluşmaktaydı. Bunlar Meclis-i Âyan ve Meclis-i Mebusandı. 1961 Anayasası'nda TBMM iki bölümden oluşmaktaydı. Bunlar Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisiydi.

- 1961 Anayasası, 1924 Anayasası'nda (1937 değişikliğiyle) düzenlenen halkçılık, inkılapçılık ve devletçilik ilkelerini kabul etmemiş, milliyetçilik ilkesini ise "millî devlet" şeklinde kabul etmiştir.
- Sosyal devlet, hukuk devleti, demokratik devlet, insan haklarına dayalı devlet ilkeleri ilk kez anayasada yer bulmuştur.
- Sosyal devlet ilkesini ilk defa kabul eden anayasa 1961 Anayasası'dır. 1924 Anayasası'nda yer almayan sosyal ve ekonomik haklar ve ödevleri ilk defa anayasal düzeyde tanıyan Anayasa'dır.
- Temel hak ve özgürlükler 1924 Anayasası'ndaki gibi tek başlık (Türklerin Kamu Hakları) altında değil kişi hakları, sosyal ve ekonomik haklar, siyasi haklar olarak üç ayrıma tabi tutulmuştur.
- 1924 Anayasası gibi anayasanın üstünlüğünü kabul etmiş ve bu üstünlüğü sağlayacak, kanunların anayasaya uygunluğunu denetleyecek olan Anayasa Mahkemesini kurmuştur.
- Hâkimlik teminatını sağlamak için Yüksek Hâkimler Kurulunu kurmuştur. Danıştay, Yargıtay ve Uyuşmazlık Mahkemesi yüksek mahkeme olarak Anayasa'da düzenlenmiştir.
- TRT ve Üniversitelere özerklik verilmiştir.
- 1950'de kurulan Yüksek Seçim Kurulu ve 1924 kurulan Diyanet İşleri Başkanlığı ilk kez Anayasa'da yer almıştır.
- 1960'ta kurulan Devlet Planlama Teşkilatı Anayasa'da düzenlenmiştir.

NOT

DPT, 1982 Anayasası'nda yer almamış, 2011 yılında kaldırılmıştır.

1961 Anayasası'nın Düzenlediği İlkler

1970'lere doğru yaşanan siyasi tıkanıklıklar ve şiddet olaylarının yaygınlaşması üzerine 12 Mart 1971 yılında bir muhtıra yayınlanmıştır. Daha sonra partiler üstü bir hükûmet kurularak 1961 Anayasası'nda birtakım değişiklikler yapıldı.

1961 Anayasası'nda 1971 - 1973 Değişiklikleri

- Bakanlar Kuruluna Olağan Kanun Hükmünde Kararname çıkarma yetkisi verilmiştir.
- Bakanlar Kuruluna vergi, resim ve harçlar oranlarında değişiklik yapabilme yetkisi verilmiştir.
- Üniversitelerin özerkliği zayıflatılmış, TRT'nin özerkliği kaldırılmıştır.
- Bütün temel hak ve özgürlükleri için geçerli GENEL SINIRLAMA hükümleri getirildi. (2001 yılında özel sınırlamaya dönüştürüldü.)
- Devlet memurlarının sendikal hakları kaldırıldı.
- Devlet Güvenlik Mahkemeleri kuruldu (2004'te kaldırıldı).
- Askerî Yüksek İdare Mahkemesi kuruldu (2017'de kaldırıldı).
- Siyasi partilere hazine yardımı getirildi.
- Anayasa Mahkemesinin anayasa değişikliklerini sadece şekil bakımından denetleyeceği hükmü getirilmiştir.

12 Eylül 1980 Darbesi, ülkede yaşanan siyasi cinayetler, ekonomik bunalım, Cumhurbaşkanı'nın seçilememesi, siyasi istikrarsızlık gibi sebeplerle ordunun emir komuta zinciri içerisinde yönetime el koymasıdır. Darbe sonrasında 1961 Anayasası yürürlükten kaldırılmış, başbakan Süleyman Demirel Hükûmetinin görevine son verilmiş, Meclis lağvedilerek bütün siyasi partiler kapatılmıştır. Genelkurmay Başkanı Kenan Evren devlet başkanı oldu. Yasama yetkisinin kullanmak üzere Kenan Evren ve kuvvet komutanlarından oluşan Millî Güvenlik Konseyi kuruldu.

E. 1982 ANAYASASI

12 Eylül 1980 askerî darbesi sonucunda hazırlanmıştır. **Millî Güvenlik Konseyi** ve **Danışma Meclisi** yeni anayasayı hazırlamış ve halk oylamasına sunulmuştur. Halk oylamasında %91,5 evet oyu ile kabul edilmiştir. Halk oylamasında sadece anayasa yürürlüğe girmemiş Cumhurbaşkanı seçimi de birleştirilerek Kenan Evren 7 yıllık bir süre için Cumhurbaşkanı seçilmiştir.

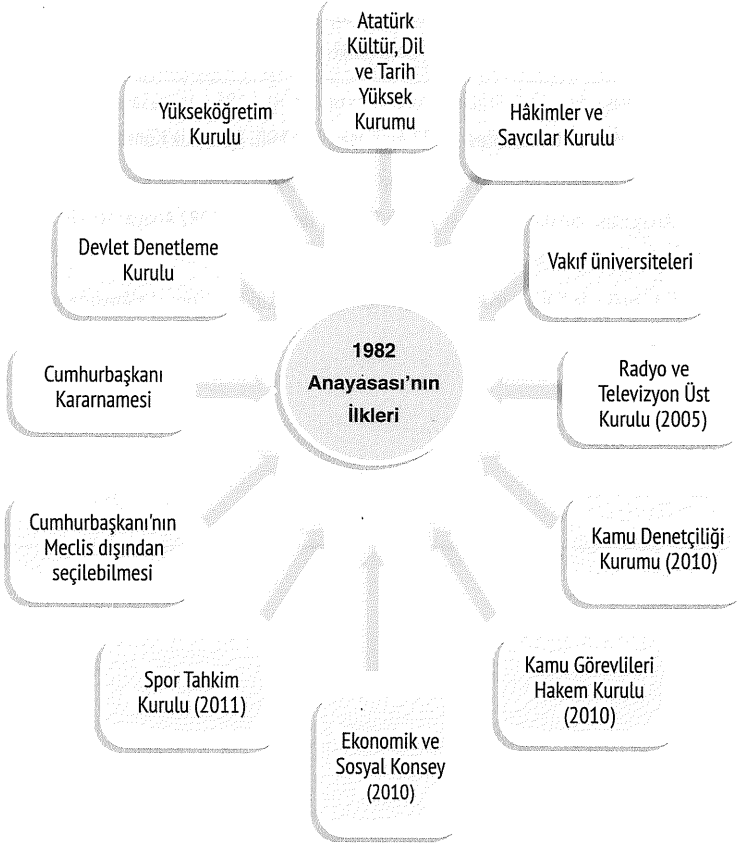
Genel Özellikleri

- 1982 Anayasası kuvvetler ayrılığına dayanan en kazuistik ve en sert anayasadır.
  - 1924 ve 1961 Anayasalarında Anayasa'nın birinci maddesinin değiştirilmesi yasaklanmışken 1982 Anayasası'nda değiştirilemez madde sayısı üçe çıkarılmıştır.
- 1982 Anayasası ilk kez Cumhurbaşkanı'nın onaylamadığı anayasa değişikliğinin halkoyuna sunulabileceğini düzenlemiştir.
  - Böylelikle referandum ilk kez anayasal bir kural hâlini almıştır.

/benimhocam

- 1982 Anayasası'nda otorite hürriyet dengesinde otoritenin ağır bastığı bir anayasadır.
- Siyasi karar alma mekanizmalarından tıkanıkları giderici çözümler getirmiştir.
  - Cumhurbaşkanı'na TBMM seçimlerini yenileme yetkisi verilmiştir.
  - Cumhuriyet Senatosu kaldırılarak tek meclis (TBMM) sistemi benimsenmiştir.
  - Siyasi partilerin grup kurması için milletvekili sayısı 10'dan 20'ye çıkarıldı (Yasama işlemlerini hızlandırmak amacıyla).
  - Mecliste toplanmayı kolaylaştırmak için toplantı yeter sayısı üye tamsayısının salt çoğunluğundan (301) üye tam sayısının üçte birine düşürüldü (200).
- 1982 Anayasası yürütme organını daha fazla güçlendirmiştir.
  - Cumhurbaşkanı'nın yetkileri arttırıldı.
- 1982 Anayasası daha az katılımcılığı benimseyen bir anayasadır (depolitizasyon).
  - Anayasanın ilk hâlinde, siyasi partiler yurt dışında teşkilatlanıp faaliyette bulunamazlar, kadın ve gençlik kolları kuramazlardı.

1982 Anayasası'nın İlkleri

/benimhocam

1961 ve 1982 Anayasalarının Hazırlanmasının Karşılaştırılması

Benzerlikleri	Farkları
• Her iki anayasa da askerî bir darbe sonucu hazırlanmıştır. 1961 Anayasası için oluşturulan askerî yapı **Millî Birlik Komitesi**, 1982 Anayasası için **Millî Güvenlik Konseyi**'dir. • Her iki anayasanın hazırlanmasında askerî kanadın dışında sivil kurucu meclisler de vardır. 1961 Anayasası için oluşturulan sivil yapı **Temsilciler Meclisi**, 1982 Anayasası için **Danışma Meclisi**dir. Bu sivil yapılar genel seçim ile oluşmamıştır. • Her iki Anayasa da Kurucu Meclisler tarafından kabul edildikten sonra **halkoyuna sunularak** kabul edilmiştir.	• 1961 Anayasası için yapılan halk oylamasında siyasi partilerin (Demokrat Parti hariç, iki parti CHP ve CKMP) aktif rolü vardır. Ancak 1982 Anayasası için yapılan halk oylamasında siyasi partilerin rolü olmamıştır. • 1961 Anayasası için yapılan halk oylaması sadece anayasanın oylanması ile sınırlı iken, 1982 Anayasası için yapılan referandum hem anayasa değişikliği için hem de Cumhurbaşkanı seçimi için yapılmıştır. • 1961 Anayasası'nda referandumda hayır çıkması hâlinde ne yapılacağı belirtilmiş iken (yeni meclis kurulacağı öngörülmüştü) 1982 Anayasası'nda böyle bir düzenleme bulunmamaktadır. • 1961 Anayasası **"insan haklarına dayalı devlet"** ilkesi benimsenmişken 1982 Anayasası **"insan haklarına saygılı devlet ilkesi"** benimsenmiştir.

BENİM HOCAM

1982 ANAYASASI GENEL ESASLARI

1982 ANAYASASI GENEL ESASLAR VE DEVLETİN NİTELİKLERİ

1982 Anayasası bir başlangıç metni, 177 ana madde ve 21 geçici madde ve 7 bölümden oluşur.

- Başlangıç kısmı
- Genel esaslar - (1 - 11)
- Temel hak ve hürriyetler - (12 - 74)
- Cumhuriyetin Temel Organları - yasama, yürütme ve yargı - (75 - 160)
- Mali ve ekonomik hükümler, Bütçe ve Kesin Hesap - (161 - 173)
- Çeşitli hükümler - inkılap kanunları - (174)
- Geçici hükümler (21 geçici madde)
- Son hükümler, anayasanın değiştirilmesi - (175 - 177)

NOT

Madde kenar başlıkları, sadece ilgili oldukları maddelerin konusunu ve maddeler arasındaki sıralama ve bağıntıyı gösterir. Bu nedenle başlıklar anayasa metnine dâhil değildir.

/benimhocam

A) BAŞLANGIÇ METNİ

1982 Anayasası başlangıç metni ile başlar.

Başlangıç Metninin Özet İlkeleri

- Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlılık,
- Atatürk milliyetçiliği,
- Atatürk medeniyetçiliği,
- Millî egemenlik,
- Anayasanın ve hukukun üstünlüğü,
- Hürriyetçi demokrasi,
- Kuvvetler ayrılığı,
- Laiklik,
- Türk varlığının devleti ve ülkesiyle bölünmezliği,
- Çağdaş medeniyet düzeyine ulaşma azmi,
- Yurtta sulh, cihanda sulh,
- Her Türk vatandaşının onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkı,
- Türk vatandaşlarının millî varlığa karşı hak ve ödevlerde, nimet ve külfetlerde ve millet hayatının her türlü tecellisinde ortak olduğu.

NOT

Başlangıç metni anayasaya ilk kez 1961 Anayasası ile girmiştir. Başlangıç metnine her ne kadar 2. Madde'de atıf yapılmış olsa da başlangıç metni ilk üç maddede yer almadığı için değiştirilebilir.

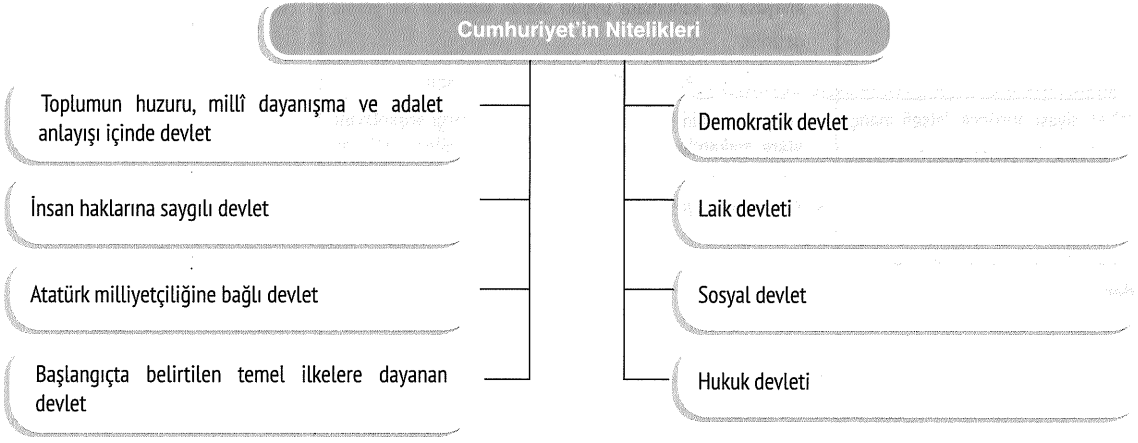
B) 1982 ANAYASASI GENEL ESASLAR

1982 Anayasası'nın genel esaslar kısmı, anayasanın 1. Maddesi'nden başlayarak 11. Maddesi'ne kadar olan ve 11. Maddeyi de içine alan bölümdür.

Madde 1: Devletin Şekli	**Madde 2:** Cumhuriyetin Nitelikleri	**Madde 3:** Devletin bütünlüğü, resmî dili, bayrağı, millî marşı ve başkenti.
• Türkiye Devleti bir Cumhuriyet'tir. **NOT** Cumhuriyet, hukukumuza ilk kez 1921 Anayasası'nın 1923 değişikliği ile girmiştir.	• Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde; ▪ İnsan haklarına saygılı ▪ Atatürk milliyetçiliğine bağlı ▪ Başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan ▪ Demokratik ▪ Laik ▪ Sosyal bir ▪ Hukuk devletidir.	• Türkiye Devleti ülkesi ve milletiyle bölün-mez bir bütündür. (Üniter Devlet). ▪ Dili Türkçedir. ▪ Bayrağı, şekli kanunda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır. ▪ Millî marşı "İstiklal Marşı"dır. ▪ Başkenti Ankara'dır.
Madde 4. Değiştirilemeyecek Hükümler	**Madde 5.** Devletin Temel Amaç ve Görevleri	**Madde 6.** Egemenlik
• Anayasanın 1. maddesindeki devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile 2. maddesindeki Cumhuriyet'in nitelikleri ve 3. maddesi değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez.	**1982 Anayasası'na göre devletin temel amaç ve görevleri şunlardır:** • Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, • **Ülkenin bölünmezliğini,** • Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, • Toplumun refah ve huzurunu sağlamak, • Kişinin temel hak ve hürriyetlerini sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik, sosyal engelleri kaldırmak, İnsanın maddi ve manevi varlığını geliştirmesi için uygun koşulları yaratmak için çalışmaktır.	• Egemenlik, kayıtsız şartsız milletindir. • Türk milleti, egemenliğini, anayasanın koyduğu esaslara göre yetkili organlar eliyle kullanır. • Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz.

Madde 7. Yasama Yetkisi	**Madde 8.** Yürütme Yetkisi Ve Görevi	**Madde 9.** Yargı Yetkisi
• Yasama yetkisi Türk milleti adına **TBMM**'nindir. Bu yetki devredilemez.	• Yürütme yetkisi ve görevi, **Cumhurbaşkanı** tarafından, anayasa ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir.	• Yargı yetkisi, Türk milleti adına **bağımsız** ve **tarafsız** mahkemelerce kullanılır.
Madde 10. Kanun Önünde Eşitlik	**Madde 11.** Anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığı	
• Herkes dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayrım gözetmeksizin kanun önünde eşittir. **Eşitlik ilkesine aykırı sayılmadan özel ayrıcalıklar (pozitif ayrımcılık) getirilebilecekler** ▪ Kadınlar ▪ Çocuklar ▪ Yaşlılar ▪ Özürlüler ▪ Harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ▪ Gaziler ve maluller • Hiçbir kişiye, aileye zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz. • Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.	• Anayasa hükümleri, **yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri** bağlayan temel hukuk kurallarıdır. • Kanunlar anayasaya aykırı olamaz.	

C. CUMHURİYET'İN NİTELİKLERİ

a. İnsan Haklarına Saygılı Devlet İlkesi

1961 Anayasası'nda insan haklarına dayanan devlet ibaresi kullanılırken 1982 Anayasası'nda insan haklarına saygılı devlet ifadesi kullanılmıştır.

b. Atatürk Milliyetçiliğine Bağlı Devlet

Milliyetçilik ilkesi 1924 Anayasası'nda 1937 yılında yapılan değişiklikle ilk kez yer almıştır. 1982 Anayasası'nda da Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkesin Türk olduğu belirtilerek subjektif millet anlayışı benimsenmiştir. Bu milliyetçilik, ırk, din, mezhep esasına değil (objektif milliyetçilik), kültür birliğine ve birlikte yaşama istek ve iradesine dayanır.

"Atatürk milliyetçiliğine bağlılık" aynı zamanda devletin ulusal niteliğine de işaret etmektedir. Bunun Anayasadaki yansımaları;

- Resmî dilin Türkçe olduğuna ilişkin düzenleme
- Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olduğuna yönelik üniter yapıyı korumaya yönelik düzenleme
- Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkesin Türk sayılmasına yönelik düzenleme, Atatürk milliyetçiliğine bağlı devlet ilkesinin sonucudur.

c. Başlangıçta Belirtilen Temel İlkelere Dayana Devlet

1982 Anayasası başlangıç metni ile başlar. Bununla birlikte başlangıç metni anayasaya dâhildir.

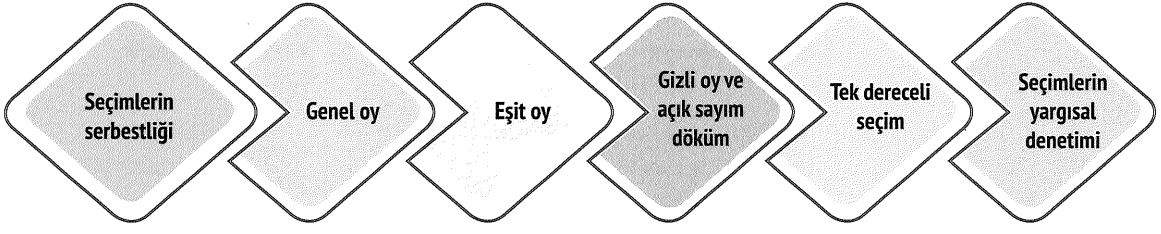
d. Demokratik Devlet

Anayasanın 6. maddesine göre, egemenlik kayıtsız şartsız milletindir. Ulusal egemenlik ülkedeki yönetim biçiminin halkın kendi kendisini yönetmesi esasına dayanan demokratik sistem olmasını gerektirir.

Demokrasinin Asgari Şartları

- Etkin siyasal makamlar seçimle iş başına gelmelidir.
- Seçimler düzenli aralıklarla tekrarlanmalıdır.
- Seçimler serbest olmalıdır.
- Birden çok siyasi parti bulunmalıdır.
- Muhalefetin iktidar olma şansı bulunmalıdır.
- Temel hak ve hürriyetler tanınıp güvence altında olmalıdır.

Seçimlerin Tabi Olduğu Temel İlkeler

Seçimlerin Serbestliği İlkesi:	Baskı ve zorlama olmaksızın vatandaşların özgürce oy kullanabilmeleridir.
Genel Oy İlkesi:	Servet, öğrenim düzeyi, cinsiyet, ırk, din, dil gibi sınırlamalar olmadan herkesin oy hakkına sahip olmasıdır.
1924 Anayasası'nın 1934 yılında yapılan anayasa değişikliği ile kadınlara da milletvekili seçme ve seçilme hakkı verilerek genel oy ilkesi benimsenmiş oldu.	

Eşit Oy İlkesi:	Herkesin sadece 1 oy hakkına sahip olmasını ifade eder.
Gizli Oy Açık Sayım - Döküm İlkesi:	Oy vermenin gizli; sayım ve dökümün ise herkese açık yapılması anlamına gelir.
Gizli oy ve açık sayım ilkesi ilk kez, 1950 yılında benimsenmiştir. Gizli oy esasına göre yapılan ilk seçimler, 1950 seçimleridir.	

Tek Dereceli Seçim İlkesi:	Seçmenlerin seçilecek kişileri araya başka seçmenler girmeden doğrudan seçmenleridir.
Türkiye'de 1946 seçimlere kadar iki dereceli seçim sistemi vardı. Tek dereceli seçim ilkesi ilk kez 1946 seçimlerinde uygulanmıştır.	
Seçimlerin Yargısal Denetimi:	Seçimlerin yargısının olmasıdır (Yüksek Seçim Kurulu).
Bu ilkeye göre yapılan ilk seçimler 1950 seçimleridir.	

Seçmen Olma Şartları

- Türk vatandaşı olmak
- 18 yaşını doldurmuş olmak
- Kısıtlı olmamak
- Seçmen kütüğünde kaydı olmak
- Kamu hizmetlerinden yasaklı olmamak

Kimler Oy Kullanamaz

- Silahaltında bulunan er ve erbaşlar
- Askeri öğrenciler,
- Taksirli suçlardan hüküm giyenler hariç (kasıtlı suçlardan) ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlüler

Kimler Oy Kullanabilir

- Tutuklular
- Taksirli suçlardan hükümlüler
- Subay ve astsubaylar
- Yurt dışında yaşan Türk vatandaşlar (sadece genel seçimlerde)

Seçim Kanunları

- Seçim kanunları, **temsilde adalet** ve **yönetimde istikrar** ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenlenir.
- Seçim kanunlarında yapılan değişiklikler, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren **1** yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz.

Parti Kurma, Partilere Girme ve Partilerden Ayrılma

- Parti üyesi olabilmek için **18 yaşını doldurmuş** olmak gerekir.
- Siyasi partiler, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.
- Siyasi partiler **ÖNCEDEN İZİN ALMADAN** kurulurlar.

NOT

Siyasi Patiler Kanunu'na göre, siyasi partiler, parti üyesi olabilme şartlarını taşıyan **30 gerçek Türk vatandaşı** tarafından kurulur.

Siyasi Partilere Üye Olamayanlar

- Hâkimler ve savcılar
- Sayıştay dâhil yüksek yargı organları mensupları
- Devlet memurları
- Yükseköğretim Kurulu üyeleri
- Sözleşmeli personel
- Silahlı kuvvetler mensupları
- Yükseköğretim öncesi öğrencileri (lise/ortaokul)
- Hâkimler ve Savcılar Kurulu üyeleri

- Yüksek öğretim elemanları ve öğrencileri üye olabilirler.
- Kamu işçileri de üye olabilir.

Siyasi Partilerin Uyacakları Esaslar

- Siyasi partiler, **ticari faaliyetlere girişemezler.**
- Siyasi partilerin mali denetimini **Sayıştay** yardımıyla **Anayasa Mahkemesi** yapar.
- Devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, millet egemenliğine, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz, diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamaz, suç işlenmesini teşvik edemez.
- **Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın** açtığı dava üzerine siyasi partilerin kapatılmasıyla ilgili kararı **Anayasa Mahkemesi Genel Kurulunda** 2/3 çoğunluğun kararı ile verir.
- Anayasa Mahkemesi, temelli kapatma yerine, siyasî partinin Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına karar verebilir. **Temelli kapatılan bir parti bir başka ad altında kurulamaz.**
- Bir siyasi partinin temelli kapatılmasına beyan veya faaliyetleriyle sebep olan kurucuları dâhil üyeleri, **5 yıl süreyle bir başka partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve deneticisi** olamazlar.
- Yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden maddi yardım alan siyasi partiler **temelli olarak** kapatılır.

NOT

Siyasi partiler yurt dışında teşkilatlanabilir, Türk uyruklu gerçek veya tüzel kişilerden maddi yardım alabilir.

NOT

Siyasi Partiler Kanunu'na göre, **genel seçimlerde oyların %3'ünden fazlasını** alan partilere devlet hazine yardımı yapar.

/benimhocam

e. Laik Devlet İlkesi

Laikliğin, "din hürriyeti" ve "din ve devlet işlerinin ayrılığı" olarak iki özelliği vardır.

Laik devletin unsurları şunlardır:

- Resmî bir devlet dininin olmaması
- Devletin bütün dinlere karşı tarafsız olması
- Devletin, bütün dinlerin mensuplarına eşit davranması
- Din kurumlarıyla devlet kurumlarının ayrılmış olması
- Devlet yönetiminin din kurallarından etkilenmemesi

Din Hürriyeti

İnanç Hürriyeti: Anayasanın 24. Maddesi'ne göre, "herkes, vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir". **İnanç hürriyeti sınırsız bir hürriyettir.**

İbadet Hürriyeti: Kişinin inandığı dinin gerektirdiği ibadetleri, **âyin** ve törenleri serbestçe yapabilmesidir. **İbadet hürriyeti sınırsız değildir.**

Türkiye'de Laikliğin Anayasal Aşamaları

- **1928'de** "Devletin dini İslam'dır" ibaresinin anayasadan çıkarılması ilk anayasal adımdır.
- Şeri hükümler TBMM'nin görevleri arasından çıkarılmış ve milletvekili yemin şekli değiştirilmiştir.
- **1937 yılında** laiklik ilkesi diğer Atatürk ilkeleri ile birlikte Anayasaya girmiştir.

f. Sosyal Devlet İlkesi

Sosyal devlet, herkese insan onuruna yaraşır asgari bir hayat seviyesi sağlamayı amaçlayan bir devlet anlayışı olarak da tanımlanabilir. Devletin para harcamasıdır.

Sosyal devletin amaçları şunlardır:

- Sosyal adalet ve sosyal barışın sağlanması
- Herkes için, insan onuruna yaraşır asgari bir yaşam düzeyi sağlanması
- Millî gelirin artırılması ve bunun **adaletli dağılımının** sağlanması
- İşsizliğin önüne geçilmesi, istihdam olanaklarının artırılması
- Toplumsal dengenin sağlanması, fırsat eşitliğinin sağlanması
- Çalışma koşullarının iyileştirilmesi, çalışanların korunması vb.

Sosyal Devleti Gerçekleştirmenin Araçları

- **Vergi adaleti:** Herkesin mali gücüne göre vergi ödemesi sosyal devletin önemli araçlarından biridir (artan oranlı bir vergilendirme).
- **Kamulaştırma:** Özel mülkiyet kapsamı altında bulunan bir taşınmazın, taşınmazın sahibi kişinin isteği dışında ve ancak belirli bir bedel karşılığında, kamu mülkiyetine geçirilme işlemidir.
- **Devletleştirme:** Kamu hizmeti özelliği olan özel girişimlerin kamu yararının zorunlu kıldığı şartlarda devlete aktarılmasına yönelik işlemlerdir.
- **Planlama:** Toplumun ekonomik kaynaklarının ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmek maksadıyla bilimsel ve akılcı kullanılmasını sağlamaya yönelik düzenlenmelerdir.
- **Sosyal haklar:** Sosyal adaleti sağlamaya yönelik; sosyal eşitsizlikleri gidermek, toplum içinde ekonomik bakımdan zayıf olan sınıf ve grupları koruma/kollamaya yönelik haklardır.

NOT

Sosyal devlet ilkesine ve sosyal ekonomik haklara ilk kez 1961 Anayasası'nda yer verilmiştir.

g. Hukuk Devleti İlkesi

Hukuk devleti, devletin bütün eylem ve işlemlerinin hukuk kurallarına bağlı olduğu ve vatandaşların da hukuki güvenlik içinde bulunduğu bir sistemdir.

Hukuk devletinin unsurları şunlardır:

- Yasama ve yürütme işlemleri yargısal denetime tabi olmalıdır.
- Yargı bağımsız olmalı ve hâkimler teminatlı olmalıdır.
- Kuvvetler ayrılığına dayalı demokratik bir rejim olmalıdır.
- Anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığı benimsenmiş olmalıdır.
- Temel hak ve hürriyetler güvence altına alınmış olmalı ve ancak kanunla sınırlandırılabilmelidir.
- İdarenin faaliyetleri önceden bilinebilir yani belirli (idarenin kanuniliği) olmalıdır.
- Adil yargılanma hakkı olmalı ve herkesin hak arama özgürlüğü bulunmalıdır.
- **İdarenin mali sorumluluğu olmalıdır:** İdarenin kişilere verdiği zararlardan dolayı tazminat sorumluluğu vardır.
- **Kanuni hâkim güvencesi olmalıdır:** Hiç kimse kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz. Yani suçun işlenmesi anında o davaya bakmakla görevli mahkeme tarafından yargılanmasını ifade eder.
- **İdarenin bütün işlem ve eylemleri yargı denetimine tabi olmalıdır:** İdarenin bütün işlem ve eylemlerine karşı yargı yolunun açık olması hukuk devletinin bir gereğidir. Bu ilkeye Anayasa ile bazı sınırlamalar getirilmiştir. Bu kısıtlamalara "yasama kısıntısı" adı verilir.

Anayasada yargı yolu kapalı olduğu belirtilen idari kararlar şunlardır:

- Hâkimler ve Savcılar Kurulunun meslekten çıkarma hariç kararları
- Yüksek Askerî Şûranın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma işlemleri
- Silahlı kuvvetlerin mensuplarına verilen disiplin cezaları
- Tahkim Kurulu kararları
- Kamu Görevlileri Hakem Kurulu kararları
- Yüksek Hakem Kurulu kararları

BENİM HOCAM

TEMEL HAK VE HÜRRİYETLER

TEMEL HAK VE HÜRRİYETLER

"Herkes, **kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez** temel hak ve hürriyetlere sahiptir." Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder.

I. TEMEL HAK VE HÜRRİYETLERİN SINIRLANMASI

13. maddeye göre temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasının şartları şu şekildedir:

- Sınırlama ancak KANUNLA (TBMM) yapılmalıdır.
- Sınırlama anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen özel sebeplere dayanmalıdır. (2001)
- Sınırlama anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olmalıdır.
- Sınırlama demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olmamalıdır.
- Sınırlama temel hak ve hürriyetlerin özlerine dokunmamalıdır. (2001) Haklarımız sınırlanabilir ancak tümüyle kullanılamaz hâle getirilemez.
- Sınırlama laik Cumhuriyet'in gereklerine aykırı olmamalıdır. (2001)
- Sınırlama ölçülülük ilkesine aykırı olmamalıdır. (2001) Bu ilkeye göre, sınırlanma için kullanılan araç, ulaşılmak istenen amaç için gerekli, elverişli ve orantılı olmalıdır.

NOT

Cumhurbaşkanı Kararnamesi ile anayasal haklar içerisinde sadece **sosyal ve ekonomik haklar** düzenlenebilir, SINIRLANAMAZ.

II. TEMEL HAK VE HÜRRİYETLERİN DURDURULMASI

Temel hak ve hürriyetlerin kısmen veya tamamen durdurulabilmesi için şu şartlar gereklidir:

- **SAVAŞ, SEFERBERLİK VE OLAĞANÜSTÜ HÂLLERDEN (3 DURUM)** biri mevcut olmalıdır.
- Milletlerarası antlaşmalardan doğan haklar ihlal edilmemelidir.
- Ölçülülük ilkesine aykırı sınırlama yapılmamalıdır.
- **SERT ÇEKİRDEK HAKLARA** dokunulmamalıdır.

Bu haklar;

- Savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler dışında; kişinin yaşam hakkına, maddi ve manevi bütünlüğüne dokunulamaz.
- Kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bundan dolayı suçlanamaz.
- Suç ve cezalar geçmişe yürütülemez.
- Suçluluğu mahkemece sabit oluncaya kadar kimse suçlu sayılamaz (masumiyet/suçsuzluk karinesi)

NOT

Olağanüstü hâllerde sert çekirdek haklar **(ASLA DURUDURULAMAZ)** dışındaki tüm temek hak ve hürriyetler durdurulabilir.

NOT

Olağanüstü Hâl Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri ile çekirdek haklar hariç temel hak ve hürriyetlerin tamamı sınırlanabilir veya durdurulabilir.

III. YABANCILARIN DURUMU

Yabancıların hakları **milletlerarası hukuka uygun olarak sadece kanun ile** sınırlanabilir. Buna göre;

- Sınırlama kanunla yapılmalıdır.
- Bu kanun milletlerarası hukuka uygun olmalıdır.

IV. TEMEL HAK VE HÜRRİYETLERİN SINIFLANDIRILMASI

Anayasa, temel hak ve hürriyetleri ünlü Alman hukukçu **George Jelinek**'in ayrımına göre, üç kategori hâlinde düzenlemiştir: "Kişinin hakları ve ödevleri", "Sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler" ve "Siyasi haklar ve ödevler".

Kişi Hak ve Ödevleri/Negatif Statü Hakları/Koruyucu Haklar
• Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı
• Zorla çalıştırma yasağı
• Kişi hürriyeti ve güvenliği
• Özel hayatın gizliliği
• Konut dokunulmazlığı
• Haberleşme hürriyet
• Yerleşme ve seyahat hürriyeti
• Din ve vicdan hürriyeti
• Düşünce ve kanaat hürriyeti
• Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti
• Bilim ve sanat hürriyeti
• Basın hürriyeti
• Süreli ve süresiz yayın hakkı
• Basın araçlarının korunması
• Kamu tüzel kişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkı
• Düzeltme ve cevap hakkı
• Dernek kurma hürriyeti
• Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı
• Mülkiyet hakkı
• Hak arama hürriyeti
• Kanuni hâkim güvencesi
• Suç ve cezalara ilişkin esaslar
• İspat hakkı
• Temel hak ve hürriyetlerin korunması

Kişiyi devlete ve topluma karşı koruyan haklar

Devlet, kişiye karşı hareketsiz kalmalıdır.

Sosyal ve Ekonomik Haklar/Pozitif Statü Hakları/İsteme Hakları	Siyasi Hak ve Ödevler/Aktif Statü Hakları/Katılma Hakları
• Ailenin korunması ve çocuk hakları • Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi • Kıyılardan yararlanma • Toprak mülkiyeti • Tarım, hayvancılık ve bu üretim dallarında çalışanların korunması • Kamulaştırma • Devletleştirme ve özelleştirme • Çalışma ve sözleşme hürriyeti • Çalışma hakkı ve ödevi • Çalışma şartları ve dinlenme hakkı • Sendika kurma hakkı • Sendikal faaliyet • Toplu iş sözleşmesi ve toplu sözleşme hakkı • Grev hakkı ve lokavt • Ücrette adaletin sağlanması • Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması • Konut hakkı • Gençliğin korunması • Sporun geliştirilmesi ve tahkim • Sosyal güvenlik hakkı • Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler • Yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşları • Tarihî, kültürel varlıkların korunması • Sanatın ve sanatçının korunması • Devletin iktisadi ve sosyal ödevlerinin sınırları	• **Türk vatandaşlığı** • **Seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakları** • **Parti kurma, partilere girme ve partilerden ayrılma** • **Siyasi partilerin uyacakları esaslar** • **Kamu hizmetine girme** • **Mal bildirimi** • **Vatan hizmeti** • Vergi ödevi • Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı } Bu haklardan sadece Türk vatandaşları yararlanır.

Kişinin devletten yardım/destek/hizmet istemesini sağlayan haklar

Devlet kişilere para harcamalıdır.

Kişiyi devletin yönetimine katan/yönetimde söz sahibi olmasını sağlayan haklar

Devlet kişilere sandık kurmalıdır.

I. DİLEKÇE, BİLGİ EDİNME VE KAMU DENETÇİSİNE BAŞVURMA HAKKI

- Vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye'de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir.
- Kendileriyle ilgili başvurmaların sonucu, gecikmeksizin dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir.

NOT

Anayasa'ya göre, dilekçe hakkından sadece vatandaşlar yararlanmaz. Karşılıklılık esası gözetilmek ve Türkiye'de ikamet etmek şartıyla yabancılar da bu haktan yararlanabilir.

- Herkes, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkına sahiptir. **Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı olarak** kurulan Kamu Denetçiliği Kurumu idarenin işleyişiyle ilgili şikâyetleri inceler.
- Kamu Başdenetçisi **Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından** 4 turlu gizli oyla 4 yıl için seçilir.

NOT

Bilgi edinme hakkı ve Kamu Denetçiliği Kurumu ilk kez Anayasa'ya 2010 Anayasa değişikliği ile gelmiştir.

NOT

Kamu Başdenetçisi'nin seçim usulü ile TBMM Başkanı'nın seçim usulü aynıdır.

NOT

Dilekçe hakkı ve Kamu Denetçisi'ne başvurma hakkı Türk vatandaşları yabancıların devlete karşı idari yoldan hak arama yollarıdır.

NOT

Bilgi edinme hakkı, bireylerin kamu kurum ve kuruluşlarının görevlerinden dolayı sahip oldukları bilgilere erişim hakkıdır. Bu hak demokratik yönetim ve şeffaflık ilkelerinin kamu yönetiminde gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerinin yerleşerek güçlenmesini amaçlamaktadır.

II. TEMEL HAK VE ÖDEVLERİ İLE İLGİLİ ÖNEMLİ BİLGİLER

a. İzin Şartına Bağlanmayan Haklar

- Basımevi kurmak
- Süreli ve süresiz yayın yapmak
- Dernek kurmak
- Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemek
- Sendika kurmak
- Siyasi parti kurmak

NOT

Anayasaya göre, izin sistemine bağlanması öngörülen tek hak, RADYO VE TELEVİZYON, SİNEMA VE BENZERİ YOLLARLA YAYIM YAPMA hakkıdır.

b. Sadece Türk Vatandaşlarına Tanınan Siyasi Haklar

- Vatan hizmeti
- Siyasi parti kurma, partilere girme hakkı
- Seçme, seçilme, siyasi faaliyette bulunma, halk oylamasına katılma
- Kamu hizmetine girme

c. Yabancılara Tanınan Siyasi Haklar

- Dilekçe hakkı
- Bilgi edinme hakkı
- Kamu denetçisine başvurma hakkı
- Vergi ödevi

d. İsim Benzerliği Olan Hak ve Ödevler

Negatif Statü Hakları	Pozitif Statü Hakları
Zorla çalıştırılma yasağı	Çalışma ve sözleşme hürriyeti
Konut dokunulmazlığı	Çalışma hakkı ve ödevi
Dernek kurma	Çalışanların dinlenme hakkı
Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı	Konut hakkı
Bilim ve sanat hürriyeti	Sendika kurma
Mülkiyet hakkı	Sanat ve sanatçının korunması
	Toprak mülkiyeti

BENİM HOCAM

YASAMA

DEVLETİN TEMEL ORGANLARI

Devletin yapısını oluşturan organlar, Cumhuriyet'in temel organları olarak isimlendirilen; **yasama, yürütme** ve **yargı** organlarıdır.

YASAMA	YÜRÜTME	YARGI
Türkiye Büyük Millet Meclisi	Cumhurbaşkanı	Bağımsız ve tarafsız mahkemeler
Toplum düzenini sağlayacak ve vatandaşların uyması gereken genel kuralları koyar.	Genel kuralları kendine has şekilde özel hâllere uydurarak tatbik eder.	Kuralların yorumundan çıkacak anlaşmazlıkları çözüme bağlar, suçluları cezalandırır; kamusal alandaki ve özel hukuk alanındaki uyuşmazlıkları giderir.

YASAMA

Anayasanın 7. Maddesine göre "Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisinindir." Bu yetki devredilemez.

I. YASAMA FONKSİYONUNUN ÖZELLİKLERİ

YASAMA FONKSİYONUNUN ÖZELLİKLERİ

GENELLİK

TBMM'nin, anayasaya aykırı olmamak şartıyla her konuda, dilediği kadar ayrıntılı düzenleme yapabilmesidir.

ASLİLİK (İLK ELLİĞİ)

TBMM'nin, anayasadan aldığı yetkiye dayanarak araya herhangi bir yetkilendirici işlem girmeden bir konuyu doğrudan doğruya düzenleyebilmesidir. Devlette bir konuyu ilk olarak meclisin düzenlemesine aslilik denir.

DEVREDİLMEZLİK

Anayasanın 7. Maddesi'ne göre "Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisinindir." Bu yetki devredilemez.

SÜREKLİLİK

Yasama yetkisinin hiçbir şekilde kesintiye uğramamasıdır. Anayasa, meclisin kanun yapma yetkisini tatil veya savaş gibi durumlarla sınırlamamıştır.

II. YASAMA ORGANININ KURULUŞU

TBMM'NİN KURULUŞU

Türkiye Büyük Millet Meclisi genel oyla seçilen **600** milletvekilinden oluşur.

- 1982 Anayasası'nın ilk hâlinde milletvekili sayısı, 400'dür.
- 1987 Anayasa değişikliği ile milletvekili sayısı 450'ye çıkarılmıştır.
- 1995 Anaya değişikliği ile milletvekili sayısı 550'ye çıkarılmıştır.
- 2017 Anayasa değişikliği ile milletvekili sayısı 600'e çıkarılmıştır.

NOT

Milletvekili sayısı anayasa ile belirlenir. Milletvekillerinin illere dağılımını ise ilin nüfusuna göre Yüksek Seçim Kurulu belirler.

III. TBMM SEÇİMLERİ VE SEÇİM DÖNEMİ

TBMM seçimleri **kendi içerisinde ikiye** ayrılır: Tüm ülkede ve tüm üyeler için yapılan **genel seçimler** ile boşalan ilerde ve boşalan sandalyeler için yapılan **ara seçimler.**

A. GENEL SEÇİMLER

1. Normal Seçimler

- Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri **5 yılda bir aynı günde** yapılır.
- Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir.
- Cumhurbaşkanlığı seçiminde birinci oylamada gerekli çoğunluğun sağlanamaması hâlinde ikinci oylama yapılır.

2. Seçimlerin Geriye Bırakılması

- **Savaş** sebebiyle yeni seçimlerin yapılmasına imkân görülmezse Türkiye Büyük Millet Meclisi, seçimlerin **1 yıl** geriye bırakılmasına (ileri bir tarihe ertelenmesine) karar verebilir.
- Geri bırakma sebebi ortadan kalkmamışsa, erteleme kararındaki usule göre bu işlem tekrarlanabilir.

3. Erken Genel Seçimler

- 1982 Anayasası'na göre TBMM seçimlerini yenileme yetkisi **"TBMM"** ve **"Cumhurbaşkanı"**na aittir.

TBMM Kararı ile Seçimlerin Yenilenmesi	Cumhurbaşkanı Kararı ile Seçimlerin Yenilenmesi
Türkiye Büyük Millet Meclisi, **üye tam sayısının beşte üç çoğunluğu (360)** ile seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Bu hâlde Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır. Cumhurbaşkanı'nın ikinci döneminde Meclis tarafından seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi hâlinde Cumhurbaşkanı bir defa daha aday olabilir.	Cumhurbaşkanı da hiçbir gerekçe göstermeyerek TBMM seçimlerini yenileyebilir. Cumhurbaşkanı'nın seçimlerin yenilenmesine karar vermesi hâlinde Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır. **NOT:** Hakkında Meclis tarafından soruşturma açılmasına karar verilen Cumhurbaşkanı seçim kararı alamaz.

- Seçimlerinin birlikte yenilenmesine karar verilen Meclisin ve Cumhurbaşkanı'nın yetki ve görevleri, yeni Meclisin ve Cumhurbaşkanı'nın göreve başlamasına kadar devam eder. Bu şekilde seçilen Meclis ve Cumhurbaşkanı'nın görev süreleri de 5 yıldır.

B. ARA SEÇİMLER

Ara seçim, iki milletvekili genel seçimi arasında TBMM üyeliklerinde boşalma olması hâlinde sadece boşalan bu üyelikler için yapılan seçimdir. Örneğin beş milletvekilinin koltuğu boşalmış olsa dahi onlar için de sadece bu milletvekillerinin seçildiği illerde seçim yapılabilir.

Anayasanın 78. maddesinde düzenlenen ara seçim için bazı sınırlar getirilmiştir. **Bu sınırlar şu şekilde özetlenebilir:**

1. Ara seçim her yasama döneminde sadece **1 defa** yapılır.
2. Ara seçime genel seçimlerden **30 ay geçmedikçe** gidilemez.
3. Genel seçimlere **son 1 yıl kala** ara seçime gidilemez.

Ancak anayasa bu ilkelere de istisnalar getirmiştir. Bu istisnalar:

a. Boşalan üyeliklerin sayısı, üye tam sayısının (600'ün) **%5'ini (30) bulduğu hâllerde**, ara seçimlerinin **3 ay içinde** yapılmasına karar verilir. Bu durumda ara seçim yapılması zorunludur. Yani genel seçimlerin üzerinden 30 ay geçmesi beklenmez ve ara seçim sadece bir kez yapılır kuralına da bakılmaz.

Sınırı: Genel seçimlere **son 1 yıl kala ara seçim yapılamaz kuralı** boşalan üye sayısının %5'i bulması durumunda da geçerlidir.

b. Bir ilin veya seçim çevresinin, Türkiye Büyük Millet Meclisinde hiç üyesi kalmamışsa, son koltuk boşaldıktan itibaren **90 gün sonraki ilk Pazar günü** ara seçim yapılır.

Sınırı: Bu durum sınırsız, engelsiz ara seçimdir. Diğer bir deyişle böyle bir durumda 1 kez kuralı, 30 ay kuralı ve son 1 yıl kuralı geçerli değildir.

IV. SEÇİMLERİN GENEL YÖNETİMİ VE DENETİMİ

Anayasanın 79. maddesi gereği seçimler, **YARGI ORGANLARININ** genel yönetim ve denetimi altında yapılır. Bu amaçla Yüksek Seçim Kurulu kurulmuştur.

Yüksek Seçim Kurulu

1. Üye Sayısı ve Üyelerin Seçimi

- **7 asıl ve 4 yedek** üye olmak üzere toplam **11 üyeden** oluşur.
- Üyelerin 6'sını **Yargıtay Genel Kurulu** kendi üyeleri arasından üye tam sayısının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçer.
- Üyelerin 5'ini **Danıştay Genel Kurulu** kendi üyeleri arasından üye tam sayısının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçer.
- Bu üyeler, salt çoğunluk ve gizli oyla aralarından bir başkan ve bir başkanvekili seçerler.
- Üyeler 6 yıllığına seçilir. Süresi biten üye tekrar seçilebilir.

2. Yüksek Seçim Kurulunun Görevleri

- Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma,
- Seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama,
- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını kabul etmek
- Cumhurbaşkanlığı seçim tutanaklarını kabul etmek **(2017 değişikliği).**
- Seçim çevrelerini ve seçim çevrelerinin çıkaracağı milletvekili sayısını belirleme yetkisi Yüksek Seçim Kurulunun görevidir.

NOT

Yüksek Seçim Kurulunun **kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamaz.** Kararları kesindir ve yargı yolu kapalıdır. Yüksek Seçim Kurulu bir yargı organı olmasına rağmen Anayasa'da yasama bölümünde düzenlenmiştir.

V. TBMM ÜYELERİNİN SEÇİMİ

A. Seçim Sistemi

Ülkemizde milletvekili seçimlerinde benimsenen seçim sistemi, Anayasa'da belirtilmemiş olup, **Milletvekili Seçim Kanunu'na göre,** nispi temsil seçim sistemi türü olan %10 ülke barajlı klasik d'Hont yöntemidir. Genel seçimlerde ülke genelinde, ara seçimlerde seçim yapılan çevrelerin tümünde, geçerli oyların %10'unu geçmeyen partiler milletvekili çıkaramazlar.

B. Milletvekili Seçilme Yeterlilikleri

Milletvekili seçilme yeterliliği anayasanın 76. maddesinde bazı şartlara bağlanmıştır. Bu şartlar şu şekilde sıralanabilir:

Milletvekili Seçilme Yeterlilikleri

- Türk vatandaşı olmak
- En az ilkokul mezunu olmak
- 18 yaşını doldurmuş olmak (2017 değişikliği)
- Askerlikle ilişiği olmamak (2017 değişikliği)

NOT: 2017 yılında yapılan anayasa değişikliği ile "askerlik görevini yapmış olmak" ifadesi "askerlik ile ilişiği olmamak" şeklinde değiştirilmiştir.

- Kamu hizmetlerinden yasaklı olmamak
- Kısıtlı olmamak
- Taksirli suçlar hariç, toplam 1 yıl veya daha fazla hapis ya da ağır hapis cezası almamış olmak

NOT: Süresi ne kadar olursa olsun trafik kazası gibi taksirli suçlardan hapis cezası alanlar milletvekili olabilirler. Fakat kasıtlı suçlardan toplamda bir yıl ve üzeri hapis cezası alanlar milletvekili olamazlar. Ancak bu suçlardan hüküm giyenlerin genel affa uğramaları durumunda milletvekili seçilebileceklerine dikkat etmek gerekir.

- Affa uğramış olsa bile zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi **yüz kızartıcı suçlarla** kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymemiş olmak.

NOT: Bu sayılan suçlardan süresi ne olursa olsun hapis cezası alanlar asla milletvekili adayı olamazlar. Affın herhangi bir önemi yoktur.

C. Milletvekili Adayı Olmak İçin Görevlerinden Çekilmeleri Gerekenler

Milletvekili Adayı Olmak İçin Görevlerinden Çekilmeleri Gerekenler

- Hâkim ve savcılar
- Yüksek mahkeme mensupları
- Silahlı kuvvetler mensupları
- Yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları
- Yükseköğretim Kurulu üyeleri
- Kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri, görevlerinden çekilmedikçe milletvekili adayı olamazlar ve milletvekili seçilemezler. O hâlde **memur ve sözleşmeli personel** istifa etmedikçe aday olamaz.

Milletvekili Seçilememeleri Durumunda Görevine Dönemeyenler

- Hâkim ve Savcılar
- Yüksek yargı organı mensupları
- Silahlı kuvvetler mensupları

VI. TBMM ÜYELERİNİN HUKUKİ STATÜSÜ

A. Milletin Temsili

Anayasanın 80. Maddesine göre, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, seçildikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil, **BÜTÜN MİLLETİ** temsil ederler.

B. Milletvekilinin Göreve Başlaması

Milletvekilliği sıfatı, İl Seçim Kurulu tarafından, milletvekili seçildiğine dair tutanağın düzenlendiği an kazanılır. Milletvekilinin göreve başlamak için **Anayasa'nın 81. maddesi gereği and içmesi** gerekir. And içmeyen milletvekili göreve başlayamaz.

NOT

1982 Anayasası'na göre TBMM önünde and içecekler,

- Milletvekilleri
- Cumhurbaşkanı
- Cumhurbaşkanı yardımcıları
- Bakanlar

C. Milletvekilliğiyle Bağdaşmayan İşler (Yasama Uyumsuzluğu)

Anayasa milletvekillerinin bazı işleri yapmalarını ve bazı görevleri almalarını yasaklamıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri,

- Devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinde ve bunlara bağlı kuruluşlarda,
- Devletin veya diğer kamu tüzel kişilerinin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak katıldığı teşebbüs ve ortaklıklarda,
- Özel gelir kaynakları ve özel imkânları kanunla sağlanmış kamu yararına çalışan derneklerin ve Devletten yardım sağlayan ve vergi muafiyeti olan vakıfların,
- Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar, vekili olamazlar, herhangi bir taahhüt işini doğrudan veya dolaylı olarak kabul edemezler, temsilcilik ve hakemlik yapamazlar.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, yürütme organının teklif, inha, atama veya onamasına bağlı resmî veya özel herhangi bir işle görevlendirilemezler.

PARLAMENTER MUAFİYET

YASAMA SORUMSUZLUĞU

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden, o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisçe başka bir karar alınmadıkça bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar.

Özellikleri

- Yasama sorumsuzluğu mutlaktır, TBMM tarafından kaldırılamaz.
- Yasama sorumsuzluğu süreklidir, ölünceye kadar devam eder. Yasama sorumsuzluğu kapsamındaki bir fiilden ötürü milletvekilliği sona ermiş eski Meclis üyeleri hakkında da soruşturma açılamaz.

NOT

Görevleriyle ilgili olmayan suçlarından dolayı, **Bakanlar ve Cumhurbaşkanı yardımcıları** da yasama dokunulmazlığından yararlanır.

NOT

Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına karşı, Meclis Genel Kurulu kararının alındığı tarihten başlayarak **7 GÜN** içerisinde ilgili milletvekili veya bir diğer milletvekili, kararın, Anayasaya, kanuna veya İçtüzüğe aykırılığı iddiasıyla iptali için **Anayasa Mahkemesine** başvurabilir. Anayasa Mahkemesi, iptal istemini **15 GÜN** içerisinde kesin karara bağlar.

YASAMA DOKUNULMAZLIĞI

Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Meclisin kararı olmadıkça **tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz.**

İstisnaları

- Ağır cezayı gerektiren suçüstü hâli
- Seçimden önce soruşturmasına başlanılmış olmak kaydıyla Anayasanın 14. maddesindeki durumlar

Özellikleri

- Dokunulmazlık mutlak değildir. Geçicidir. Milletvekilliği sıfatı sona erdikten sonra dokunulmazlık da sona erer.
- Dokunulmazlık ancak **TBMM tarafından** (basit çoğunluk) kaldırılabilir.
- Yasama dokunulmazlığı milletvekilini sadece **ceza davalarına** karşı korur. Hukuk davalarına karşı koruma sağlamaz.
- Dokunulmazlığın kaldırılması her bir suç için ayrı ayrı istenmelidir. Bir suçtan dolayı dokunulmazlığın kaldırılması milletvekilinin diğer suçlardan yargılanmasına olanak sağlamaz.

D. Milletvekilliği Sıfatının Sona Ermesi

Milletvekilliğini Sona Erdiren Durumlar		
Kendiliğinden Sona Erme	**TBMM Kararı ile Sona Erme**	**Mahkeme Kararı İle Sona Erme**
• Ölüm • Seçimlerin yenilenmesi • Cumhurbaşkanı seçilme • Cumhurbaşkanı Yardımcısı seçilme • Bakan seçilme • Vatandaşlığın kaybı • Mahallî idare organlarına seçilme	• Milletvekilliğinden istifa (Basit Çoğunluk) • Milletvekilliği ile bağdaşmayan işleri sürdürme (Basit Çoğunluk) • Devamsızlık (Üye tam sayısının salt çoğunluğu - 301) Milletvekilliğinin meclisçe sona erdirilmesi kararlarına karşı ilgili milletvekili ya da başka bir milletvekili 7 gün içinde Anayasa Mahkemesinden iptalini isteyebilir. Anayasa Mahkemesi kararını 15 gün içinde açıklar.	• Seçilmeye engel bir suçtan kesin hüküm giyme • Kısıtlanma Mahkeme kararının Genel Kurula bildirilmesiyle üyelik sıfatı sona erer.

Milletvekilliğinin TBMM Kararı ile Sona Ermesi

- **Milletvekilinin istifası:** İstifa eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesi, istifanın geçerli olduğunun TBMM Başkanlık Divanınca tespit edilmesinden sonra, TBMM Genel Kurulunda yapılacak oylama sonrası katılanların salt çoğunluğu ile kararlaştırılır.
- **Üyelikle bağdaşmayan görevi sürdürmekte ısrar etme:** Milletvekilliği ile bağdaşmayan bir görev veya hizmeti sürdürmekte ısrar eden milletvekilinin üyeliğinin düşmesi, TBMM Genel Kurulunda yapılacak gizli oylama sonrası katılanların salt çoğunluğu ile kararlaştırılır.
- **Devamsızlık:** Meclis çalışmalarına özürsüz veya izinsiz olarak **1 ay içerisinde toplam 5 birleşim günü** katılmayan milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesi, TBMM Genel Kurulunda yapılacak oylama sonrası üye tam sayısının salt çoğunluğunun oyuyla kararlaştırılır.

NOT

Milletvekilliğinin Düşmediği Durumlar

- Partisinden istifa etmek
- Beyan ve eylemleri ile partisinin kapatılmasına sebep olmak
- TBMM Başkanı seçilmek
- Yasama dokunulmazlığının kaldırılması

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİNİN GÖREV VE YETKİLERİ

Meclisin Kanunla Yaptığı İşlemler

- Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak
- Anayasayı değiştirmek
- Bütçe ve Kesin Hesap Kanunu tekliflerini görüşmek ve kabul etmek
- Para basılmasına karar vermek
- Uluslararası antlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak
- Genel ve özel af ilan etmek
- Olağanüstü hâlde Cumhurbaşkanınca çıkarılan kararnameleri onaylamak

Meclisin Parlamento Kararı İle Yaptığı İşlemler

- Savaş ilanına karar vermek
- Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar vermek
- Yabancı ülkelere asker göndermek veya yabancı askerlerin ülkede kalmasına izin vermek
- Cumhurbaşkanınca ilan edilen olağanüstü hâli onaylamak, kaldırmak veya uzatmak
- Cumhurbaşkanı'nın bir suç işlediği iddiasıyla cezai sorumluluk sürecinin başlatılması ve Yüce Divana gönderilmesi
- Cumhurbaşkanı yardımcılarının ve bakanların görevleri ile ilgili bir suçtan dolayı Yüce Divanda yargılanmasına karar vermek
- TBMM İç Tüzüğü'nü yapmak veya değiştirmek
- Kalkınma planlarını onaylamak
- Milletvekillerinin dokunulmazlığının kaldırılmasına karar vermek
- Milletvekilliğinin düşürülmesine karar vermek
- TBMM Başkanını seçmek
- Kamu Başdenetçisini seçmek (2010 değişikliği)
- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) üyelerini seçmek (9 üye)
- Sayıştay başkan ve üyelerini seçmek (Sayıştay Kanunu'na göre)
- Hâkimler ve Savcılar Kuruluna 7 üye seçmek (2017 değişikliği)
- Anayasa Mahkemesine 3 üye seçmek (2010 değişikliği)

NOT

Milletvekilleri aşağıdakilerin seçilmesinde rol oynar.

- TBMM Başkanı (Sadece milletvekilleri seçer)
- Kamu Başdenetçisisi (Sadece milletvekilleri seçer)
- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu üyeleri (Sadece milletvekilleri seçer)
- Sayıştay başkan ve üyeleri (Sadece milletvekilleri seçer)
- Anayasa Mahkemesi üyeleri (3 üye)
- Hâkimler ve Savcılar Kurulu üyeleri (7 üye)

NOT

Parlamento kararları Meclisin kendi iç işleyişini ilgilendiren, yürütme organı ve yargı organları ile ilişkilerini düzenleyen kanun dışında yaptığı işlemlerdir.

KANUNLAR İLE PARLAMENTO KARARLARI ARASINDAKİ FARKLAR	
Kanun	**Parlamento Kararları**
• Cumhurbaşkanı Resmî Gazete'de yayımlar. • Vatandaşlar için, hak ve yükümlülük doğurur. • Anayasa Mahkemesi denetimi var.	• Meclis Başkanı Resmî Gazete'de yayımlar. • Vatandaşlar için, hak ve yükümlülük doğurmaz. • Anayasa Mahkemesi denetimi yok.

Kural olarak parlamento kararları anayasal denetime tabi değildir. Bu kuralın 3 istisnası vardır ve Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenir.

- Türkiye Büyük Millet Meclisi İç Tüzüğü
- Milletvekili dokunulmazlığının kaldırılması
- Milletvekili sıfatının düşürülmesi kararı

7 gün itiraz / 15 gün karar süresi

A. KANUN KOYMAK, DEĞİŞTİRMEK VE KALDIRMAK

1. Kanunun Teklif Edilmesi

- Anayasaya göre, kanun teklif etmeye sadece milletvekilleri yetkilidir.
- Bir milletvekili tek başına ya da birden çok milletvekili birlikte kanun teklifi edebilir.
- Bütçe ve Kesin Hesap Kanunu teklifi vermeye ise Cumhurbaşkanı yetkilidir.

2. Kanun Teklifinin Görüşülmesi

- Kanun teklifleri, Meclis Başkanlığına sunulur ve başkanlık tarafından önce havale edilen ilgili komisyonda, sonra Genel Kurulda görüşülür. İç tüzüğe göre genellikle kanunlar ivedilikle (1 kez) görüşülür.

NOT

Anayasa değişikliği teklifleri ivedilikle görüşülemez iki kez (48 saat arayla) görüşülür.

3. Kanunların Kabul Edilmesi

- Kanun tekliflerinin Mecliste görüşülebilmesi için Meclis toplantı yeter sayısının hazır olması zorunludur **(Üye tam sayısının 1/3'ü, 200 milletvekili)**.
- Kanun teklifinin kabul edilebilmesi için TBMM üye tam sayısının **en az $\frac{1}{4}$'ünün bir fazlasından (151 milletvekili)** az olmamak şartıyla toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile kabul eder.
- Genel ve Özel Af Kanunu'nun Meclisten geçmesi için TBMM üye tam sayının **en az 3/5'inin (360) kabulü** gerekmektedir.
- Meclis tarafından reddedilen kanun teklifleri, aynı yasama dönemi içinde tekrardan Meclisin önüne getirilebilmesi için, **1 tam yılın** geçmesi gerekir.
- Bir yasama dönemi içinde sonuçlandırılamayan kanun teklifleri **KADÜK** olur.

NOT

Anayasa değişiklikleri ile birlikte TBMM'de nitelikli çoğunlukla çıkarılan ikinci kanun **AF KANUNU'DUR.**

NOT

Anayasa değişikliğine ilişkin kanunlar dışında diğer kanunlar için gizli oylama zorunlu değildir.

4. Kanunların Yayımlanması İçin Cumhurbaşkanı'na Gönderilmesi

- Kabul edilen kanunlar Cumhurbaşkanı'na gönderilir.
- Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük millet Meclisince kabul edilen kanunları **15 gün içinde** yayımlar.

/benimhocam

5. Cumhurbaşkanınca Kanunun Geri Gönderilmesi

- Cumhurbaşkanı yayımlanmasını **KISMEN VEYA TAMAMEN UYGUN BULMADIĞI** kanunları, bir daha görüşülmek üzere, bu hususta gösterdiği gerekçe ile birlikte **15 gün içinde**, Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir. Cumhurbaşkanınca kısmen uygun bulunmama durumunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi sadece uygun bulunmayan maddeleri görüşebilir.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi, geri gönderilen kanunu **üye tam sayısının salt çoğunluğu ile (301)** hiçbir değişiklik yapmadan aynen kabul ederse, kanun Cumhurbaşkanınca yayımlanmak zorundadır, bir daha geri gönderemez.
- Meclis, geri gönderilen kanunda yeni bir değişiklik yaparsa, Cumhurbaşkanı değiştirilen kanunu tekrar Meclise geri gönderebilir. Değiştirilerek Cumhurbaşkanı'na gönderilen kanunlar tekrardan geri gönderilebilir.

NOT

Cumhurbaşkanı **BÜTÇE KANUNLARINI** Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderemez. Cumhurbaşkanı'nın Meclise geri gönderemediği tek kanun Bütçe Kanunu'dur.

6. Kanunların Yürürlüğe Girmesi

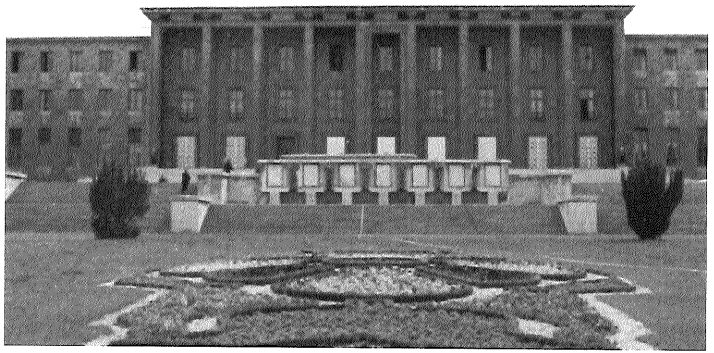
- Kanunun yürürlüğe girme tarihi, kanunun kendi metninde açıkça gösterilir.
- Kanunun yürürlüğe girme tarihi kanun metninde belirtilmemişse, kanun **Resmî Gazete'de yayımlandığı gün** yürürlüğe girer.

NOT

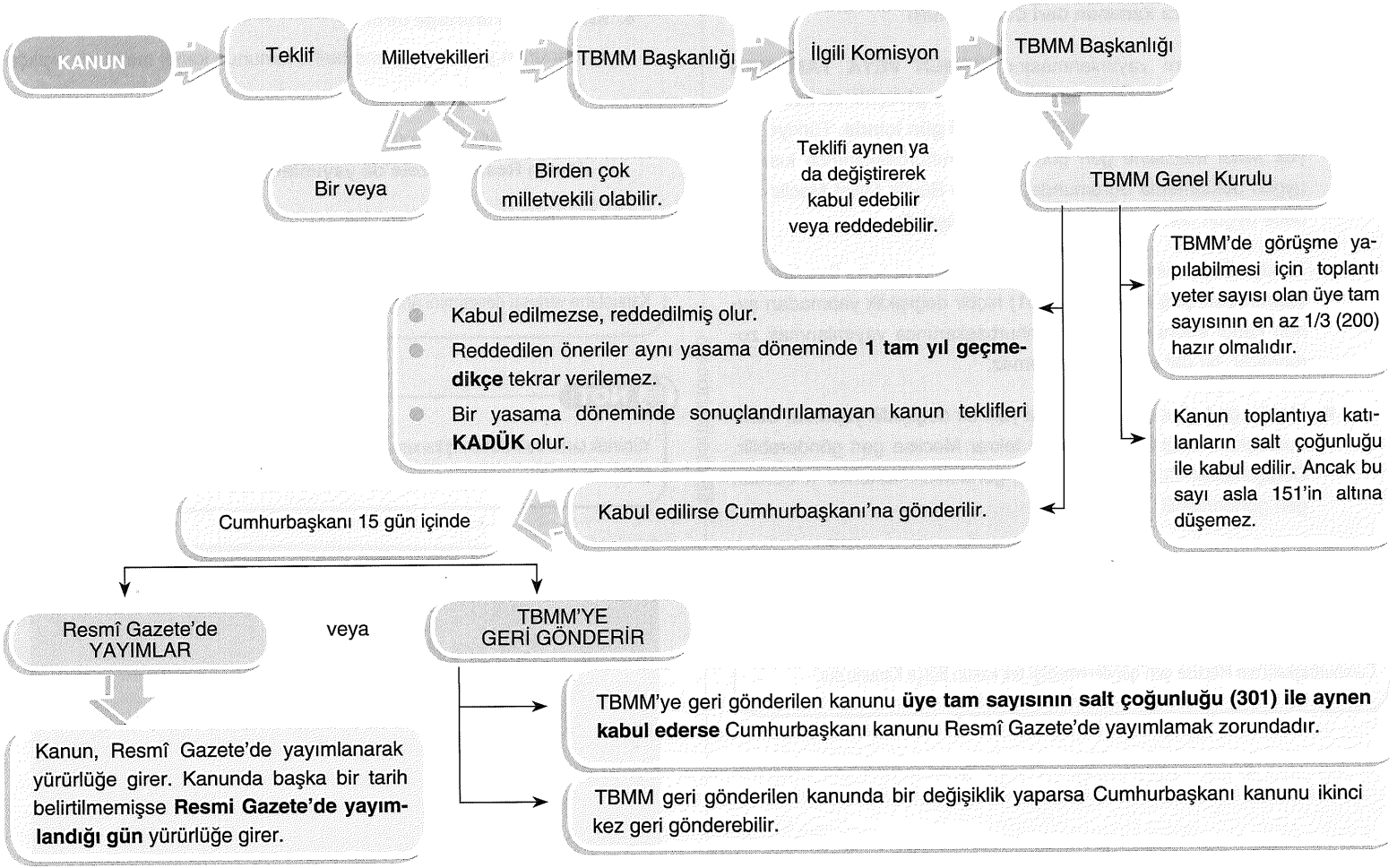
Kanunların yargısal denetimini Anayasa Mahkemesi yapar.

NOT

Yürürlük tarihi belirtilmemiş kanunlar **Resmî Gazete'de yayımlandıkları gün** yürürlüğe girer.

/benimhocam

KANUN
Teklif
Milletvekilleri
TBMM Başkanlığı
İlgili Komisyon
TBMM Başkanlığı
Bir veya
Birden çok milletvekili olabilir.
Teklifi aynen ya da değiştirerek kabul edebilir veya reddedebilir.
TBMM Genel Kurulu
TBMM'de görüşme yapılabilmesi için toplantı yeter sayısı olan üye tam sayısının en az 1/3 (200) hazır olmalıdır.
Kanun toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile kabul edilir. Ancak bu sayı asla 151'in altına düşemez.
Kabul edilmezse, reddedilmiş olur.
Reddedilen öneriler aynı yasama döneminde 1 tam yıl geçmedikçe tekrar verilemez.
Bir yasama döneminde sonuçlandırılamayan kanun teklifleri KADÜK olur.
Kabul edilirse Cumhurbaşkanı'na gönderilir.
Cumhurbaşkanı 15 gün içinde
Resmî Gazete'de YAYIMLAR
veya
TBMM'YE GERİ GÖNDERİR
Kanun, Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girer. Kanunda başka bir tarih belirtilmemişse Resmi Gazete'de yayımlandığı gün yürürlüğe girer.
TBMM'ye geri gönderilen kanunu üye tam sayısının salt çoğunluğu (301) ile aynen kabul ederse Cumhurbaşkanı kanunu Resmî Gazete'de yayımlamak zorundadır.
TBMM geri gönderilen kanunda bir değişiklik yaparsa Cumhurbaşkanı kanunu ikinci kez geri gönderebilir.

B. ANAYASAYI DEĞİŞTİRMEK

1. Teklif

- Anayasanın değiştirilmesi, TBMM **üye tam sayısının en az 1/3'ü (200 milletvekili) tarafından** teklif edilebilir.
- Anayasanın ilk üç maddesi için değişiklik teklifi verilemez.

2. Görüşme

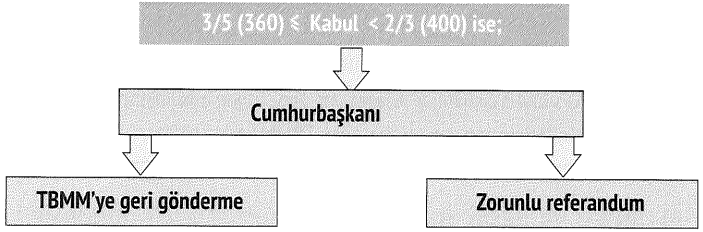
- Anayasaya göre, Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki teklifler TBMM Genel Kurulunda **2 DEFA** görüşülür. Buna Anayasa hukukunda **İVEDİLİKLE GÖRÜŞME YASAĞI** denir. İkinci görüşmeye, birinci görüşmenin bitiminden **48 SAAT** (serinleme süresi) geçmeden başlanamaz, yani **İVEDİLİKLE GÖRÜŞÜLEMEZ.**

3. Kabul

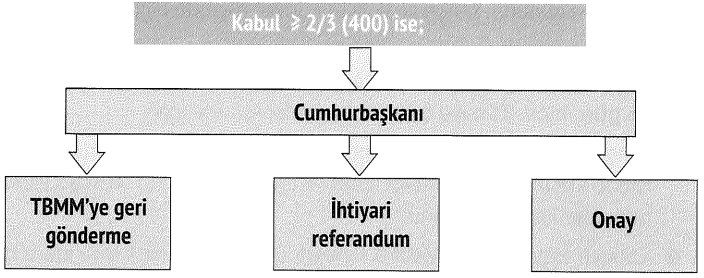
- Anayasaya göre, değiştirme teklifinin kabulü için Meclis üye tam sayısının en az 3/5'inin (360) **GİZLİ OYU** gereklidir.
- Anayasa, Anayasa değişikliklerinin kabul yeter sayısı;

- Eğer teklif, 3/5 ile 2/3 arasında (360 - 400) bir oy alıp Cumhurbaşkanı'na gitmişse, Cumhurbaşkanı, bu kanunu yayımlayamaz. 15 gün içerisinde ya geri gönderecek ya da halkoyuna sunacaktır. (Onaylama yetkisi olmadığı için buradaki halk oylaması, zorunlu referandum olarak görülür.)

- Eğer teklif, 2/3'ten fazla (400 ve üstü) bir oy alıp Cumhurbaşkanı'na gitmişse, Cumhurbaşkanı, bu sefer isterse o kanunu yayımlar, isterse halkoyuna sunar, isterse de meclise geri gönderir. (Burada yayımlama yetkisi de olduğu için, buradaki halk oylaması, ihtiyari yani isteğe bağlı halk oylaması olarak görülür.)

benimhocam

4. İmza ve Yayım

- Cumhurbaşkanı onaylarsa, Resmî Gazete'de yayımlar ve anayasa değişikliği ileri bir tarih belirtilmemişse Resmî Gazete'de yayımlandığı gün yürürlüğe girer ve süreç tamamlanır.

NOT

Anayasaya göre, Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunlar kabul edilirken, bu kanunun halk oylamasına sunulması hâlinde Anayasanın değiştirilen hükümlerinden, hangilerinin birlikte, hangilerinin ayrı ayrı oylanacağını **TBMM** karara bağlar.

C) BÜTÇE VE KESİN HESAP KANUN TEKLİFLERİNİ GÖRÜŞMEK VE KABUL ETMEK

- Kamu idarelerinin ve kamu iktisadî teşebbüsleri dışındaki kamu tüzel kişilerinin harcamaları yıllık bütçelerle yapılır. Mali yıl başlangıcı ile merkezi yönetim bütçesinin hazırlanması, uygulanması ve kontrolü ile yatırımlar veya **1 yıldan** fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller kanunla düzenlenir.
- Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz.
- **CUMHURBAŞKANI** Bütçe Kanunu Teklifini, mali yılbaşından en az **75 gün** önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar.
- Bütçe teklifi Bütçe Komisyonunda görüşülür. Komisyonun **55 gün** içinde kabul edeceği metin Genel Kurulda görüşülür ve malî yılbaşına kadar karara bağlanır.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Genel Kurulda kamu idare bütçeleri hakkında düşüncelerini her bütçenin görüşülmesi sırasında açıklarlar, gider artırıcı veya gelirleri azaltıcı önerilerde bulunamazlar.
- Genel Kurulda kamu idare bütçeleri ile değişiklik önergeleri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oylanır.
- Merkezî yönetim kesin hesap kanunu teklifi, ilgili olduğu mali yılın sonundan başlayarak en geç **6 ay** sonra **Cumhurbaşkanı tarafından** Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. **Sayıştay** genel uygunluk bildirimini, ilişkin olduğu kesin hesap kanun teklifinin verilmesinden başlayarak en geç **75 gün** içinde Meclise sunar.
- Kesin hesap kanunu teklifi, yeni yıl bütçe kanunu teklifiyle birlikte görüşülür ve karara bağlanır.

Bütçe ve Kesin Hesap Kanunu Hakkında Bilinmesi Gerekenler

- Bütçe ve Kesin Hesap kanunları teklifini TBMM'ye sunma görevi Cumhurbaşkanı'na aittir.
- Bütçe ve Kesin Hesap kanunları Cumhurbaşkanı'nın veto edemediği kanunlardır.
- Bütçe ve Kesin Hesap kanunlarının çıkarılmasında özel bir çoğunluk aranmaz. Basit çoğunluk yeterlidir.
- Bütçe ve Kesin Hesap kanunların yapılmasını Anayasa iç tüzüğe bırakmamış bizzat kendisi düzenlemiştir.
- Bütçe ve Kesin Hesap kanunları **Anayasa Mahkemesinin yargısal denetimine tabidir.**

D) MİLLETLERARASI ANTLAŞMALARIN ONAYLANMASINI UYGUN BULMAK

- Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak antlaşmaların onaylanması, **Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına** bağlıdır.

- Ekonomik, ticari veya teknik ilişkileri düzenleyen ve
- Süresi 1 yılı aşmayan antlaşmalar,
- Devlet maliyesi bakımından bir yüklenme getirmeyen,
- Kişi hâllerine ve Türklerin yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla, yayımlanma ile yürürlüğe konabilir.

- Bu takdirde bu antlaşmalar, yayımlarından başlayarak **2 AY İÇİNDE** Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgisine sunulur.
- Türk kanunlarına değişiklik getiren her türlü antlaşmaların yapılmasında birinci fıkra hükmü uygulanır.
- Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası antlaşmalar **kanun hükmündedir**. Bunlar hakkında anayasaya aykırılık iddiası ile **Anayasa Mahkemesine başvurulamaz.**
- Usulüne göre yürürlüğe konulmuş **temel hak ve özgürlüklere ilişkin** milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda **milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır.**

Antlaşmaları onaylamayı bir kanunla uygun bulmak **TBMM**'nin görevidir.

Antlaşmaları onaylamak ve yayımlamak ise **Cumhurbaşkanı**'nın görevidir.

E) GENEL VE ÖZEL AF İLAN ETMEK

- Türkiye Büyük Millet Meclisi **üye tam sayısının beşte üç (360) çoğunluğu** ile genel ve özel af ilan edebilir.
- **Orman suçları**, af kapsamı dışındadır. Ormanları yakmak, tahrip etmek, yok etmek af kapsamına dâhil değildir.
- Genel af hâlinde, hükmolunan ceza ve suç (sabıka) düşer. Özel af hâlinde ise hükmolunan ceza düşer ancak suçluluk (sabıka) sona ermez.

GENEL AF, hem cezayı hem de suçu ortadan kaldırır.

ÖZEL AF, suçu değil, sadece cezayı ortadan kaldırır.

F) PARA BASILMASINA KARAR VERMEK

- Türkiye Büyük Millet Meclisi, para basılmasına karar vermek yetkisini "kanun" biçiminde kullanır.

Banknot Basma Yetkisi
Merkez Bankasına devretmiştir.

Madenî Para Basma Yetkisi
Darphaneye devretmiştir.

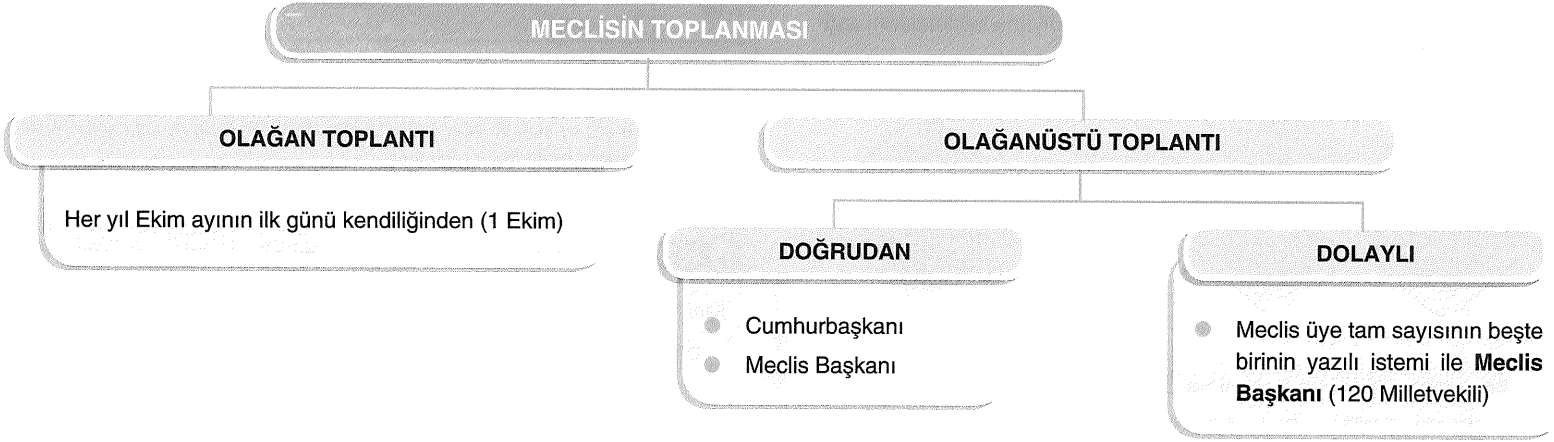
G) SAVAŞ HÂLİ İLANI VE SİLAHLI KUVVET KULLANILMASINA İZİN VERME

- Milletlerarası hukukun meşru saydığı hâllerde savaş hâli ilanına ve Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası antlaşmaların veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği hâller dışında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verme yetkisi **Türkiye Büyük Millet Meclisinindir**.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde veya ara vermede iken ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması ve bu sebeple silahlı kuvvet kullanılmasına derhâl karar verilmesinin kaçınılmaz olması hâlinde **Cumhurbaşkanı** da, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verebilir.

VII. TBMM'NİN FAALİYETLERİ İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

A. Toplanma ve Tatil

- Türkiye Büyük Millet Meclisi, **her yıl ekim ayının ilk günü (1 Ekim) kendiliğinden** toplanır.
- Meclis, bir yasama yılında **en çok 3 ay** tatil yapabilir.
- Meclisin tatil dışında çalışmalarına ara vermesi **15 günü geçemez** (İç tüzük hükmü).
- Ara verme veya tatil sırasında, **Cumhurbaşkanınca** doğrudan toplantıya çağrılır.
- **Meclis Başkanı** da doğrudan doğruya veya üyelerin 1/5'inin (120 mv.) yazılı istemi üzerine, dolaylı olarak Meclisi toplantıya çağırır.
- Ara verme veya tatil sırasında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisinde, öncelikle bu toplantıyı gerektiren konu görüşülmeden ara verme veya tatile devam edilemez.
- Türkiye Büyük Millet Meclisinin ara verme veya tatil sırasında meclisin toplanmasına **olağanüstü toplantı** denir.

B. TBMM Çalışma Düzeni

Türkiye Büyük Millet Meclisinin anayasa ve iç tüzük ile belirlenmiş kendine has bir çalışma düzeni vardır.

- **Yasama Dönemi:** İki milletvekili genel seçimi arasındaki süre olup bu süre, anayasa uyarınca uzatılmadığı veya seçimler yenilenmediği takdirde beş yıldır.
- **Yasama Yılı:**1 Ekim'de başlayıp 30 Eylül'de sona erer. Türkiye Büyük Millet Meclisi her yıl ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanır. Kural olarak yasama yılının süresi de bir yıldır.
- **Birleşim:** Genel Kurulun belli bir gününde açılan toplantısıdır.
- **Oturum:** Bir birleşimin ara ile bölünen kısımlarından her biridir.

C. TBMM Başkanlık Divanı

- Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanı, **Meclis üyeleri arasından** seçilen üyelerden oluşur. Başkanlık Divanı, Meclisteki siyasi parti gruplarının üye sayısı oranında Divana katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur.

Başkanlık Divanının Seçimi ve Özellikleri

- **SİYASİ PARTİ GRUPLARI** Başkanlık için aday gösteremezler. Adaylar bireysel başvuru yaparlar.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı için, bir yasama döneminde 2 seçim yapılır. İlk seçilenlerin görev süresi 2 yıldır, ikinci devre için seçilenlerin görev süresi ise **O YASAMA DÖNEMİNİN SONUNA KADAR** devam eder.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkan adayları, Meclis üyeleri içinden, Meclisin toplandığı günden itibaren beş gün içinde, Başkanlık Divanına bildirilir, Meclis Başkanı seçimi **4 turda ve gizli oyla** yapılır.
- Meclis Başkanı seçimi, aday gösterme süresinin bitiminden itibaren, **5 gün içinde** tamamlanır.

1. Tur	TBMM üye tam sayısının 2/3'ünün (400) oyunu alan aday seçilir, yoksa 2. tura geçilir.
2. Tur	TBMM üye tam sayısının 2/3'ünün (400) oyunu alan aday başkan seçilir, yoksa 3. tura geçilir.
3. Tur	TBMM üye tam sayısının salt çoğunluğunu (301) alan aday başkan seçilir, yoksa 4. tura geçilir.
4. Tur	En çok oy alan iki aday katılır, bunlar arasından fazla oy alan aday TBMM Başkanı seçilir (Basit çoğunluk).

NOT

Kamu Başdenetçisi'nin seçim usulü ile Meclis Başkanı'nın seçim usulü aynıdır.

- Meclis Başkanı ve başkanvekilleri başkanlık divanına seçildikten sonra da, partilerinin üyesi ve milletvekili olarak kalmaya devam ederler.
- TBMM Başkanı seçilen kişinin milletvekilliği ve siyasi partisiyle ilişkisi devam eder. Ancak,
  - Meclis Başkanı ve başkan vekilleri partilerinin Meclis içindeki ve dışındaki faaliyetlerine katılamazlar,
  - Görevlerinin gereği dışında Meclis tartışmalarına katılamazlar,
  - Meclis Başkanı **HİÇBİR ZAMAN** Mecliste oy kullanamaz,
  - Oturumu yöneten başkanvekilleri yönettikleri oturumlarda oy kullanamazlar, ancak yönetmedikleri oturumlarda oy kullanabilirler.

/benimhocam

Meclis Başkanının Görevleri

- Meclisi temsil etmek
- Genel Kurul görüşmelerini yönetmek
- Başkanlık Divanına başkanlık etmek
- Meclis toplantılarına başkanlık etmek
- Meclisin kolluk ve yönetim hizmetlerini yürütmek
- Meclisi olağanüstü durumlarda doğrudan ya da dolaylı olarak toplantıya çağırmak

D. Siyasi Parti Grupları

- Siyasi parti grupları, **en az 20 milletvekilinden** meydana gelir.

Siyasi Parti Gruplarının Yetki ve Ayrıcalıkları

- Üye sayıları oranında Başkanlık Divanına üye verirler.
- Meclis komisyonlarına sayıları oranında üye verirler.
- Siyasi parti grupları, genel görüşme ve meclis araştırması isteyebilir.
- Cumhurbaşkanlığına aday gösterebilirler (2017 değişikliği).
- TBMM'de **en fazla üyeye sahip olan iki siyasi parti grubu** Anayasa Mahkemesine iptal davası açabilir.

Siyasi Parti Gruplarına Yasaklanmış İşlemler

- Yasama dokunulmazlığının kaldırılması ile ilgili görüşme yapamazlar ve karar alamazlar.
- TBMM Başkanlığı için aday gösteremezler.
- Siyasi parti gruplarında, Meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz (İç tüzük hükmü).

E. TBMM İç Tüzüğü

- Türkiye Büyük Millet Meclisi, çalışmalarını, kendi yaptığı iç tüzük hükümlerine göre yürütür.
- Meclisin kendi içyapı, çalışma esas ve usullerini belirleyen iç tüzüğünü bizzat yapması, yürütme ve devletin diğer organları karşısındaki bağımsızlığını gösterir, buna yasama organının **"YÖNTEMSEL BAĞIMSIZLIĞI İLKESİ"** denir.
- Hukuki niteliği itibariyle bir parlamento kararı olmasına rağmen Anayasa Mahkemesinin denetimine tabidir.
- İç tüzük meclisin işleyişini, iktidar muhalefet ilişkilerini düzenlediği için bir bakıma **sessiz / gizli anayasa** olarak adlandırılır.

/benimhocam

F. TBMM'nin Toplantı Ve Karar Yeter Sayısı

- **Toplantı Yeter Sayısı:** Türkiye Büyük Millet Meclisi, yapacağı seçimler dâhil **BÜTÜN İŞLERİNDE,** TBMM üye tam sayısının **en az 1/3'ü (200 Milletvekili)** ile toplanır.
  - Toplantı yeter sayısı sağlanmadan yapılan kanun ya da parlamento kararları veya herhangi bir yasama işlemi, Anayasaya veya iç tüzüğe aykırı olacağı için iptal sebebidir.

- **Karar Yeter Sayısı:** Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anayasada başkaca bir hüküm yok ise, toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde **üye tam sayısının 1/4'ünün 1 fazlasından (151 milletvekilinden) az olamaz.**
  - **Salt çoğunluk:** TBMM'de toplantıya katılanların sayısının yarısından bir fazlasıdır. Ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tam sayısının 1/4 'ünün 1 fazlasından (151 milletvekilinden) az olamaz.
  - **Nitelikli çoğunluk:** TBMM üye tam sayısının (600) yarısından bir fazlasıdır (301). Dolayısıyla 301 (nitelikli salt çoğunluk) sayısı ve üzeri olan 3/5(360), 2/3(400) gibi sayılar nitelikli çoğunluklardır.

ÖRNEK

Örneğin anayasa bir oylama için özel bir çoğunluk aramamışsa (bu sayılar 301, 360 ve 400'dür); 400 milletvekili ile toplanan genel kurulda karar yeter sayısı 201'dir. Ancak çıkan sonucun hiçbir şekilde 151'in altına düşmemesi gerekir.

TBMM Üye Tam Sayısı	Toplantı Yeter Sayısı	Karar Yeter Sayısı
600 Milletvekili	TBMM üye tam sayısının en az 1/3'ü (200 milletvekili)	Toplantıya katılanların salt çoğunluğudur. Ancak karar yeter sayısı üye tam sayısının ¼'ünün 1 fazlasından az olamaz (151 milletvekili).

Nitelikli Çoğunluk: Anayasada bir oylama için 301, 360 ve 400 sayılarından biri aranmışsa nitelikli çoğunluk istenmektedir.

Üye Tam Sayısının Salt Çoğunluğu (301)	Devamsızlık nedeniyle milletvekilliğinin düşürülmesi
	Meclis Başkanı seçiminin 3. turu
	Kamu Başdenetçisi seçiminin 3. turu
	Cumhurbaşkanınca Meclise geri gönderilen kanunun Meclisçe aynen kabulü
	Cumhurbaşkanı, cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında Meclis soruşturması açılması teklifi

Üye Tam Sayısının Beşte Üçü (360)	TBMM'nin erken seçim kararı alması
	Genel veya özel af ilanı
	Anayasa değişikliği teklifinin kabulü
	Cumhurbaşkanı, cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında Meclis soruşturması açılmasına karar vermek
	Hâkimler ve Savcılar Kuruluna üye seçiminin 2. tur oylaması

Üye Tam Sayısının Üçte İkisi (400)	Meclis Başkanı seçiminin ilk iki turu
	Kamu Başdenetçisi seçimini ilk iki turu
	Anayasa değişikliğinin Cumhurbaşkanı tarafından onaylanması
	Cumhurbaşkanı, cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında Yüce Divana sevk kararı
	Hâkimler ve Savcılar Kuruluna üye seçiminin 1. tur oylaması

Anayasa Göre Gizli Oylamanın Arandığı Haller

- Anayasa değişikliklerinin maddelerinin ve tümünün kabul edilmesi
- Milletvekilliği ile bağdaşmayan bir görevi sürdürmekte ısrar eden milletvekilinin, milletvekilliğinin düşürülmesi
- Cumhurbaşkanı, cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında suç işledikleri iddiasıyla soruşturma açılmasına karar verilmesi ve Yüce Divana sevk kararı
- Meclis Başkanının seçimi
- Kamu Başdenetçisisinin seçimi
- Hâkimler ve Savcılar Kuruluna 7 üye seçimi
- Anayasa Mahkemesine 3 üye seçimi

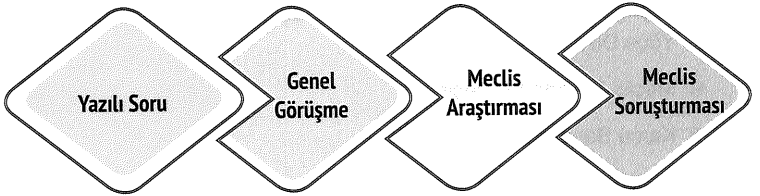
NOT

Meclisin; savaş ilan etmek, yasama dokunulmazlığının kaldırılması, olağanüstü hâl kararının onaylanması, milletlerarası antlaşmaların uygun bulunması, **Bütçe ve Kesin Hesap kanunlarının kabulü** gibi yasama işlemleri için nitelikli çoğunluk aranmadığına dikkat etmek gerekir.

benimhocam

VIII. TBMM'NİN BİLGİ EDİNME VE DENETİM YOLLARI

- Türkiye Büyük Millet Meclisi **yazılı soru, meclis araştırması, genel görüşme ve meclis soruşturması** yollarıyla denetleme yetkisini kullanır. Anayasaya göre, Meclis araştırması, genel görüşme ve yazılı soru önergelerinin verilme şekli, içeriği ve kapsamı ile araştırma usulleri Meclis İç Tüzüğü ile düzenlenir.

- **Yazılı Soru:** Milletvekillerinin yazılı olarak en geç **15 gün** içerisinde cevaplanmak üzere, **Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlara** yazılı olarak soru sormalarından ibarettir.
- **Meclis Araştırması:** Meclis araştırması, yasama organının **bir konuda bilgi edinmek için** kendi içinden oluşturduğu özel bir komisyon eliyle gerçekleştirdiği bilgi edinme ve denetim çalışmasıdır. Devlet sırları ile ticari sırlar meclis araştırmasına konu olmaz.
- **Genel Görüşme:** Toplumu ve Devlet faaliyetlerini ilgilendiren belli bir konunun Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülmesidir.
- **Meclis Soruşturması (Cezai Denetim):** Meclis soruşturması, Cumhurbaşkanı yardımcıları veya bakanların görevleri sırasında ve görevleri ile ilgili olarak işlemiş oldukları iddia edilen suçlardan dolayı, Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan sıfatıyla yaptığı yargılamanın başlamasını sağlayan ve bizzat yasama organı tarafından yerine getirilen hukuki süreci ifade eder.
  - Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında **görevleri ile ilgili suç işledikleri** iddiasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi **üye tam sayısının salt çoğunluğunun (301) vereceği önergeyle** soruşturma açılması istenebilir.
  - Meclis, önergeyi en geç bir ay içinde görüşür ve **üye tam sayısının beşte üçünün gizli (360) oyuyla** soruşturma açılmasına karar verebilir.
  - Türkiye Büyük Millet Meclisi **üye tam sayısının üçte ikisinin gizli oyuyla (400)** Yüce Divana sevk kararı alabilir.
  - Yüce Divan yargılaması **3 ay** içerisinde tamamlanır, bu sürede tamamlanamazsa bir defaya mahsus olmak üzere **3 aylık** ek süre verilir, yargılama bu sürede kesin olarak tamamlanır.
  - Bakan ve Cumhurbaşkanı yardımcılarının görevde bulundukları sürede, görevleriyle ilgili işledikleri iddia edilen suçlar bakımından, **görevleri bittikten sonra da** yargılanmaları aynı usul ile yapılır.
  - Yüce Divanda **seçilmeye engel bir suçtan mahkûm edilen** Cumhurbaşkanı Yardımcısı veya bakanın görevi sona erer.
  - Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, **görevleriyle ilgili olmayan suçlarda** yasama dokunulmazlığına ilişkin hükümlerden yararlanır.

NOT

2017 Anayasa değişikliği ile **GENSORU** ve **SÖZLÜ SORU** meclisin bilgi edinme ve denetim yolları arasından çıkarılmıştır.

BENİM HOCAM

YÜRÜTME

YÜRÜTME

1982 Anayasası'na göre, yürütme yetkisi ve görevi **Cumhurbaşkanı** tarafından yerine getirilir.

I. CUMHURBAŞKANI

Cumhurbaşkanı devletin başıdır. Bu sıfatla Türkiye Cumhuriyeti'ni ve Türk Milletinin birliğini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözetir.

A. CUMHURBAŞKANI SEÇİM YETERLİLİKLERİ

- Türk vatandaşı olmak
- 40 yaşını doldurmuş olmak
- Yükseköğrenim yapmış olmak
- Milletvekili seçilme yeterliğine sahip olmak

NOT

Cumhurbaşkanı milletvekili seçilme yeterliliğine sahip Türk vatandaşları arasından seçilecektir. Ancak milletvekili şartlarından farklı olarak 18 yaşını değil 40 yaşını doldurmuş olmak ve en az ilkokul mezunu olmak değil yükseköğrenim mezunu olmak gerekmektedir.

- Cumhurbaşkanı **HALK tarafından** seçilir. Cumhurbaşkanı'nın görev süresi **5 YILDIR**.
- Bir kimse **EN FAZLA 2 DEFA** Cumhurbaşkanı seçilebilir. Ancak Cumhurbaşkanı'nın ikinci döneminde Meclis tarafından seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi hâlinde, Cumhurbaşkanı bir defa daha aday olabilir.

B. CUMHURBAŞKANLIĞINA ADAY GÖSTERME

Cumhurbaşkanlığına;

- TBMM'deki **SİYASİ PARTİ GRUPLARI,**
- En son yapılan milletvekili genel seçimlerinde toplam geçerli oyların tek başına veya birlikte **EN AZ %5'İNİ** almış olan siyasi partiler
- **EN AZ 100.000** seçmeninin imzası ile aday gösterebilir.

- Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer.

NOT

1982 Anayasası'nda Cumhurbaşkanı seçilen kişinin "partisi ile ilişiği kesilir" hükmü 2017 Anayasa değişikliği ile kaldırılarak **PARTİLİ CUMHURBAŞKANI modeline** geçilmiştir.

C. CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMİ

- Cumhurbaşkanlığı seçimi **2 TURLUDUR**.

1. Tur	Genel oyla yapılacak seçimde, **GEÇERLİ OYLARIN SALT ÇOĞUNLUĞUNU** alan aday Cumhurbaşkanı seçilir (%50 + 1). İlk oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa ilk oylamayı izleyen ikinci pazar günü ikinci oylama yapılır.
2. Tur	İkinci oylamaya, ilk oylamada en çok oy almış 2 aday katılır ve **GEÇERLİ OYLARIN SALT ÇOĞUNLUĞUNU** alan aday Cumhurbaşkanı seçilir (%50 + 1). İkinci oylamaya katılmaya hak kazanan adaylardan birinin herhangi bir nedenle seçime katılmaması hâlinde; ikinci oylama, boşalan adaylığın birinci oylamadaki sıraya göre ikame edilmesi suretiyle yapılır.
İkinci Tura Tek Aday Kalması Durumunda	İkinci oylamaya tek adayın kalması hâlinde, bu oylama **REFERANDUM ŞEKLİNDE** yapılır. Aday, geçerli oyların salt çoğunluğunu aldığı takdirde Cumhurbaşkanı seçilir.
Seçimlerin Tamamlanamaması Durumunda	Oylamada, adayın geçerli oyların çoğunluğunu alamaması hâlinde Cumhurbaşkanı seçimi yenilenir. Seçimlerin tamamlanamaması hâlinde **yenisi göreve başlayıncaya kadar görev süresi dolan Cumhurbaşkanı'nın görevi devam eder.**

Cumhurbaşkanlığı Makamının Boşalması

- Cumhurbaşkanlığı makamının herhangi bir nedenle boşalması hâlinde, **45 GÜN İÇİNDE** Cumhurbaşkanı seçimi yapılır.
- Yenisi seçilene kadar **Cumhurbaşkanı Yardımcısı** Cumhurbaşkanlığına vekâlet eder ve Cumhurbaşkanı'na ait yetkileri kullanır.

TBMM seçimleri ile Cumhurbaşkanı seçimleri 5 yılda bir aynı günde yapıldığı için Cumhurbaşkanı makamının boşlaması TBMM seçimlerini de etkiler. Bu nedenle Anayasa iki farklı durum belirtmiştir.

1. Durum	2. Durum
■ Genel seçime 1 yıl veya daha az kalmışsa Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimi de Cumhurbaşkanı seçimi ile birlikte yenilenir. ■ 1. durumda TBMM için bir erken seçim hâli oluşmaktadır. ■ Bu durumda Cumhurbaşkanlığı seçimi, makamın boşaldığı günden sonra gelen 60. günü takip eden ilk pazar günü TBMM genel seçimiyle birlikte yapılır (CB Seçim Kanunu).	■ Genel seçimlere 1 yıldan fazla kalmışsa sadece Cumhurbaşkanı seçimi yenilenir. Seçilen Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi seçim tarihine kadar görevine devam eder. Kalan süreyi tamamlayan Cumhurbaşkanı açısından bu süre dönemden sayılmaz. Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimlerinin yapılacağı tarihte her iki seçim birlikte yap-ılır. ■ 2. durumda sadece Cumhurbaşkanı seçimi yenilenecektir. TBMM seçimleri yenilenmeyecektir. ■ Bu durumda Cumhurbaşkanlığı seçimi, makamın boşaldığı günden sonra gelen 45 gün içindeki son pazar günü yapılır (CB Seçim Kanunu).

D. CUMHURBAŞKANI'NA VEKÂLET

Cumhurbaşkanı'nın hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hâllerinde, **Cumhurbaşkanı Yardımcısı** Cumhurbaşkanı'na vekâlet eder ve Cumhurbaşkanı'na ait yetkileri kullanır.

E. CUMHURBAŞKANI'NIN GÖREV VE YETKİLERİ

1982 Anayasası Cumhurbaşkanı'na şu görev ve yetkileri tanımıştır:

- Cumhurbaşkanı Devletin başıdır.
- Yürütme yetkisi Cumhurbaşkanı'na aittir (2017 değişikliği).
- Cumhurbaşkanı, Devlet başkanı sıfatıyla Türkiye Cumhuriyeti'ni ve Türk Milletinin birliğini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını temin eder.
- Gerekli gördüğü takdirde, yasama yılının ilk günü Türkiye Büyük Millet Meclisinde açılış konuşmasını yapar.
- **KANUNLARI YAYIMLAR.**
- Kanunları tekrar görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir.
- Kanunların, Türkiye Büyük Millet Meclisi İç Tüzüğü'nün tümünün veya belirli hükümlerinin Anayasaya şekil veya esas bakımından aykırı oldukları gerekçesi ile Anayasa Mahkemesinde **İPTAL DAVASI AÇAR.**
- Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları gerekli gördüğü takdirde halkoyuna sunar.
- Ülkenin iç ve dış siyaseti hakkında Meclise mesaj verir (2017 değişikliği).
- Cumhurbaşkanı yardımcıları ile bakanları atar ve görevlerine son verir (2017 değişikliği).
- Üst kademe kamu yöneticilerini atar, görevlerine son verir ve bunların atanmalarına ilişkin usul ve esasları **Cumhurbaşkanı Kararnamesi** ile düzenler (2017 değişikliği).
- Millî güvenlik politikalarını belirler ve gerekli tedbirleri alır (2017 değişikliği).
- Yabancı devletlere Türkiye Cumhuriyeti'nin temsilcilerini gönderir, Türkiye Cumhuriyeti'ne gönderilecek yabancı devlet temsilcilerini kabul eder.
- Milletlerarası antlaşmaları onaylar ve yayımlar.

- Türkiye Büyük Millet Meclisi adına, **Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil** eder.
- Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verir. (Meclis tatil veya ara vermede iken ülke ani bir silahlı saldırıya uğrarsa ancak bu yetkisini kullanabilir. Çünkü bu yetki esasen Meclise aittir).
- Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebi ile kişilerin cezalarını hafifletir veya kaldırır **(ÖZEL AF)**.
- Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi çıkarabilir (2017 değişikliği).
- Cumhurbaşkanı, kanunların uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilir (2017 değişikliği).
- TBMM seçimlerinin yenilenmesine karar verir.
- TBMM'yi tatil veya ara verme sırasında toplantıya çağırabilir.
- Bütçe ve Kesin Hesap Kanunu teklifini TBMM'ye sunar.
- Devlet Denetleme Kuruluna inceleme, araştırma, denetleme ve idari soruşturma yaptırır.
- Devlet Denetleme Kurulunun başkan ve üyelerini seçer.
- Millî Güvenlik Kuruluna başkanlık eder.
- Millî Güvenlik Kurulunu toplantıya çağırır ve gündemini belirler.
- Üniversite rektörlerini seçer.
- Yükseköğretim Kurulu üyelerini seçer.
- Olağanüstü hâl ilan edebilir.
- Anayasa Mahkemesine toplam 12 üye seçer.
- Danıştay'ın dörtte bir üyesini seçer.
- Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Başsavcı vekilini seçer.
- Hâkimler ve Savcılar Kuruluna toplam 4 üye seçer.

F. CUMHURBAŞKANI'NIN CEZAİ SORUMLULUĞU

Soruşturma Açılmasının İstenmesi

- Cumhurbaşkanı hakkında, bir suç işlediği iddiasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi **üye tam sayısının salt çoğunluğunun (301)** vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir.

Soruşturma Açılmasına Karar Verilmesi

- Meclis, önergeyi en geç bir ay içinde görüşür ve **üye tam sayısının 3/5'inin gizli oyuyla (360)** soruşturma açılmasına karar verebilir.

NOT

Anayasa, hakkında Meclis tarafından soruşturma açılmasına karar verilen Cumhurbaşkanı'nın, TBMM seçimlerini yenileme kararı almasını yasaklamıştır.

Cumhurbaşkanı'nın Yüce Divana Sevki

- Türkiye Büyük Millet Meclisi **üye tam sayısının 2/3'ÜNÜN (400) GİZLİ OYUYLA** Yüce Divana sevk kararı alabilir.
- Yüce Divan yargılaması **3 ay içerisinde** tamamlanır, bu sürede tamamlanamazsa bir defaya mahsus olmak üzere **3 aylık ek süre** verilir, yargılama bu sürede kesin olarak tamamlanır.
- Yüce Divanda **seçilmeye engel bir suçtan mahkûm edilen** Cumhurbaşkanı'nın görevi sona erer.
- Cumhurbaşkanı'nın görevde bulunduğu sürede işlediği iddia edilen suçlar için görevi bittikten sonra da bu madde hükmü uygulanır.

NOT

Cumhurbaşkanı'nın Yüce Divana sevk edildiğinde görevinin sona ermediğine, Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan hüküm giyerse ancak görevinin sona ereceğine dikkat etmek gerekir.

G. CUMHURBAŞKANI YARDIMCILARI

- Cumhurbaşkanı, seçildikten sonra bir veya daha fazla Cumhurbaşkanı Yardımcısı atayabilir.
- Cumhurbaşkanı yardımcıları, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olanlar arasından Cumhurbaşkanı tarafından atanır ve görevden alınır.
- Cumhurbaşkanı yardımcıları, 81. maddede yazılı şekilde Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde ant içerler.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Cumhurbaşkanı Yardımcısı olarak atanırlarsa üyelikleri sona erer.
- Cumhurbaşkanı yardımcıları, Cumhurbaşkanı'na karşı sorumludur.
- Cumhurbaşkanı Yardımcısı, hakkında görevleriyle ilgili bir suç işlediği iddiasıyla Meclis soruşturması sonucunda Yüce Divanda yargılama yapılır.
- Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan hüküm giyen Cumhurbaşkanı Yardımcısının görevi sona erer.
- Cumhurbaşkanı yardımcıları görevleriyle ilgili olmayan suçlarda yasama dokunulmazlığına ilişkin hükümlerden yararlanır.
- Cumhurbaşkanı makamının herhangi bir sebeple boşalması durumunda, yenisi seçilene kadar en yaşlı Cumhurbaşkanı Yardımcısı Cumhurbaşkanı'na vekâlet eder ve Cumhurbaşkanı'na ait yetkileri kullanır.
- Cumhurbaşkanı'nın hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hâllerinde, Cumhurbaşkanı'nın belirleyeceği bir Cumhurbaşkanı Yardımcısı Cumhurbaşkanı'na vekâlet eder ve Cumhurbaşkanı'na ait yetkileri kullanır.

H. BAKANLAR

- Bakanlar, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olanlar arasından Cumhurbaşkanı tarafından atanır ve görevden alınır.
- Bakanlar, 81. maddede yazılı şekilde Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde and içerler.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, bakan olarak atanırlarsa üyelikleri sona erer.
- Bakanlar, Cumhurbaşkanı'na karşı sorumludur.
- Bakan, hakkında görevleriyle ilgili bir suç işlediği iddiasıyla Meclis soruşturması sonucunda Yüce Divanda yargılama yapılır.
- Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan hüküm giyen bakanın görevi sona erer.
- Bakanlar, görevleriyle ilgili olmayan suçlarda yasama dokunulmazlığına ilişkin hükümlerden yararlanır.
- Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri ve yetkileri ile teşkilat yapısı ile merkez ve taşra teşkilatlarının kurulması **Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi** ile düzenlenir.

I. DEVLET DENETLEME KURULU

- Devlet Denetleme Kurulu; idarenin hukuka uygunluğunun, düzenli ve verimli şekilde yürütülmesinin ve geliştirilmesinin sağlanması amacıyla, Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak kurulmuştur (yerindelik ve hukukilik denetimi).
- Devlet Denetleme Kurulu, Cumhurbaşkanlığına bağlıdır.

Devlet Denetleme Kurulunun Denetim Yetkisi İçinde Olanlar

- Devlet Denetleme Kurulu, **Cumhurbaşkanı'nın isteği üzerine,**
  - Tüm kamu kurum ve kuruluşlarında ve sermayesinin yarısından fazlasına bu kurum ve kuruluşların katıldığı her türlü kuruluşta,
  - Kamu kurumu niteliğinde olan meslek kuruluşlarında,
  - Her düzeydeki işçi ve işveren meslek kuruluşlarında,
  - Kamuya yararlı derneklerle vakıflarda, her türlü İDARİ SORUŞTURMA **inceleme, araştırma ve denetlemeleri** yapar.

Devlet Denetleme Kurulunun Denetim Yetkisi Dışında Olanlar

- **YARGI ORGANLARI**, Devlet Denetleme Kurulunun görev alanı dışındadır.

Devlet Denetleme Kurulunun Başkan ve Üyeleri

- Devlet Denetleme Kurulunun başkan ve üyeleri **Cumhurbaşkanınca** atanır.
- Devlet Denetleme Kurulunun işleyişi, üyelerinin görev süresi ve diğer özlük işleri, **Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi** ile düzenlenir.

NOT

Devlet Denetleme Kurulu **Türk Silahlı Kuvvetlerini, Jandarma Genel Komutanlığını, MİT Başkanlığını, Emniyet Genel Müdürlüğünü, Diyanet İşleri Başkanlığını, Adalet Bakanlığını, Baroları** denetleyebilir.

II. İDARENİN DÜZENLEYİCİ İŞLEMLERİ

- Anayasa'da yürütme organının düzenleyici işlemleri olarak yalnızca **Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile yönetmeliğe** yer verilmektedir.

İDARENİN DÜZENLEYİCİ İŞLEMLERİ

- **CUMHURBAŞKANI KARARNAMELERİ**
- **YÖNETMELİKLER**

1. CUMHURBAŞKANI KARARNAMELERİ

Olağan Dönem Cumhurbaşkanı Kararnameleri	Olağanüstü Dönem Cumhurbaşkanı Kararnameleri
• **Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir.** • Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleriyle dördüncü bölümde yer alan siyasi haklar ve ödevler Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenemez(sosyal ve ekonomik haklar hariç tutulmuştur). • Anayasada **münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda** Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. • **Kanunda açıkça düzenlenen konularda** Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. • Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kanunlarda farklı hükümler bulunması hâlinde kanun hükümleri uygulanır. • Türkiye Büyük Millet Meclisinin aynı konuda kanun çıkarması durumunda **Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükümsüz hâle gelir.** • Cumhurbaşkanı kararnamelerinin yargısal denetimini Anayasa Mahkemesi yapar.	• Olağanüstü hâllerde Cumhurbaşkanı, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda, **SERT ÇEKİRDEK HAKLAR HARİÇ** her konuda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. • Kanun hükmündeki bu kararnameler Resmi Gazetede yayımlanır, aynı gün Meclis onayına sunulur. • **SAVAŞ VE MÜCBİR SEBEPLERLE** Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplanamaması hariç olmak üzere; olağanüstü hal sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri **3 AY İÇERİSİNDE** Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve karara bağlanır. Aksi hâlde olağanüstü hâllerde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi kendiliğinden yürürlükten kalkar. • Olağanüstü hâl Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri **ANAYASA MAHKEMESİ TARAFINDAN DENETLENEMEZ.**

Anayasaya göre;

- Üst kademe kamu yöneticilerini atanması, görevlerine son verilmesi ve bunların atanmalarına ilişkin usul ve esaslar Cumhurbaşkanı Kararnamesi ile düzenlenir.
- Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri ve yetkileri ile teşkilat yapısı ile merkez ve taşra teşkilatlarının kurulması Cumhurbaşkanı Kararnamesi ile düzenlenir.
- Devlet Denetleme Kurulunun işleyişi, üyelerinin görev süresi ve diğer özlük işleri, Cumhurbaşkanı Kararnamesi ile düzenlenir.
- Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin teşkilatı ve görevleri, Cumhurbaşkanı Kararnamesi ile düzenlenir.
- Kamu tüzel kişileri kanunla veya Cumhurbaşkanı Kararnamesi ile kurulur.

NOT

Cumhurbaşkanı kararnameleri, yayımdan sonraki bir tarih belirlenmemişse Resmî Gazete'de yayımlandıkları gün yürürlüğe girer.

/benimhocam

2. YÖNETMELİK

- Yönetmelikler, Cumhurbaşkanı, Bakanlıklar ve kamu tüzel kişileri tarafından çıkartılır.
- Yönetmelikler, Cumhurbaşkanı, bakanlıklar ve kamu tüzel kişilerinin kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin uygulamasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla yönetmelik çıkarabilirler.
- Tüm yönetmelikler Resmî Gazete'de yayımlanmaz. Hangi yönetmeliklerin Resmî Gazete'de yayımlanacağı kanunda belirtilir.

Kamu Tüzel Kişiliği Olan Bazı İdareler	**Mahallî İdareler:** İl özel idaresi, belediye, köy **Kamu Kurumları:** Üniversiteler, ticaret ve sanayi odaları, barolar, YÖK, SGK, TRT, RTÜK, TCDD, İŞKUR, Karayolları Genel Müdürlüğü gibi.
Kamu Tüzel Kişiliği Olmayan Bazı İdareler	**Taşra Örgütü:** İl ve ilçe idareleri (valilik ve kaymakamlıklar), **Diyanet İşleri Başkanlığı** **Silah Kullanma Yetkisi Olanlar:** Türk Silahlı Kuvvetleri, Jandarma Genel Komutanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Sahil Güvenlik Komutanlığı, MİT Başkanlığı

Yargısal Denetim

Danıştay	Cumhurbaşkanı'nın, Bakanlıkların yönetmelikleri ile kamu kuruluşlarının ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının ülke çapında uygulanacak yönetmelikleri (TRT, YÖK, RTÜK gibi)
İdare Mahkemeleri	Kamu kurumu ile kamu kuruluşu niteliğindeki meslek kuruluşlarının belli bir yörede uygulanacak olan yönetmelikleri (İl özel idaresi, belediye gibi)

Yayımlanma

Resmî Gazete	Cumhurbaşkanı, bakanlıklar ve tüm ülke çapında uygulanacak yönetmelikler (TRT, YÖK, RTÜK gibi) Resmî Gazete'de yayımlanır.
Yerel Gazete	Yerel idareler tarafından çıkartılacak olan yönetmeliklerin de o yerde çıkan bir gazetede ilan edilmeleri öngörülmüştür (İl özel idaresi, belediye gibi).

NOT

Cumhurbaşkanı'nın çıkaracağı yönetmeliklerin Resmî Gazete'de yayımlanacakları Anayasada açıkça belirtilmiştir.

NOT

Yönetmelikler, yayımdan sonraki bir tarih belirlenmemişse **Resmi Gazete'de yayımlandıkları gün** yürürlüğe girer.

III. BAŞKOMUTANLIK VE GENELKURMAY BAŞKANLIĞI

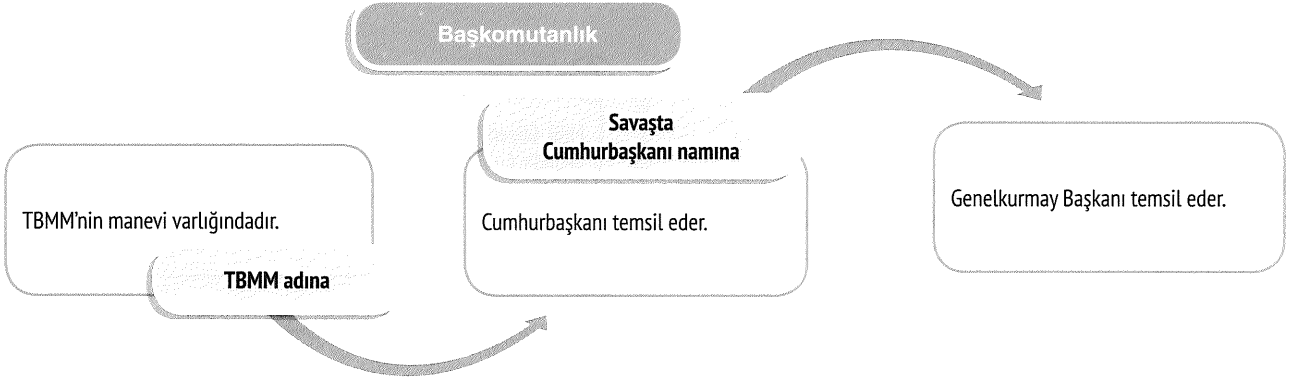
- Başkomutanlık, Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevi varlığından ayrılamaz ve Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunur.
- Milli güvenliğin sağlanmasından ve Silahlı Kuvvetlerin yurt savunmasına hazırlanmasından, **Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı,** Cumhurbaşkanı sorumludur.
- Cumhurbaşkanınca atanan Genelkurmay Başkanı; Silahlı Kuvvetlerin komutanı olup **SAVAŞTA** Başkomutanlık görevlerini Cumhurbaşkanlığı namına yerine getirir.

NOT

Başkomutanlık TBMM'nin manevi varlığına aittir. TBMM'nin manevi varlığı adına Başkomutanlık yetkisi Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunur. Savaşta ise Başkomutanlık yetkisini Cumhurbaşkanı namına Genelkurmay Başkanı kullanır.

NOT

Genelkurmay Başkanlığı ve kuvvet komutanlıkları, **Millî Savunma Bakanlığına** bağlıdır.

Başkomutanlık
Savaşta
Cumhurbaşkanı namına
Genelkurmay Başkanı temsil eder.
TBMM'nin manevi varlığındadır.
TBMM adına
Cumhurbaşkanı temsil eder.

IV. MİLLÎ GÜVENLİK KURULU

Cumhurbaşkanı Başkanlığında

- Cumhurbaşkanı yardımcıları ⇒ Cumhurbaşkanı katılmadığında başkanlık eder.
- Adalet Bakanı
- Millî Savunma Bakanı
- İçişleri Bakanı
- Dışişleri Bakanı
- Genelkurmay Başkanı
- Kara Kuvvetleri Komutanı
- Deniz Kuvvetleri Komutanı
- Hava Kuvvetleri Komutanı'ndan oluşur.

Askerî kanat

- Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin Teşkilatı ve Görevleri Hakkında Cumhurbaşkanı Kararnamesi'ne göre, kurul, **2 ayda** bir toplanır. Gerektiğinde kurul, doğrudan Cumhurbaşkanı'nın çağrısı ile de toplanır.
- Kurul, **Cumhurbaşkanı başkanlığında** toplanır. Cumhurbaşkanı katılamadığı zamanlar Millî Güvenlik Kurulu **Cumhurbaşkanı Yardımcısı** başkanlığında toplanır.
- Millî Güvenlik Kurulunun **gündemi; Cumhurbaşkanı yardımcıları** ve **Genelkurmay Başkanının** önerileri dikkate alınarak **CUMHURBAŞKANINCA DÜZENLENİR.**
- Millî Güvenlik Kurulu; Devletin millî güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili alınan tavsiye kararları ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki **GÖRÜŞLERİNİ CUMHURBAŞKANI'NA BİLDİRİR.**
- Kurulun, Devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar **CUMHURBAŞKANINCA DEĞERLENDİRİLİR.**
- Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin teşkilatı ve görevleri **CUMHURBAŞKANI KARARNAMESİ'YLE** düzenlenir.
- Kurul toplantılarına üyeler dışında, gündemin özelliğine göre ilgili bakan ve kişiler de çağrılarak bilgi ve görüş alınabilir.

NOT

Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri kurul toplantılarına katılır ancak MGK üyesi değildir. Cumhurbaşkanlığına bağlıdır.

NOT

2017 değişikliği ile **Jandarma Genel Komutanı Millî Güvenlik Kurulu** üyeliğinden çıkarılmıştır.

NOT

Millî Güvenlik Kurulu kararları Cumhurbaşkanı için **TAVSİYE NİTELİĞİNDE** kararlardır. Cumhurbaşkanı MGK'den çıkan kararlara uymak zorunda değildir.

V. OLAĞANÜSTÜ HÂL YÖNETİMİ

2017 Anayasa değişikliği ile olağanüstü yönetim usulleri arasında yer alan **"sıkıyönetim"** usulüne son verilmiş, sıkıyönetime gerekçe teşkil eden durumlar olağanüstü hâl sebeplerine eklenerek olağanüstü hâl sebepleri artırılmıştır.

- Olağanüstü hâl ilan kararını **TEK BAŞINA CUMHURBAŞKANI** verebilir.

Olağanüstü Hâl Sebepleri

- Savaş hâli,
- Seferberlik,
- Savaşı gerektirecek bir durumun baş göstermesi,
- Ayaklanma vatan veya Cumhuriyet'e karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma,
- Ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması,
- Anayasal düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerinin ortaya çıkması,
- Şiddet olayları nedeniyle kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması,
- Tabii afet veya
- Tehlikeli salgın hastalık ya da
- Ağır ekonomik bunalımın ortaya çıkması hâllerinde

- Yurdun tamamında veya bir bölgesinde **6 AYI GEÇMEMEK ÜZERE İLÂN EDEBİLİR.**
- Olağanüstü hâl ilanı kararı verildiği gün Resmî Gazete'de yayımlanır ve aynı gün **Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur.**
- **Türkiye Büyük Millet Meclisi** tatilde ise derhâl toplantıya çağırılır; **MECLİS** gerekli gördüğü takdirde olağanüstü hâlin süresini **KISALTABİLİR, UZATABİLİR** veya **OLAĞANÜSTÜ HÂLİ KALDIRABİLİR.**
- **Cumhurbaşkanı'nın** talebiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi her defasında **4 AYI** geçmemek üzere süreyi uzatabilir. **SAVAŞ** hâllerinde bu 4 aylık süre aranmaz.

Olağanüstü Hâl İlanının Sonuçları

- Olağanüstü hâllerde vatandaşlar için para, mal ve çalışma yükümlülükleri getirilebilir.
- Olağanüstü hâllerde Cumhurbaşkanı, olağanüstü hâlin gerekli kıldığı konularda, sert çekirdek haklar hariç kişi hakları-sosyal ve ekonomik haklar ile siyasi haklarda Cumhurbaşkanı Kararnamesi ile düzenlemeler, sınırlamalar veya durdurmalar yapabilir.

NOT

2017 Anayasa değişikliğinden önce sıkıyönetim ilan edilen yerlerde kolluk görev ve yetkisi askerî makamlara geçmekteydi. Sıkıyönetim uygulamasının anayasadan kaldırılması ile birlikte bu duruma son verilmiştir.

SİZİN NOTUNUZ

BENİM HOCAM

YARGI

YARGI

- 1982 Anayasası'nın 9. Maddesine göre, yargı yetkisi Türk milleti **BAĞIMSIZ ve TARAFSIZ** mahkemelere verilmiştir.

I. GENEL HÜKÜMLER

A. MAHKEMELERİN BAĞIMSIZLIĞI

- Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanı kanaatlerine göre hüküm verirler.
- Hiçbir organ, makam, merci veya kişi; yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez, genelge gönderemez, tavsiye ve telkinde bulunamaz.
- Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz.
- Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.

B. HÂKİMLİK VE SAVCILIK TEMİNATI

- Hâkimler ve savcılar azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan, yani 65 yaşından önce, emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınamaz.
- Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlar, görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar veya meslekte kalmalarının uygun olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır.

C. HÂKİMLİK VE SAVCILIK MESLEĞİ

- Hâkimler ve savcılar adli ve idari yargı hâkim ve savcıları olarak görev yaparlar. Bu görevler meslekten hâkim ve savcılar eliyle yürütülür.
- Hâkimler, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre görev ifa ederler.
- Hâkimler ve savcılar, kanunda belirtilenlerden başka, resmi ve özel hiçbir görev alamazlar.
- Hâkimler ve savcılar **idari görevleri yönünden** ADALET BAKANLIĞINA bağlıdırlar.

D. DURUŞMALARIN AÇIK VE KARARLARIN GEREKÇELİ OLMASI

- Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Duruşmaların bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına ancak genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hâllerde karar verilebilir.

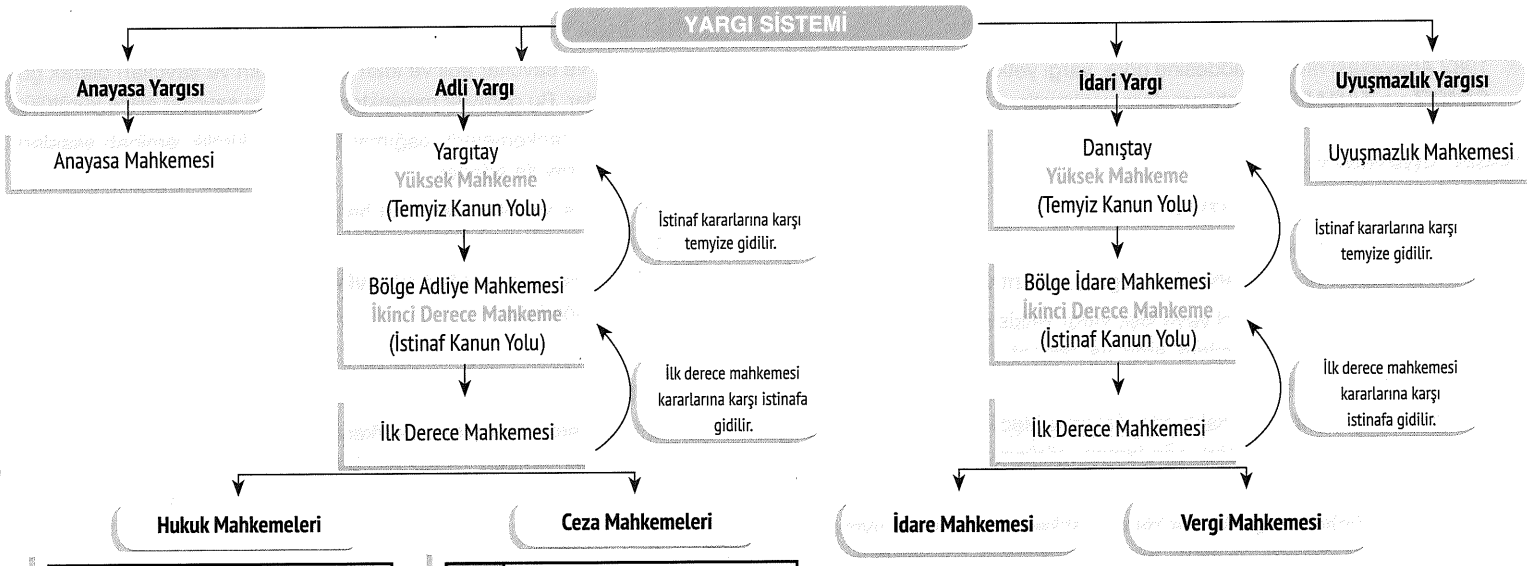
E. MAHKEMELERİN KURULUŞU

- Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri **KANUNLA** düzenlenir.

2017 Anayasa değişikliği ile askerî yargıya son verilmiştir.

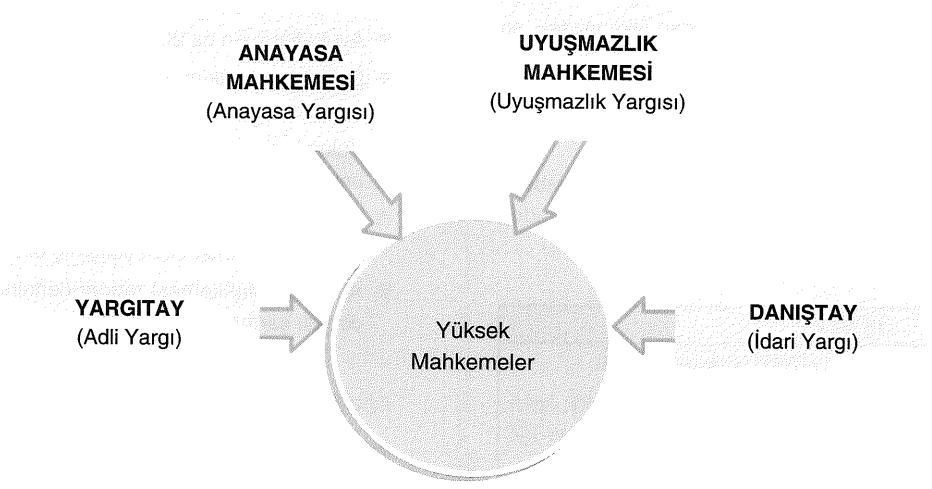
- Anayasa 2017 Anayasa değişikliği Anayasanın 142. Maddesi'ne şu hüküm eklenmiştir;
  - **DİSİPLİN MAHKEMELERİ** dışında askerî mahkemeler kurulamaz. Ancak **SAVAŞ HÂLİNDE**, asker kişilerin görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevli askerî mahkemeler kurulabilir.

/benimhocam

Kanun Yolu: Bir davanın taraflarının, dava sonucunda verilen ve yanlış olduğunu düşündükleri kararın değiştirilmesi veya düzeltilmesi için bir üst mahkemeye başvurmalarıdır. Olağan kanun yolları **İSTİNAF** ve **TEMYİZ** olarak iki tanedir.

YÜKSEK MAHKEMELER

NOT

Hâkimler Savcılar Kurulu, Sayıştay (hesap yargısı) ve Yüksek Seçim Kurulu (seçim yargısı) yüksek mahkeme değildir.

NOT

Yüksek Seçim Kurulu, yani seçim yargısı diğerlerinden farklı olarak Anayasa'da **YASAMA BÖLÜMÜNDE** düzenlenmiştir.

I. ANAYASA MAHKEMESİ

Anayasa Mahkemesi ilk kez 1961 Anayasası ile kurulmuştur. Anayasa Mahkemesi, yasaların Anayasa uygunluk denetimini yapan ülkemizdeki en yüksek mahkemedir.

1. Kuruluşu

- Anayasa Mahkemesi **15 ÜYEDEN** oluşur. Anayasa Mahkemesi, 12'si Cumhurbaşkanı, 3'ü de TBMM tarafından seçilen 15 üyeden kurulur.

15 ÜYE	
3 ÜYEYİ TBMM	**12 ÜYEYİ CUMHURBAŞKANI**
• 2 üyeyi **Sayıştay Genel Kurulunun** kendi başkan ve üyeleri arasından, her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden gizli oy ile seçer. • 1 üyeyi ise **baro başkanlarının** serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday arasından seçer.	• 3 üyeyi **Yargıtay Genel Kurullarınca** kendi başkan ve üyeleri arasından her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden seçer. • 2 üyeyi **Danıştay Genel Kurullarınca** kendi başkan ve üyeleri arasından her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden seçer. • 3 üyeyi **Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan** yükseköğretim kurumlarının en az ikisi hukukçu olmak üzere hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden seçer. • 4 üyeyi üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hâkim ve savcılar ile en az 5 yıl raportörlük yapmış Anayasa Mahkemesi raportörleri arasından **doğrudan** seçer.

Anayasa Mahkemesine Üye Seçilebilmenin Şartları

- 45 yaşın doldurmuş olmak
- Avukatların en az 20 yıl fiilen avukatlık yapmış olması
- Birinci sınıf hâkim ve savcıların adaylık dâhil en az 20 yıl çalışmış olması
- Yükseköğretim kurumları öğretim üyelerinin profesör veya doçent unvanını kazanmış olması
- Üst kademe yöneticilerinin yükseköğrenim görmüş ve en az 20 yıl kamu hizmetinde fiilen çalışmış olması
- Anayasa Mahkemesi raportörlerinin en az 5 yıl raportörlük yapmış olması şarttır.

Anayasa Mahkemesi Başkanı ve Başkanvekillerinin Seçimi

- Anayasa Mahkemesi başkan ve başkanvekillerini **kendi üyeleri arasından kendisi seçer**. Anayasa Mahkemesi üyeleri arasından gizli oyla ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile **4 YIL için** 1 başkan ve 2 başkanvekili seçilir. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Üyelerin Görev Süresi

- Anayasa Mahkemesi üyeleri **12 yıl** için seçilirler.
- Bir kimse **2 defa Anayasa Mahkemesi üyesi seçilemez**.
- Anayasa Mahkemesi üyeleri 65 yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar.

Çalışma ve Yargılama Usulü

- Anayasa Mahkemesi, **Genel Kurulu** ve **2 Bölüm** hâlinde çalışır.

Genel Kurul	2 Bölüm
Mahkeme Başkanının veya Başkanın belirleyeceği başkanvekilinin başkanlığında en az **10 üye** ile toplanır ve salt çoğunlukla karar alır.	Başkanvekili başkanlığında **4 üyenin** katılımıyla toplanır ve salt çoğunlukla karar alır.
Siyasî partilere ilişkin dava ve başvurulara, iptal ve itiraz davaları ile Yüce Divan sıfatıyla yürütülecek yargılamalara bakılır.	Bireysel başvuruları karara bağlar.

Anayasa Mahkemesinin toplantıya katılanların **2/3 oy çokluğu** ile karar vermesinin şart olduğu durumlar:

- Anayasa değişikliğinde iptale karar verilmesi,
- Siyasi partilerin kapatılmasına karar verilebilmesi,
- Siyasi partilerin Devlet yardımından yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi.

- Şekil bozukluğuna dayalı iptal davaları Anayasa Mahkemesince öncelikle incelenip karara bağlanır.
- Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler.
- Yüce Divan sıfatıyla bakılan davalar duruşmayla karar bağlanır. Yine, bireysel başvurularda duruşma yapılmasına karar verilebilir.

NOT

Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, Genel Kurul ve bölümlerin yargılama usulleri, Başkan, başkanvekilleri ve üyelerin disiplin işleri **KANUNLA;** Mahkemenin çalışma esasları, bölüm ve komisyonların oluşumu ve işbölümü kendi yapacağı İÇ TÜZÜKLE düzenlenir.

Anayasa Mahkemesinin Görevleri

• Siyasi partilerin kapatılmasına ve devlet yardımından yoksun bırakılmasına ilişkin davalara bakmak
• Siyasi partilerin mal edinimlerini ve mali denetimini yapmak
• Uyuşmazlık Mahkemesine, kendi üyeleri arasından başkan seçmek
• Yüce Divan sıfatıyla yargılama yapmak
• Milletvekillerinin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına ilişkin iptal davalarına bakmak
• Milletvekillerinin, milletvekilliğinin düşürülmesine ilişkin iptal davalarına bakmak
• Anayasa değişikliklerinin sadece şekil bakımından uygunluğunu denetlemek; kanunların, Cumhurbaşkanı kararnamelerinin, TBMM İç Tüzüğü'nün anayasaya şekil ve esas bakımından uygunluğunu denetlemek.
• Bireysel başvuruları karara bağlamak (2010 Değişikliği)

Yüce Divanın Görevi

Anayasa Mahkemesi birtakım üst düzey kamu görevlilerini, görevleriyle ilgili suçlardan dolayı yargılama yetkisine sahiptir. Cumhurbaşkanı'nı ise görevi sırasında işlediği bütün suçlardan dolayı yargılama yetkisine sahiptir.

Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan sıfatıyla yargılayabileceği üst düzey Devlet görevlileri şunlardır:

- Cumhurbaşkanı
- TBMM Başkanı
- Cumhurbaşkanı yardımcıları
- Bakanlar
- Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay başkan, üye ve başsavcıları
- Hâkimler ve Savcılar Kurulu başkan ve üyeleri
- Sayıştay başkan ve üyeleri
- Genelkurmay Başkanı
- Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları

Yüce Divanda, savcılık görevini **Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı veya Cumhuriyet Başsavcı vekili** yapar.

Yüce Divan kararlarına karşı yeniden inceleme başvurusu yapılabilir. Genel Kurulun yeniden inceleme sonucunda verdiği kararlar kesindir.

NOT

2017 yılı Anayasa değişikliği ile **Jandarma Genel Komutanı'nın**, görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divanda yargılanmasına son verilmiştir.

NOT

Milletvekilleri, Yüksek Seçim Kurulu üyeleri, Uyuşmazlık Mahkemesi üyeleri Yüce Divanda yargılanmaz.

Kanunların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimi, **Anayasa mahkemesine başvurma usulüne göre;**

1. İptal Davası (Soyut Norm Denetimi)
2. İtiraz Yolu / Def'i Yolu (Somut Norm Denetimi)
3. Bireysel Başvuru Yolu (Anayasa Şikâyeti)

şeklindedir.

Anayasa Mahkemesinin Norm Denetimi Görevi

Yasaların anayasaya uygunluğunun denetimi iki şekilde yapılmaktadır; "siyasal denetim" ve "yargısal denetim". Yasaların anayasaya uygunluğunu siyasal denetimi, yasaların teklif olarak parlamentoya sunulmasından yürürlüğe girmesine kadar (Cumhurbaşkanı'nın veto etme yetkisi gibi) geçen sürede gerçekleştirilir.

Türk Anayasal sisteminde yasaların Anayasaya uygunluğunu yargısal denetimini **Anayasa Mahkemesi** yapmaktadır.

Anayasa Mahkemesinin Denetimindeki Normlar

Kanunların, Cumhurbaşkanı kararnamelerinin ve TBMM İç Tüzüğü'nün Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler. **Anayasa değişikliklerini** ise sadece ŞEKİL BAKIMINDAN denetler ve inceler.

Anayasa Mahkemesinin Denetim Usulleri

Anayasa mahkemesi, bir normu, **şekil** ve **esas** olmak üzere iki açıdan denetleyebilir.

Şekil bakımından denetim	Esas bakımından denetim
Anayasa yargısına tabi normların Anayasa'da belirtilmiş olan yetki, usul ve şekil kurallarına uygun olarak yapılıp yapılmadığının araştırılmasıdır. • Anayasa değişiklikleri • Kanunlar • Cumhurbaşkanı kararnameleri • TBMM İç Tüzüğü için geçerlidir.	Bir normun içeriğinin, getirdiği hükümlerin Anayasa hükümlerine uygun olup olmadı-ğının denetlenmesidir. • Kanunlar • Cumhurbaşkanı kararnameleri • TBMM İç Tüzüğü için geçerlidir.

NOT

Anayasa değişikliklerinin esas bakımından yargısal denetiminin olmadığına dikkat etmek gerekir. Bir norm, ancak kendisinden üstün düzeyde başka bir norma aykırı düştüğü takdirde geçersiz sayılabilir. Kendi düzeyindeki normlar arasında astlık-üstlük ilişkisi olmadığı için Anayasa değişikliklerinin içerik açısından Anayasaya aykırılığı söz konusu olamaz.

SOYUT NORM DENETİMİ (İPTAL DAVASI)

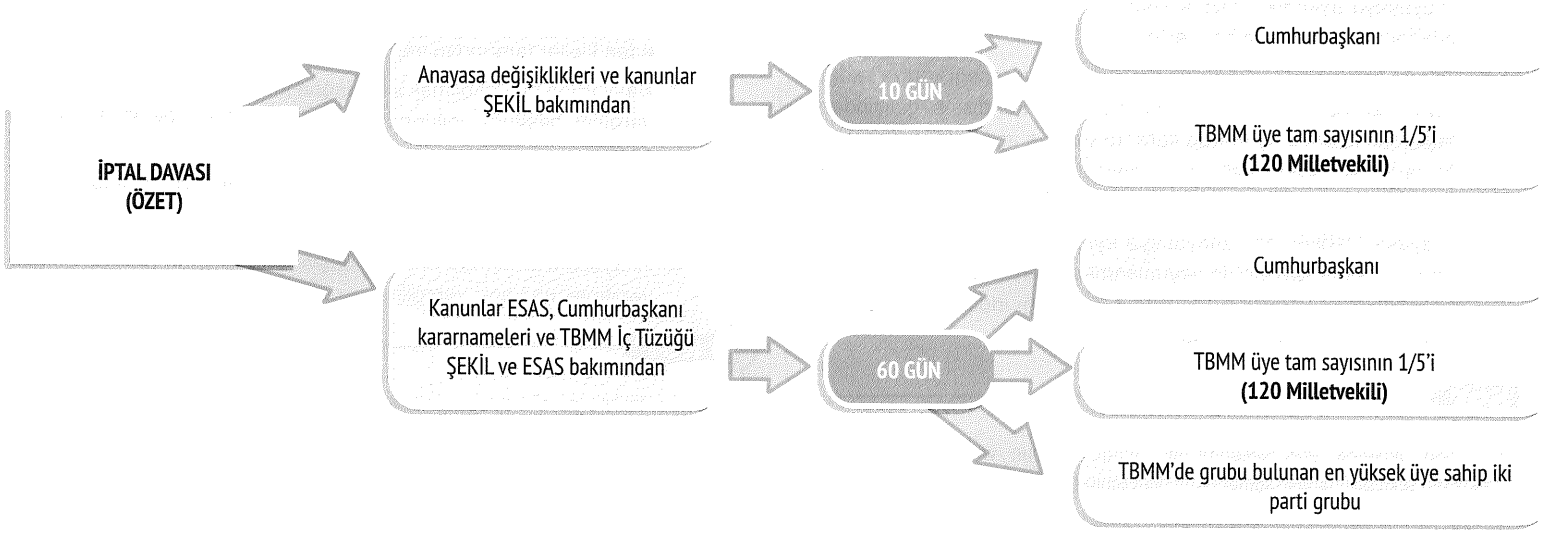
- Soyut norm denetimi, diğer adıyla iptal davası **Cumhurbaşkanı ve milletvekillerinin** kuralın Resmî Gazete'de yayımını takiben belli sürelerde Anayasa Mahkemesine dava açmalarıdır.

Anayasa Mahkemesine iptal davası açabilecekler şunlardır:

- Cumhurbaşkanı
- TBMM üye tam sayısının en az 1/5'i (120 milletvekili)
- TBMM'de en fazla üyeye sahip iki siyasi parti grubu

DAVA AÇMAYA YETKİLİ OLANLAR VE DAVA AÇMA SÜRELERİ

	Şekil bakımından denetim		Esas bakımından denetim
NORMLAR	Anayasa Değişikliği, Kanun	Cumhurbaşkanı Kararnamesi, TBMM İç Tüzüğü	Kanun, Cumhurbaşkanı Kararnameleri, Meclis İç Tüzüğü
BAŞVURANLAR	• Cumhurbaşkanı • TBMM üye tam sayısının en az 1/5'i	• Cumhurbaşkanı • TBMM üye tam sayısının en az 1/5'i • Mecliste en yüksek üyeye sahip iki parti grubu	• Cumhurbaşkanı • TBMM üye tam sayısının en az 1/5'i • Mecliste en yüksek üyeye sahip iki parti grubu
SÜRELER	Resmî Gazete'de yayımından itibaren **10 GÜN İÇİNDE**	Resmî Gazete'de yayımından itibaren **60 GÜN İÇİNDE,**	Resmî Gazete'de yayımından itibaren **60 GÜN İÇİNDE**

SOMUT NORM DENETİMİ (İTİRAZ YOLU)

- Mahkemelerde görülmekte olan bir dava sırasında taraflardan birinin veya mahkeme makamının uyuşmazlığın çözülmesinde uygulanacak olan anayasaya aykırı olduğunu ileri sürmesi hâlinde işlemeye başlayan yargısal denetime somut norm denetimi (itiraz yolu) denmektedir.
- Somut norm denetimini belli başlı şartları şunlardır:
  - Bakılmakta olan, bir dava bulunmalıdır.
  - Davanın görüldüğü merciinin mahkeme niteliği taşıması gerekir.
  - Anayasa aykırılığı iddia edilen norm **Kanun ya da Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi** olmalıdır.
  - Anayasaya aykırılık itirazına konu edilmiş normun, uyuşmazlığa uygulanacak norm olması gerekir.
  - Hâkim, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı erteler. Anayasa Mahkemesi işin kendisine gelişinden başlamak üzere **5 ay içinde** kararını verir ve açıklar. Bu süre içinde karar vermezse mahkeme, mevcut kanun veya Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'ne göre davayı sonuçlandırır.
  - Anayasa Mahkemesi, anayasaya aykırılık iddiasını reddederse, kararın Resmî Gazete'de yayımlanmasından itibaren **10 yıl geçmedikçe** aynı kanunun anayasaya aykırılığı iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz.

NOT

Somut norm denetimi esas denetimi ile sınırlıdır. Kanun ve Cumhurbaşkanı kararnameleri şekil bakımından somut norm denetiminin konusu olamaz.

BİREYSEL BAŞVURU (ANAYASA ŞİKÂYETİ)

- Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru hakkı ilk kez 2010 Anayasa değişikliği getirilmiştir. Bireysel başvurular Anayasa Mahkemesinde bölümlerde karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yapabilmenin şartları şunlardır:

- Türk gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerinin yanı sıra yabancılar da Anayasanın kendilerine tanıdığı haklarla sınırlı olmak üzere bireysel başvuru hakkına sahiptir.
- Bireysel başvuru, Anayasa'da yer alan temel hak ve özgürlüklerinden **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi** ve **buna ek Türkiye'nin taraf olduğu Protokoller** kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından ihlalinden dolayı mağdur olduğunu iddia eden kişiler tarafından yapılabilir.
- Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının yani idari ve yargısal başvuru yollarının (iç hukuk yolları) tüketilmiş olması şarttır.
- Bireysel başvuruda, kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamaz.
- Anayasa Mahkemesi bireysel başvuruda yargılamanın duruşmalı yapılmasına karar verebilir.

NOT

Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru hakkının kullanılabilmesi için ihlal edilen hak veya özgürlüğün **hem Anayasa'da hem de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde (AİHS)** ya da **Türkiye'nin taraf olduğu AİHS ek protokollerinde** tanınması gerekmektedir.

/benimhocam

Anayasa Mahkemesinin Denetleyemediği Normlar

- Olağanüstü Hâl Cumhurbaşkanı kararnamelerini
- Milletlerarası Antlaşmalar
- 3 istisna hariç Parlamento Kararları
  - TBMM İç Tüzüğü
  - Yasama dokunulmazlığının kaldırılması
  - Milletvekilliğinin düşürülmesi
- İnkılap Kanunları
  - Tevhidi Tedrisat Kanunu
  - Şapka İktisası Hakkında Kanun
  - Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Bir Takım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun
  - Türk Kanunu Medenisiyle kabul edilen, evlenme akdinin evlendirme memuru önünde yapılacağına dair medeni nikâh esası
  - Beynelmilel Erkamın Kabulü Hakkında Kanun (rakamlar)
  - Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki hakkında Kanun
  - Efendi, Bey, Paşa gibi Lakap ve Unvanların Kaldırıldığına dair Kanun
  - Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun

/benimhocam

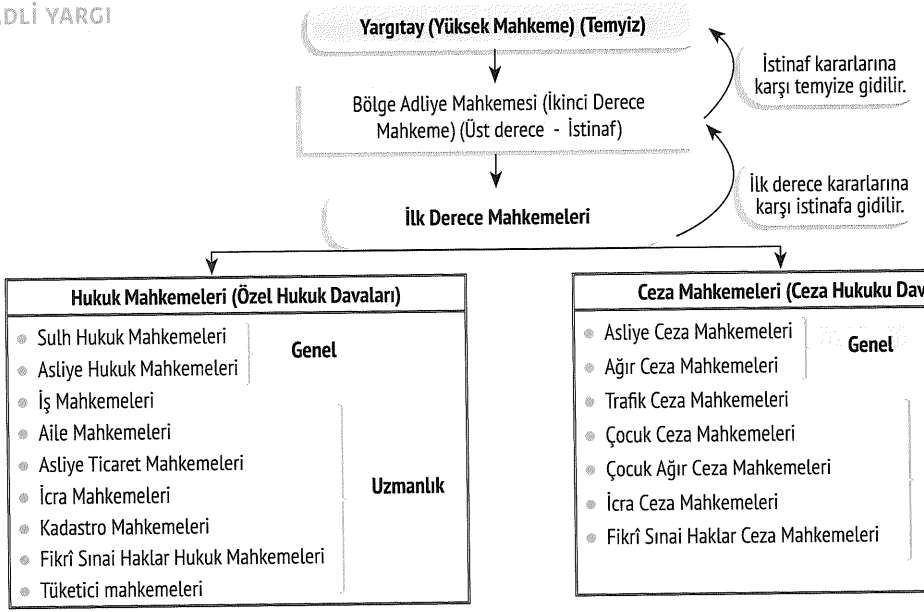
Anayasa Mahkemesinin Kararlarının Özellikleri

- Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir.
- İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz.
- Anayasa Mahkemesi bir kanun veya Cumhurbaşkanı Kararnamesinin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez.
- Kanun, Cumhurbaşkanı Kararnamesi veya TBMM İç Tüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmî Gazete'de yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hâllerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazete'de yayımlandığı günden başlayarak 1 YILI GEÇEMEZ.
- İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, iptal kararının ortaya çıkardığı hukuki boşluğu dolduracak kanun teklifini öncelikle görüşüp karara bağlar.
- İptal kararları geriye yürümez.
- Anayasa Mahkemesi kararları Resmî Gazete'de hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar.

II. YARGITAY

Görevi	• **ADLİYE MAHKEMELERİNCE** verilen ve kanunun başka bir adli yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin **son inceleme** merciidir. • Kanunla gösterilen belli davalara da **ilk ve son derece** mahkemesi olarak bakar.
Üyelerini Kim Seçer	• **ÜYELERİNİN TAMAMI**, birinci sınıfa ayrılmış adli yargı hâkim ve Cumhuriyet savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından **Hâkimler ve Savcılar Kurulunca** üye tam sayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir.
Başkanını Kim Seçer	• Yargıtay birinci başkanı, birinci başkanvekilleri ve daire başkanları kendi üyeleri arasından **Yargıtay Genel Kurulunca** üye tam sayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler; süresi bitenler yeniden seçilebilirler.
Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısını Kim Seçer	• **Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcı vekili**, Yargıtay Genel Kurulunun kendi üyeleri arasından gizli oyla belirleyeceği **5'er aday** arasından **CUMHURBAŞKANI TARAFINDAN** dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

ADLİ YARGI

NOT

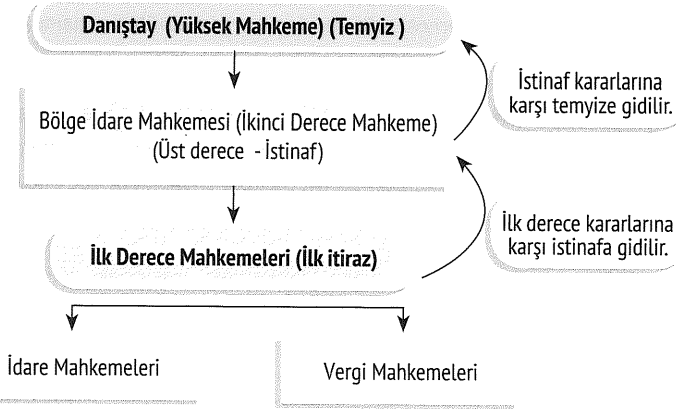
Adli yargıda üçlü bir yargılama sistemi vardır:

- İlk derece yargılaması (yerel mahkeme yargılaması - ilk derece mahkemesi)
- İkinci - üst derece - istinaf (maddi ve hukuki denetim - Bölge Adliye Mahkemesi) İlk derece mahkemesi kararlarını denetler.
- Üçüncü – üst derece - temyiz (hukuki denetim- Yargıtay) İstinaf mahkemesi kararlarını denetler.

III. DANIŞTAY

Görevi	• **İDARİ MAHKEMELERCE** verilen ve kanunun başka bir idari yargı mercine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. • Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.
Üyelerini Kim Seçer	• Danıştay üyelerinin, 3/4'ü birinci sınıf idari yargı hâkim ve savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından **Hâkimler ve Savcılar Kurulu**; 1/4'ü, nitelikleri kanunda belirtilen görevliler arasından **Cumhurbaşkanı** tarafından seçilir.
Başkanını, Başsavcısını Kim Seçer	• Danıştay Başkanı, Başsavcı, başkanvekilleri ve daire başkanları, kendi üyeleri arasından **Danıştay Genel Kurulunca** üye tam sayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla 4 yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.
Diğer Görevleri	• İdari davaları görmek, • Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında **2 AY İÇİNDE** düşüncesini bildirmek, • İdari uyuşmazlıkları çözmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir.

İDARİ YARGI

NOT

İdari yargıda üçlü bir yargılama sistemi vardır:
- İlk derece yargılaması (yerel mahkeme yargılaması - ilk derece mahkemesi)
- İkinci - üst derece - istinaf (Bölge İdare Mahkemesi) İlk derece mahkemesi kararlarını denetler.
- Üçüncü - üst derece - temyiz (hukuki denetim - Danıştay) İstinaf mahkemesi kararlarını denetler.

İSTİNAF, ilk derece mahkemesi kararlarının üst derece mahkeme tarafından denetlenmesini sağlayan bir kanun yoludur.

TEMYİZ, istinaf kararlarının üst derece mahkeme tarafından denetlenmesini sağlayan kanun yoludur.

Kanun Yolu: Bir karar veya hükmün kanun tarafından öngörülen başka mercilerce / üst derece mahkemeler tarafından incelenmesi/denetlenmesi demektir.

IV. UYUŞMAZLIK MAHKEMESİ

- Uyuşmazlık Mahkemesi **adli ve idari yargı mercileri** arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlemeye yetkilidir.
- Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluşu, üyelerinin nitelikleri ve seçimleri ile işleyişi kanunla düzenlenir. Bu mahkemenin Başkanlığını Anayasa Mahkemesince, kendi üyeleri arasından görevlendirilen üye yapar.
- Diğer mahkemelerle, Anayasa Mahkemesi arasındaki görev uyuşmazlıklarında, **Anayasa Mahkemesinin kararı** esas alınır.

NOT

Uyuşmazlık Mahkemesi bir başkan ile altı asıl, altı yedek (3 asıl 3 yedek Yargıtaydan, 3 asıl 3 yedek Danıştaydan) üyeden kurulur. Mahkemenin başkanı Anayasa Mahkemesi üyeleri içinden seçilerek gönderilir. Uyuşmazlık Mahkemesi başkanlık görevini Anayasa Mahkemesinin kendi üyeleri arasından seçtiği bir üye yapar.

V. HÂKİMLER VE SAVCILAR KURULU (HSK)

- Hâkimler ve Savcılar Kurulu, **mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı** esaslarına göre kurulur ve görev yapar.

1. Kuruluşu

- Hâkimler ve Savcılar Kurulu **13 ÜYEDEN** oluşur; **2 DAİRE** hâlinde çalışır.

2 DOĞAL ÜYE: Adalet Bakanı ve Adalet Bakanlığı Müsteşarıdır.

Kurulun başkanı Adalet Bakanı'dır.

Adalet Bakanlığı müsteşarı kurulun tabi üyesidir.

7 üyeyi TBMM	• 3 üyeyi Yargıtay üyeleri arasından, • 1 üyeyi Danıştay üyeleri arasından, • 3 üyeyi nitelikleri kanunda belirtilen yükseköğretim kurumlarının hukuk dallarında görev yapan öğretim üyeleri ve avukatlar arasından seçer.
4 üyeyi Cumhurbaşkanı	• 3 üyeyi birinci sınıf adli yargı hâkim ve savcıları arasından, • 1 üyeyi birinci sınıf idari yargı hâkim ve savcılar arasından seçer.

TBMM'nin Hâkimler ve Savcılar Kuruluna Üye Seçimi

- HSK üyeliği için başvurular TBMM başkanlığına yapılır.
- Başkanlık, başvuruları Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyona gönderir.
- Komisyon her bir üyelik için üç adayı, üye tam sayısının üçte iki çoğunluğuyla belirler.
- Birinci oylamada aday belirleme işleminin sonuçlandırılamaması hâlinde ikinci oylamada üye tam sayısının beşte üç çoğunluğu aranır. Bu oylamada da aday belirlenemediği takdirde, her bir üyelik için en çok oyu alan iki aday arasında ad çekme usulü ile aday belirleme işlemi tamamlanır.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi, Komisyon tarafından belirlenen adaylar arasından, her bir üye için ayrı ayrı gizli oyla seçim yapar.
- Birinci oylamada üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu; bu oylamada seçimin sonuçlandırılamaması hâlinde, ikinci oylamada üye tam sayısının beşte üç çoğunluğu aranır. İkinci oylamada da üye seçilemediği takdirde en çok oyu alan iki aday arasında **AD ÇEKME USULÜ İLE** üye seçimi tamamlanır.

benimhocam

- Kurul üyeliği seçimi, üyelerin görev süresinin dolmasından önceki **30 gün içinde** yapılır. Seçilen üyelerin görev süreleri dolmadan Kurul üyeliğinin boşalması durumunda, boşalmayı takip eden **30 gün içinde**, yeni üyelerin seçimi yapılır.
- Kurulun, Adalet Bakanı ile Adalet Bakanlığı müsteşarı dışındaki üyeleri, görevlerinin devamı süresince; kanunda belirlenenler dışında başka bir görev alamazlar veya Kurul tarafından başka bir göreve atanamaz ve seçilemezler.
- Kurulun yönetimi ve temsili Kurul Başkanına aittir. Kurul Başkanı dairelerin çalışmalarına katılamaz. Kurul, kendi üyeleri arasından daire başkanlarını ve daire başkanlarından birini de başkanvekili olarak seçer. Başkan, yetkilerinden bir kısmını başkanvekiline devredebilir.
- Adalet Bakanlığının, bir mahkemenin kaldırılması veya yargı çevresinin değiştirilmesi konusundaki tekliflerini karara bağlar; ayrıca, Anayasa ve kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirir.
- Kurulun meslekten çıkarma cezasına ilişkin olanlar dışındaki kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamaz.
- Kurula bağlı **Genel Sekreterlik** kurulur. Genel Sekreter, birinci sınıf hâkim ve savcılardan Kurulun teklif ettiği üç aday arasından Kurul Başkanı tarafından atanır.

HÂKİMLER VE SAVCILAR KURULUNUN GÖREVLERİ

- Yargıtay üyelerinin tamamını seçer.
- Danıştay üyelerinin $\frac{3}{4}$'ünü seçer.

Adlî ve idarî yargı hâkim ve savcılarını

- Mesleğe kabul eder.
- Atama ve nakletme,
- Geçici yetki verme,
- Yükselme ve birinci sınıfa ayırma,
- Kadro dağıtma,
- Meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme,
- Disiplin cezası verme,
- Görevden uzaklaştırma işlemlerini yapar.

NOT

Kurulun **meslekten çıkarma cezasına ilişkin olanlar dışındaki** kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamaz.

VI. SAYIŞTAY

- Sayıştay, merkezî yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarının bütün gelir ve giderleri ile mallarını **Türkiye Büyük Millet Meclisi** adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlidir.
- Sayıştayın kesin hükümleri hakkında ilgililer yazılı bildirim tarihinden itibaren **15 GÜN içinde** bir kereye mahsus olmak üzere karar düzeltilmesi isteminde bulunabilirler.
- Sayıştayın kesin hüküm niteliğindeki kararları dolayısıyla **idari yargı yoluna başvurulamaz.**
- Mahallî idarelerin hesap ve işlemlerinin denetimi ve kesin hükme bağlanması Sayıştay tarafından yapılır.
- Vergi, benzeri mali yükümlülükler ve ödevler hakkında Danıştay ile Sayıştay kararları arasındaki uyuşmazlıklarda **DANIŞTAY KARARLARI** esas alınır.

NOT

Sayıştay Kanunu'na göre, Sayıştayın başkan ve üyelerini TBMM seçer. Sayıştay bir hesap yargısıdır; ancak bir yüksek mahkeme değildir.

NOT

Sayıştay denetimlerini TBMM adına yapar.

BENİM HOCAM

İDARE HUKUKU

İDARE HUKUKU

İdare, belli bir amacın gerçekleştirilmesi için kurulan örgüt veya bu amaca ulaşmak için yürütülen planlı insan faaliyeti demektir. Genel anlamda idare kavramı hem kamu hem özel kesim için geçerlidir. İdare hukukunun konusunu oluşturan idareler ise kamu idareleridir. Özel hukuk idareleri, şirket, dernek, vakıf idaresi veya sendikalar idare hukukunun konusu dışında kalır.

İdare Hukukunun Özellikleri

- İdare hukuku **genç** bir hukuk dalıdır.
- İdare hukuku **kamu hukukunun** bir dalıdır.
- İdare hukuku işlemleri **tek taraflıdır.** İdare hukuku işlemleri, idarenin tek yanlı irade açıklamasıyla meydana gelir. Temel amacı kamu yararını gerçekleştirmektir.
- İdare hukukundan doğan uyuşmazlıklar **idari yargıda çözümlenir.**
- İdare hukuku **"tedvin" (bir araya getirmek) edilmemiş, kanunlaştırılmamış** bir hukuk dalıdır. Medeni hukuk alanında medeni kanun veya ceza hukuku alanında ceza kanunu gibi kanunlar varken; idare hukukunda idare kanunu diye bir kanun yoktur.
- İdare hukuku, büyük ölçüde **içtihatlara dayanan bir** hukuk dalıdır. İdare hukuku büyük ölçüde Fransız Danıştay'ın vermiş olduğu kararlardan doğmuştur.
- İdare hukuku **"statü"** hukukudur. İdare hukukunda kanun ve kurallarla önceden belirlenmiş statüler, genel hukukî durumlar (memurluk, askerlik, öğrencilik) vardır. Bu genel hukuki durumlara statü denir.

İDARİ FONKSİYON

İdari fonksiyon, Devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin günlük toplumsal gereksinimleri karşılamak amacıyla yürüttüğü tüm kamusal faaliyetlerden oluşmaktadır.

İdari Fonksiyonun Özellikleri

- Konusu, kamu hizmetidir.
- Amacı her zaman kamu yararıdır.
- İdari işlemler ve idari eylemler ile yerine getirilir.
- İdareye kamu gücü kullanma yetkisi tanıyan bir faaliyettir.
- Zaman ve yoğunluk olarak sürekli bir devlet fonksiyonudur.
- Kendiliğinden (resen) harekete geçer. İdari fonksiyonun yürütülmesi için talebe gerek yoktur.

İDARE HUKUKUNUN KAYNAKLARI

İdare hukukunun kaynakları da genel olarak hukukun kaynaklarına büyük benzerlik gösterir.

İdare Hukukunun Kaynakları	
Asli Kaynaklar	**Yardımcı Kaynaklar**
• Anayasa • Kanun • Milletlerarası antlaşmalar • Cumhurbaşkanı kararnameleri • Yönetmelikler • Genelge, yönerge gibi diğer düzenleyici işlemler	• Mahkeme kararları (İçtihat) • Bilimsel Görüşler (Doktrin)

NOT

İdare hukuku statü hukuku olduğu için (her şey önceden genel ve soyut kavramlarla bellidir.) örf ve âdet hukuku idare hukukunda kaynak olamaz.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ DEVLETİ İDARESİNİN GÖREVLERİ	
Millî Güvenlik	Türkiye de iç ve dış güvenliğin korunmasından ve Türk silahlı kuvvetlerinin yurt savunmasına hazır bulundurulmasından TBMM'ye karşı Cumhurbaşkanı sorumludur.
Kamu Hizmetleri	İdare organlarının ulaşım, eğitim, sağlık, çevre ve şehircilik gibi konulardaki faaliyetleridir.
Kolluk Faaliyetleri	İdarenin kamu düzenini korumak ve sağlamak amacıyla yapmış olduğu faaliyetlerdir.
Özendirme, Destekleme Faaliyetleri	İdare belirli kişi, sektör veya çalışmaları kamu yararı amaçlı olarak destekleyebilir. Turizm, dış ticaret, sanayi teşvikleri bunlara örnek verilebilir.
Planlama Faaliyetleri	İdarenin ileride ortaya çıkabilecek toplumsal gereksinimleri bu günden öngörme ve tercihler belirleme görevidir.
İç Düzen Faaliyetleri	İdarenin doğrudan topluma yönelik olmayan, personel alımı, hizmet-içi eğitimi, istihdamı, ihtiyaç duyduğu araç - gereç, malzemeyi ve taşınır - taşınmaz malları sağlamaya yönelik faaliyetleridir.

İDARE HUKUKUNA HÂKİM OLAN ANAYASAL İLKELER

- İdarenin kanuniliği ilkesi (kanuni idare ilkesi)
- Merkezden ve yerinden yönetim ilkeleri
- Yetki genişliği
- Kamu tüzel kişiliği
- İdarenin bütünlüğü ilkesi (hiyerarşi ve idari vesayet)
- Kanunsuz emir

İDARENİN KANUNİLİĞİ İLKESİ (KANUNİ İDARE İLKESİ)

Anayasanın 123. Maddesine göre; idarenin kuruluş ve görevleri **kanunla** düzenlenir. Buna göre Anayasa idareyi düzenleme yetkisini TBMM'ye vermiştir diyebiliriz.

NOT

1982 Anayasası'nda

- Bakanlıkların kuruluşu ve örgütlenişinin,
- Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin kuruluşunun,
- Devlet Denetleme Kurulunun işleyişinin,
- Üst düzey kamu yöneticilerinin atama usul ve esaslarının Cumhurbaşkanı Kararnamesi ile düzenlenmesi idare kanunla düzenlenir ilkesinin istisnalarıdır.

MERKEZDEN YÖNETİM İLKESİ

Merkezden yönetim, idarenin topluma sunacağı hizmetlerin devlet merkezindeki idare tarafından kullanılması, tüm kararların Devlet tüzel kişiliği adına alınmasıdır.

Merkezî idarenin başkentteki yetkililerinden oluşan ve bütün kararların alındığı ve planlandığı yere **başkent teşkilatı**, merkezin başkent dışındaki tüm ülkeye yayılmış teşkilatına ise **taşra teşkilatı** denir. Merkezî idarenin taşra teşkilatında yer alan görevliler, başkentteki yetkililerce atanırlar; onların emir ve talimatları doğrultusunda hareket ederler ve de onlara hiyerarşi olarak adlandırılan bir hukuki bağ ile bağlıdırlar.

- Merkezin başkent örgütü **Cumhurbaşkanlığı, bakanlıklar** ve **başkente yardımcı kuruluşlardan** oluşur.

- Merkezin taşra örgütleri **il genel idaresi, ilçe idaresi ve bölge idaresi,** merkezin emir ve direktiflerini, bulundukları yerde uygulamakla görevli mülki idare birimleridir. Bunlar devlet tüzel kişiliğini temsil ederler yani kamu tüzel kişilikleri yoktur, merkeze bağlıdırlar.

YARARLARI	SAKINCALARI
• Güçlü bir devlet yönetimi, otoritesi, güvenliği sağlar. • Hizmetler, tüm ülke düzeyinde yeknesak/standart bir biçimde yürür. • Kamu görevlileri yerel etkilerden kurtulur. • Bütçenin tekliğinden kaynaklı mali denetimi kolaydır. • Hizmetler daha az harcamayla yürür.	• Bürokrasi ve kırtasiyeciliğe yol açar. Hizmetler yavaş yürür. • Hizmetlerin yerel gereksinimlere göre yürütülmesi güçleşir. • Demokratik ilkelere uygun değildir.

NOT

Yetki genişliği bürokrasi ve kırtasiyeciliği azaltmak için düşünülmüştür.

YETKİ GENİŞLİĞİ İLKESİ

Yetki genişliği ilkesi, merkezden yönetim ilkesinin en önemli sakıncası olan **bürokrasi ve kırtasiyeciliği azaltmak ve büyük ölçüde yumuşatmak için** düşünülmüş bir araçtır. Genel yönetimin taşradaki en yüksek amirlerine (valiler) belli konularda merkeze danışmadan, merkez adına **kendiliklerinden karar alma yetkisinin** verilmesine yetki genişliği denir. Klasik örnek valinin merkeze danışmadan kar tatili vermesidir.

NOT

Anayasaya göre ülkemizde yetki genişliği ilkesi yalnızca merkezî idarenin taşra örgütlerinden **il genel idaresinde vali** tarafından uygulanmaktadır. Bu yetkiyi Türkiye'de sadece 81 kişi kullanabilir.

YERİNDEN YÖNETİM İLKESİ

Yerinden yönetim, topluma sunulacak bazı idari hizmetlerin merkezî idare teşkilatı içinde yer almayan ve merkezî idare hiyerarşisine dâhil olmayan ayrı **kamu tüzel kişileri** tarafından yürütülmesidir.

Yerinden yönetim ilkesi, **belli bir yöre ve belli bir hizmet** itibariyle, iki biçimde uygulanmaktadır. Yerinden yönetim ilkesinin **belli bir yöre itibariyle** uygulanmasına **yerel yerinden (mahallî) yönetim** belli bir hizmet itibariyle uygulanmasına ise **hizmet bakımından yerinden yönetim (TRT, YÖK, TCDD gibi)** denmektedir. Anayasaya göre **il özel idaresi, belediye** ve **köy** olmak üzere üç yerel yönetim (mahallî idare) kuruluşu vardır.

YARARLARI	SAKINCALARI
• Bürokrasi ve kırtasiyeciliği azaltır. • Demokratik esaslara daha uygundur. • Hizmetler, yerel gereksinmelere daha uygun olarak belirlenir ve yürütülür.	• Ülke bütünlüğünün sarsılması tehlikesi vardır. • Hizmetlerin tüm ülke çapında standart yürütülmesi güçleşir. • Partizanca uygulamalar yüzünden kamu görevlileri yerel etki altında kalırlar. • Mali denetiminde güçlükler yaşanabilir.

benimhocam

KAMU TÜZEL KİŞİLİĞİ

Kamu tüzel kişileri, devlet tarafından **kanunla veya Cumhurbaşkanı Kararnamesi** ile kurulan üstün ve ayrıcalıklı yetkilerle donatılmış kendilerine ait bütçeleri, mal varlıkları, personeli ve karar organı olan kuruluşlardır.

Kamu Tüzel Kişiliği Anayasayla Düzenlenmiş Kuruluşlar	Anayasada Geçip Kamu Tüzel Kişiliğini Kendi Kanunlarından Alan Kuruluşlar	Anayasada Olan Ama Kamu Tüzel Kişiliği Olmayan Kuruluşlar	Kamu Tüzel Kişiliği Olmayan Kuruluşlara Örnekler
• Devlet • İl özel idareleri • Belediyeler • Köyler • Üniversiteler • TRT • Atatürk Dil Tarih Yüksek Kurumu • Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları (Odalar ve Barolar)	• YÖK • RTÜK • Kamu Denetçiliği Kurumu	• Diyanet İşleri Başkanlığı	• Diyanet İşleri Başkanlığı • Emniyet Genel Müdürlüğü • Genelkurmay Başkanlığı • Jandarma Genel Komutanlığı • Fakülteler • Mahkemeler • Valilikler • Kaymakamlıklar **NOT** Kamu tüzel kişiliği olmayan kuruluşlar YÖNETMELİK çıkaramaz.

NOT

Kamu tüzel kişiliği devlet tüzel kişisinden özerk olmak demektir. Bu özerklik idari, mali, ve hukuki yönden özerkliktir.

- **İdari Özerklik:** Kendi kararlarını almak ve uygulamak.
- **Mali Özerklik:** Kendi bütçesini yapmak ve bütçeyi harcamak
- **Hukuki Özerklik:** Mahkeme önünde davacı ve davalı olmak

İDARENİN BÜTÜNLÜĞÜ İLKESİ

Merkezde başkent teşkilatında Cumhurbaşkanı, bakanlıklar, başkente yardımcı kuruluşlar, taşrada ise iller ve ilçeler; yerinden yönetimde ise yerel yönetimler il özel idareleri, belediyeler ve köyler ve onlarca hizmet yerinden yönetim kuruluşu vardır. Bu birimler birbirlerinden ayrı ve parçalanmış bir görünüm sergileseler de gerek kuruluş ve gerekse görevleri yönünden birbirlerinden tamamen bağımsız değildirler. Nitekim Anayasanın 123. Maddesi'nde **idarenin kuruluş ve görevleriyle bir bütün olduğu** açıkça belirtilmiştir. İdarenin kuruluş ve görevleri yönünden bütünlüğü, **hiyerarşi** ve **idari vesayet** olarak adlandırılan iki hukuki araçla sağlanır.

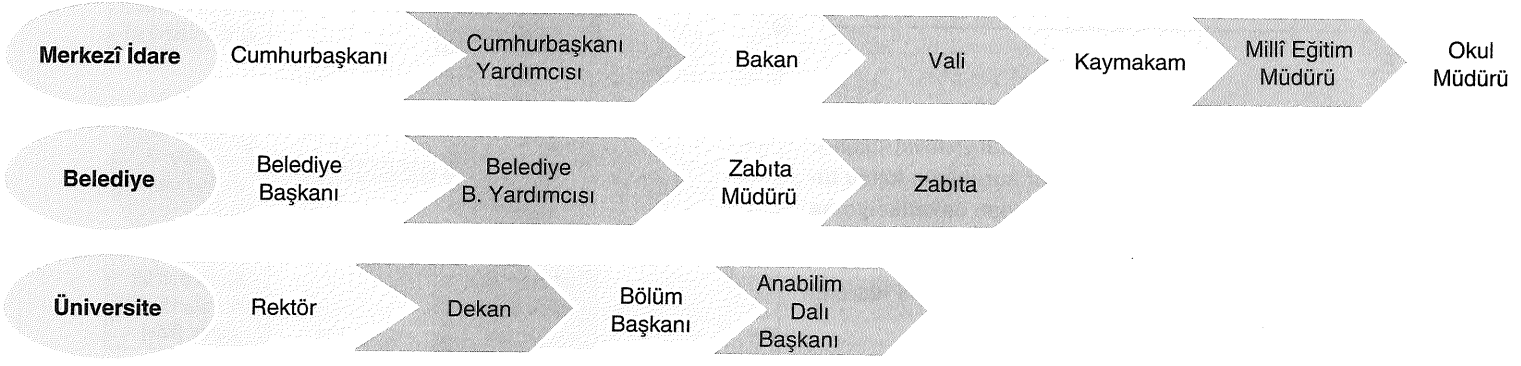
- **Hiyerarşi:** Aynı tüzel kişilik içinde hiyerarşi vardır.
- **İdari vesayet:** Farklı tüzel kişilikler arasında idari vesayet vardır.

Hiyerarşi

Aynı tüzel kişi içerisinde astlık - üstlük ilişkisini ifade eder. Hiyerarşi, **merkezî idare kuruluşlarının arasındaki bütünlüğü sağladığı gibi, aynı tüzel kişilik içinde yer alan çeşitli örgüt ve birimler arasında da** bütünlüğü sağlamaktadır.

Aralarında hiyerarşi ilişkisi vardır.

Hiyerarşik üst asta emir ve talimat verebilir. Üstün emir ve talimatlarının ast tarafından yerine getirilmesi zorunluluğunun istisnası **KANUNSUZ EMİR**dir.

KANUNSUZ EMİR

Kamu hizmetlerinde herhangi bir sıfat ve suretle çalışmakta olan kimse, üstünden aldığı emri, yönetmelik, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, kanun veya Anayasa hükümlerine aykırı görürse, yerine getirmez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir.

- Ancak, üstü emrinde ısrar eder ve bu emrini yazı ile yenilerse, emir yerine getirilir; bu hâlde, emri yerine getiren sorumlu olmaz.
- **Konusu suç (TCK'ye aykırı) teşkil eden emir**, hiçbir suretle yerine getirilmez; yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz.
- Askerî hizmetlerin görülmesi ve acele hâllerde kamu düzeni ve kamu güvenliğinin korunması için kanunla gösterilen istisnalar saklıdır.

NOT

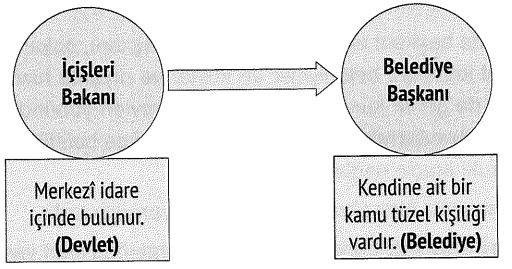
Hiyerarşik amir, astın işlemlerini değiştirebilir. Ancak astın yerine geçerek karar alamaz.

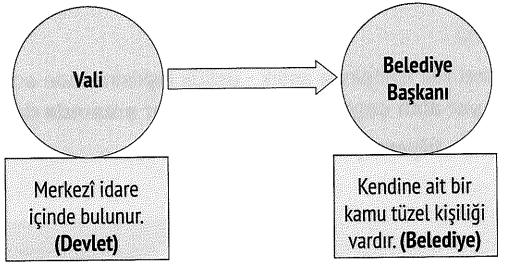
/benimhocam

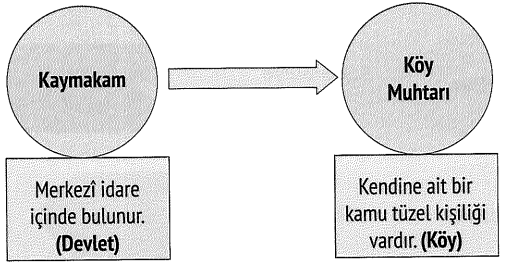
İdari Vesayet

İdari vesayet ise merkezî idare kuruluşları ile yerinden yönetim kuruluşları arasındaki bütünlüğü sağlayan hukuki araçtır. **Bir kuruluşun kamu tüzel kişiliği var ve başka bir kamu tüzel kişisi tarafından denetleniyorsa** idari vesayet söz konusudur.

Anayasanın 127. Maddesi'ne göre **merkezî idare ile mahallî idareler arasında** idari vesayet vardır.

Merkezî idare (Devlet) ile hizmet yerinden yönetimler arasında idari vesayet vardır.

• Ulaştırma ve Alt Yapı Bakanlığı	• Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları
• Adalet Bakanı	• Türkiye Barolar Birliği
• Millî Eğitim Bakanı	• Üniversiteler
• Millî Savunma Bakanı	• Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu
• Cumhurbaşkanı	• TRT
Devlet tüzel kişiliğinde yer alır.	**Hizmet bakımından yerinden yönetimde yer alır.**

İçtihatlara göre **tüzel kişiliği olan bazı üst kuruluşlarla tüzel kişiliği olan bazı alt kuruluşlar arasında** da vesayet ilişkisi vardır.

• Yükseköğretim Kurulu	• Üniversiteler
• RTÜK	• TRT
• Büyükşehir Belediyesi	• Büyükşehir ilçe belediyeleri
• Barolar Birliği	• Barolar
• Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği	• Ticaret ve sanayi odaları
Kendine ait ayrı bir kamu tüzel kişiliği vardır.	**Kendine ait ayrı bir kamu tüzel kişiliği vardır.**

/benimhocam

Hiyerarşi ve İdari Vesayet Denetiminin Karşılaştırılması

Hiyerarşi Denetimi	Vesayet Denetimi
Aynı tüzel kişilik içinde uygulanır.	Bir tüzel kişinin başka bir tüzel kişiyi denetlemesidir.
Genel ve olağan bir yetkidir. Kullanılması için kanuni bir dayanağa ihtiyaç yoktur.	**Özel, istisnai** bir yetkidir. Ancak kanunda açıkça gösterilen sınırlar ve usullere uygun kullanılabilir.
Üst asta emir ve talimat verebilir.	Vesayet makamı vesayet yetkisini kullandığı kuruluşa emir ve talimat veremez. Hukukilik denetimi ile sınırlıdır.

NOT

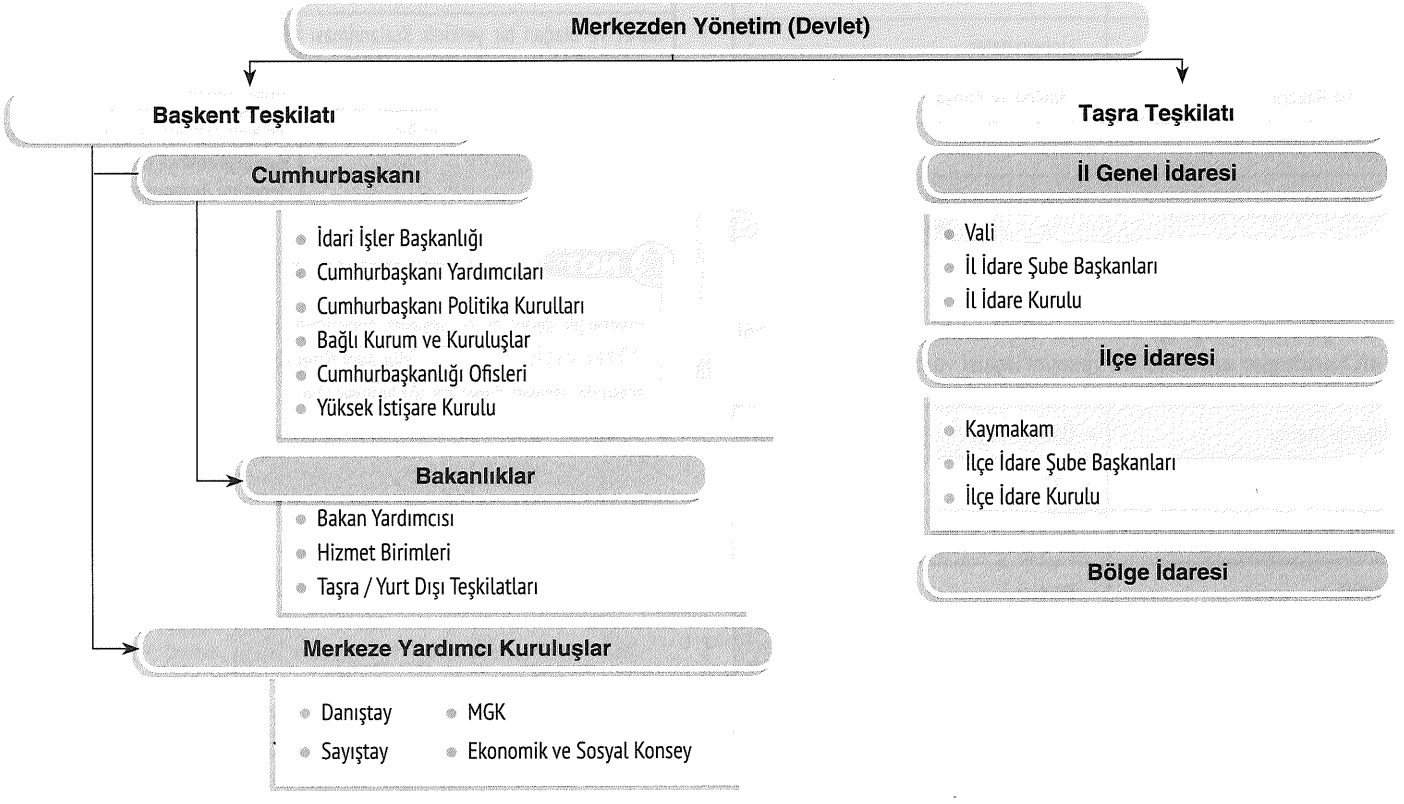
Hiyerarşik denetim ile vesayet denetimini birbirinden ayırmaya yarayan tek ölçüt, TÜZEL KİŞİLİK STATÜSÜdür. Aynı tüzel kişilik içinde hiyerarşi, farklı tüzel kişilikler arasında vesayet denetimi söz konusu olur.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN İDARİ YAPISI

Türkiye Cumhuriyeti İdaresi, Anayasaya göre, merkezden ve yerinden yönetim ilkelerine dayanır.

1. MERKEZÎ İDARE

Merkezî idare Devlet tüzel kişisi demektir. Merkezî idare (Devlet) **başkent teşkilatı** ile başkent teşkilatına bağlı **taşra teşkilatından** oluşmaktadır.

A. BAŞKENT TEŞKİLATI

Merkezî idarenin başkent örgütü, **Cumhurbaşkanlığı teşkilatı, bakanlıklar** ve **başkente yardımcı kuruluşlardan** oluşur.

1. CUMHURBAŞKANLIĞI

Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı

- Cumhurbaşkanı
- Cumhurbaşkanlığı Özel Kalem Müdürlüğü
- Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanlığı
- Cumhurbaşkanı Yardımcıları
- Cumhurbaşkanlığı Politika Kurulları
- Cumhurbaşkanlığı Ofisleri
- Cumhurbaşkanlığına Bağlı Kurum ve Kuruluşlar
- Bakanlıklar

Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanlığı

- En yüksek Devlet memuru olan İdari İşler Başkanı, Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanlığının en üst amiridir.

Cumhurbaşkanı Yardımcıları

- Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olanlar arasından Cumhurbaşkanı tarafından atanır ve görevden alınır.
- Cumhurbaşkanı yardımcıları, Cumhurbaşkanı'na karşı sorumludur.
- Cumhurbaşkanlığı makamının herhangi bir nedenle boşalması hâlinde, yenisi seçilene kadar en yaşlı Cumhurbaşkanı Yardımcısı Cumhurbaşkanlığına vekâlet eder ve Cumhurbaşkanı'na ait yetkileri kullanır.
- Cumhurbaşkanı'nın hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hâllerinde, Cumhurbaşkanı'nın görevlendirdiği yardımcısı Cumhurbaşkanı'na vekâlet eder ve Cumhurbaşkanı'na ait yetkileri kullanır.

Cumhurbaşkanlığı Politika Kurulları

- Bilim, Teknoloji ve Yenilik Politikaları Kurulu
- Eğitim ve Öğretim Politikaları Kurulu
- Ekonomi Politikaları Kurulu
- Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu
- Hukuk Politikaları Kurulu
- Kültür ve Sanat Politikaları Kurulu
- Sağlık ve Gıda Politikaları Kurulu
- Sosyal Politikalar Kurulu
- Yerel Yönetim Politikaları Kurulu

NOT

Cumhurbaşkanı, kurulların başkanıdır. Kurullar en **az üç üyeden** oluşur. Kurul üyeleri **Cumhurbaşkanınca** atanır.

Cumhurbaşkanlığı Ofisleri

- Dijital Dönüşüm Ofisi
- Finans Ofisi
- İnsan Kaynakları Ofisi
- Yatırım Ofisi

/benimhocam

NOT

Ofisler, Cumhurbaşkanlığına bağlı, özel bütçeli, kamu tüzel kişiliğini haiz, idari ve mali özerkliğe sahiptir.

Cumhurbaşkanlığına Bağlı Kurum ve Kuruluşlar

■ Devlet Arşivleri Başkanlığı	■ Millî İstihbarat Teşkilatı Başkanlığı
■ Devlet Denetleme Kurulu	■ Millî Saraylar İdaresi Başkanlığı
■ Diyanet İşleri Başkanlığı	■ Savunma Sanayi Başkanlığı
■ İletişim Başkanlığı	■ Strateji ve Bütçe Başkanlığı
■ Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği	■ Türkiye Varlık Fonu

NOT

Cumhurbaşkanlığına bağlı kuruluşlar arasında sadece Savunma Sanayi Başkanlığının kamu tüzel kişiliği bulunmaktadır.

NOT

Genelkurmay Başkanlığının Millî Savunma Bakanlığına bağlı olduğuna dikkat edilmelidir.

Bakanlıklar

- Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri ve yetkileri, teşkilat yapısı ile merkez ve taşra teşkilatlarının kurulması **Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle** düzenlenir.
- Bakanlar, **milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olanlar arasından Cumhurbaşkanı tarafından** atanır ve görevden alınır.

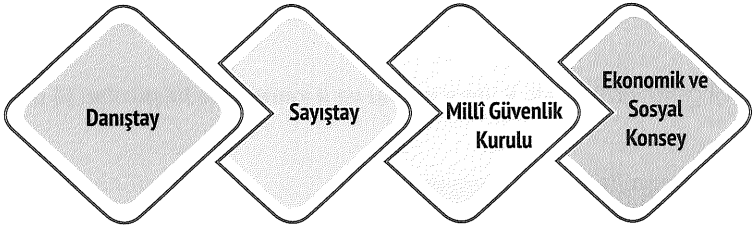
Cumhurbaşkanı kararı ile atanan bazı kamu görevlileri

- Diyanet İşleri Başkanı
- Millî İstihbarat Başkanı
- Savunma Sanayi Başkanı
- Bakan Yardımcıları
- Cumhurbaşkanlığı Ofis Başkanları
- Cumhurbaşkanı'na Bağlı Kurum ve Kurul Başkanları
- TRT Genel Müdürü
- T.C. Merkez Bankası Başkanı
- Yükseköğretim Kurulu Üyeleri
- Rektörler
- Valiler
- Büyükelçiler
- Düzenleyici ve Denetleyici Kurul Başkan ve Üyeleri (RTÜK üyelerini TBMM seçer)

NOT

Kaymakamlar, Cumhurbaşkanı'nın onayı ile atanırlar.

2. MERKEZE (BAŞKENTE) YARDIMCI KURULUŞLAR

Danıştay

- Anayasaya göre, Danıştay, hem idari yargı sisteminin en üst düzey yüksek mahkemesi hem de merkezî yönetimin en yüksek danışma ve inceleme birimidir.
- Kamu hizmeti imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında 2 ay içinde görüş bildirir (danışma görevi).

NOT

Vergi benzeri konularda Sayıştay ile Danıştay arasında görüş farkı olursa Danıştay kararı esas alınır.

Millî Güvenlik Kurulu

- Cumhurbaşkanı başkanlığında 2 ayda bir toplanır. Kararları **TAVSİYE** niteliğindedir.
- Gündemini, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve Genelkurmay Başkanının önerilerini dikkate alarak Cumhurbaşkanı belirler.
- Cumhurbaşkanı'nın olmadığı toplantılara Cumhurbaşkanı Yardımcısı başkanlık eder.
- Millî Güvenlik Kurulu; Cumhurbaşkanı'nın başkanlığında, Cumhurbaşkanı yardımcıları, Adalet, Millî Savunma, İçişleri, Dışişleri Bakanları, Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava kuvvetleri komutanlarından kurulur.

Sayıştay

- Sayıştay Anayasal bir kuruluştur. Sayıştay denetimlerini TBMM adına yapar.
- Anayasada yargı bölümünde düzenlenmiş olsa da yüksek mahkemeler arasında sayılmamıştır.
- Kararları kesindir ve kararları aleyhine Anayasa Mahkemesi dâhil hiçbir yargı yerine başvurulamaz.
- Sayıştay üyelerinin tamamı TBMM tarafından gizli oyla seçilir.

B. TAŞRA TEŞKİLATI

Merkezî idarenin başkent dışındaki tüm ülkeye yayılmış teşkilatıdır. Taşra örgütü devlet tüzel kişiliğinin bir parçasıdır ve kendilerine ait kamu tüzel kişilikleri yoktur.

Anayasaya göre taşra teşkilatı il idare kademeleri (il ve ilçe) ve bölge kuruluşları şeklinde ayrılır.

Mülki idare kademeleri oluşturulurken **ülkenin coğrafi, ekonomik şartları ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre**, illere; illerde kademeli bölümlere ayrılır.

Anayasaya göre **illerin idaresi yetki genişliğine** dayanır.

NOT

Anayasa, illerden söz etmiş ancak ilçelerden söz etmemiştir.

/benimhocam

1. İl İdaresi (İl Genel İdaresi)

İllerin kurulması, kaldırılması, merkezlerinin belirtilmesi, adlarının değiştirilmesi, **KANUN** ile olur.

İllerin idaresinde **yetki genişliği** ilkesi uygulanır.

Devletten ayrı bir tüzel kişiliği olmayan ve devlet tüzel kişiliği altında örgütlenen il genel idaresi **vali, il idare kurulu ve il idare şube başkanları (il müdürleri)** olmak üzere üç birimden oluşur.

İL GENEL İDARESİNİN ORGANLARI

VALİ

- Merkezî idarenin ildeki en yüksek hiyerarşik amiridir.
- İlde, devleti ve Cumhurbaşkanı'nı temsil eder.

İL İDARE KURULU

- Valiye ait işlerde danışmanlık ve yardımcılık yapar.
- Köy, mahalle muhtarı ve ihtiyar heyetinin görevine son verir.
  - Valinin Başkanlığında
  - Hukuk İşleri Müdürü
  - İl Millî Eğitim Müdürü
  - İl Sağlık Müdürü
  - İl Tarım ve Orman Müdürü
  - İl Çevre ve Şehircilik Müdürü
  - Defterdardan oluşur.

İL İDARE ŞUBE BAŞKANLARI

- Bakanlıkların ildeki teşkilatlarının en yüksek memurlarıdır.
- Valinin onayı olmadan işlem yapamazlar.
- Valiye karşı sorumludurlar.

Vali

- Vali, il idaresinin başı ve yürütme organıdır.
- Vali, istisnai bir memurluktur.
- Vali, **Cumhurbaşkanı kararıyla** atanır.
- Vali, ilde **Devletin ve Cumhurbaşkanı'nın temsilcisi ve idari yürütme** vasıtasıdır.
- Valiler, ilin genel idaresinden **Cumhurbaşkanı'na karşı** sorumludur.
- Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, görevlerine ait işleri için valilere re'sen emir ve talimat verirler.

NOT

Valilik ve Kaymakamlık Birimleri Teşkilat, Görev ve Çalışma Yönetmeliği'ne göre,

- "Vali ilde **Devletin ve Cumhurbaşkanı'nın temsilcisi** ve idari yürütme vasıtası; kaymakam **ilçede sadece Cumhurbaşkanı'nın temsilcisi** ve idari yürütme vasıtasıdır."

Valinin Görev ve Yetkileri

- Genel emirler çıkarmak ve bunları ilan etmek
- İlde kamu düzenini sağlamak için tüm kolluk karar ve tedbirlerini almak
- İldeki devlet memurları üzerinde hiyerarşik yetkileri kullanmak
- İldeki yerinden yönetim kuruluşları üzerinde vesayet yetkilerini kullanmak
- Resmi törenlere başkanlık etmek, yabancı ülke konsolosları ve komşu ülkelerin sınır makamları ile ilişkide bulunmak.
- Askerî kuruluşlar ve yargısal kuruluşlar dışında kalan bütün müesseseleri denetler ve teftiş eder.
- Vali, olağanüstü durumlarda askerî birliklerden yardım ister. Valinin isteğinin askerî makamlar tarafından yerine getirilmesi zorunludur.
- Vali, ceza evlerinin muhafazasını ve Cumhuriyet savcısı ile birlikte hükümlü ve tutukluların sağlık şartlarını gözetim ve denetimi altında bulundurur.

NOT

İlde yetki genişliğini (Devlet adına doğrudan karar alma) kullanan tek kişi validir. Kaymakamdan farklı olarak valinin Cumhurbaşkanı'nı temsil etmenin yanında devleti de temsil etme yetkisi vardır.

2. İlçe İdaresi

İlçe kurulması, kaldırılması, merkezlerinin belirtilmesi, adlarının değiştirilmesi, bir ilçenin başka bir ilıe bağlanması **KANUN** ile olur.

NOT

İl ve ilçe sınırlarının değiştirilmesi, bir köyün veya kasabanın başka il veya ilçeye bağlanması **CUMHURBAŞKANI'NIN ONAYI** ile olur.

İlçe idaresi **kaymakam, ilçe idare şube başkanları ve ilçe idare kurulundan** oluşur.

İLÇE İDARESİ

KAYMAKAM

- Merkezî idarenin ilçedeki en büyük mülki amiridir.
- Valinin gözetim ve denetimi altında çalışır.
- İlçedeki sadece Cumhurbaşkanı temsil eder.

Merkez ilçelerde (büyükşehir olmayan illerde) kaymakam bulunmaz. Merkez ilçelerin başında (büyükşehir olmayan ilk merkezleri) vali bulunur.

İLÇE İDARE KURULU

- Kaymakama ait işlerde yardımcılık ve danışmanlık yapar.
- Köy, mahalle muhtarı ve ihtiyar heyetinin görevine son verir.
  - Kaymakamın Başkanlığında
  - İlçe yazı işleri müdürü
  - Mal müdürü
  - Hükûmet hekimi
  - Millî Eğitim müdürü
  - Tarım ve orman müdürü

İLÇE İDARE ŞUBE BAŞKANLARI

- Bakanlıkların ilçelerdeki teşkilatlarının en yüksek memurlarıdır.
- Kaymakamın onayını almadan işlem yapamazlar.
- Kaymakama karşı sorumludurlar.

Kaymakam

- İlçe genel idaresinin başı ve yürütme organıdır.
- Kaymakamlık, istisnai bir memurluk değil bir meslek memurluğudur.
- Kaymakamlar, **Cumhurbaşkanı'nın onayı** (İçişleri Bakanının önerisi üzerine) ile atanır.
- Kaymakam, ilçede **Cumhurbaşkanı'nın temsilcisi ve idari yürütme vasıtasıdır.**
- Kaymakam görevlerini, valinin gözetim ve denetimi altında yapar.
- **Askerî kuruluşlar ile yargısal kuruluşlar**, vali de olduğu gibi kaymakamın da idari denetiminin dışında bırakılmıştır.

Vali ve Kaymakam Karşılaştırması	
VALİ	**KAYMAKAM**
İstisnai memurluk	Güvenceli meslek memurluğu
Cumhurbaşkanı kararıyla atanır.	Cumhurbaşkanı onayı ile atanır.
Hem devletin hem Cumhurbaşkanı'nın temsilcisi	Sadece Cumhurbaşkanı'nın temsilcisi
Yetki genişliği ilkesi	Yok
Genel emir çıkarma yetkisi	Yok
Askerî birliklerden doğrudan yardım isteme	Askerî birliklerden vali aracılığıyla yardım isteme
Komşu ülkenin sınır makamları ve yabancı temsilcilerle görüşebilme	Yok

3. Bölge İdaresi

Anayasaya göre, merkezî idare teşkilatı olarak birden çok ili içine alan bölge idareleri kurmak mümkündür.

2. YERİNDEN YÖNETİM

Topluma sunulacak bazı idari hizmetlerin devlet merkezinden ve tek elden değil, merkezî idare teşkilatı içinde yer almayan ve merkezî idare hiyerarşisine dâhil olmayan **kamu tüzel kişileri** tarafından yürütülmesidir. Diğer bir ifadeyle devlet tüzel kişisi dışındaki diğer bütün kamu tüzel kişileridir. Yerinden yönetimler **yerel yerinden yönetim** ve **hizmet yerinden yönetim** olmak üzere ikiye ayrılır.

Yerinden Yönetim

Yerel Yerinden Yönetimler

İl Özel İdaresi

- Vali
- İl Genel Meclisi
- İl Encümeni

Belediye İdaresi

- Belediye Başkanı
- Belediye Meclisi
- Belediye Encümeni

Köy İdaresi

- Muhtar
- Köy İhtiyar Meclisi
- Köy Derneği

Hizmet Yerinden Yönetimler

- **İdari Kamu Kurumları**
  - Karayolları Genel Müdürlüğü
  - Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü
  - Orman Genel Müdürlüğü
  - Vakıflar Genel Müdürlüğü
- **Kamu İktisadi Kurumları**
  - TCDD
  - Toprak Mahsülleri Ofisi (TMO)
  - Devlet Hava Meydanları İşletmesi (DHMİ)
- **Sosyal Kamu Kurumları**
  - SGK
  - Türkiye İş Kurumu
- **Bilimsel, Teknik ve Kültürel Kamu Kurumları**
  - TRT, Üniversiteler, YÖK, TSE, TÜBİTAK, Devlet Tiyatroları, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
- **Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları**
  - Ticaret ve Sanayi Odaları
  - Barolar Birliği
- **Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar**
  - RTÜK, EPDK, BDDK, SPK, Kamu İhale Kurumu, Rekabet Kurumu

A. YEREL YÖNETİM (MAHALLÎ İDARELER)

- Mahallî idareler; **il özel idaresi, belediye, köy** olarak belirlenmiştir.
- Kamu tüzel kişiliğine sahiptirler.
- Görev ve yetkileri **kanun** ile düzenlenir.
- Karar organları seçimle iş başına gelir.
- Mahallî idarelerin seçimleri, **5 yılda bir** yapılır.
- Mahallî idareler kendi aralarında **Cumhurbaşkanı'nın izni** ile birlik kurabilirler.

- Yerel yönetim seçilmiş organlarının organlık sıfatının kaybı yargı kararıyla olur. Belediye meclisinin feshi, il genel meclisinin feshi, belediye başkanının başkanlıktan düşürülmeleri **Danıştay kararıyla** olmaktadır.
- Görevleriyle ilgili bir suç sebebiyle hakkında soruşturma veya kovuşturma açılan mahallî idare organlarını veya bu organların üyelerini, **İçişleri Bakanı** geçici bir tedbir olarak kesin hükme kadar görevden uzaklaştırabilir.
- Devlet ile yerel yönetimler arasında vesayet ilişkisi vardır. Örneğin İçişleri Bakanı ile belediyeler ve il özel idareleri arasında, vali ile belediyeler ve köyler arasında, kaymakam ile belediyeler ve köyler arasındaki ilişki **vesayet ilişkisi**dir.

NOT

Muhtar ve ihtiyar heyetini görevden uzaklaştıran ve görevine son veren il / ilçe idare kurullarıdır.

	Yürütme Organı	Karar Organı	Danışma Organı
İl Özel İdaresi	Vali	İl genel meclisi	İl encümeni
Belediye	Belediye başkanı	Belediye meclisi	Belediye encümeni
Köy	Köy muhtarı	Köy ihtiyar meclisi	Köy derneği

NOT

"On sekiz" yaşını dolduran her Türk vatandaşı belediye başkanlığına, il genel meclisi ve belediye meclisi üyeliğine seçilebilir.

1. İL ÖZEL İDARESİ

- İl halkının mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisidir.
- Yeni bir kanunla il kurulduğunda, o ilde il özel idare tüzel kişiliği ve teşkilatı da kendiliğinden kurulmuş olmaktadır.
- İl özel idaresi, **devlet tüzel kişiliği dışında ayrı bir tüzel kişiliğe sahiptir.**
- İl özel idaresi belediyelerden farklı olarak sadece yerleşim yerlerinde değil, **il sınırları içindeki coğrafi alanının tamamında** hizmetleri yürütmekle görevlidir.

NOT

Büyükşehir belediyesinin kurulmasına ilişkin kanuna göre büyükşehir olan 30 ilde il özel idaresi kaldırılmıştır.

/benimhocam

İL ÖZEL İDARESİNİN ORGANLARI		
• **Vali** İl özel idaresinin **başı, yürütme organı ve tüzel kişiliğinin temsilcisi**dir.	• **İl Genel Meclisi** İl özel idaresinin **karar** organıdır. Üyeleri seçimle göreve gelir. Başkanlığını meclisin kendi içinden seçtiği bir üye yapar.	• **İl Encümeni** İl özel idaresinin **"danışma"** organıdır. Valinin başkanlığında toplanır.

NOT

Vali'nin iki farklı görevi vardır; Vali bir taraftan merkezin hiyerarşisindeki **il genel idaresinin başıyken,** diğer taraftan da bir yerel yönetim birimi olan **il özel idaresinin başıdır.**

2. BELEDİYELER

- **Belediye:** Belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisini,
- **Belediyenin organları:** Belediye meclisini, belediye encümenini ve belediye başkanını,
- **Belde:** Belediyesi bulunan yerleşim yerini, (Köye belediye gelmesi)
- **Mahalle:** Belediye sınırları içinde, ihtiyaç ve öncelikleri benzer özellikler gösteren ve sakinleri arasında **komşuluk ilişkisi bulunan** idari birimi ifade eder.

Kuruluşu

- Nüfusu ne olursa olsun **il ve ilçe merkezlerinde** belediye kurulması zorunludur.
- Nüfusu **5.000 ve üzerinde olan yerleşim birimlerinde (köylerde) Cumhurbaşkanı kararıyla** belediye kurulabilir.
- Nüfusu **2.000'in altına düşen** belediyeler, **Cumhurbaşkanı kararı** ile köye dönüştürülür.

NOT

Belediyesiz il ve ilçe olmaz. İlsiz ve ilçesiz belediye (köylerde) kurulabilir.

BELEDİYENİN ORGANLARI		
Belediye Başkanı • Belediye idaresinin **başı, yürütme organı ve tüzel kişiliğinin temsilcisi**dir.	**Belediye Meclisi** • Belediye idaresinin **karar** organıdır. • Üyeleri seçimle göreve gelir. • Başkanı, belediye başkanıdır.	**Belediye Encümeni** • Belediye idaresinin **"danışma"** organıdır. • Belediye başkanının başkanlığında toplanır.

Görevden Uzaklaştırma	Göreve Son Verme
• Görevi ile ilgili bir suç nedeniyle hakkında soruşturma veya kovuşturma açılan belediye başkanını kesin hükme kadar **İÇİŞLERİ BAKANI** görevden uzaklaştırabilir.	• Kanunda gösterilen sebeplerden dolayı belediye başkanının başkanlık sıfatının sona ermesine İçişleri Bakanı'nın başvurusu üzerine **DANIŞTAY** karar verir.

Meclisin feshi

- Kendisine kanunla verilen görevleri süresi içinde yapmayı ihmal eder ve bu durum belediyeye ait işleri sekteye veya gecikmeye uğratırsa, belediyeye verilen görevlerle ilgisi olmayan siyasi konularda karar alırsa **İçişleri Bakanlığının bildirimi üzerine Danıştayın kararı ile** feshedilir.

NOT

Mahallî idare organları arasında yer alan encümenler (il encümeni / belediye encümeni) seçimle göreve gelmez.

3. BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

- Toplam nüfusu **750.000'den fazla** olan illerin il belediyeleri **KANUNLA** büyükşehir belediyesine dönüştürülebilir.
- Büyükşehir belediyesi kurulması için tüm ilin nüfusu **en az 750.000** olmalıdır.
- Büyükşehir belediyeleri meclisten çıkacak bir **KANUNLA** kurulur.
- Büyükşehir belediyelerinin sınırları, il mülki sınırlarıdır. İlçe belediyelerinin sınırları, bu ilçelerin mülki sınırlarıdır.
- Büyükşehir belediyesinin organları, "büyükşehir belediye meclisi", "büyükşehir belediye encümeni" ve "büyükşehir belediye başkanı"dır.

NOT

Türkiye'de şu anda 30 ilde büyükşehir belediyesi bulunmaktadır. En son büyük şehir belediyesi olan il Ordu'dur. Büyükşehir belediyesi olan tüm illerde;

- İl özel idareleri tamamen kaldırılmıştır.
- Belde belediyelerinin tüzel kişiliği kaldırılmış, bu beldeler mahalleye dönüştürülmüştür.
- Köylerin tüzel kişiliği kaldırılmış köyler mahalleye dönüştürülmüştür.

NOT

Büyük şehir belediye meclis üyeleri doğrudan halk tarafından seçilmez. Üyeleri;

- İlçe belediye başkanları
- İlçe belediye meclis üyelerinin 1/5'dir.

4. KÖYLER

Köy nüfusu **150 ila 2000 arasında olan**; cami, mektep, otlak gibi orta malları, evleri, bağ ve bahçeleriyle birlikte toprak bütünlüğünü oluşturan; taşınır taşınmaz mallara sahip olabilen kamu tüzel kişiliğine sahip yerel yönetim birimidir.

Yeniden bir köy kurulması, kaldırılması, adının değiştirilmesi **İçişleri Bakanı'nın kararı ile** olur.

/benimhocam

KÖYÜN ORGANLARI		
Muhtar	**Köy İhtiyar Heyeti**	**Köy Derneği**
• Muhtar kendisine verilen görevler itibarıyla hem **devlet memuru (devleti temsil eder)** hem de köy tüzel kişiliğinin temsilcisidir. • 18 yaşını doldurmuş olmak, son 6 aydan beri köyde ikamet etmek ve **okuma yazma bilmek** gereklidir. • Siyasi partiler muhtarlık seçiminde aday gösteremez. • **Köy derneği** tarafından 5 yıllığına seçilir. • Görevini gereği gibi yapmayan muhtarlar, bağlı olduğu **il veya ilçe idare kurulu kararı ile** görevden uzaklaştırılabilir ya da alınabilir.	• Köy idaresinin **karar** organıdır. • Köy derneği tarafından seçilmiş üyeler ile doğal üyelerden oluşur. • **İmam ve öğretmen** doğal üyelerdir. • Köyün zorunlu işlerini sıraya koyar. • Salmaya ve imeceye karar verir. **Salma:** Köyün ortak ihtiyaçlarını karşılamak için hane başı toplanan paralardır. **İmece:** Köy halkının birleşerek köy işlerini birlikte yapmasıdır.	• Köyde yaşayan kadın ve erkek 18 yaşını doldurmuş tüm seçmen halktan oluşur. • Köy derneğine belli konularda karar verme yetkisi verilmiştir. • Muhtar ve ihtiyar heyetini seçer. • Köyün isteğe bağlı işlerini zorunlu hâle getirir. **NOT** Köy derneğinin oluşumu bir doğrudan demokrasi örneğidir.

NOT

Köy Kanunu madde 1'e göre, nüfusu 2.000'den aşağı yurtlara (köy) ve nüfusu 2.000 ile 20.000 arasında olanlara (kasaba) ve 20.000'den çok nüfusu olanlara (şehir) denir.

MAHALLE İDARESİ

- Belediye sınırları içinde, ihtiyaç ve öncelikleri benzer özellikler gösteren ve sakinleri arasında komşuluk ilişkisi bulunan idari birimi ifade eder.
- Belediye sınırları içinde mahalle kurulması, belediye meclisinin kararı ve kaymakamın görüşü üzerine valinin onayı ile olur.
- Mahalle idaresinin organları, muhtar ve ihtiyar heyetidir.
- Muhtar ve ihtiyar heyeti seçiminde **siyasi partiler aday gösteremez.**
- Muhtar ve ihtiyar heyeti üyeleri beş yıllık süreyle mahalledeki seçmenler tarafından seçilir.
- Mahalle idaresinin tüzel kişiliği yoktur. Bu sebeple mahalle bir **MAHALLÎ İDARE DİĞER BİR DEYİŞLE YEREL YÖNETİM BİRİMİ DEĞİLDİR.**

NOT

Mahalle muhtarı ve ihtiyar heyeti seçimleri ile köy muhtarı ve ihtiyar heyeti seçimlerde **siyasi parti adaylığı yoktur.**

NOT

Belediye sınırları içinde nüfusu 500'ün altında olan yerlerde mahalle kurulamaz.

NOT

Belediye (5000) Cumhurbaşkanı kararı ile kurulur.
Büyükşehir belediyesi (750.000) kanunla kurulur.
Köy (150 - 2000) İçişleri Bakanı kararı ile kurulur.
Mahalle (500) Belediye meclisi kararı, kaymakamın görüşü, valinin onayı ile kurulur.

B. HİZMET YERİNDEN YÖNETİM KURULUŞLARI

- Teknik bilgi ve uzmanlık isteyen belli bir hizmetin devlet tüzel kişiliği ve merkezî idare teşkilatı dışında örgütlenmesi ve tüzelkişilik kazanmasıdır.
- İdari, iktisadi, sosyal, bilimsel, teknik, kültürel alanlarda görev yapan, yerinden yönetim kuruluşları vardır.

Ortak Özellikleri
Kanunla veya Cumhurbaşkanı Kararnamesi ile kurulur.
Kamu tüzel kişiliğine sahiptirler.
Merkezî idarenin vesayet denetimine tabidirler.
Özerktirler ve ayrı bir mal varlığı ve bütçeye sahiptirler.
Uzmanlık gerektiren kuruluşlardır.
Yönetmelik çıkarabilirler.

TÜRLERİ

a. İdari Kamu Kurumları

- Merkezî idare tarafından eskiden beri yürüttüğü bazı geleneksel hizmetlerin ayrı bir tüzelkişilik biçiminde örgütlenmesidir.

  - Kara Yolları Genel Müdürlüğü,
  - Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü
  - Orman Genel Müdürlüğü
  - Vakıflar Genel Müdürlüğü

b. Kamu İktisadi Kurumları (KİT) Türleri

İktisadi Devlet Teşekkülleri (İDT)

- Sermayesi doğrudan doğruya devlete ait olup iktisadi alanda faaliyet gösterir.

  - Ziraat Bankası
  - ÇAYKUR
  - BOTAŞ
  - DMO
  - TMO

Kamu İktisadi Kuruluşları (KİK)

- Sermayesi doğrudan doğruya devlete ait olup tekel malların üretildiği alanda faaliyet gösterir.

- PTT
- TCDD
- DHMİ

Müesseseler

- Sermayesinin tamamı bir iktisadi devlet teşekkülüne veya bir iktisadi kamu kurumuna ait olup ona bağlı işletme veya işletmeler topluluğudur.

- MKEK'ye bağlı Silah Sanayi Müessesesi

Bağlı Ortaklıklar

- Sermayesinin %50 sinden fazlası bir iktisadi devlet teşekkülüne veya iktisadi kamu kurumuna ait olan işletme veya işletmeler topluluğundan oluşan anonim şirkettir.

- TCDD'ye bağlı Türkiye Lokomotif ve Motor Sanayi A.Ş,

Kamu İştirakleri

- İktisadi devlet teşekkülleri ve iktisadi kamu kurumlarının veya bağlı ortaklıkların sermayelerinin en az %15'ini en çok %50'sine sahip oldukları anonim şirketlerdeki hisseleri kamu iştirakleri olarak adlandırılmaktadır.

c. Sosyal Kamu Kurumları

- Sosyal güvenlik, çalışma, sağlık, emeklilik gibi sosyal ihtiyaçları karşılamak üzere kurulmuş olan kuruluşlardır.

- Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK)
- Türkiye İş Kurumu
- Genel Müdürlüğü
- YURTKUR

d. Bilimsel Teknik ve Kültürel Kamu Kurumları

- Devletin, bilim, yükseköğretim, kültür, sanat konularında kurmuş olduğu birimlerdir.

- TRT
- YÖK
- TSE
- TÜBİTAK
- Üniversiteler
- Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
- Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü
- Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü

e. Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları

- Kanunla kurulurlar.
- Kuruluş amaçları dışında faaliyet gösteremezler.
- Mesleki kuruluşlar zorunlu üyelik esasına dayanan kuruluşlardır.
- Organları kendi üyeleri tarafından ve yargı gözetimi altında seçilirler.

- Noterler Birliği
- Barolar Birliği
- Barolar
- TOBB
- Ticaret ve Sanayi Odaları
- Tabip Odaları

f. Düzenleyici ve Denetleyici Kurumlar

- Sermaye piyasası, rekâbet, radyo ve televizyon yayıncılığı bankacılık gibi kamusal yaşamın hassas alanlarında **düzenleme ve denetleme görevini yerine getiren** kuruluşlardır.

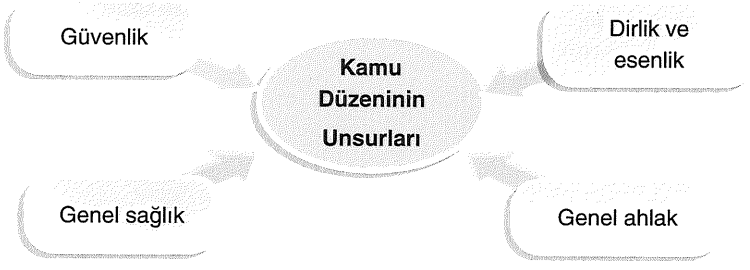
➢ Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
➢ Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
➢ Sermaye Piyasası Kurumu
➢ Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
➢ Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
➢ Kamu İhale Kurumu
➢ Rekabet Kurumu
➢ Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
➢ Kişisel Verileri Koruma Kurumu
➢ Nükleer Düzenleme Kurumu
➢ Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu

KOLLUK FAALİYETLERİ

İdarenin **kamu düzenini korumak ve sağlamak amacıyla** giriştiği ve kamu özgürlüklerini sınırlayıcı tüm faaliyetlerine kolluk faaliyetleri denir.

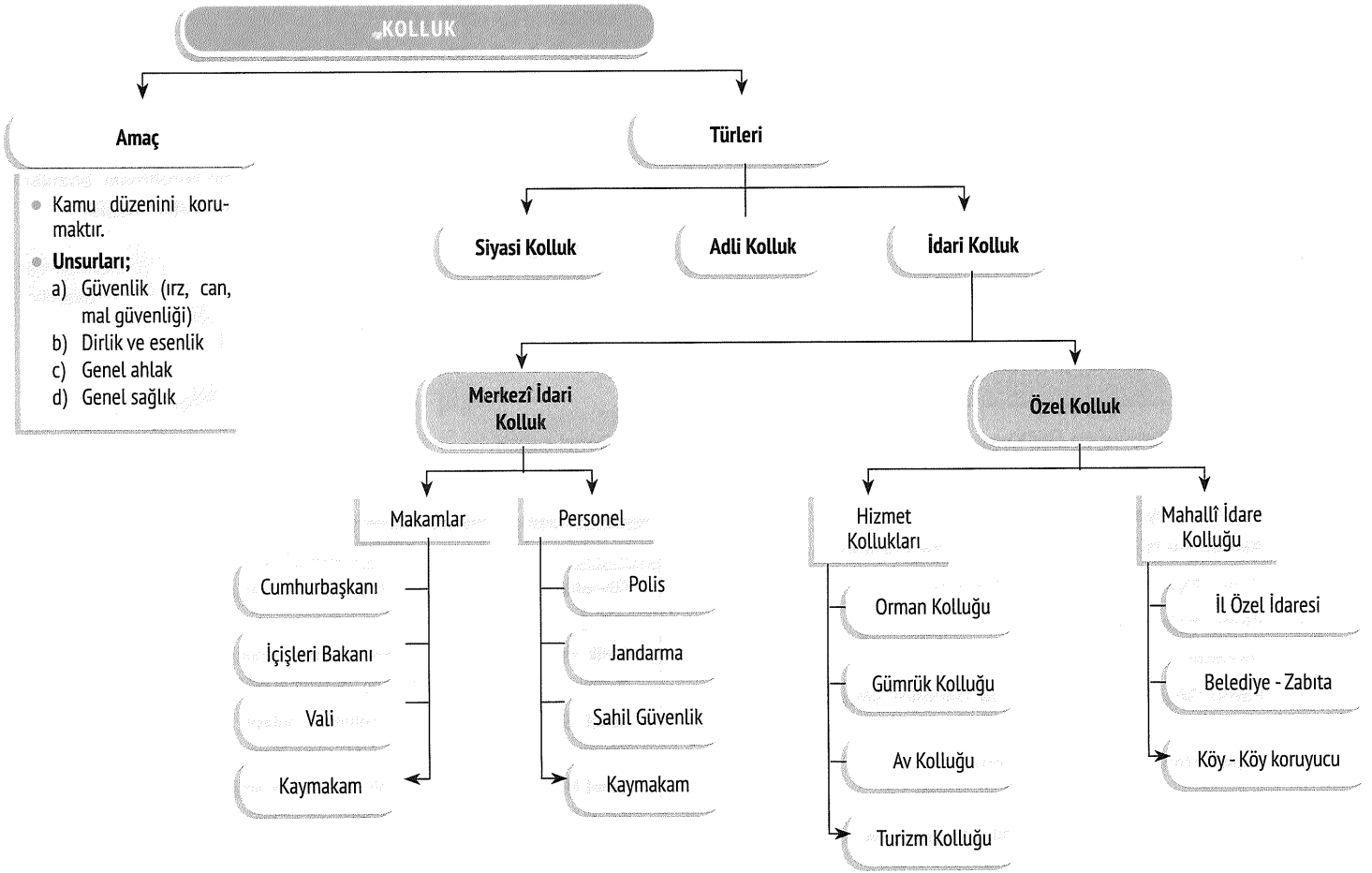
KAMU DÜZENİ

- Kolluk faaliyetinin amacı, kamu düzeninin korunması, bozulan kamu düzeninin sağlanması ve kamu yararının sağlanmasıdır.

Kamu Düzeninin Unsurları

- **Güvenlik:** Güvenlik bireylerin can ve eşyalarına zarar verebilecek tehdit ve tehlikelerin yokluğu anlamına gelir.
- **Dirlik ve Esenlik:** Dirlik ve esenlik unsuru, yaşamın normal seyrini olumsuz yönde etkileyecek her türlü düzensizlik ve karışıklığın yokluğu anlamına gelir.
- **Genel Sağlık:** Genel Sağlık, toplumun bulaşıcı ve yaygın hastalıklardan uzak tutulmasını, toplumun sağlık koşulları içinde yaşamını sürdürmesini ifade eder.
- **Genel Ahlak:** Genel ahlak, belli bir zamanda ve yerde toplumun tamamına ya da etkili bir çoğunluğuna egemen olan toplumsal davranış kurallarıdır. Bireylerin ahlak anlayışlarının dışa yansıması niteliğinde olan davranışları, toplumun dış maddi düzeni ile ilgili kabul edilir ve kolluk faaliyetine konu olur.

KOLLUK
Amaç
Kamu düzenini korumaktır.
Unsurları;
a) Güvenlik (ırz, can, mal güvenliği)
b) Dirlik ve esenlik
c) Genel ahlak
d) Genel sağlık
Türleri
Siyasi Kolluk
Adli Kolluk
İdari Kolluk
Merkezî İdari Kolluk
Özel Kolluk
Makamlar
Personel
Cumhurbaşkanı
İçişleri Bakanı
Vali
Kaymakam
Polis
Jandarma
Sahil Güvenlik
Kaymakam
Hizmet Kollukları
Orman Kolluğu
Gümrük Kolluğu
Av Kolluğu
Turizm Kolluğu
Mahallî İdare Kolluğu
İl Özel İdaresi
Belediye - Zabıta
Köy - Köy koruyucu

Kolluk Çeşitleri
• **İdari Kolluk:** Kamu düzenini korumak ve bozulmasına engel olmak ile görevli **önleyici, engelleyici, koruyucu** ve **durdurucu** kolluktur. Polisin kimlik kontrolü yapması gibi • **Adli Kolluk:** Kamu düzeni **bozulduktan sonra**, suç faillerini tespit etmek, yakalamak, delilleri toplamak, bunları adli makamlara teslim etmek suretiyle, bozulan kamu düzenini **yeniden tesis etmek**le görevli kolluktur. Başında Cumhuriyet Başsavcısı bulunur. • **Siyasi Kolluk:** Devletin millî güvenliğin korunması için giriştiği **gizli polis** faaliyetleridir. Siyasi polis **Cumhurbaşkanlığına bağlı Millî İstihbarat Teşkilatı Başkanlığı** bünyesinde faaliyet gösterir.

NOT

Jandarma Genel Komutanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Sahil Güvenlik Komutanlığı **İçişleri Bakanlığına** bağlıdır.

KAMU HİZMETLERİ

Devlet ya da diğer kamu tüzel kişileri tarafından ya da bunların gözetim ve denetimi altında, genel ve ortak gereksinimleri karşılamak, kamu yararı ya da çıkarını sağlamak için yapılan ve topluma sunulmuş bulunan sürekli ve düzenli etkinliklerdir.

KAMU HİZMETİNE EGEMEN OLAN İLKELER

Süreklilik (Düzenlilik)
Kamu hizmetinin herhangi bir kesintiye uğramadan, düzenli, yeterli ve iyi şekilde yerine getirilmesidir. Ancak süreklilik, hizmetin her an sürmesi değil, ihtiyacı gidermeye yetecek sıklıkta yerine getirilmesidir. Memurların grev yasağı, **istifa eden memurun belli bir süre beklemesinin zorunlu olması,** bazı şehirlerde gece yarısı toplu taşıma hizmetinin yerine getirilmesi, hastanelerin tüm gün açık olması, kolluk kuvvetlerinin her zaman çalışır olması bu ilkenin sonuçlarıdır.

Uyarlama (Değişkenlik)
Kamu hizmeti değişen toplumsal ihtiyaçlar ve gelişen teknolojiye paralel olarak değişmek ve günün şartlarına ayak uydurmak zorundadır. Öğretmenlerin tahta yerine EBA'dan ders anlatması, hizmetin değişmesi karşısında hizmeti yürüten ve hizmetten yararlananların kazanılmış hak iddia edememesi bu ilkenin sonuçlarıdır.

Eşitlik (Nesnellik)
Kamu hizmeti idare tarafından **tarafsız, herkese eşit şekilde** sunulmalıdır. Kamu hizmetlerinden herkes yararlanmalıdır. Kamu hizmetleri aynı koşullarda, aynı durumda olanlara, aynı şekilde sunulmalıdır.

Bedelsizlik (Meccanilik)
Kamu hizmetleri kural olarak bedelsizdir. Devletin bu hizmetlerden kâr elde etmesi düşünülemez. Devlet okullarında ilk ve ortaöğrenimin parasız olması bu ilkenin sonucudur. Ancak günümüzde iktisadi kamu hizmetlerinden belirli bir bedel alınmaktadır. Fakat bu bedel hiçbir zaman iktisadi anlamda bir kâr olmamalıdır.

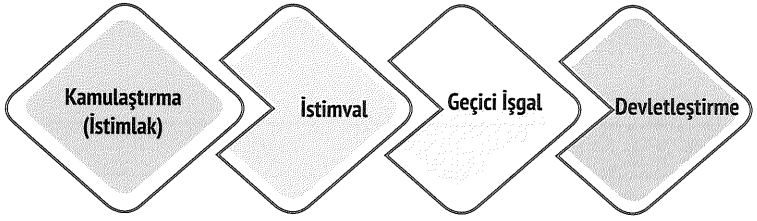

İDARENİN ÖRGÜTLENME YETKİSİ

- İdare idari fonksiyonunu yerine getirmek için örgütlenme yetkisine sahiptir. İdarenin örgütlenmesinde temel kural kanuni idare ilkesidir. Gerçekten de Anayasaya göre, idari örgütler kanunla kurulur, görev ve yetkileri kanunla belirlenir. Ancak idari örgütler aynı zamanda, kanunun verdiği izne dayalı olarak bir idari işlemle de kurulabilir.

Kanunla kurulanlar	Cumhurbaşkanı Kararnamesi ile kurulanlar	Cumhurbaşkanı kararı ile kurulanlar	İçişleri Bakanı kararı ile kurulanlar
• İller • İlçeler • Büyükşehir belediyeleri • Üniversiteler • Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları	• Bakanlıklar	• Belediyeler • Kamu iktisadi teşebbüsleri	• Köyler

İDARENİN MAL EDİNME YETKİLERİ

- **Kamulaştırma (İstimlak)**
  - Devlet ve kamu tüzel kişilerinin kamu yararının gerektirdiği hâllerde, karşılığını peşin ödemek şartıyla, **özel mülkiyette bulunan taşınmaz bir malın** tamamına veya bir kısmına, kanunda gösterilen esas ve usullere göre zorla el atmasıdır.
  - Kamulaştırma bedeli ile kesin hükme bağlanan artırım bedeli nakden ve peşin olarak ödenir.
  - Peşin ödeme kuralının istisnası taksitlendirmedir. **Anayasaya göre şu durumlarda taksitlendirmeye gitmek mümkündür:**
    - Tarım reformunun uygulanması
    - Büyük enerji, sulama ve iskân projeleri
    - Yeni orman yetiştirilmesi
    - Kıyıların korunması
    - Turizm amaçlı kamulaştırmalar

- Taksitlendirme süresi **5 yılı aşamaz**; bu takdirde taksitler eşit olarak ödenir.
- Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten **küçük çiftçiye ait olanlarının bedeli**, her hâlde peşin ödenir.
- Kamulaştırmada taksitlendirme yapılması durumunda taksitlendirmelerde ve herhangi bir sebeple ödenmemiş kamulaştırma bedellerinde kamu alacakları için öngörülen **en yüksek faiz** uygulanır.

- **İstimval**
  - **Olağanüstü durumlarda** (savaş seferberlik), karşılığı ödenmek suretiyle taşınır mallara idarece zorla el atılmasıdır. Örneğin, iş makinelerine afet bölgesine gönderilmek üzere el konulması.

- **Geçici İşgal**
  - Geçici işgal, **bir bayındırlık hizmetinin görülmesi sırasında**, bu hizmetin görülmesi için gereksinim duyulan **ahşap dışındaki** taş, kum, kireç ve benzeri iptidai maddeleri çıkarmak veya hazırlamak ya da bazı eşyaları koyabilmek için özel mülkiyette bulunan taşınmaza idarece geçici olarak el atılmasıdır.

- **Devletleştirme**
  - Kamu hizmeti niteliği taşıyan **özel teşebbüsler**, kamu yararının zorunlu kıldığı hâllerde devletleştirilebilir.
  - Devletleştirme kamulaştırmadan farklı olarak **kanunla** yapılır. Devletleştirme usulü ile bir taşınmazı edinmek değil bir **işletmeyi bütün taşınır ve taşınmaz unsurlarıyla birlikte** kamuya geçirmek söz konusudur.

benimhocam

KAMU GÖREVLİLERİ

Kamu hizmetleri tek tip personel ile yerine getirilemeyecek derecede değişik nitelik ve türdedir. Devlet Memurları Kanunu üç istihdam biçimi öngörmüştür.

TÜRLERİ

MEMUR	SÖZLEŞMELİ PERSONEL	İŞÇİ
Devlet ve diğer kamu tüzel kişiliklerince **genel idare esaslarına göre yürütülen asli ve sürekli kamu hizmetlerini yerine getiren** görevlilerdir.	Kalkınma planı, yıllık program ve iş programlarında yer alan önemli projelerin hazırlanması, gerçekleştirilmesi, işletilmesi ve işlerliği için şart olan, zaruri ve istisnai hâllere münhasır olmak üzere **özel bir meslek bilgisine ve ihtisasına ihtiyaç gösteren geçici işlerde,** Cumhurbaşkanınca belirlenen esas ve usuller çerçevesinde, ihdas edilen pozisyonlarda, mali yılla sınırlı olarak sözleşme ile çalıştırılmasına karar verilen ve işçi sayılmayan kamu hizmeti görevlileridir.	Memur, sözleşmeli ve geçici personel dı-şında kamu kurum ve kuruluşlarında bir **iş akdi** ile çalışan, **İş Kanunu (özel hukuk)** hükümlerine tabi olan ve kendileriyle ilgili her türlü uyuş-mazlığın **adli yargıda** çözümlendiği görevlilerdir.

NOT

657 sayılı Devlet Memurları Kanunu hükümleri işçiler için uygulanmaz.

MEMURLAR

- Memurlar, devlet ve diğer kamu tüzel kişiliklerinde görev yaparlar.
- Memurlar, **genel idare esaslarına göre** yürütülmesi gereken kamu hizmetlerini yürütürler.
- Memurların gördükleri görevler **asli ve sürekli** görevlerdir.
- Memurlar, "kadro" karşılığı çalışır.
- Memuriyet bir meslektir.

DEVLET MEMURLARI KANUNUNUN TEMEL İLKELERİ

SINIFANDIRMA İLKESİ	KARİYER İLKESİ	LİYAKAT İLKESİ
Memurların görevlerinin gerektirdiği **nitelik ve mesleklere göre** sınıflara ayrılmasıdır. Devlet Memurları Kanunu **on iki hizmet sınıfı** kabul etmiştir. **Bunlar:** • Genel idare hizmetleri sınıfı • Teknik hizmetler sınıfı • Sağlık hizmetleri ve yardımcı sağlık hizmetleri sınıfı • Eğitim ve öğretim hizmetleri sınıfı • Avukatlık hizmetleri sınıfı • Din hizmetleri sınıfı • Emniyet hizmetleri sınıfı • Jandarma hizmetleri sınıfı • Sahil güvenlik hizmetleri sınıfı • Yardımcı hizmetler sınıfı • Mülki idare amirliği hizmetleri sınıfı • Millî İstihbarat hizmetleri sınıfı	Bu ilkeye göre memurlar bilgilerine ve yetişme koşullarına uygun bir biçimde **sınıfları içinde en yüksek derecelere kadar** ilerleyebilirler.	Kamu hizmetlerine girme, ilerleme, yükselme ve görevin sona ermesinin **bilgi, görgü, yetenek ve diploma esasına dayandırılması** ve bu sistemin eşit imkânlarla uygulanarak devlet memurlarının güvenliğe sahip kılınmasıdır.

MEMURLUĞA GİRİŞ

1982 Anayasası'na göre, "Her Türk kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir". Buna göre memurluğa girişte **"serbestlik"** ve **"eşitlik"** ilkesi geçerlidir. Kamu hizmetine girişte görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayrım gözetilmez. Buna göre de memurluğa girişte **liyakat** ilkesi geçerlidir.

DEVLET MEMURLUĞUNA ALINMANIN GENEL KOŞULLARI

- Türk vatandaşı olmak
- 18 yaşın doldurulması gereklidir. Bir meslek ve sanat okulunu bitirenler, 15 yaşını doldurarak ve yargı yoluyla kazai rüşt kararı aldırmak koşuluyla memur olabilirler.
- Memur olabilmek için en az ortaokul mezunu olmak şarttır. Ortaokulu bitirenlerin bulunmaması durumunda ilkokul mezunları da memuriyete alınabilir.
- Kasten işlenen bir suçtan dolayı 1 yıl veya daha fazla süreyle hapis cezasına mahkûm olmamak
- Affa uğramış olsa bile yüz kızartıcı suçlardan mahkûm olmamak
- Askerlikle ilişiği bulunmamak
- Görevini devamlı yapmaya engel bir sağlık problemi olmamak

NOT

Süresi her ne kadar olursa olsun taksirli suçlardan hüküm giymiş olmak memur olmaya engel değildir (Taksirle adam öldürmekten 5 yıl hüküm giymek gibi).

NOT

Kurum ve kuruluşlar bu Kanuna göre çalıştırdıkları personele ait kadrolarda **%3 oranında engelli** çalıştırmak zorundadır.

ADAY MEMURLUK

- Memurluğa aday memur olarak girilir. Adaylık süresi, **en az 1 yıl, en çok 2 yıldır**. Bu dönemde, aday memurlar, temel ve hazırlayıcı eğitime ve staja tabi tutulur.
- Aday memur, adaylık süresi içinde yalnızca kendi kurumunda çalıştırılır, diğer kurumlara nakledilemez.

Adaylık Sürecinde Başarısızlık

- Adaylık süresi içinde temel ve hazırlayıcı eğitim ve staj devrelerinin her birinde başarısız olanlar disiplin amirlerinin teklifi ve atamaya yetkili amirin onayı ile memurlukla ilişikleri kesilir ve bunlar **3 yıl geçmeden** tekrar memurluğa kabul edilmezler.

NOT

Adaylık süresi içinde eğitimde başarılı olan adaylar **disiplin amirlerinin teklifi ve atamaya yetkili amirin onayı ile** onay tarihinden geçerli olmak üzere asli memurluğa atanırlar.

GÖREVE BAŞLAMA

Memur, adaylık süresi bittikten sonra, disiplin amirlerinin teklifi ve atamaya yetkili amirin onayı ile atanır. Memur;

- Aynı yere atanmışsa tebliğ gününü izleyen ilk iş günü
- Bir başka yere atanmışsa 15 gün içinde görevine başlamak zorundadır.
- Bu kurala uymayanlar çekilmiş sayılırlar ve 1 yıl süreyle devlet memuru olamazlar.

NOT

4 yıl süreli yükseköğrenim mezunu olanların memurluğa giriş derece ve kademesi 9/1 iken 2 yıl süreli yükseköğrenim mezunu olanların memurluğa giriş derece ve kademesi ise 10/2'dir.

NOT

Memurların haftalık çalışma süresi genel olarak **40 saattir.**

İSTİSNAİ MEMURİYET

İstisnai memuriyet, haklarında 657 sayılı Kanunun **atanma, sınavlar, kademe ilerlemesi ve derece yükselmesi hükümleri** uygulanmayan devlet memuriyetleridir. İstisnai memurluklara atananlar hakkında bu Kanunun atanma, sınavlar, kademe ilerlemesi ve derece yükselmesi dışında kalan bütün hükümleri uygulanır.

- Valiler
- Büyükelçiler
- Bakan yardımcıları
- MİT mensupları
- Cumhurbaşkanlığı memurları
- TBMM memurlukları

NOT

Kaymakamlık, öğretmenlik gibi memuriyetler meslek memuriyetleridir.

MEMURUN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Memurun Ödevleri	Memurun Yasakları
Anayasa ve kanunları sadakat	İkinci görev
Tarafsızlık ve devlete bağlılık	Ticaret ve kazanç getirici bir faaliyette bulunma
Uygun davranışta bulunma ve işbirliği içinde çalışma	Grev yapma
Hiyerarşik üste bağlılık ve emirlere uyma	Hediye ve çıkar sağlama
Hizmeti kişisel olarak ve kesintisiz yerine getirme	Gizli belgeleri açıklama
Mal bildirme (0 ve 5 ile biten yılların şubat ayının sonuna kadar)	Taraflı davranma, partilerin yararına zararına çalışma, siyasi partilere üye olma
Resmî araç ve gereçleri yetki dışındaki mahallere çıkarmama	Kamu görevi ile ilgili basına bilgi ve demeç verme
Verdiği zararları giderme	Denetimindeki teşebbüsten menfaat sağlama

/benimhocam

MEMURUN HAKLARI

- Mevzuatın uygulanmasını isteme hakkı
- Güvenlik ve hizmet hakkı
- Sendika kurma, sendikalara üye olma hakkı
- Kovuşturma ve yargılama hakkı
- Müracaat, şikâyet ve dava hakkı
- İsnat ve iftiralara karşı koruma hakkı
- Çekilme (istifa) hakkı
- Emeklilik hakkı
- Aylık (her ay peşin verilen para) hakkı
- Yolluk (harcırah) hakkı
- Sosyal haklar
  - Aile yardımı ödeneği

25 yaşını dolduran çocuklara aile yardımı ödeneği verilmez. Ancak 25 yaşını bitirdiği hâlde evlenmemiş kız çocukları ile çalışamayacak derecede malûllükleri resmî sağlık kurulu raporuyla tespit edilenler için süresiz olarak ödeneğin verilmesine devam olunur.

- **İzin Hakkı**
  - **Yıllık izin:** Devlet memurlarının yıllık izin süresi, hizmeti 1 yıldan 10 yıla kadar (10 yıl dâhil) olanlar için 20 gün, hizmeti 10 yıldan fazla olanlar için 30 gündür. Öğretmenlere yıllık izin verilmez.
  - **Doğum İzni:** Kadın memura; doğumdan önce 8, doğumdan sonra 8 hafta olmak üzere toplam 16 hafta süreyle analık izni verilir.
  - **Babalık izni:** Memura, eşinin doğum yapması hâlinde, isteği üzerine 10 gün babalık izni verilir.
  - **Evlilik izni:** Memura, kendisinin veya çocuğunun evlenmesi hâllerinde isteği üzerine 7 gün izin verilir.
  - **Cenaze izni:** Memura eşinin, çocuğunun, kendisinin veya eşinin ana, baba ve kardeşinin ölümü hâllerinde isteği üzerine 7 gün izin verilir.

NOT

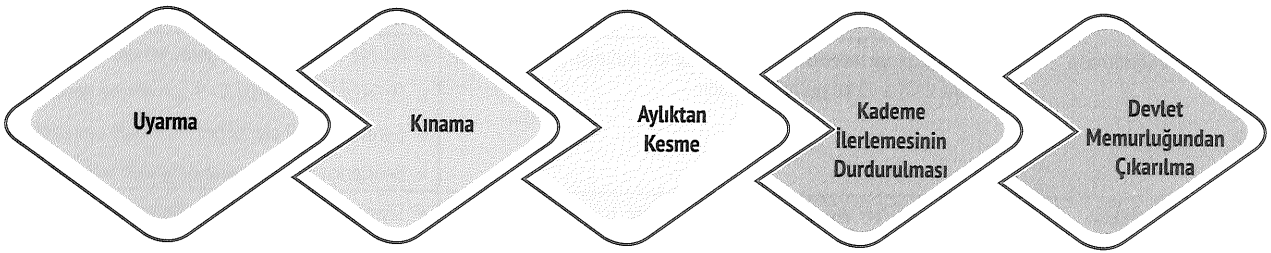
Görev sırasında kazaya veya saldırıya uğrayan veya meslek hastalığına yakalanan memur, iyileşinceye kadar izinli sayılır.

YILLIK İZİN

Hizmet Yılı ≤ 10 yıl ise Yıllık İzin Süresi = 20 gün	Hizmet Yılı ≥ 11 yıl ise Yıllık İzin Süresi = 30 gün

Zorunlu hâllerde bu sürelere gidiş ve dönüş için en çok ikişer gün eklenebilir.

DİSİPLİN CEZASI VE TÜRLERİ

DİSİPLİN CEZASI	NİTELİĞİ	SEBEPLERİ
• **Uyarma**	Görevinde ve davranışlarında daha **dikkatli** olması gerektiğinin yazı ile bildirilmesidir.	• Görevine geç gelmesi, erken ayrılması • Görev yerini terk etmesi • Tasarruf tedbirlerine uymaması • Usulsüz müracaat ve şikâyette bulunması
• **Kınama**	Görevinde ve davranışlarında **kusurlu** olduğunun yazı ile bildirilmesidir.	• Verilen emre itiraz etme • Devlete ait resmî araç, gereç ve benzeri eşyayı özel işlerinde kullanma • İş arkadaşlarına ve iş sahiplerine söz veya hareketle sataşmak • Eşlerinin, reşit olmayan çocuklarının kazanç getiren faaliyetlerini kurumuna bildir-memek
• **Aylıktan Kesme**	Brüt aylığından **1/30 - 1/8** arasında kesinti yapılmasıdır.	• Özürsüz olarak 1 veya 2 gün göreve gelmemek • Görevle ilgili konularda yükümlü olduğu kişilere yalan ve yanlış beyanda bulunmak
• **Kademe İlerlemesinin Durdurulması**	Fiilin ağırlık derecesine göre memurun, bulunduğu kademede ilerlemesinin **1 - 3 yıl** durdurulmasıdır.	• Göreve sarhoş gelmek, görev yerinde alkollü içki içmek • Özürsüz ve kesintisiz 3 - 9 gün göreve gelmemek • Görevi ile ilgili olarak her ne şekilde olursa olsun çıkar sağlamak • Belirlenen sürede mal bildiriminde bulunmamak
• **Devlet Memurluğundan Çıkarılma**	Bir daha devlet memurluğuna atanmamak üzere memurluktan çıkarmaktır.	• Siyasi partiye girmek, grev yapmak • Özürsüz olarak bir yılda toplam 20 gün göreve gelmemek • Amirlerine, maiyetindekilere ve iş sahiplerine fiili tecavüzde bulunmak • Yetki almadan gizli bilgileri açıklamak • Atatürk aleyhine suç işlemek • Terör örgütlerine üye olmak

NOT

Uyarma, kınama ve aylıktan kesme cezaları **disiplin amirleri tarafından**, kademe ilerlemesinin durdurulması cezası **atamaya yetkili amir tarafından,** devlet memurluğundan çıkarma cezası ise **Yüksek Disiplin Kurulu** tarafından verilir. Savunması alınmadan memura disiplin cezası verilemez. Savunma süresi **7 gündür**. Disiplin cezalarının tamamına karşı yargı yolu açıktır.

NOT

GÖREVDEN UZAKLAŞTIRMA (açığa alma), memuriyeti sona erdirmez, ayrıca bir disiplin cezası da değildir. Hizmette fiilen durması sakıncalı olan memura, geçici olarak memuriyet yetki ve görevlerinden el çektirilmesidir. Bu dönemde memura aylığının 2/3'ü ödenir. Memur, sosyal hak ve yardımlardan yararlanmaya devam eder.

Memurluğun Sona Ermesi

- Çekilme (İstifa)
- Çekilmiş (Müstafi) sayılma
- Memurluktan Çıkarılma
- Koşullarda eksiklik
- Bağdaşmazlık
- Ölüm
- Emeklilik

ÇEKİLME (İSTİFA)

Memurların yazılı başvuruda bulunarak istekleri ile memurluktan ayrılmasıdır. İstifa bir haktır.

Çekilme isteğinde bulunan memur, yerine atanan kimsenin gelmesine ya da çekilme isteğinin kabulüne kadar **en geç 1 ay** görevine devam eder.

- Kurallara uygun şekilde çekilenler, **6 ay** geçmeden,
- Yerine atanan kimsenin gelmesini beklemeden çekilenler, **1 yıl** geçmeden,
- Devir ve teslim yükümü olan memurlardan, bu kurala uymadan çekilenler, **3 yıl** geçmeden
- Olağanüstü hâl, sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hâllerinde, yerine gelen memurun gelip başlamasını beklemeden çekilenler, **hiçbir surette**, memurluğa alınmazlar.

ÇEKİLMİŞ (MÜSTAFİ) SAYILMA

Memurun, belli hâllerde idarenin yapacağı bir işlemle istifa sayılmasıdır.

- Başka yere atanan memur **15 gün** sonra ve **10 günlük de** ek süreden sonra göreve başlamazsa
- Aynı yere atanan memur **bir sonraki gün** göreve başlamazsa
- Memur izinsiz ve mazeretsiz olarak aralıksız **10 gün** görevini terke ederse
- Silahaltında bulunan memurlar, terhis olduktan sonra **30 gün içinde** göreve başlamazlarsa çekilmiş sayılırlar ve çekilmiş sayılma tarihinden itibaren **1 yıl** devlet memuru olamazlar.

DEVLET MEMURLUĞUNDAN ÇIKARMA (İHRAÇ)

Bir daha devlet memurluğuna atanmamak üzere memurluktan çıkarılma hâlidir.

KOŞULLARDA EKSİKLİK (NİTELİK KAYBI)

Memurluğa alınma koşullarından herhangi birini taşımadığı sonradan anlaşılan ya da bu koşullardan birini memurluk sırasında kaybedenlerin memurluğu sona erer. Örneğin diplomanın sahte çıkması.

EMEKLİLİK

Emeklilik memurlara tanınmış bir hak olup emeklilik ile memuriyet sona erer.

BAĞDAŞMAZLIK

Memurun memurlukla bağdaşmayan bir görevi kabul etmesi hâlinde memurluğu sona erer. Örnek olarak milletvekilliği memurlukla bağdaşmaz.

ÖLÜM

Memurluğu sona erdiren en doğal sebeptir. Çünkü memuriyet memur tarafından şahsen ifa etmekle yükümlü olunan bir hizmet olduğundan ölümle son bulur.

BENİM HOCAM

İNSAN HAKLARI

İNSAN HAKLARI

- İnsan hakları, insanların doğuştan sahip olduğu ve kullanılması için cinsiyet, ırk, renk, din, dil, yaş, tabiiyet, düşünce farkı, ulusal veya toplumsal köken, zenginlik gibi herhangi bir ölçütün getirilemeyeceği haklardır.
- İnsan hakları konusunun uluslararası alanda ön plana çıkması II. Dünya Savaşı sonrası Birleşmiş Milletler Örgütünün kurulması ve bu örgüt tarafından **10 Aralık 1948 tarihinde kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi** ile olmuştur.

İNSAN HAKLARININ NİTELİKLERİ

- İnsan haklarını başka hak kategorilerinden ayırt etmeye yarayan nitelikleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:
  - Evrenseldir.
  - Doğuştandır.
  - Mutlaktır.
  - Vazgeçilmezdir.
  - Birey haklarıdır.
  - Çoğunlukla özgürlük haklarıdır.
  - Temel haklardır.
  - Esas olarak devlete karşı ileri sürülen iddialardır.

Devletin insan haklarıyla ilgili ödevleri vardır. Bunları dört başlık altında sıralayabiliriz:

a) **Tanıma:** Devlet, insan olarak haklarımızı tanımak zorundadır.

b) **Dokunmama:** İnsan haklarına devletin müdahalesi istisnaî bir durumdur. Bu durum başkalarının haklarına tecavüz edilmesini veya başkalarına doğrudan doğruya zarar verilmesini önlemekten ibarettir.

c) **Koruma:** Devletin temel görevi insan haklarını korumaktır. Bu koruma hem devletten hem de başka kişi ve gruplardan gelecek saldırılara kaşıdır.

d) **Temin/Tedarik:** Geçimlerini veya bakımlarını sağlayamayanlar (engelliler, yaşlılar, kimsesiz çocuklar vb.) için devlet, toplumun bir kurumu sıfatıyla, gerekli tedbirleri almak ve kurumları kurmakla yükümlüdür.

İNSAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİNİN SINIFLANDIRILMASI

- İnsan hak ve özgürlüklerinden, her birinin farklı bir içeriğe, işleve ve sınırlandırma rejimine tabi olmasından dolayı insan hak ve özgürlükleri çok farklı şekillerde sınıflandırılmıştır.

A. Georg Jellinek'in İnsan Hakları Sınıflandırması

İnsan haklarının sınıflandırılması konusunda en eski ve en yaygın sınıflandırma, Alman hukukçu **Georg Jellinek'in** sınıflandırmasıdır. Temel hak ve hürriyetleri Jellinek, devlet ve birey arasındaki ilişkinin durumuna göre, **"negatif statü hakları", "pozitif statü hakları" ve "aktif statü hakları"** olmak üzere üçe ayırır.

1. Negatif Statü Hakları (Koruyucu Haklar)

Devlet tarafından kişilerin aşılamayacak ve dokunulamayacak hususi alanının sınırlarını çizen hak ve hürriyetlere negatif statü hakları denmektedir. Devlete bu haklar, "karışmama", "gölge etmeme" ödevi yüklerler. "Konut dokunulmazlığı, kişi güvenliği, din hürriyeti, düşünce hürriyeti, mülkiyet hakkı negatif statü hakkı niteliğindedir". Devlete ve topluma karşı bireyi muhafaza ettiğinden dolayı bu haklara "koruyucu haklar" da denmektedir.

2. Pozitif Statü Hakları (İsteme Hakları)

Bireylerden devlete yönelik olumlu bir davranış, bir yardım, bir görev talep etme imkânı tanıyan haklara pozitif statü hakları denir. "Konut hakkı, eğitim-öğrenim hakkı, sağlık hakkı, sosyal güvenlik hakkı" pozitif statü haklarındandır. Bu grup da yer alan haklar sanayi toplumunun doğuşu ile beraber anayasalarda yer almaya başlamıştır.

3. Aktif Statü Hakları (Katılma Hakları)

Aktif statü hakları, yurttaşların devlet idaresine katılmasını ve siyasal gücün kullanılmasını sağlayan haklardır. "Seçme ve seçilme hakkı, vatandaşlık hakkı, dilekçe hakkı, siyasi parti kurma hakkı, siyasi faaliyette bulunma hakkı, vergi ödevi, kamu hizmetine girme hakkı aktif statü haklarındandır". Aktif statü hakları bireyin hürriyetini devlet eliyle lakin devlet uğruna kullandığı bir pozisyondur. Bu haklara bu nedenlerle "katılma hakları" ya da "siyasi haklar" da denmektedir.

B. Karel Vasak'ın Zaman / Tarihsel Bakımından Hakları Sınıflandırması

- **Fransız hukukçu Karel Vasak** tarafından yapılan ve klasikleşmiş olan insan haklarının "kuşaklara" göre ayrılmasıdır. Kuşaklara göre yapılan sınıflandırmada insan hakları, **"birinci kuşak haklar", "ikinci kuşak haklar"** ve **"üçüncü kuşak haklar"** biçiminde üç gruba ayrılmaktadır.
- İlk kez bu ayrım 1979 yılında Çek kökenli Fransız hukukçu Karel Vasak tarafından hakların tarihsel olarak meydana çıkışları, tarihsel gelişimleri hesaba katılarak önerilmiştir.

1. Birinci Kuşak Haklar

Kişi Hakları ve Siyasal Haklar birinci kuşak haklar, insanın tarihsel olarak gelişimi içerisinde ilk meydana gelen haklardır. XVII ve XVIII. yüzyılda yaşanan Amerikan ve Fransız devrimleri sonucunda ortaya çıkmıştır. Yaşam hakkı, kişi güvenliği, mülkiyet hakkı, din ve vicdan özgürlüğü, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı, konut dokunulmazlığı, kamu hizmetine girme hakkı, seçim hakkı gibi temel hak ve özgürlükler birinci kuşak hakların kapsamındadır.

2. İkinci Kuşak Haklar

Karel Vasak'ın sınıflandırmasına göre, ikinci kuşak haklar **Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Haklardır**. Burjuva sınıfını nasıl ki ticaret devrimi ortaya çıkarmışsa işçi sınıfını da ortaya çıkaran Sanayi Devrimi olmuştur. İkinci kuşak haklar işçi sınıfı ile burjuvazi arasındaki çatışmaya dayanan haklar olarak ortaya çıkmıştır. İkinci kuşak haklar, çalışma hakkı, dinlenme hakkı, konut hakkı, sendika özgürlüğü, grev hakkı, sağlık hakkı, sosyal güvenlik hakkı, toplu sözleşme hakkı, eğitim hakkı, bilim ve sanatı öğrenme hakkı gibi sosyal, ekonomik ve kültürel hakları içermektedir.

3. Üçüncü Kuşak Haklar

Üçüncü kuşak haklar, **Dayanışma Hakları veya Azınlık Hakları**dır. Gelişme hakkı, çevre hakkı, doğal zenginliklere ulaşma hakkı, barışçıl bir çevrede yaşama hakkı, temiz suya ulaşma, yiyecek yardımı alma, barış hakkı, bilgi edinme hakkı, iletişim hakkı, silahsızlandırılmış bir dünyada yaşama hakkı, halkların kendi durumlarını serbestçe belirleme hakkı (self determinasyon hakkı), iletişim hakkı gibi haklardan oluşmaktadır.

/benimhocam

İNSAN HAKLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ

1. İngiltere'de İnsan Haklarının Gelişmesi

a) Magna Carta

- 1215 yılında kabul edilen İngiliz Magna Carta Haklar Bildirisi, uzun bir süre, hukukun ve insan haklarının sembolü olarak kabul edilmektedir. Magna Carta özetle şu haklardan oluşan bir belgedir:
  - Kral, özgür kişileri hükümsüz bir şekilde tutuklamayacak, hapsedemeyecek ve mallarına el koyamayacak.
  - Kral, adaleti değiştirmeyeceğine, kimseye karşı hak ve adaleti yerine getirmekten kaçınmayacağına söz verecek.
  - Cezalar suçun ağırlığı ile orantılı olacak. Tüccarlara ticaret özgürlüğü sağlanacak. Kralın devletin yasalarını çiğnemesi durumunda, baronlara isyan etme hakkı tanınacak.

b) Petition of Rights - Haklar Dilekçesi - (1628)

- Parlamento krala, Fransa ile süren savaşa mali destek sağlama karşılığında 1628 yılında Petition of Rights (Haklar Dilekçesi)'ni kabul ettirmiştir.
  - Parlamentonun onayı olmadan vergi koymak, parlamentonun onayı olmadan taht için para toplamak yasaktır.
  - Parlamentodaki görüşmelerden dolayı kimseye mahkeme önünde suçlama yapılamayacaktır.
  - Parlamento tam söz hürriyetine haiz olacaktır. Parlamento izni olmadan asker toplanamayacaktır.
  - Parlamentonun kabul ettiği yasa, kral dâhil herkesi bağlayacaktır.

c) Habeas Corpus Act (1679)

- Habeas Corpus Act ile kişilerin **yargıç kararı olmadan tutuklanmaları, hapsedilmeleri ile keyfi ve uzun süreli tutuklamalar yasaklan**mıştır.

d) Bill of Rights - Haklar Bildirisi - (1689)

- Haklar bildirisi ile adil yargılanma, olağan olmayan cezaya çarptırılmama ilkeleri doğal haklar arasında yer almış, yasa yapma ve vergi koyma yetkisinin parlamentoya ait olacağı, dilekçe hakkı ve yasama dokunulmazlığı kabul edilmiştir.

NOT

İngiliz belgeleri, Fransız ve Amerikan belgelerinden farklı olarak evrensel olmayan belgelerdir.

2. Amerika'da İnsan Haklarının Gelişmesi

a) 1776 Tarihli Amerikan Virginia Haklar Bildirisi ve ABD Anayasası

- Virginia İnsan Hakları Bildirgesi, 12 Haziran 1776 tarihinde, Amerika'nın Virginia eyaletinde yaşayan halk temsilcileri tarafından ilan edilen bildiridir.
- Amerikan Kongresi, 1776 yılındaki çağrısıyla her koloninin kendi anayasasını hazırlaması önerisinde bulunmuş ve Virginia bu öneriye en hızlı şekilde uyan ve kendi anayasasını hazırlayan eyalet olmuştur. Virginia Haklar Bildirisi'nin hükümleri aynı yıl Amerikan Bağımsızlık Bildirisi'nde de yer almıştır.
- Virginia İnsan Hakları Bildirisi, John Locke'un fikirleri ve Montesquieu'nun güçler ayrılığı ilkelerinden esinlenerek hazırlanmıştır.

Benimhocam

- 1776 Virginia Haklar Bildirisi ve Amerikan Bağımsızlık Bildirisi'nde, insanların yaşama hakkı ve özgürlüğü bulunduğu, mülkiyet haklarına sahip olduğu, kendi kişilik ve mutluluğunu özgürce gerçekleştirebileceği ifade edilmiştir. Bu bildirilere göre devletin görevi kişilerin bu hak ve özgürlüklerini güvence altına almak ve bunların yaşanılır hâle getirilmesine uygun ortamı hazırlamaktır.

3. Fransa'da İnsan Haklarının Gelişimi

a) 1789 Tarihli Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi

- Avrupa'da hak ve özgürlükler açısından dönüm noktası olan olaylardan en önemlisi Fransız İhtilali'dir. 26 Ağustos 1789 tarihinde, ihtilalden sonra kabul edilen bildiri, insanın doğuştan devredilmez, dokunulmaz doğal haklara sahip olduğu anlayışını teyit eden bir belgedir.
- Bildiride egemenliğin halka ait olduğu; eşitliğe dayalı bir toplumun, insanların doğal birtakım haklara sahip olmasıyla sağlanacağı; kişi özgürlüğü ve güvenliği ile mülkiyet hakkının tüm insanların en temel hakkı olduğu belirtilmiştir
- Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nde yalnız insanların doğuştan sahip olduğu doğal haklardan değil, bunların yanında, bireyin yönetime katılmasını sağlayan seçme ve seçilme hakkı gibi siyasi haklardan da söz edilmiştir.

XX. YÜZYILDA İNSAN HAKLARI

1. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

Birleşmiş Milletler Antlaşması, 26 Haziran 1945 tarihinde San Francisco'da imzalanmış ve 24 Ekim 1945'te yürürlüğe girmiştir. Türkiye antlaşmayı Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'yle birlikte 15 Ağustos 1945'te 51 üye ile birlikte kurucu üye olarak onaylamıştır.

Birleşmiş Milletlerin Organları

- **Genel Kurul:** Genel Kurul Birleşmiş Milletlerin bütün üyelerinden oluşur. Genel Kurulun her üyesinin bir oyu vardır.
- **Güvenlik Konseyi:** Uluslararası barış ve güvenliği sağlamak üzere kurulan Güvenlik Konseyi, Birleşmiş Milletlerin on beş üyesinden oluşur. Güvenlik Konseyinin beş sürekli üyesi **Fransa, İngiltere, Rusya, Çin ve ABD**'dir. Bu ülkeler BM kararlarını veto etme yetkisine sahiptir.
- **Ekonomik ve Sosyal Konsey:** BM'nin doğrudan doğruya insan hakları alanına giren konularda faaliyette bulunan Ekonomik ve Sosyal Konsey (ESK), BM Genel Kurulu tarafından 3 yıllık bir süre için seçilmiş 54 üyeden oluşmaktadır.
- **Uluslararası Adalet Divanı:** Birleşmiş Milletlerin adli organıdır. Merkezi **Hollanda'nın Lahey** kentindedir. Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi'nden seçilen on beş yargıçtan oluşur.

Birleşmiş Milletlerin Bazı Sözleşmeleri
İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948'de kabul edilmiştir.
Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme
Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (İkiz Sözleşmelerden biri)
Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (İkiz Sözleşmelerden biri)
Soykırımın Önenmesi ve Cezalandırılması Hakkında Sözleşme
Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme
Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
İşkence ve Diğer Zalimane ve Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi
Herkesin Zorla Kayıp Edilmeye Karşı Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme

ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ

Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Tüzüğü ile kurulmuştur. Mahkeme Hollanda'nın Lahey kentindedir. **Mahkemenin yargı yetkisine giren suçlar şunlardır:**

- Savaş suçları
- Soykırım suçları
- Saldırı suçları
- İnsanlığa karşı suçlar

İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRİSİ

- İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, **10 Aralık 1948**'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca, oylama sonucunda kabul edilmiş bir karardır. Bu nedenle, teknik hukuk anlamında "tavsiye" niteliğindedir; dolayısıyla da "bağlayıcı" bir etkisi yoktur. 30 maddeden oluşur.

NOT

Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi'nin kabul edildiği 10 Aralık, Dünya İnsan Hakları Günü'dür.

2. AVRUPA KONSEYİ

Avrupa Konseyi, 5 Mayıs 1949'da Londra'da kurulmuş, konseyin statüsü ise 3 Ağustos 1949'da yürürlüğe girmiştir. Avrupa Konseyi'nin merkezi Strazburg'dadır. Avrupa Konseyi'nin resmî dilleri İngilizce ve Fransızcadır. Konseyin kurucu ülkeleri: **Fransa, Büyük Britanya, İtalya, Belçika, Danimarka, Hollanda, İrlanda, İsveç, Norveç ve Lüksemburg**'tur.

AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Avrupa Konseyinin yapısı içinde oluşmuştur. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi **4 Kasım 1950'de Roma'da** kabul edilmiştir. Sözleşmenin resmî dili İngilizce ve Fransızcadır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) insan haklarını ve temel özgürlükleri korumak amacıyla 4 Kasım 1950 tarihinde imzaya açılmış ve 3 Eylül 1953 yılında yürürlüğe girmiştir. **Türkiye 18 Mayıs 1954 de sözleşmeyi onaylamıştır**.

İnsan haklarının korunması anlamında konsey bünyesindeki temel mekanizma olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 1959 yılında kurulmuştur. Türkiye Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne **bireysel başvuru hakkını 1987'de AİHM'e zorunlu yargı yetkisini ise 1990'da kabul etmiştir**.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvurabilmek için, şikâyet edeceğiniz devletin (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde hakkında dava açacağınız devletin) Avrupa Konseyine taraf ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin yetkisini tanıyan bir devlet olması gerekir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki temel haklardan biri veya bir kaçının ihlaline maruz kalan gerçek ve özel tüzel kişiler Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvurabilir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini ihlal eden, "Devlet" veya "ihlal sırasında kamu gücü kullanmakla yetkili kamu görevlisi" olmalıdır.

Başvuru konusu ihlal, ihlali yapan devletin ulusal mahkemesinde dava olarak görülmelidir. Yani başvurucu, müdahale veya eylemsizlik hâlinin ortadan kalkması için ulusal hukukta var olan sonuca elverişli hukuk yollarının en kapsamlısını tamamıyla tüketmiş olmalıdır(Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru dâhil).

İhlali yapan devletteki iç hukuk yollarının tüketilmesinden itibaren **6 ay içinde (1 Şubat 2022'den itibaren bu süre 4 ay olacaktır.)** Avrupa İnsan

benimhocam

Hakları Mahkemesine başvuru yapılmalıdır. Kararların uygulanmasını sağlamak ve denetlemek de **Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin** yetkisindedir. Mahkeme, Yüksek Sözleşmeci tarafların sayısına eşit sayıda yargıçtan oluşur (hâlihazırda 47 yargıç bulunmaktadır). Yargıçlar, her taraf devletin sunacağı üç kişilik aday listesinden Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi tarafından seçilir. Yargıçlar sadece 9 yıllık bir süre için seçilirler. Tekrar seçilmeleri ise mümkün değildir. Sözleşme iki tip başvuru arasında ayrım yapar: Haklarının ihlal edildiğini öne süren, gerçek ve tüzel kişiler, kişi grupları ya da hükümet dışı örgütler tarafından yapılabilen **bireysel başvurular** ve bir devletin bir başka devlete karşı yaptığı **devletlerarası başvurular**.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde Düzenlenen Hak ve Hürriyetler

- Madde 2: **Yaşam hakkı**
- Madde 3: İşkence yasağı
- Madde 4: **Kölelik ve zorla çalıştırma yasağı**
- Madde 5: Özgürlük ve güvenlik hakkı
- Madde 6: **Adil yargılanma hakkı**
- Madde 7: **Kanunsuz ceza olmaz**
- Madde 8: Özel ve aile hayatına saygı hakkı
- Madde 9: **Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü**
- Madde 10: **İfade özgürlüğü**
- Madde 11: **Toplantı ve dernek kurma özgürlüğü**
- Madde 12: **Evlenme hakkı**
- Madde 13: **Etkili başvuru hakkı**
- Madde 14: **Ayrımcılık yasağı**
- Madde 15: **Olağanüstü hâllerde yükümlülükleri askıya alma**
- Madde 16: **Yabancıların siyasal etkinliklerinin kısıtlanması**
- Madde 17: **Hakları kötüye kullanma yasağı**
- Madde 18: **Haklara getirilecek kısıtlanmaların sınırlanması**

İNSAN HAKLARININ ULUSAL BOYUTTA KORUNMASI

ANAYASA MAHKEMESİNE BİREYSEL BAŞVURU (YARGISAL BAŞVURU)

- Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yolu, **2010 Anayasa değişikliği** itibarıyla hukuk sistemimize girmiştir.

Bireysel başvuru nedir?	Bireysel başvuru, herkesin Anayasa'da güvence altına alınmış **temel hak ve özgürlüklerinden Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve buna ek Türkiye'nin taraf olduğu protokoller kapsamındaki** herhangi birinin kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiasıyla başvurabileceği bir hak arama yoludur.
Bireysel başvurumu nereye yapabilirim?	• Anayasa Mahkemesinde bulunan bireysel başvuru noktası; • Mahkemeler ve Cumhuriyet Başsavcılıkları • Yurt dışı temsilcilikleri
Bireysel başvurumu hangi tarihten itibaren ve kaç gün içinde yapmalıyım?	**Bireysel başvuru;** İdari ve yargısal hak arama yolları tamamlandıktan (temyiz, istinaf gibi) ve karar, başvurucu tarafından öğrenildikten, başka hak arama yolları yoksa ihlal öğrenildikten **sonra 30 (otuz) gün içinde** yapılmalıdır.
Mazeretim sebebiyle süresi içinde başvuruda bulunamadım. Ne yapmalıyım?	Mücbir sebep veya ağır hastalık gibi haklı bir mazeret nedeniyle 30 (otuz) günlük başvuru süresinin kaçırılması hâlinde mazeretin kalktığı tarihten **itibaren en geç 15 (on beş) gün içinde** mazerete ilişkin belgelerle başvuru yapılabilir.
Kimler bireysel başvuru yapabilir?	Kural olarak **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve bunlara ek olarak Türkiye'nin taraf olduğu protokollerin ortaklaşa güvence altına aldığı temel hak ve özgürlüklerden herhangi birinin** kamu gücü tarafından ihlal edildiğini iddia eden herkes bireysel başvuruda bulunabilir.

Yabancı ülke vatandaşları da bireysel başvuruda bulunabilir mi?	Yabancı ülke vatandaşları bireysel başvuruda bulunma hakkına sahiptir. Bununla birlikte yabancılar **"yalnızca Türk vatandaşlarına tanınan haklar"** ile ilgili örneğin seçme ve seçilme hakkı gibi- bireysel başvuruda bulunamaz.
Tüzel kişiler bireysel başvuru yapabilir mi?	**Kamu tüzel kişileri bireysel başvuru yapamaz.** Özel hukuk tüzel kişilerinin (sendikalar, dernekler, vakıflar, ticari ortaklıklar vb.) sadece tüzel kişiliğe ait haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle bireysel başvuruda bulunmaları mümkündür.
İdari ve yargısal başvuru yollarının tüketilmesi ne anlama geliyor?	İhlal iddialarına ilişkin olarak idari başvuru yollarının ve varsa ilk derece mahkemeleri, istinaf mahkemeleri ve temyiz başvuru yollarının tüketilmesinden sonra bireysel başvuruda bulunulabilir.
Bireysel başvurucu sonucunda yapılacaklar nelerdir?	Anayasa Mahkemesi, kamu işlemiyle bir temel hakkın ihlal edildiğini tespit ederse bu ihlalin giderilmesi için ilgili mahkeme tarafından **yeniden yargılama yapılmasına hükmedebilir.** Ancak yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar yoksa **başvurucu lehine uygun bir tazminata hükmedebilir.** Bunlar dışında, Anayasa Mahkemesi kararında gerekli görüldüğü takdirde, **ihlalin ve sonuçlarının hangi şekilde ortadan kaldırılacağı hususunda yapılması gerekenler de** belirtilir.
Bireysel başvuruya konu olamayacak haklar ve işlemler şunlardır:	• Türkiye'nin taraf olmadığı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek Protokollerde yer alan haklar, • **Anayasa'da yer alan ancak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Ek Protokollerinde yer almayan haklar,** • Yasama işlemleri (kanunlar, TBMM kararları) • Düzenleyici idari işlemler (Cumhurbaşkanı kararnameleri, yönetmelikler, genelge, yönerge, tebliğ, sirküler gibi farklı adlarla yayımlanan yönetmelik benzeri işlemler) • **Yargı yolunun kapalı olduğu işlemler** (Spor Tahkim Kurulları kararları, Yüksek Seçim Kurulu kararları, Yüksek Askerî Şûra kararları, olağanüstü hâl Cumhurbaşkanı kararnameleri, Hâkimler ve Savcılar Kurulu kararları)

Kaynak: *https://www.anayasa.gov.tr/media/6570/bb_brosur.pdf*

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU (İDARİ BAŞVURU)

- 2016 yılında kurulan Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu **Adalet Bakanlığı** ile ilişkili bir kurumdur.
- İnsan onurunu temel alarak insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesi ile bu ilkeler doğrultusunda faaliyet göstermek, işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmek ve bu konuda ulusal önleme mekanizması görevini yerine getirmek üzere kurulmuştur.
- **Bu kanun kapsamına giren ayrımcılık türleri şunlardır:**
  a) Ayrı tutma
  b) Ayrımcılık talimatı verme ve bu talimatları uygulama
  c) Çoklu ayrımcılık
  d) Doğrudan ayrımcılık
  e) Dolaylı ayrımcılık
  f) İşyerinde yıldırma
  g) Makul düzenleme yapmama
  h) Taciz
  i) Varsayılan temele dayalı ayrımcılık
- Kurum, kurul ve başkanlıktan oluşur. Kurul, kurumun karar organıdır. Kurul, mevzuatla verilen görev ve yetkilerini kendi sorumluluğu altında, bağımsız olarak yerine getirir ve kullanır.
- Kurul, biri başkan, biri ikinci başkan olmak üzere **11 üyeden** oluşur. Kurulun üyeleri **Cumhurbaşkanı tarafından** seçilir.

KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU (OMBUDSMANLIK)

- 2010 Anayasa değişikliği ile gelmiş, 2012 yılında kurulmuştur.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlıdır.
- Kamu tüzel kişiliğine haiz, özel bütçelidir.
- Merkezi Ankara'dır.

Kurumun Görevi

Kurum, idarenin işleyişi ile ilgili şikâyet üzerine

- İdarenin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarını;
- İnsan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde,
- Hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden incelemek, araştırmak ve önerilerde bulunmakla görevlidir.

Ancak;

a) yasama yetkisinin kullanılmasına ilişkin işlemler,

b) yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin işlemler,

c) Türk Silahlı Kuvvetlerinin sırf askeri nitelikteki faaliyetleri

kurumun görev alanı dışındadır.

NOT

Halkın şikâyetlerini incelemekle görevli kamu başdenetçisi **TBMM tarafından** 4 yıllığına seçilir. Mevcut kamu başdenetçisi 2020 yılında ikinci kez seçilen Şeref Malkoç'tur.

TBMM İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU (SİYASİ BAŞVURU)

- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, TBMM bünyesinde yer alan ihtisas komisyonlarından birisidir. 1990 yılında, ülkemizde insan hakları alanında kurulan **ilk ulusal kuruluştur**.
- Temel hak ve özgürlüklerinin ihlal edildiği iddiasıyla her birey Komisyon'a başvuru yapabilir.

TBMM KADIN ERKEK FIRSAT EŞİTLİĞİ KOMİSYONU (SİYASİ BAŞVURU)

- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu, TBMM bünyesinde yer alan ihtisas komisyonların birisidir.
- Komisyon, **cinsiyetçi yargılar sonucu kamusal ve özel alanda yaşanan mağduriyetler ve hak ihlalleri, iş yerinde psikolojik taciz (mobbing), işe alım süreçlerinde cinsiyete dayalı ayrımcılık, kötü muamele, şiddet gibi** konularda başvuruculara iddialarını incelemekte ve gerekli görülmesi hâlinde ilgili mercilere konunun iletilerek kurumlar arası koordinasyonu sağlamakta ve süreç hakkında başvurucuyu bilgilendirmektedir.

BİLGİ EDİNME DEĞERLENDİRME KURULU (İDARİ BAŞVURU)

- Bilgi edinme hakkı 2003 yılında kanunla gelmiş, 2010 Anayasa değişikliği ile de bir Anayasal hak hâlini almıştır.

Herkes bilgi edinme hakkına sahiptir.

- Türkiye'de ikamet eden yabancılar,
- Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı tüzel kişiler, isteyecekleri bilgi,
- Kendileriyle veya faaliyet alanlarıyla ilgili olmak kaydıyla ve
- Karşılıklılık ilkesi çerçevesinde bu kanun hükümlerinden yararlanabilir.

- Kurum ve kuruluşlar, başvuru üzerine istenen bilgi ve belgeye erişimi **ON BEŞ İŞ GÜNÜ içinde** sağlarlar.
- Başvurunun içeriğinin birden fazla kurum ve kuruluşu ilgilendirmesi durumlarında **OTUZ İŞ GÜNÜ içinde** bilgi ve belgeye erişim sağlanır.

İL VE İLÇE İNSAN HAKLARI KURULLARI (İDARİ BAŞVURU)

- İnsan haklarının korunması ve geliştirilmesi çerçevesinde, gerek vatandaşlarla bireyler olarak, gerek sivil toplum kuruluşlarıyla genel düzeyde, temasları kolaylaştırmak ve iş birliğini artırmak amacına yönelik olarak oluşturulmuştur.
- İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları Mülki İdare Amirlerinin Başkanlığında (ilde vali, ilçede kaymakam) kamu görevlileri, sivil toplum kuruluşları, meslek odaları ve siyasi parti temsilcilerinden oluşmaktadır.

İl ve İlçe Kurulları;

- İnsan hakları ihlali iddiaları ile ilgili başvuruları incelemek, araştırmak, inceleme ve araştırma sonuçlarını değerlendirmek,
- Ulaşılan sonuçları konusuna göre Cumhuriyet Savcılıklarına ya da ilgili idari makamlara iletmek ve sonucunu takip etmekle görevlidir.
- Kurullar aynı zamanda insan hakları alanında bilgilendirme, bilinçlendirme, eğitim faaliyetleri gerçekleştirmek, kadın, çocuk, hasta ve özürlü hakları ile araştırmalar yapılmasını ve çözümler üretilmesini teşvik etmek, insan hakları uygulamalarını yerinde görmek amacıyla ilgili kurum ve kuruluşlara ziyaretler gerçekleştirmek her türlü ayrımcılığın önlenmesi için gerekli çalışmaları yapmakla görevlidirler.

NOT

Kurullar ayda bir defa toplanır. Ancak gerekli görülen durumlarda, başkanın çağrısı üzerine ayda birden fazla da toplanabilir. Kurul toplantılarına illerde **vali** veya **valinin görevlendireceği bir vali yardımcısı**, ilçelerde **kaymakam** başkanlık eder.

/benimhocam

ULUSAL VE ULUSLARARASI KURULUŞLAR

ULUSAL KURULUŞLAR

TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI

- 1930 yılında kurulmuştur.

Merkez Bankasının Temel Görev ve Yetkileri

- Fiyat istikrarını sağlamak
- Türkiye'deki finansal sistemin istikrarı için para ve döviz piyasaları ile ilgili düzenleyici önlemleri almak
- Ülkemizdeki döviz kuru rejimini hükûmet ile birlikte belirlemek, biçimlendirmek ve uygulamak
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 87. maddesine göre para basma yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisine (TBMM) aittir. Ancak TBMM banknot basma ve ihraç yetkisini süresiz olarak Merkez Bankasına devretmiştir.
- Merkez Bankasının başkanı **4 yıllığına Cumhurbaşkanı kararıyla** seçilmektedir.

Merkez Bankasının Organları

- Genel Kurul
- Banka Meclisi
- Para Politikası Kurulu
- Denetleme Kurulu
- Başkanlık
- Yönetim Komitesi

RADYO VE TELEVİZYON ÜST KURULU (RTÜK)

- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Türkiye'de faaliyet gösteren tüm radyo ve televizyonların yayınlarını denetleyen kamu kuruluşudur.
- RTÜK üyeleri TBMM Genel Kurulu tarafından siyasi partilerin adayları arasından seçilen 9 üyeden oluşur.
- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek ve denetlemekle görevlidir.

TÜRK İŞ BİRLİĞİ VE KOORDİNASYON AJANSI BAŞKANLIĞI (TİKA)

- 1991'de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) dağıldıktan sonra birçok Türk devleti bağımsızlığını kazanmış, Türkiye Cumhuriyeti'nin bu devletlere sosyal, ekonomik ve kültürel alanda sağlayacağı destekleri uygulayacak ve koordine edecek bir organizasyona ihtiyaç duyulması amacıyla 1992 yılında kurulan TİKA'nın merkezi Ankara'dır.

YUNUS EMRE ENSTİTÜSÜ

- Yunus Emre Vakfı; Türkiye'yi, Türk dilini, tarihini, kültürünü ve sanatını tanıtmak, bununla ilgili bilgi ve belgeleri dünyanın istifadesine sunmak, Türk dili, kültürü ve sanatı alanlarında eğitim almak isteyenlere yurt dışında hizmet vermek, Türkiye'nin diğer ülkeler ile kültürel alışverişini arttırıp dostluğunu geliştirmek amacıyla 2007 yılında kurulmuş bir kamu vakfıdır.

YURT DIŞI TÜRKLER VE AKRABA TOPLULUKLAR BAŞKANLIĞI

- Yurt dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, yurt dışında yaşayan Türkler, soydaş ve akraba toplulukları ile Türkiye'de öğrenim gören uluslararası burslu öğrencilere yönelik çalışmaları koordine etme, bu alanlarda verilen hizmetleri ve yapılan faaliyetleri geliştirme görevini yerine getiren kuruluştur. Merkezi Ankara olan kurum 2010 yılında kurulmuştur.

/benimhocam

ULUSLARARASI KURULUŞLAR

Türkiye'nin Kurucusu Olduğu Kuruluşlar

- Birleşmiş Milletler (BM) 1945
- Avrupa Konseyi (CE) 1949
- Avrupa İş Birliği ve Güvenlik Teşkilatı (AGİT) 1975
- Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Teşkilatı (OECD) 1960
- D - 8 Ülkeleri (8 İslam Ülkesi) 1997
- İslam İş Birliği Teşkilatı (İİT) 1969
- Ekonomik İş Birliği Örgütü (ECO) 1985
- Karadeniz Ekonomik İş Birliği Konseyi (KEİ) 1992
- Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY) 1993
- Türk Dili Konuşan Ülkeler Birliği (Türk Keneşi) 2009
- G -20

1. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER (BM)

- Birleşmiş Milletler II. Dünya Savaşı'ndan sonra 24 Ekim 1945 yılında kurulmuş uluslararası bir örgüttür.
- Birleşmiş Milletler, uluslararası barış, güvenlik ve iş birliği için devletlerin birleşmesi, dünyada barış ve güvenliği korumak, hak eşitliği ve kendi kaderini belirleme ilkeleri temelinde ülkeler arasında dostluk ilişkilerini geliştirmek, ekonomik, sosyal, kültürel ve insani sorunları çözmede uluslararası işbirliği sağlamak amacıyla kurulmuştur.

Birleşmiş Milletler Hakkında Bilinmesi Gerekenler

- Türkiye Birleşmiş Milletlerin kurucu ülkeleri arasındadır.
- **Birleşmiş Milletler örgütünün genel merkezi:** New York'tur.
- **BM'nin Ana Organları:** Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Ekonomik ve Sosyal Konsey, Vesayet Konseyi, Uluslararası Adalet Divanı ve Genel Sekreterliktir.
- **Sürekli veto yetkisi olan ülkeler:** ABD, İngiltere, Fransa, Çin ve Rusya'dır.
- **Birleşmiş Milletlerin resmî dilleri:** Fransızca, Rusça, Arapça, Çince, İngilizce ve İspanyolcadır.

- İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi 10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilmiştir. Günümüzde 10 Aralık tarihi İnsan Hakları Günü olarak kutlanmaktadır.
- Merkezi **Hollanda'nın Lahey kenti** olan Uluslararası Adalet Divanı BM içerisinde kurulmuştur.

Birleşmiş Milletler Örgütüne Bağlı Uzmanlık Kuruluşları

- Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)
- Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO)
- Dünya Bankası (WB)
- Uluslararası Para Fonu (IMF)
- Dünya Sağlık Örgütü (WHO)
- Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF)
- Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR)
- Dünya Gıda Programı (WFP)
- Dünya Turizm Örgütü (UNWTO)
- Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)
- Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD)
- Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA)

Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu (UNICEF)

- UNICEF, **dünyada çocuk haklarını savunmayı amaçlayan bu doğrultuda hükumetler ile çalışmalar yapan bir organizasyondur**. Tüm çocukların bedensel, zihinsel ve sosyal bakımdan mümkün olan en üst seviyeye erişecek şekilde gelişebilmeleri için gereken haklarını belirleyen Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, UNICEF'in çalışmalarının temelini oluşturur.
- Merkezi **New York**'tadır.

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO)

- UNESCO Birleşmiş Milletlerin bir özel kurumu olarak, II. Dünya Savaşı'ndan sonra, 1946 yılında kurulmuştur. UNESCO Sözleşmesi, ülkemizde 20 Mayıs 1946 tarihli ve 4895 sayılı kanunla onanmıştır.
- Örgütün merkezi Fransa'nın başkenti **Paris**'tedir.

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)

- Birleşmiş Milletlerin gıda yardım programı ve açlıkla mücadele ile gıda güvenliği alanında dünyanın en büyük insani yardım kuruluşudur.
- Dünyadaki tarımsal ürünlerin üretimi, tüketimi, ticareti ve depolanması, tabii kaynakların geliştirilmesi, ağaçlandırma gibi konularda danışmanlık yapar.
- Örgütün merkezi İtalya'nın **Roma** kentindedir.

Uluslararası Para Fonu (IMF)

- IMF'nin 1944 yılında 44 ülke temsilcisinin bir araya gelerek imzaladıkları daha sonra **Bretton Woods Sistemi** olarak da adlandırılan, Birleşmiş Milletler Para ve Maliye Konferansı'nda kurulması kararlaştırılmıştır.
- Merkezi Washington'dur.
- Türkiye 1947 yılında IMF'ye üye olmuştur.

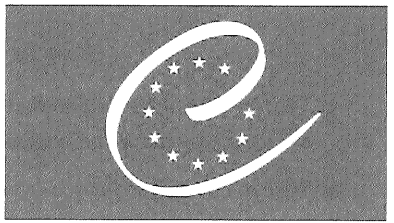
Dünya Bankası(WB)

- Amacı genellikle yoksul ülkelere kredi vererek destek olmak olan bir çatı kurumdur. 1944 'te ABD 'de **Bretton Woodsta** Uluslararası Para Fonu (IMF) ile birlikte kuruldu.
- Merkezi **Washington**'dur.
- Türkiye 1947'de üye olmuştur.

NOT

Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (WB) Bretton Woods İkizleri olarak tanımlanır.

2. AVRUPA KONSEYİ

- Avrupa çapında insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğünü savunmak amacıyla 5 Mayıs 1949'da 10 Avrupa ülkesi, **Belçika, Danimarka, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İsveç, İtalya, Lüksemburg ve Norveç** Avrupa Konseyini kuran anlaşmayı imzalamışlardır.
- Türkiye ve Yunanistan ile birlikte Avrupa Konseyi'ne kurucu üye sıfatıyla katılmıştır.
- **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi**, Avrupa Konseyi bünyesinde oluşturulmuştur ve bu amaçla **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi** kurulmuştur.
- Merkezi **Fransa'nın Strazburg** kentindedir.

3. AVRUPA GÜVENLİK VE İŞ BİRLİĞİ TEŞKİLATI (AGİT)

- "Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı" (AGİK) adı altında 1970'li yılların başında soğuk savaş koşullarındaki Avrupa'nın bölünmüşlüğüne son verilmesi, güvenlik ve istikrarın sağlanması ve katılan devletlerarasında bu amaca yönelik iş birliğinin geliştirilmesi düşüncesiyle kurulmuştur.
- Türkiye, Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatının kurucu üyelerindendir.
- Merkezi **Viyana**'dır.

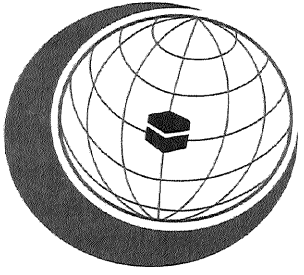
4. EKONOMİK İŞ BİRLİĞİ VE KALKINMA ÖRGÜTÜ (OECD)

- 1961 yılında hükûmetlerin deneyimlerini paylaşmaları, ortak ekonomik ve sosyal sorunlara çözüm aranması amaçlanarak kurulmuştur.
- Türkiye bu örgütün kurucu üyesidir.
- Marshall Planı'nı uygulamak için 1948'de kurulmuş olan OEEC'nin yerini aldı.
- Merkezi **Paris**'tir.

5. D - 8 ÜLKELERİ (GELİŞMEKTE OLAN 8 ÜLKE)

- D - 8 ya da Gelişen Sekiz Ülke; Türkiye, Bangladeş, Mısır, Endonezya, İran, Malezya, Nijerya ve Pakistan arasında kalkınma iş birliğine dayalı bir organizasyondur.
- D - 8'in resmi olarak kuruluşu 15 Haziran 1997 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilen Devlet/Hükûmet Başkanları zirvesinde İstanbul Deklarasyonu ile ilan edilmiştir.
- **Üye ülkeler:** Endonezya, Malezya, Bangladeş, Pakistan, İran, Mısır, Türkiye, Nijerya'dır.
- Merkezi İstanbul'dur.

6. İSLAM İŞ BİRLİĞİ TEŞKİLATI (İİT)

- **21 Ağustos 1969 tarihinde İsrail'in işgali altında bulunan Kudüs'teki, El-Aksa Mescidi'nin yakılmasının** üzerine, 1969 tarihinde Rabat'ta ilk kez düzenlenen İslam Zirve Konferansında alınan bir kararla kurulmuştur
- Türkiye kurucu üyedir.
- Merkezi **Suudi Arabistan Cidde**'de yer alır.

/benimhocam

7. EKONOMİK İŞ BİRLİĞİ ÖRGÜTÜ (ECO)

- İran, Pakistan ve Türkiye'nin kurucu üyesi olduğu Ekonomik İş birliği Teşkilatı (EİT); İran Devrimi'nden sonra atıl duruma düşen kalkınma için bölgesel iş birliğinin bir devamı olarak, 1985 yılında üç ülke arasında imzalanan ve 1977 tarihli İzmir Anlaşması'nı tadil eden bir protokol ile kurulmuştur.
- Merkezi İran'ın başkenti Tahran'dır.
- **Üye ülkeler:** Afganistan, Azerbaycan, İran, Kazakistan, Kırgızistan, Pakistan, Türkiye, Türkmenistan, Özbekistan ve Tacikistan.

8. KARADENİZ EKONOMİK İŞ BİRLİĞİ ÖRGÜTÜ (KEİ)

- Karadeniz Ekonomik İş birliği (KEİ) 25 Haziran 1992 tarihinde İstanbul Zirvesi sırasında yayımlanan Deklarasyonla kurulmuştur. Karadeniz havzasındaki ülkelerin ekonomik iş birliğini amaçlayan uluslararası kuruluştur.
- Merkezi İstanbul'dur.
- **Üye ülkeler:** Arnavutluk, Azerbaycan, Bulgaristan, Ermenistan, Gürcistan, Moldova, Romanya, Rusya Federasyonu, Türkiye, Ukrayna, Yunanistan ve Sırbistan ve Kuzey Makedonya'dır.

9. ULUSLARARASI TÜRK KÜLTÜRÜ TEŞKİLATI (TÜRKSOY)

- 1993 yılında Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Türkiye tarafından kurulmuştur.
- TÜRKSOY Türk halklarının birlikteliğini ve kardeşliğini güçlendirmek, ortak Türk kültürünü gelecek nesillere aktarmak için kurulmuştur..
- Merkezi Ankara'dır.
- **Üye ülkeler:** Türkiye, Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Kazakistan.

10. TÜRK DİLİ KONUŞAN ÜLKELER İŞ BİRLİĞİ KONSEYİ (TÜRK KONSEYİ - KENEŞİ)

- Türk Keneşi, 3 Ekim 2009'da Nahçıvan Anlaşması ile Azerbaycan, Kaza-kistan, Kırgızistan ve Türkiye arasında kurulmuş, merkezi İstanbul olan uluslararası örgüttür.
- **Amacı:** Türk dili konuşan ülkeler arasındaki çok taraflı iş birliğinin geliştirilmesidir.
- **Üye ülkeler:** Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkiye, Özbekistan, Macaristan (Gözlemci Üye).

11. G-20 ÜLKELERİ

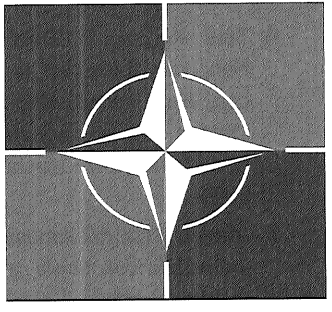
- G-20 (Ekonomisi Gelişmiş ve Gelişmekte Olan 20 Ülke) Küresel ekonomi ve mali sistemin daha fazla geliştirilmesini sağlamak ve küresel krizlere karşı önlem almak amacıyla 1999 yılında kurulmuştur.
- **Üye ülkeler:** Arjantin, Brezilya, Kanada, Çin, Fransa, Almanya, Hindistan, Endonezya, İtalya, Japonya, Meksika, Rusya, Suudi Arabistan, Güney Afrika, Güney Kore, Türkiye, İngiltere, ABD, AB Komisyonu.

Türkiye'nin Üyesi Olup Kurucusu Olmadığı Kuruluş

- Kuzey Atlantik Örgütü (NATO)

KUZEY ATLANTİK ANTLAŞMASI (NATO)

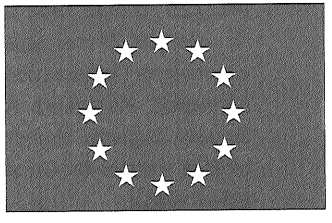

- Soğuk Savaş Dönemi'nde başını Sovyetler Birliği'nin çektiği Doğu Blokuna karşı; başını ABD'nin çektiği Batılı ülkeler tarafından kurulan güvenlik örgütüdür.
- 4 Nisan 1949'da Fransa, İngiltere, İtalya, Portekiz, Norveç Danimarka, Belçika, İzlanda, Hollanda, Lüksemburg, Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'nın katılımı sonucu, toplam 12 ülkenin imzaladıkları bir antlaşma ile kurulmuştur.
- Günümüzde 30 ülke NATO üyesidir.
- Son üye olan ülke **Kuzey Makedonya**'dır.
- Türkiye 1950 yılında girdiği Kore Savaşı'ndan sonra NATO'ya girmiştir.
- Türkiye 1952 tarihinde Yunanistan ile birlikte üye olmuştur.
- Örgütün merkezi **Brüksel**'dir.

Türkiye'nin Üyesi Olmadığı Kuruluşlar

- Avrupa Birliği (AB)
- G -7 Ülkeleri (Gelişmiş 7 Ülke)
- Petrol İhraç Eden Ülkeler Birliği (OPEC)
- Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (NAFTA)
- Latin Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (LAFTA)
- Şanghay İş Birliği Örgütü (ŞİÖ)

AVRUPA BİRLİĞİ (AB)

- Schuman Deklarasyonu'nun bir sonucu olarak 1951 yılında, Belçika, Federal Almanya, Lüksemburg, Fransa, İtalya ve Hollanda'dan oluşan 6 üye ile **Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu** kuruldu.
- Kömür ve çeliğin yanı sıra diğer sektörlerde de ekonomik birliği kurmak amacıyla, 1957'de Roma Antlaşması imzalanarak **Avrupa Ekonomik Topluluğu** (AET) kuruldu.
- Mamul mallarda gümrük vergileri, 1 Temmuz 1968'de kaldırıldı.

- 1973 yılın İngiltere, Danimarka ve İrlanda topluluğa üye olarak kabul edildiler.
- Topluluk 1981'de Yunanistan'ın, 1986'da da İspanya ve Portekiz'in katılmalarıyla güneye doğru genişledi.
- Maastricht Antlaşması, diğer adıyla Avrupa Birliği Antlaşması, 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe girdi.
- 1993'te Kopenhag Zirvesi'nde kabul edilen ve tam üyelik için aranan siyasi, ekonomik ve birlik mevzuatına uyum şeklinde sıralanan kriterler Kopenhag Kriterleri'dir.
- 1995 yılında, Avusturya, Finlandiya İsveç'in katılımıyla, Avrupa Birliği'nin üye sayısı 15'e yükseldi.
- Avrupa ortak para birimi olan Euro, 1 Ocak 2002 tarihinde resmen tedavüle girerek, 12 ülkede kullanılmaya başlandı.
- 2004 yılında, 10 yeni ülke (Çek Cumhuriyeti, Estonya, GKRY, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya) Avrupa Birliği'ne katıldı.
- 2007 yılında, Bulgaristan ve Romanya Avrupa Birliği'ne katıldı.
- 2013 yılında Hırvatistan'ın katılımıyla Avrupa Birliği Üye Devlet sayısı 27'ye ulaştı.
- İngiltere 2016'da referandum (BREXİT) ile Avrupa Birliği'nden ayrılma kararı almıştır. 1 Ocak 2020'den itibaren de tamamen ayrılmıştır.
- AB'nin genel merkezi Belçika'nın başkenti **Brüksel**'dir.
- AB serbest dolaşım antlaşması **Schengen Antlaşması**'dır.
- AB Dönem Başkanlığını (Altışar aylık dönemler hâlinde) üye ülkeler yerine getirir.

- **Üye Ülkeler:** Almanya, Avusturya, Belçika, Çekya, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Hollanda, İrlanda, İspanya, İsveç, İtalya, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Malta, Polonya, Portekiz, Slovakya, Slovenya, Yunanistan, Bulgaristan, Romanya ve Hırvatistan'dır.
- **Aday ülkeler:** Türkiye, Karadağ, Sırbistan, Kuzey Makedonya ve Arnavutluk'tur.
- **Potansiyel aday ülkeler:** Bosna Hersek ve Kosova'dır.

Türkiye - AB İlişkileri

- Türkiye 31 Temmuz 1959' topluluğa ortaklık başvurusunda bulunmuştur. (Adnan Menderes / Demokrat Parti)
- Türkiye 12 Eylül 1963'te üyelik koşulları gerçekleşinceye kadar geçerli olacak ortaklık antlaşması (Ankara Antlaşması) imzalandı.
- 1973 yılında yürürlüğe giren Katma Protokol ile hazırlık dönemi bitmiş, geçiş dönemi başlamıştır.
- Türkiye **14 Nisan 1987'de** tam üyelik başvurusunda bulunmuştur.
- 1 Ocak 1996'da Avrupa Birliği ile Türkiye arasında imzalanan **gümrük birliği** yürürlüğe girdi.
- 11 Aralık 1999'da Helsinki'de gerçekleştirilen **Helsinki Zirvesi'nde** Türkiye'nin adaylığı resmen onaylanmıştır.
- Türkiye'nin siyasi kriterleri yeteri ölçüde karşıladığı belirtilerek **3 Ekim 2005'te** müzakerelere başlanması kararı alınmıştır.

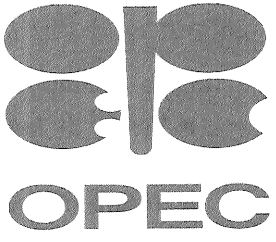
/benimhocam

G - 7 ÜLKELERİ (GELİŞMİŞ 7 ÜLKE)

- Dünyanın ekonomisi en büyük yedi ülkesi arasında bir birliktir. Grup **Almanya, ABD, Birleşik Krallık, Fransa, İtalya, Japonya ve Kanada** olmak üzere yedi ülkeden oluşmakta olup Avrupa Birliği de G7 içinde temsil edilmektedir.

PETROL İHRAÇ EDEN ÜLKELER ÖRGÜTÜ (OPEC)

- Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü olan OPEC 1960 tarihinde Irak'ın başkenti olan Bağdat şehrinde toplanan 12 ülkenin birleşerek meydana getirdiği ve dünya üzerindeki petrol rezervlerinin üçte ikisini elinde bulunduran, dünyaya petrol ihraç eden bir konfederasyondur.

- Örgütün merkezi ilk beş yıl Cenova'da iken 1965'te **Viyana'ya** taşınmıştır.
- Kurucu üyeleri; **Suudi Arabistan, İran, Kuveyt, Irak** ve **Venezuela**'dır (1960).
- Kuruluşa, daha sonra Katar, Libya, Cezayir, Nijerya, Ekvator, Gabon, Angola, , Endonezya ve Birleşik Arap Emirlikleri katılmışlardır.

NOT

2018'de Katar OPEC'ten ayrılmıştır.

ŞANGAY İŞ BİRLİĞİ ÖRGÜTÜ (ŞİÖ)

- 1996 tarihinde Çin Halk Cumhuriyeti'nin Şanghay kentinde "Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Çin ve Tacikistan" ülkelerinin katılımıyla adına Şanghay Beşlisi olarak kurulmuştur.
- 2001 yılında Özbekistan da bu oluşuma katılınca ismi **"Şanghay İş Birliği Örgütü"** olarak değiştirildi.
- Merkezi Çin'in **Şanghay** şehridir.
- Resmî dilleri, Çince ve Rusçadır.
- **Üye ülkeler:** Çin, Rusya, Kırgızistan, Tacikistan, Kazakistan, Özbekistan, Hindistan ve Pakistan'dır.